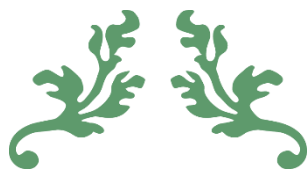

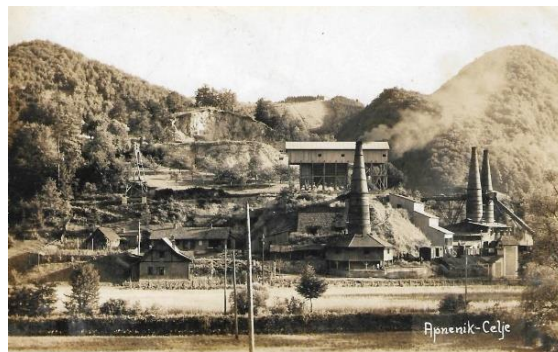
Osnovna šola Frana Kranjca, Celje

*KAMNOLOM PEČOVNIK IN PODJETJE APNENIK,
NAŠA DEDIŠČINA IZ 20. STOLETJA*

Raziskovalna naloga

PODROČJE: ZGODOVINA IN UMETNOSTNA ZGODOVINA

Avtorji:

Anej Firšt

Lenart Kač

Lev Kodre

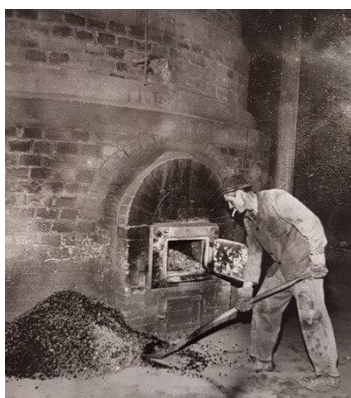
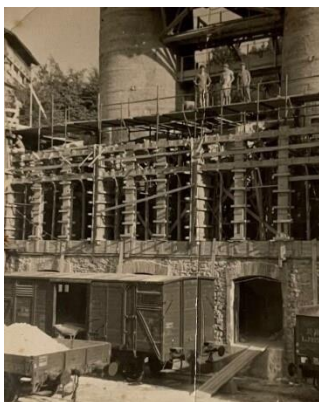
Mentor:

Bojan Rebernak

Celje, 2023

KAMNOLOM PEČOVNIK IN PODJETJE APNENIK, NAŠA DEDIŠČINA IZ 20. STOLETJA

Raziskovalna naloga
Osnovna šola Frana Kranjca, Celje

Avtorji:

Anej Firšt

Lenart Kač

Lev Kodre

Mentor:

Bojan Rebernak

Celje, 2023

Naša »Logarska dolina« je naše snažno okolje, naš ponos, naša ljubezen. Nočemo, da naša »zelená« dolina postane vsa bela in zasmrajena.

Besede Martina Kumra, krajana KS Pod gradom predstavnikom podjetja Ceste-kanalizacije, ki so želeli razširiti dejavnost kamnoloma Pečovnik in zgraditi še hidrarno apna. Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8.

Dedci so »cepali« pod huntom od »ta močnega«. Zato sem se sama s hrptom uprla vanj in čakala, da so se streznili. Ta »strup« sem tam dobro spoznala.

Koroščeva mama o alkoholu v Apneniku. Novi tednik, 26. 12. 1975, str. 7.

Povzetek

V raziskavi smo se ukvarjali z **apnenico »Apnenik«** v Pečovniku pri Celju in pripadajočim kamnolomom. Osvetlili smo njuno zgodovino 20. stoletja, preučili lastnike in današnjo propadajočo podobo.

V Zgodovinskem arhivu Celje, Pokrajinskem arhivu v Mariboru in Osrednji knjižnici Celje smo zbrali vse dostopne **vire in literaturo**, jih skušali interpretirati in zložiti v časovno zaporedje. Soočili smo se s pomanjkanjem virov iz obdobja 1921-1952, ko je apnenica bila v lasti Tovarne dušika Ruše. »Luknjo« smo skušali »zakrpati« s časopisnimi članki. S pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije smo iskali in interpretirali tudi **spletne vire**.

Opravili smo pet **intervjujev**. Nekdanja zaposlena delavka nas je z delom v Apneniku seznaniła »iz prve roke«. Ostale priče pa so nam informacije o Apneniku podale »iz druge roke«.

Propadajoče objekte apnenice in kamnoloma smo si ogledali na terenu. Skicirali smo **izkoriščanje kamna po** etažah kamnoloma. Pridobili smo veliko avdivizuelnih virov, s pomočjo katerih smo skušali razumeti delovni proces **»od kamna do apna.«**

S pomočjo raziskovalnih metod smo prišli do zaključka, da si apnenica, kamnolom in bivši zaposleni zaslužijo zgodovinsko obeležje, da se njihovo delo ne bi pozabilo.

Veliko smo se naučili o raziskovanju zgodovine nasploh. Delo nam je bilo v veselje, zato si želimo z raziskovanjem industrijske dediščine v naši krajevni skupnosti **nadaljevati**.

Kazalo vsebine

1.	Uvod.....	1
1.1.	Namen in cilj naloge	1
1.2.	Metode.....	2
1.2.1.	Delo z literaturo	2
1.2.2.	Delo z viri	2
1.2.3.	Terensko delo.....	2
1.2.4.	Intervju.....	2
1.3.	Hipoteze	3
2.	Teoretični del	4
2.1.	Opredelitev obravnavanih pojmov	4
2.2.	Obisk Osrednje knjižnice Celje – delo z literaturo	4
3.	Osrednji del raziskovalne naloge	14
3.1.	Delo z viri v ZAC in PAM.....	14
3.2.	Pregled zgodovinske periodike	76
3.3.	»Od kamna do apna«. Delovni proces v Apneniku.....	105
3.4.	Kamnolom Pečovnik v literaturi	113
4.	Intervjuji – delo z ustnimi viri	119
4.1.	Intervju z Jožetom Kodretom.....	119
4.2.	Intervju z Judito Tratnik (por.) Kač	124
4.3.	Intervju z Hermanom Čaterjem.....	127
4.4.	Intervju z Francem Klinarjem	135
4.5.	Intervju s Kristino Selšek (por.) Javornik	144
5.	Razprava	154
5.1.	Argumentacija potrditve oz. zavrnitve hipotez	154

5.2. Izhodišča za nadaljnje raziskovanje	158
5.3. Zanimivosti.....	159
6. Zaključek.....	162
7. Viri in literatura.....	168

Seznam slik

Slika 1: Od leve proti desni: Anej, Lev, Lenart, ga. dr. Alenko Hren Medved in ga. Janja Jedlovčnik. Foto: Bojan Rebernak.	5
Slika 2: Fotografija Apnenika iz obdobja med obema vojnama. Vir: Stara razglednica iz osebnega arhiva.....	9
Slika 3: Logotip podjetja Apnenik iz leta 1963. Vir: ZAC, SI_ZAC/0511/004/004/00050.....	12
Slika 4: Vodnik po fondih in zbirkah v ZAC. Vir: http://vodnik.zac.si/ , dne 10. 10. 2022.....	14
Slika 5: Od leve proti desni: Dr. Aleksander Žižek, Lev Kodre, Anej Firšt in Lenart Kač. Foto: Bojan Rebernak.....	15
Slika 6: Načrt dveh novih jaškovih peči. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.....	19
Slika 7: Načrt zgradbe nove apnenice in naprave dovlačilnega tira pri apnenici. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.....	20
Slika 8: Posestna meja Apnenika v Pečovniku leta 1923. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.....	21
Slika 9: Karta posestva družbe Apnenik Celje, Zagrad pri Celju. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.....	25
Slika 10: 23 arhivskih škatel iz obdobja 1921-1952 v PAM z možnostjo pojavljanja dokumentov o Apneniku. Foto: Bojan Rebernak.	26
Slika 11: Seznam Apneniku odtujenih predmetov med 2. svetovno vojno. Vir: PAM, SI-PAM/0969.....	28
Slika 12: Seznam Apneniku odtujenih predmetov med 2. svetovno vojno. Vir: PAM, SI-PAM/0969.....	29
Slika 13: Izsipališče Apnenika v Pečovniku. Podvod pod železniškim propustom. VIR: ZAC, SI_ZAC/0118/005/001/00258.....	34

Slika 14: Izsipališče Apnenika v Pečovniku. Odvodnjavanje. Vir: ZAC, SI_ZAC/0118/005/001/00258.....	35
Slika 15: Načrt z označeno lopo za izdelavo in sušenje zidakov. Vir: ZAC, SI_ZAC/0118/007/027/00043.....	40
Slika 16: Novica o smrtni nesreči v kamnolomu Pečovnik. Vir: Celjski tednik, 22. 6. 1956, str. 6.	42
Slika 17: Nakladalna postaja. Silos z mostovjem in drčo. Vir: ZAC, SI_ZAC/0098/022/04371.	44
Slika 18: Majda Šeruga, tajnica podjetja in gospod Veličkovič, delavec ter miner v kamnolomu. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.	51
Slika 19: Načrt parcel v k. o. Celje z rdeče označenim upravno-stanovanjskim poslopjem. Vir: ZAC, SI_ZAC/0098/024/002/03187.....	57
Slika 20: Zahodna fasada upravno – stanovanjskega poslopja. Vir: ZAC, SI_ZAC/0098/024/002/03187.....	58
Slika 21: Stanovanjska stavba Pečovnik št. 55 leta 2022. Vir: Google zemljevidi. Pridobljeno 20. 10. 2022.....	58
Slika 22: Načrt za odval jalovine po predlogi geologa Rihteršiča leta 1967. Vir: ZAC, SI_ZAC/1036/004/002/030/00012.	67
Slika 23: Apnenik »Pečovnik«. Položaj predvidene hidrarne (modra stavba), april 1967. Vir: ZAC, SI_ZAC/1036/005/002/014/00003.	71
Slika 24: Majda Šeruga, tajnica podjetja in Jože Podergajs, obratovodja v kamnolomu in predsednik DS v začetku 70-ih let 20. stoletja. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.	73
Slika 25: Stanislav Polenik (levo), zadnji predsednik DS Apnenika in dolgoletni direktor Adolf Sedlar (desno). Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.....	74
Slika 26: Majda Šeruga in Dragica Pišek, tajnici v Apneniku pred stanovansko-upravnim objektom Pečovnik 55. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.....	75
Slika 27: Oglas za prodajo žganega apna Celjske apnenice v ptujskem časopisu »Štajerc« iz leta 1908. Vir: Štajerc, 1.3. 1908, str. 6.	77
Slika 28: Identičen oglas v celjskem časopisu »Deutsche Wacht« iz leta 1908. Vir: Deutsche Wacht, 1. 3. 1908, str. 10.	77
Slika 29: Oglas za prodajo apna v celjskem časopisu »Cillier Zeitung« iz leta 1919. Vir: Cillier Zeitung, 5. 10. 1919, str. 7.	78

Slika 30: Vpis Apnenika v register gospodarskih družb, ko je podjetje kupil Anton Zeischegg leta 1920. Vir: UL Kraljevine SHS, 29.11. 1920, str. 670.....	78
Slika 31: Oglas v časopisu Cillier Zeitung. Vir: Cillier Zeitung, 2.1. 1921, str. 9.	79
Slika 32: Vpis Apnenika d. z o. z. v register gospodarskih družb, ko je podjetje kupila TDR leta 1921. Vir: UL Kraljevine SHS, 30.8. 1921, str. 537.....	80
Slika 33: Izbris Apnenika v registra gospodarskih družb, ko je lastnik Anton Zeischegg podjetje prodal TDR. Vir: UL Kraljevine SHS, 5.9. 1921, str. 554.	80
Slika 34: Oglas za prodajo para konj v Apnenici Pečovnik pri Celju. Vir: Cillier Zeitung, 22. 4. 1923, str. 6.....	81
Slika 35: Oglas Vinka Kukovca v reviji Arhitektura. Vir: Arhitektura št. 6, 1932, str. 154.	83
Slika 36: Kratka novica v časopisu »Deutsche Zeitung«. Vir: Deutsche Zeitung, 8. 12. 1932, str. 2.....	83
Slika 37: Novica o hudi nesreči. Vir: Deutsche Zeitung, 21. 3. 1935, str. 3.	84
Slika 38: Dokapitalizacija glavnice »Apnenika Celje«, družbe z o. z. v Zagradu pri Celju. Vir: Službeni list Kraljevine SHS, 5.6. 1940, str. 286.	85
Slika 39: Zaplomba družbe Apnenik Celje, ki je 13.9.1945 prešlo v last FLRJ. Vir: UL LRS, 17.4. 1946, str. 167.....	86
Slika 40: Oglas TDR v prilogi koledarja OF Slovenije 1947. V oglasu je omenjen tudi Apnenik. Vir: Koledar OF Slovenije 1947, str. 216.	86
Slika 41: Oglas v Ljudski pravici. Vir: Ljudska pravica, 29.11. 1953, str. 22.	91
Slika 42: Dovožne naprave v Apneniku leta 1954. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.	92
Slika 43: Apnenikova žičnica leta 1954. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.	92
Slika 44: Dvojni most, apnenica z dvema pečema, drobilec kamna in industrijski tir leta 1954. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.	93
Slika 45: Apnenica z obema jaškovima pečema in dovoznim mostom za kamen iz južne strani. Vir: Celjski tednik, 26. 10. 1956, stran 3.	95
Slika 46: Čestitka Apnenika ob dnevu republike 29. novembra 1969. Vir: Novi tednik, 26. 11. 1969, št. 47, str. 6.....	96
Slika 47: Marija Korošec, delavka v Apneniku. Vir: Novi tednik, 26. 4. 1972, str. 13.....	98

Slika 48: Donatorji, ki so omogočili izlet socialno ogroženim otrokom na morje. Vir: Novi tednik, 18. 05. 1972, str. 8.....	99
Slika 49: Rubrika »Iz delovnih kolektivov« v časopisu Novi tednik. Vir: Novi tednik, 06. 12. 1973, str. 4.....	101
Slika 50: Hiše najbližje kamnolomu, ki naj bi bile utrpele največjo škodo. Vir: Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8.....	102
Slika 51: Martin Kumer in Jure Podrgajs, udeleženca sestanka o problematiki Apnenika. Vir: Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8.....	103
Slika 52: Koroščeva mama z družino. Vir: Novi tednik, 26. 12. 1975, str. 7.....	104
Slika 53: Terasa v zapuščenem kamnolom Pečovnik jeseni leta 2022. Foto: Aljoša Vornšek. .	105
Slika 54: Način odkopavanja kamenja – nastanek teras. Avtor risbe: Cveto Prevodnik.....	106
Slika 55: Gornji kamnolom, najvišja etaža. Foto: Janko Obrez, 1958. Vir: SI_ZAC/1612/00049.	107
Slika 56: Spodnji kamnolom s »spuščalko« med etažami kamnoloma. Foto: Janko Obrez, 1958. Vir: SI_ZAC/1612/00049.	107
Slika 57: Ozkotirna poljska železnica, ki je povezovala kamnolom in nakladalno postajo. Vir: Stara razglednica iz osebnega arhiva.	108
Slika 58: Separacija pod kamnolomom, tehnologija po 2. svetovni vojni. Foto: Janko Obrez, 1958. Vir: SI_ZAC/1612/00049.	109
Slika 59: Pogled na apnenico na izhodu iz doline po letu 1960. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.	110
Slika 60: Sipanje kamna v peči iz mosta. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.	111
Slika 61: Obnova prvega nadstropja apnenice v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.....	112
Slika 62: Kurjenje visokih peči s premogom. Vir: PAM, SI_PAM/0969.	113
Slika 63: Območje kamnoloma Pečovnik, ortofoto posnetek. Vir: Google Maps, januar, 2023.	114
Slika 64: Makadamska cesta proti kamnolomu. Foto: Jože Kumer, 2002.....	115
Slika 65: Naselje Pristava. Foto: Jože Kumer, 2002.....	115
Slika 66: Dno kamnoloma in prvi dve etaži. Foto: Jože Kumer, 2002.....	116
Slika 67: Cesta na najvišji etaži se hitro zarašča. Foto: Jože Kumer, 2002.....	117

Slika 68: Parcela in namenska raba večine zemljišča zapuščenega kamnoloma v Pečovniku. Vir: https://ipi.eprostor.gov.si/jv/	118
Slika 69: Nono Jože in mladi raziskovalec ter vnuk Lev. Foto: Lenart Kodre.....	122
Slika 70: Babi Judita in mladi raziskovalec ter vnuk Lenart. Foto: Simon Kač.	125
Slika 71: Raziskovalca Anej in Lev med intervjujem z Hermanom Čatrom. Foto: Bojan Rebernak.	128
Slika 72: Pogled na Pečovnik in Zagrad iz Polulskega hriba po letu 1960. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.	130
Slika 73: Pogled na Polule, Miklavški hrib in reko Savinjo v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.....	131
Slika 74: Pogled na Zagrad in kamnolom v Pečovniku v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.....	132
Slika 75: Deček Slavko Zgozник pred razkladalno postajo (»bunkerjem«) v Pečovniku leta 1936. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.	133
Slika 76: Pogled na apnenico v Pečovniku okoli leta 1900. Foto: D. Košutnik. Lastnik fotografije je Herman Čater.	134
Slika 77: Skladišče razstreliva v kamnolomu. Foto: Bojan Rebernak.....	135
Slika 78: Drobilnik kamna v kamnolomu. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.	136
Slika 79: Nakladalnik grušča pod drobilnikom v kamnolomu. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.....	136
Slika 80: Zapuščeno skladišče v kamnolomu. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.	137
Slika 81: Franc Klinar in mladi raziskovalci Lev, Anej in Lenart. Foto: Bojan Rebernak.	138
Slika 82: Delavci v kamnolomu Pečovnik po drugi svetovni vojni. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.....	140
Slika 83: Direktor Adolf Sedlar (s šopkom v roki) v družbi delavcev iz Apnenika. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.....	142
Slika 84: Gospa Kristina Javornik in raziskovalec Lev Kodre. Foto: Bojan Rebernak.....	146
Slika 85: Kristinina izjava leta 1948 za Celjski tednik. Vir: Celjski tednik, 11. 12. 1948, str. 6.	148

Slika 86: Izsek iz časopisa Celjski tednik. Vir: Celjski tednik, 11. 12. 1948, str. 6.	151
Slika 87: Stražarnica v kamnolomu Pečovnik. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.	151
Slika 88: Stražarnica na razgledni točki ob vstopu v kamnolom Pečovnik. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.	151
Slika 89: Ivan (Anza) Jurkovšek, Kristinin stric udarnik okoli leta 1980. Foto: dr. Boris Salobir.	152
Slika 90: Brata Drago (levo) in Herman (desno) Kovačič na delu v kamnolomu Pečovnik okoli leta 1970. Lastnica fotografije je gospa Vilma Gršak.	152
Slika 91: Primer osmrtnice žrtve delovne nesreče v Apneniku iz leta 1954. Vir: Savinjski vestnik, 26.3. 1954, str. 8.	155
Slika 92: Dimnik v podjetju Apnenik leta 1968. Foto: Milan Božič. Vir: ZAC, SI_ZAC/1028/004_00369.	156
Slika 93: Oglas za psa čuvaja. Vir: Deutche watch, 29.1.1910, str. 9.	161
Slika 94: »Kameleonstvo – ali izzivanje«. Nova doba, 4.12. 1920, str. 2.	161

Seznam tabel

Tabela 1: Delovna sila v Apneniku leta 1936. Vir: Mikola, 1996, str. 10.	8
Tabela 2: Podatki o podjetju Apnenik Celje, Zagrad ob koncu 1. svetovne vojne. Vir: Mikola, 2004.	10
Tabela 3: Podatki podjetja Apnenik Celje, d. z o. z. pred 2. svetovno vojno. Vir: Mikola, 2004.	10
Tabela 4: Podatki o zaplembi podjetja Apnenik, d. z. o. z. po 2. svetovni vojni. Vir: Mikola, 2004.	10
Tabela 5: Število zaposlenih v podjetju Apnenik Pečovnik v letih 1952. Vir: Mikola, 2004.	11
Tabela 6: Število zaposlenih v podjetju Apnenik Pečovnik v letih 1956, 1957 in 1960. Vir: Mikola, 2004.	11
Tabela 7: Nagrada za preseganje norme zaposlenih v kamnolomu Pečovnik. Vir: Zapisnik 10. redne seje DS podjetja Apnenik Pečovnik. ZAC, SI_ZAC/0118/010/016/00025.	50
Tabela 8: Predvideno proizvodnja in število zaposlenih delavcev v obdobju 1966-1980. Vir: ZAC, SI_ZAC/1036/004/002/030/00012.	65

Tabela 9: Argumenti krajanov KS Pod gradom in podjetja CE-KA. Vir: Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8..... 103

Seznam kratic z njihovo razlago

AV viri – avdiovizualni viri
 CE-KA – Ceste kanalizacija Celje
 DJŽ - Direkcije jugoslovanskih železnic
 DJŽ – Državne Jugoslovanske železnice
 dLib – Digitalna knjižnica Slovenije
 DPD – Delavsko prosvetno društvo
 DS – Delavski svet
 GD – Gasilsko društvo
 FLRJ – Federativna ljudska republika Jugoslavija
 JA – Jugoslovanska armada
 KP – komunistična partija
 KUD – Kulturno umetniško društvo
 KZ – Kazenski zakonik
 LOMO - Ljudski odbor mestne občine
 LRS – Ljudska republika Slovenija
 MLO – Mestna ljudska občina
 MOOF – Mestni odbor Osvobodilne fronte
 NOV – Narodnoosvobodilna vojna
 ObLO (OLO) - Občinski ljudski odbor
 OF - Osvobodilna fronta slovenskega naroda
 OOK – Območni odbor zveze komunistov
 PAM – Pokrajinski arhiv Maribor
 RMI - Rudarsko-metalurški inšpektorat
 SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija
 SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika
 SZDL – Socialistična zveza delovnega ljudstva
 TDR – Tovarna dušika Ruše
 TOZD – temeljna organizacija združenega dela
 UO – upravni odbor
 ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

ZB – Zveza borcev

ZKS – Zveza komunistov Slovenije

1. Uvod

1.1. Namen in cilj naloge

Namen raziskovalne naloge je bil raziskati zgodovino **apnénice** in njej pripadajočega **kamnoloma** višje v dolini potoka Ločnica. V podjetju »**Apnénik**« so žgali apno in proizvajali gramoz. Želeli smo poiskati lastnike podjetja skozi zgodovino 20. stoletja, po možnosti še prej. Zanimalo nas je delovanje podjetja, razlogi zakaj je podjetje propadlo in kako so domačini gledali nanj.

Apnenica, ki je večkrat zamenjala ime in lastnika – upravljalca se nahaja v Pečovniku, na izhodu doline, kjer se potok Ločnica izliva v Savinjo. V obdobju pred drugo svetovno vojno je bila apnenica v zasebni lasti, v času socialistične Jugoslavije pa je prešla v državno last. Leta 1974 so proizvodnjo apna opustili in od takrat naprej apnenica klavarno propada. Izkoriščanje kamnoloma v Pečovniku 1,5 km višje v dolini so opustili po osamosvojitvi Slovenije in je danes v fazi zaraščanja.

Naša šola je v šolskem letu 2022/23 v okviru UNESCO projekta »Dediščina v rokah mladih – mladi posvojijo spomenik« »posvojila« zapuščen kamnolom v Pečovniku. Ena izmed zastavljenih nalog je bila pisanje raziskovalne naloge. Trije raziskovalci smo hitro spoznali, da je kamnolom nerazdružljivo povezan z apnenico in obratno.

V teoretičnem delu naloge smo proučili obstoječo literaturo o Apneniku in kamnolomu v Pečovniku. V praktičnem, raziskovalnem delu smo iz pridobljenih pisnih, avdiovizualnih, ustnih virov poskušali sestaviti skoraj 80-let trajajočo zgodbo Apnenika iz 20. stoletja. Velik del časa smo namenili proučevanju izvirnih dokumentov v Zgodovinskem arhivu Celje in v Pokrajinskem arhivu v Mariboru. Obiskali smo Osrednjo knjižnico Celje, kjer smo si priskrbeli literaturo, ki je omenjala Apnenik. V Digitalni knjižnici Slovenije (dLib) smo pregledali časopisne članke z omembo Apnenika. Pomagali smo si s socialnim omrežjem »Facebook«, kjer smo v skupini »Stare vedute in razglednice Celja« iskali ljudi, ki so objavljali vsebine o apnenici in kamnolomu. Intervjuvati smo ljudi, ki so bili neposredno ali posredno povezani z apnenico in kamnolomom. Upali smo na pričevanja, ki bi nam omogočila razumevanje delovanja kamnoloma in apnenice, saj je le-to iz pisnih in AV virov bilo zelo težko razumeti. Odšli smo na teren in si propadajočo apnenico ter zaraščen kamnolom ogledali. Hipoteze, ki smo si jih zastavili pred raziskavo smo v razpravi poskušali potrditi oziroma ovreči.

1.2. Metode

1.2.1. Delo z literaturo

Delo z literaturo je prva in poglobljena metoda raziskovalnega dela. V raziskovalni nalogi je to temelj za seznanitev s tematiko. Prve informacije o kamnolomu in apnenici smo preko ključnih besed iskali na spletu, nato pa smo iskali še literaturo. Na domoznanskem oddelku OKC smo se posvetovali z gospo dr. Alenko Hren Medved in Janjo Jedlovčnik. Pregledano literaturo smo navedli v zadnjem poglavju raziskovalne naloge. Uporabljeno gradivo smo v nalogi citirali v obliki sprotnih opomb. Raziskovanje smo skušali zastaviti na osnovi vseh virov, zato smo se lotili tudi časopisnih člankov iz lokalnih celjskih časopisov. Iskali smo preko ključnih besed »*kamnolom Pečovnik*« in »*Apnenik*« preko spletne strani Digitalne knjižnice Slovenije (v nadaljevanju dLib). Tako smo počasi sestavljali zgodbo kamnoloma in apnenice.

1.2.2. Delo z viri

Obiskali smo ZAC in PAM. V ZAC smo s pomočjo gospoda dr. Aleksandra Žižka dobili vse tamkajšnje izvirne dokumente o kamnolomu in Apneniku. Želeli smo si predvsem primarnih pisnih virov iz 20. stoletja. V PAM smo delali enako, vendar je bilo virov o Apneniku zelo malo. Glavne vire na katerih sloni naša zgodba, smo povzeli in zložili v kronološko zaporedje.

1.2.3. Terensko delo

To delo nam je bilo pri raziskavi še posebej ljubo. Pred, po in med preučevanjem pisnih virov smo večkrat opravili terensko delo. Šli smo se do ostankov objektov okoli apnenice in kamnoloma, si jih natančno ogledali in fotografirali. Opravili smo neformalne pogovore z domačini in bližnjimi stanovalci. Večkrat smo se vračali po odgovore na vprašanja, ki so se nam sproti zastavljala.

1.2.4. Intervju

S to metodo smo želeli pridobiti podatke od ljubiteljskih zgodovinarjev, krajanov in bivših zaposlenih v Apneniku ali njihovih sorodnikov. Krajše informativne pogovore smo opravili s prebivalci v bližini Apnenika, ki so nam pomagali do prič. Na družbenem omrežju Facebook smo spoznali ljubiteljske zgodovinarje, ki so v skupini »*Stare vedute in fotografije Celje*« razvili

živahno debato, podkrepljeno s starimi fotografijami tudi o »našem« kamnolomu in apnenici. Intervjuvali smo naše stare starše, ki so odraščali v času razcveta Apnenika. Pogovarjali smo se z bivšo zaposleno delavko Kristino Selšek Javornik o kateri smo v Celjskem tedniku iz leta 1948 našli zanimiv članek. Opravili smo še intervjuja s Francem Klinarjem, katerega očim je delal v kamnolomu in Hermanom Čaterjem, ki nam je priskrbel pet dragocenih zasebnih fotografij svojega očeta.

Raznovrstne metode raziskovanja so nam bile pri raziskavi v pomoč, hkrati pa so nam odpirale številna nova vprašanja. Posledično smo vsebino naloge razširili.

1.3. Hipoteze

Pred obravnavo obsežnega gradiva, ki nam je bilo na voljo, smo si zastavili nekaj raziskovalnih vprašanja – hipotez. Na njih smo v razpravi, ki smo jo zapisali na koncu naloge skušali poiskati odgovore, hipoteze pa potrditi ali ovreči. Napisali smo šest hipotez:

- Delo v kamnolomu je bilo **nevarno**, nesreče, tudi smrtne, pogoste.
- Delo v kamnolomu in apnenici je **negativno vplivalo** na domačine in naravo.
- Apnenica je v svoji zgodovini večkrat (**npr. 10 krat**) **zamenjalo lastnika** (upravljalca, direktorja).
- Podjetje so pred petdesetimi leti zaprli, **ker je delalo izgubo**.
- S pomočjo virov bomo **pojasnili faze delovanja** apnenice »od kamna od apna«.
- Apnenik je bil **povezan z Rudnikom Pečovnik** - apno so žgali z rjavim premogom iz rudnika.

2. Teoretični del

2.1. Opredelitev obravnavanih pojmov

Najprej smo želeli pojasniti pojme iz naslova naloge, ki se v raziskavi največkrat pojavljajo. Pojasnili smo jih s pomočjo Slovarja slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ). V naslovu naloge »**Kamnolom Pečovnik in podjetje Apnenik, naša dediščina iz 20. stoletja**« smo pri besedi »*dediščina*« mislili na *tehniško dediščino* našega kraja. Pod pojmom »**tehniška dediščina**« razumemo *premoženje, dobljeno po »umrlem«; dediščina, prevzeta iz preteklosti: kulturna dediščina; duhovna, tehnična dediščina iz preteklosti. Tehniška dediščina so naprave, stroji, orodja, ki pričajo o delu nekdanjega prebivalstva* (Vir: SSKJ, 2023). **Kamnolòm** je kraj, prostor, kjer se pridobiva, lomi kamen (Vir: SSKJ, 2023). V našem primeru kamnoloma v Pečovniku so izkoriščali tehnični kamen – apnenec. **Pečovnik** je naselje, ki spada v MOC in šolski okoliš OŠ Frana Kranjca. Nahaja se na levi strani potoka Ločnica. Pojem »**Apnenik**« je lastno ime za apnenico v Pečovniku. Apnenica kot obče ime »*apnénica*« je samostalni ženskega spola, ki pomeni peč za žganje apna. (Vir: SSKJ, 2023).

2.2. Obisk Osrednje knjižnice Celje – delo z literaturo

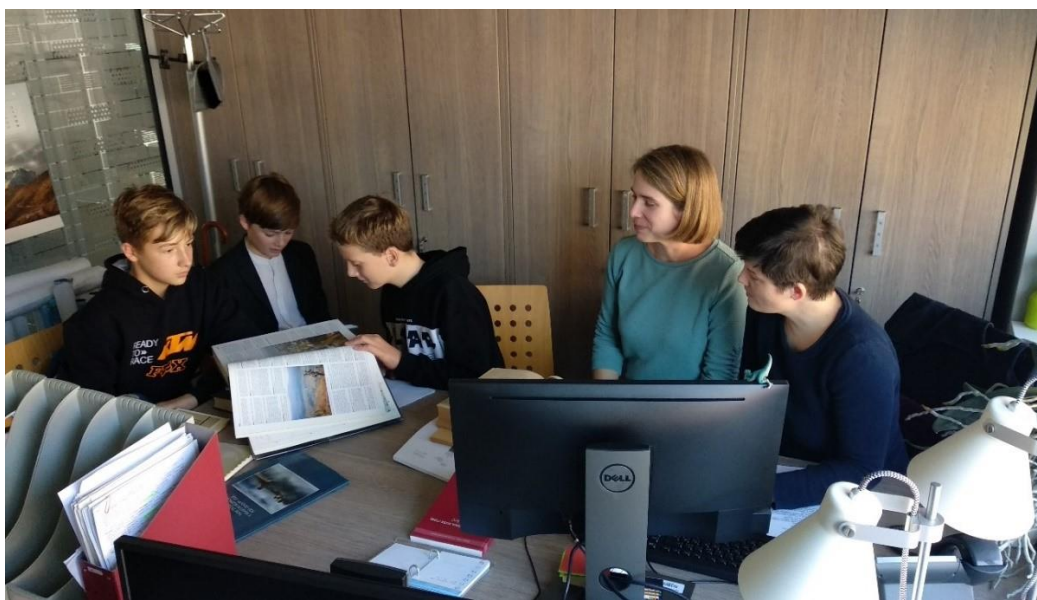
V OKC na domoznanskem oddelku sta nas s spletnimi načini iskanja literature seznanili vodja oddelka ga. dr. Alenka Hren Medved in strokovna sodelavka ga. Janja Jedlovčnik. Iskali smo vse možne pisne in tudi AV vire. V zvezi z omembami Apnenika smo našli veliko raznovrstnih pisnih virih. Naša naloga je bila, da smo jih časovno opredelili v pravilnem zaporedju, interpretirali (napisali »zgodbe«) in pravilno citirali. Pojavljala so se nam nova in nova vprašanja, na katera smo sprti iskali odgovore. Poleg pisave gotice nam je oviro predstavljala tudi nemščina iz začetka 20. stoletja, ki smo jo slabše razumeli. Znašli smo se s kopiranjem besedila v urejevalnik besedila Word in uporabo Google prevajalnika¹, ki nam je besedilo približno prevedel, da smo razumeli vsaj sporočilo.

¹ <https://translate.google.com/?hl=sl>, dne 10.12. 2022.

Nekaj slikovnega gradiva smo pridobili tudi v ZAC in na družbenem omrežju Facebook. Slikovno gradivo predstavlja popestritev naše raziskovalne naloge, prav tako pa smo z njim lažje razumeli delovanje apnenice in delo v kamnolomu Pečovnik.

Dr. Alenka Hren Medved in gospa Janja Jedlovčnik sta nam predstavili razne »trike« učinkovitega iskanja spletnih virov s pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije² (dLib), da nam je iskanje po ključnih besedah »apnenica«, »Apnenik«, »Pečovnik«, »kamnolom« ... bilo lažje. Naučili smo se izluščiti bistvene podatke, saj je bilo vseh zadetkov zgoraj omenjenih ključnih besed na dLib-u veliko. Ga. Janja Jedlovčnik nam je pokazala še Anno³ (»Avstrijska« dLib) za iskanje spletnih virov po ključnih besedah iz časa pred 1. svetovno vojno, ko smo spadali pod Avstroogrsko. S pomočjo tega portala smo po ključnih imenih iskali lastnike apnenice pred 1. svetovno vojno. Prve podatke o apnenici Apnenik in pečovniškem kamnolomu smo iskali v literaturi.

Najprej nam je v roke prišla knjiga domačina Vinka Bobniča, ljubiteljskega zgodovinarja, ki je poskušal zapisati zgodovino KS Pod gradom. V svoji knjigi apnenico in kamnolom večkrat omenja. Na našo žalost je gospod Bobnič preminil ravno jeseni 2022, ko smo začeli raziskavo.

Slika 1: Od leve proti desni: Anej, Lev, Lenart, ga. dr. Alenko Hren Medved in ga. Janja Jedlovčnik. Foto: Bojan Rebernak.

Po koncu 2. svetovne vojne so se na Celjskem dogajali povojni poboji. V 90-ih letih prejšnjega

² <http://www.dlib.si/>, iz dne 10. 12. 2018.

³ <http://anno.onb.ac.at/>, iz dne 10. 12. 2022.

stoletja so krožile govorice, da naj bi krvniki žrtve pobojev odvrgli tudi v opuščen Pečovniški rudnik. Vinko Bobnič je trdil, da temu ni bilo tako. Za kamnolom Pečovnik ni vedel, da bi se tam kaj »dogajalo«. Apnenik naj bi po vojni delal »s polno paro«, saj so za obnovo objektov, ki so bili med vojno poškodovani ali uničeni, potrebovali apno in karbid za razsvetljavo. Prav tako je to bilo obdobje »udarništva« in prvih »petletk«, ko se je gradila celjska industrija.⁴

Bobnič je v svoji knjigi kratko opisal vsa podjetja, ki so po vojni delovala na območju KS Pod Gradom. Podatke o Apneniku mu je kot ustni vir posredoval gospod Franc Zgoznik, sin obratnega vzdrževalca v Apneniku.

Apnenik »Pečovnik« je po koncu 1. svetovne vojne deloval kot podružnica tovarne dušika iz Ruš. Prvi kamnolom je bil od peči oddaljen le okoli 50 m. Izkazalo se je, da je v kamnolomu pod Grmado bolj kvaliteten apnenec z manj primesmi. Zaradi oddaljenosti kamnoloma pod Grmado so do apnenice na dnu doline postavili žičnico. Apnenec so v kosih z žičnico transportirali do obrata, kjer so ga žgali v apno in ga ohlajenega nalagali na železniške vagone. Dnevno naj bi natovorili približno 5 vagonov. Slednji so stali na stranskem tiru poleg peči. V Rušah so iz teh kosov apna za potrebe varjenja izdelovali dušik, karbid in končni proizvod acetilen za razsvetljavo. Podjetje je bilo med obema vojnama v zasebni lasti TDR, obratovodja pa je bil Karel Sonnenwald starejši. Po vojni so podjetje nacionalizirali in je delovalo kot samostojno podjetje. Dolgoletni in zadnji direktor je bil Adolf Sedlar.⁵

V Bobničevi knjigi je tudi nekaj drobnih informacij v zvezi z Apnenikom, ki so se nam zdele zanimive.

V obdobju socializma so redno praznovali 1. maj, praznik dela. Godba rudnika Pečovnik je zgodaj zjutraj igrala budnice na Starem gradu. Z raketami podjetja Pyrota so minerji iz Apnenika zbujali Celjane.⁶

Podjetje Apnenik je KUD Svobodi Zagrad posredovalo mizo za namizni tenis. Mladina iz KS Pod gradom je prosila KUD, da bi mizo za namizni tenis lahko postavili v dvorani Stegu, kjer bi se urili v veščinah tega športa ter vstopili v pododsek Svobode - sekcije Zagrad. Apnenik je to mizo za namizni tenis posodil KUD Svoboda Zagrad. Rudnik Pečovnik in Apnenik sta KUD Svoboda za delovanje prispevala nekaj denarja, zato jima je KUD poslalo zahvalno pismo.⁷

⁴ Bobnič, Vinko. Moje življenje v Krajevni skupnosti Pod gradom. Celje, 2012, str. 9.

⁵ Prav tam. Str. 29.

⁶ Prav tam. Str. 32.

⁷ Prav tam. Str. 40.

Gasilska četa Pečovnik – Zagrad je oktobra 1945 izvolila svoj upravni odbor in sklicala ustanovni občni zbor. V četo je pristopilo 31 članov. Podjetje Apnenik Pečovnik jim je na svojem zemljišču odstopilo leseno barako – ki je postala prvi gasilski dom v Pečovniku.⁸

Nadaljevali smo z »očetom« celjske zgodovine, Jankom Orožnom.

V svoji *Zgodovini Celja in okolice 1. del iz leta 1971* Orožen v poglavju o necehovskih obrteh poroča, da je apnenec v Pečovniku bil najprimernejši za žganje apna. Iz leta 1777 obstaja poročilo, da sta mestna stavbna mojstra **Štefan Kovačič in Resnik** prosila magistrat naj jima dovoli zgraditi apnenico v Pečovniku. Dovoljenja sta dobila pod pogojem, da delež proizvedenega apna izročita magistratu.⁹

V *Kratki gospodarski zgodovini Celja in okolice iz leta 1952* Orožen in Felicijan omenjata zgoden razvoj apneništva na Celjskem zgolj v majhnih apnenicah na Frankolovem, Lindeku in v Socki. Kmetje naj bi »trebili« gozdove in uporabljali les za žganje apna. Pred 1. svetovno vojno se jim je pojavila konkurenca velikih tovarniških apnenic v Zidanem mostu, Hrastniku in Zagorju ob Savi. Večja apnenica v Pečovniku na vhodu v dolino naj bi bila lokalnega značaja in je služila kot *podlaga* večjemu podjetju »Apnenik«, ki jo je nasledil.¹⁰

Janko Orožen v svoji drugi monografiji *Zgodovina Celja z okolico (1849-1941)* že omenja Apnenik in ugotavlja, da je po nakupu podjetja leta 1921 TDR spoznala, da je pečovniško apno zelo uporabno za njene proizvode. Ob stari peči je TDR zgradila dve novi peči. Leta 1937 naj bi Apnenik zaposloval že 86 ljudi.¹¹

Dalje Orožen v svojem *Orisu sodobne zgodovine Celja in okolice iz leta 1980* spet omenja Apnenik, katerega nastanek sega v zadnja leta Avstrije, v tkim. stari Jugoslaviji (država, kraljevina SHS in kraljevina Jugoslavija do leta 1943, op. a.) pa je bil v lasti ruške tovarne dušika (TDR). Apnenik je po 2. svetovni mestni ljudski odbor (MLO) Celje pravno obnovil, s pravico proizvajati apno, gramoz in pesek. Prvi »ravnatelj« je bil Valter Dvoršek (tudi Dvoršak, op. a.). Po letu 1956 je podjetje do njegovega zatona leta 1973 kar 17 let vodil Adolf Sedlar. Leta 1973 je Apnenik prišel pod podjetje Ceste in kanalizacija (CE-KA), ki ga je zaradi nerentabilnosti proizvodnjo apna

⁸ Prav tam. Str. 79.

⁹ Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del (od začetka do 1948). Celje 1971, str. 391.

¹⁰ Orožen, Janko in Felicijan Justin. *Kratka gospodarska zgodovina Celja in okolice*. Celje, 1952, str. 37.

¹¹ Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice*, 2. del (1849-1941). Celje 1974, str. 404 in 405.

dokončno ukinilo februarja leta 1974. Proizvodnjo je podjetje CE-KA omejilo na izdelavo posipnega materiala.¹²

Orožno delo je nadaljeval dr. Milko Mikola, ki je do upokojitve bil zaposlen v ZAC. O Celjski industriji je napisal dve deli.

V *Starih industrijskih podjetjih na Celjskem* iz leta 1996 Mikola ugotavlja, da je pridobivanje apna imelo na Celjskem dolgo tradicijo. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja naj bi v okraju Celje bilo kar 24 »apnenic«.¹³ Med apnenicami v bližini Celja se je v industrijski obrat razvila samo apnenica Antona Zeischegga v Pečovniku (Apnenik Celje, Anton Zeischegg), ki pa je leta 1921 prešla v last Tvrnice za dušik d. d. Ruše in je dobila naziv Apnenik Celje d. z o. z., Zagrad pri Celju.¹⁴

Osnovni podatki o podjetju Apnenik Celje (za leto 1936):

Višina kapitala: podjetniškega: 300.000 din. Za višino obratnega kapitala ni bilo podatka.

Proizvodnja: V letu 1936 je podjetje proizvedlo 14.281.666 kg apna, za kar 17.137 m³ apnenca, ki ga je pridobivalo v lastnem kamnolomu.

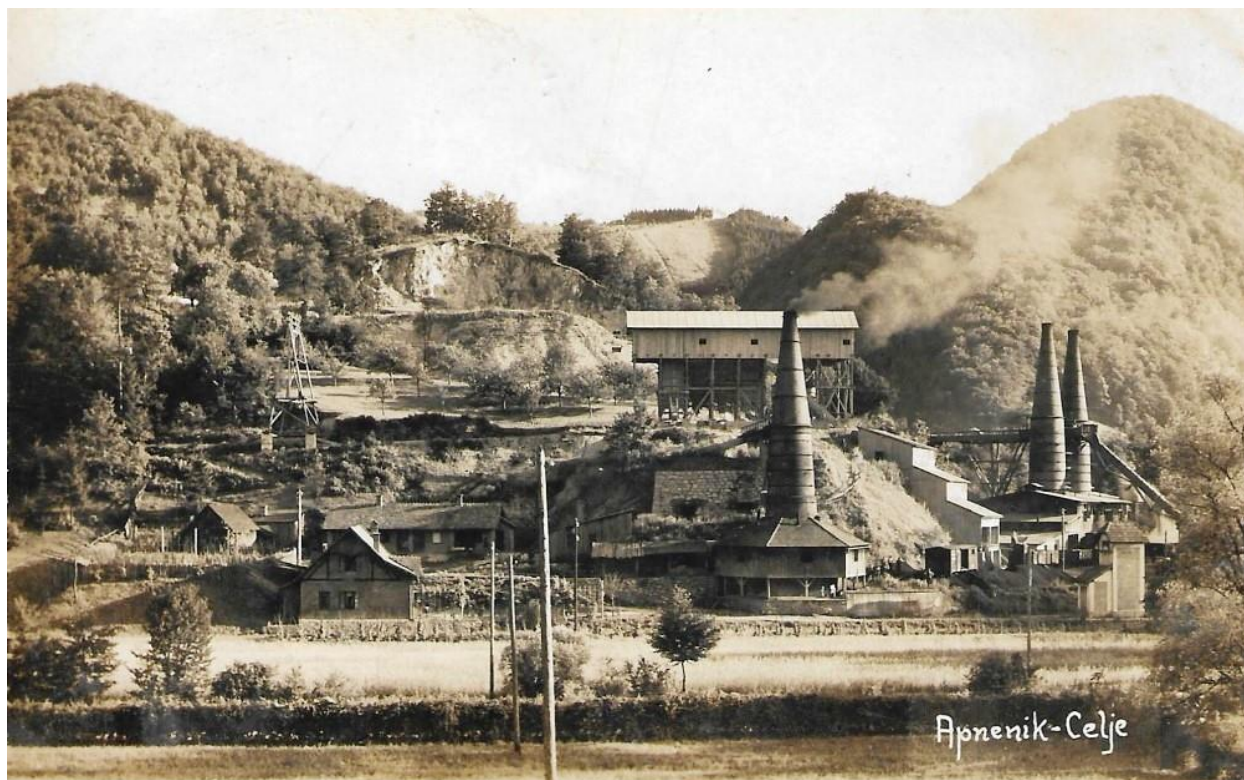
Delovna sila	število zaposlenih		
	moški	ženske	mladoletni
upravno, pisarniško in komercialno osebje	4	-	-
tehnično osebje	2	-	-
profesionisti	10	-	-
kvalificirano pomožno osebje	14	-	-
nekvalificirano pomožno osebje	45	-	-

Tabela 1: Delovna sila v Apneniku leta 1936. Vir: Mikola, 1996, str. 10.

¹² Orožen, Janko. Oris sodobne zgodovine Celja in okolice (1941-1979). Celje 1980, str. 160.

¹³ Apnenica je obrat (peč) za žganje apna. Vir: SSKJ.

¹⁴ Mikola, Milko. Stara industrijska podjetja na Celjskem. Celje: Publikacije Zgodovinskega arhiva v Celju. Študije 2. 1996, str. 10.

Slika 2: Fotografija Apnenika iz obdobja med obema vojnama. Vir: Stara razglednica iz osebne arhiva.

V sredini fotografije je vidna stara poljska peč, ki je bila v uporabi na začetku 20. stoletja. Desno je glavna zgradba Apnenika, katere ostanki so vidni še danes. TDR jo je zgradila v začetku 20-ih let 20. stoletja. V zgradbi sta vzidani dve novi jaškovi peči. Stara poljska peč je obratovala do zagona obeh novih. Nad apnenico je viden kamnlom, ki je danes zaraščen. Leta 1928 so začeli kamen po žičnici dovažati iz 1,3 km oddaljenega kamnoloma v Pečovniku. Iz slike je razvidno, da ga že dovažajo, zato vemo, da je fotografija nastala po letu 1928.

Milko Mikola je leta 2004 objavil obsežnejše delo *Zgodovina celjske industrije*. Nekaj podatkov se ponovi iz njegovega prvega dela o celjski industriji.

Gradbena dejavnost v Celju je zahtevala povečano proizvodnjo apna. Tega so celjski gradbeniki dobivali iz apnenic v širši okolici Celja, predvsem iz Stranic in s Frankolovega. Konec 19. stoletja pa so začele delovati apnenice v bližini Celja, in sicer v Pečovniku. Najpomembnejša med njimi je bila apnenica Oskarja Humpoletza, ki se je razvila v obrat industrijskega značaja. Leta 1909 je bilo njegovo podjetje registrirano pod nazivom **Oskar Humpolett, Kalkwerke**. Njegovo podjetje

je obstajalo do leta 1917. Leta 1914 je Humpoletz imel zaposlenih 40 delavcev. Naslednik njegovega podjetja je bilo podjetje **Apnenik Celje**, ki ga je ustanovil **Anton Zeischegg** in je bilo v register Okrožnega kot trgovskega sodišča v Celju vpisano oktobra 1920.

Že naslednje leto je podjetje kupila Tvoronica za dušik d. d. iz Ruš pri Mariboru. Julija 1921 je bila podpisana družbena pogodba o ustanovitvi družbe z omejeno zavezo, ki je prevzela apnenico. Imenovala se je **Apnenik Celje, d. z o. z., Zagrad pri Celju**. Višina njene osnovne glavnice je znašala 1.200.000 kron. Obratni predmet podjetja je bilo pridobivanje apnenca in izdelovanje ter prodaja apna. V letu 1936 npr. je proizvedlo 14.281.666 kg apna in 1.094 m³ gramoza.¹⁵

Gradbena industrija	Višina kapitala (v kronah)	Število zaposlenih
Anton Zeischegg, Apnenik Celje, Zagrad	ni podatka	40

Tabela 2: Podatki o podjetju Apnenik Celje, Zagrad ob koncu 1. svetovne vojne. Vir: Mikola, 2004.

Gradbena industrija	Višina podjetniškega kapitala (v din)	Višina obratnega kapitala (v din)	Delež tujega kapitala	Število zaposlenih
Apnenik Celje, d. z o. z.	300.000	300.000	/	93 delavcev 1 poslovodja 1 uradnik

Tabela 3: Podatki podjetja Apnenik Celje, d. z o. z. pred 2. svetovno vojno. Vir: Mikola, 2004.

Po koncu 2. svetovne vojne je kot vsa podjetja v zasebni lasti podjetje Apnenik, d. z o. z. bilo zaplenjeno. Gre za razlastitev in podržavljanje industrijskih podjetij v Sloveniji, ki ga je poveljna komunistična oblast izvedla v letih 1945-46.

Naziv zaplenjenega podjetja	Razlog zaplembe	Datum zaplembe	Ocenjena vrednost podjetja
Apnenik, d. z o. z., Zagrad	A in B	13.11. 1945 in 22. 8. 1945	Ni podatka

Tabela 4: Podatki o zaplembi podjetja Apnenik, d. z o. z. po 2. svetovni vojni. Vir: Mikola, 2004.

A – zaplemba, ki sta ji na osnovi odloka AVNOJ z dne 21.11. 1944 izrekli mestna zaplembena komisija v Celju in Okrajna zaplembena komisija v Celju;

¹⁵ Mikola, Milko. Zgodovina celjske industrije. Celje: Zgodovinski arhiv, 2004, str. 126.

B – zaplembe, ki jih je izreklo vojaško sodišče.

Industrija gradbenega materiala	Število zaposlenih leta 1952		
Apnenik »Pečovnik«	moški	ženske	skupaj
	58	9	67

Tabela 5: Število zaposlenih v podjetju Apnenik Pečovnik v letih 1952. Vir: Mikola, 2004.

Industrija gradbenega materiala	Število zaposlenih		
Apnenik »Pečovnik«	1956	1957	1960
	141	143	90

Tabela 6: Število zaposlenih v podjetju Apnenik Pečovnik v letih 1956, 1957 in 1960. Vir: Mikola, 2004.

Po 2. svetovni vojni je število zaposlenih v državnem podjetju Apnenik »Pečovnik« stagniralo. Zaradi gospodarske krize v Jugoslaviji v 60-ih letih prejšnjega stoletja je leta 1965 prišlo do gospodarske reforme, ki se je začela izvajati tudi v celjski občini. Za večino celjskih podjetij je reforma pomenila rast dohodka, podjetju Apnenik »Pečovnik« pa je po uvedbi ukrepov čisti dohodek leta 1965 upadel za 2 % (indeks upada dohodka 98).¹⁶

Milko Mikola je opisal vsa celjska podjetja gradbene industrije. Nekaj vrstic je namenil tudi podjetju Apnenik.

Celje je po 2. svetovni vojni imelo podjetje za pridobivanje apna v Zagradu, ki je bilo naslednik predvojnega podjetja Apnenik d. z o. z. Po vojni je bilo zaplenjeno in je nekaj let delovalo kot obrat TDR kot »podjetje zveznega pomena«. V okviru tega podjetja je kot stranski obrat ostalo do **11. julija 1952**, ko je bilo predano MLO Celje, ki je iz njega ustanovilo samostojno podjetje Apnenik »Pečovnik«. Razen z žganje apna se je podjetje ukvarjalo še z izdelovanjem gramoza in z njuno prodajo. V podjetju so leta 1952 predvideli izdelavo 3000 ton apna in 4000 m³ gramoza. Ob ustanovitvi leta 1952 je bilo zaposlenih 52 delavcev. Podjetje se je kmalu znašlo v težavah, ker je prej edini odjemalec njegovih proizvodov bila TDR. Po njegovi osamosvojitvi je TDR odpovedala dobavo izdelkov in Apnenik pustila brez trga. Zaradi tega je podjetje na začetku bilo prisiljeno obratovati samo z eno pečjo in zmanjšano produkcijo apna kot so bile njegove zmogljivosti. Leta 1973 je podjetje prešlo pod podjetje Ceste in kanalizacija, ki je zaradi nerentabilnosti delo v njem kmalu ustavilo.¹⁷

¹⁶ Prav tam. Str. 188.

¹⁷ Prav tam. Str. 260 in 261.

Slika 3: Logotip podjetja Apnenik iz leta 1963. Vir: ZAC, SI_ZAC/0511/004/004/00050.

Leta 2018 je Rudi Rezman ob stoletnici Tovarna dušika Ruše (TDR) o TDR napisal obsežno knjigo. Ker je TDR v obdobju 1921- 1945 bila lastnica Apnenika je nekaj vrstic namenjenih tudi Apneniku. V svoji knjigi je Rezman citiral Stanislava Bokszczanina, vicedirektorja (pomočnika direktorja TDR), ki je na to mesto bil postavljen leta 1925. Tudi Bokszczanin je o TDR napisal kratko zgodovino na 31 tipkanih straneh.

Po koncu prve svetovne vojne in razpadu Avstroogrske se je vzpostavila novonastala meja med Kraljevino SHS in Avstrijo. Za "Tvormico za dušik, Ruše" (TDR) je bil s tem zaprt dotok apna in koksa. Koks so zato uvažali iz pariške plinarne in iz Anglije. Apno pa so dobavljali iz slovenskih apnenic. Leta 1921 je TDR kupila manjšo peč in pripadajoči kamnolom v Pečovniku pri Celju. Podjetje Eckart & Hotop je leta 1923 poleg stare postavilo dve novi peči, ki sta proizvajali 15 ton apna na dan. Te peči so bile povezane s tirom s postajo Celje. Po analitičnih preiskavah so spremenili kurišča peči, jih povišali za 3 metre, zgradili so pločevinasto oblogo jaškov peči, postavili po en ventilator za vlek, vgradili polnitev peči z visečo železnico in s posebnimi premičnimi zaprtji lastne konstrukcije. S temi posegi so povečali zmogljivost peči iz 15 ton na 36 ton na dan, torej kar za 140 %. Vse inovacije so bile plod domačih inženirjev iz Ruš ob tujih izvajalcih. Peči sta bili zelo ekonomični, zato so proizvajali tono apna za 160 din, medtem, ko je običajna cena apna bila kar 260 din na tono. Stara peč v Pečovniku medtem ni bila več v obratovanju. Obratovodja apnenic je postal domačin Karel Sonnenwald. Apnenica se je imenovala Apnenik d. z. o. z. Ker so bile peči zelo učinkovite, so hitro izrabili zaloge dobrega apnenca v neposredni bližini obrata. Novi apnenec dobre kakovosti so našli v oddaljenosti 1,3 km od peči, zato so leta 1928 zgradili Pohling - žičnico, silos za kamen, kompresorje za pnevmatična kladiva in opremo z de Cauville-sko železnico. Kmalu so zgradili še žično mehansko drčo med spodnjim in zgornjim nivojem kamnoloma. Po nekaj letih izkoriščanja se je kvalitete apnenca začela slabšati, vsebina magnezija in fosforja je naraščala čez dovoljeno mejo. To je bil pojav, ki ga je bilo mogoče

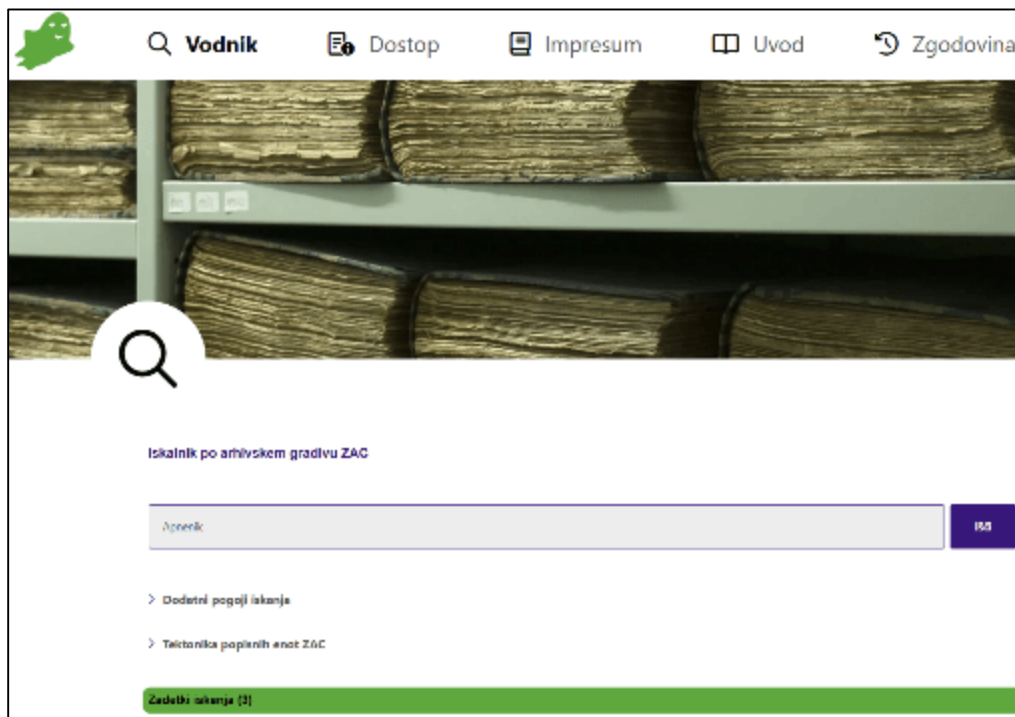
opaziti v skoraj vseh severno-slovenskih apnencih. Apno iz Pečovnika pa je postalo za proizvodnjo karbida neuporabno. Apnenica je bila po osvoboditvi leta 1945 po zakonu o nacionalizaciji predana Mestni ljudski občini (MLO) Celje.¹⁸

¹⁸ Bokszczanin, Stanislav. Kratka zgodovina TDR, str.8-9. Tipkopolis, 31 strani. Ruše, oktober, 1957.

3. Osrednji del raziskovalne naloge

3.1. Delo z viri v ZAC in PAM

Pred obiskom ZAC smo na njihovi spletni strani odprli »*Vodnik po fondih in zbirkah*« in v spletni iskalnik vnesli ključni besedi »**Pečovnik**« in »**Apnenik**«. Iskalnik je podal informacijo o obstoju 40 dokumentov o kamnolomu Pečovnik in podjetju Apnenik iz Pečovnika.¹⁹

Slika 4: *Vodnik po fondih in zbirkah* v ZAC. Vir: <http://vodnik.zac.si/>, dne 10. 10. 2022.

Izpolnili in oddali smo spletno vlogo²⁰ za pridobitev arhivskega gradiva. 16. 10. 2022 smo obiskali ZAC, kjer nam je arhivsko gradivo predstavil gospod arhivski svetnik dr. Aleksander Žižek. Dobili smo primarne pisne vire o kamnolomu Pečovnik in podjetju Apnenik, ki še niso bili objavljeni. Ugotovili smo, da je gradivo zanimivo in primerno za obdelavo in objavo.

¹⁹ <http://vodnik.zac.si/>, dne 10.10.2022.

²⁰ <http://www.zac.si/wpcontent/uploads/file/VLOGA%20ZA%20PRIDOBITEV%20PODATKOV%20IZ%20ARHI%20VSKEGA%20GRADIVA.pdf>, dne 10.10. 2022.

Slika 5: Od leve proti desni: Dr. Aleksander Žižek, Lev Kodre, Anej Firšt in Lenart Kač. Foto: Bojan Rebernak.

Okrožno trgovsko sodišče v Celju je 1. 8. 1921 objavilo, da se Apnenik Celje, družba z omejeno zavezo v Zagradu pri Celju (Kalkwerk Celje, Gesellschaft mit b. H. in Zagrad bei Celje) vpiše v register podjetij. Podjetje naj bi se ukvarjalo z nakupom in obratovanjem apnenice v Zagradu pri Celju ter drugih apnenic in apnenčevih kamnolomov. Predmet obratovanja podjetja naj bi bilo pridobivanje apnenca, izdelovanje in prodaja apna ter drugo izkoriščanje kamnoloma, nakup in prodaja stavbenega materiala, sodelovanje s podobnimi podjetji, ki so pripadala stavbeni ali kemični industriji. Podjetje naj bi poslovalo na območju Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Družbena pogodba je bila podpisana 5. 7. 1921. Glavnica podjetja je znašala 1.200.000 kron, od katerih je v gotovini takoj bilo plačanih 600.000 kron. Poslovodji sta bila Anton Krejči²¹ in inženir Robert Mader,²² tovarniška ravnatelj iz Ruš.²³

²¹ Anton Krejči, komercialni direktor v TDR in vezni člen z oblastjo Kraljevine SHS v Beogradu. Kasnejši poslanec skupščine Kraljevine SHS.

²² Ing. Robert Mader je bil v TDR edini vodilni človek tuje, nemške narodnosti. Po osvoboditvi ni takoj zapustil nove države in je bil zaprt v kletnih prostorih ruške občine, kaplanije, nato pa v mariborskih zaporih, kjer je storil samomor. Njegov grob je na mariborskem pokopališču na Pobrežju bil opuščen šele pred nekaj leti. O njegovem dobrem osebnem značaju pričajo še živeči ljudje (Anica Seršen, Danica Aigner ...), ki so ga poznali, pa tudi dokumentacija, dopisi, odobritve donacij raznim društvom ter posameznikom, ki so zašli v težke življenjske situacije. Vir: Rezman, Vili. TDR, str. 93. Dostopno na: [tldr.pdf\(lira-ruse.si\)](http://tldr.pdf(lira-ruse.si)), dne 31.1. 2023.

²³ SI_ZAC/0024/002/002/022/00074. Vpis družbe z omejeno zavezo v register podjetij.

Na temelju kupne pogodbo dne 5. 8. 1921 ter potrdila občinskega urada okolice Celja iz dne 23. 6. 1921 se je Antonu²⁴ in Rozi²⁵ Zeischegg, posestnikoma v Zagradu, za njuno zemljišče vknjižila lastninska pravica podjetju »Apnenik Celje, d. z o. z. v Zagradu pri Celju«. Kupna pogodba med strankama je bila prijavljena davčnemu uradu v Celju. 6. avgusta 1921 je podjetje Apnenik postalo lastnik njunega posestva.²⁶

Odvetnik podjetja Apnenik dr. Viljem Krejči je po pooblastilu okrajnemu glavarstvu Celje spisal dopis – prijavo obrti. Dne 5. 6. 1921 so v Ljubljani ustanovili podjetje Apnenik Celje, d. z o. z. v Zagradu pri Celju. Dne 1. 8. 1921 je okrožno sodišče podjetje vpisalo v register. S kupno pogodbo je Apnenik v Zagradu kupil apnenik, ki ga je podjetnik in posestnik Anton Zeischegg vodil pod naslovom »Kalkwerk Celje«. Prav tako so s sklepom okrajnega sodišča Apneniku prepisali

²⁴ Anton Zejšek je bil rojen 10. septembra 1886 v Rogaški Slatini (Sauerbrunn) 6 kot Anton Franz Maximilian. Oče Anton Zejšek, orožniški stražnik (Gendarmerie-Wachtmeister). Mati Maria, roj. Schmid. Boter mu je bil Franz Zejšek, magistratni koncipist (Magistrats-Concipist) v Pragi (sestavljalec osnutkov pravnih listin na magistratu, upravnem organu mestne samouprave, op a.). Državno namestništvo v Gradcu (k. k. Statthaltere) mu je dne 30. 1. 1917 izdalo odredbo o odobritvi spremembe priimka iz »Zejšek« v »Zeischegg«. Poleg tega je 2. 10. 1938 v Gradcu izstopil iz katoliške cerkve. Vir: Nadškofijski arhiv Maribor, Krstna knjiga Rogaška Slatina 1872–1886, str. 294 (Dostopno na naslovu: <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/rogaska-slatina/02333/?pg=294>, dne 19. 10. 2022).

Poročil se je 15. aprila 1912 v Celju v Marijini cerkvi z Rosalio Treo. Priimek je še zapisan kot »Zejšek«. V času poroke je bil poročnik na vojnem ministrstvu (k. u. k. Leutnant d. R. im k. u. k. Kriegsministerium), pristojen na Dunaju, živel pa je na naslovu Nussdorferstrasse 70, Dunaj. Nevesta, bivša učiteljica, je v času poroke živela na naslovu Celje, Ringstrasse 11. Priči sta bili Robert Zangger, trgovec iz Celja, in Max Janič, ekonom iz Celja.

Vir: Nadškofijski arhiv Maribor, Poročna knjiga Celje – Sv. Danijel 1906–1912, fol. 388 (Dostopno na naslovu: <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/celje-sv-danijel/00286/?pg=391>, 19. 10. 2022). Umrli je najbrž v Gradcu marca 1945, saj je bil na pokopališču St. Peter v Gradcu pokopan 31. 3. 1945. V istem grobu (P-1-4-31) sta pokopani še Maria Zeischegg, pokopana 25. 7. 1938, in najbrž žena Rosalia, ki so jo pokopali 28. 3. 1977. Očitno grob nekdo še plačuje, sicer bi ga že odstranili oz. prepustili drugim. Vir: <https://grabsuche.stadtpfarrkirche-graz.at/suche/verstorbene> (v polje »Nachname« smo vtiskali vtiskati Zeischegg).

²⁵ Rosalia je bila rojena 19. aprila 1889 v Celju št. 51 kot nezakonska. Oče: Caspar Treo, trgovec in posestnik v Celju, Ringstrasse 11 (Kaufmann und Realitätenbesitzer in Cilli), je 13. 8. 1904 priznal očetovstvo. Mama: Rosalia Jeseničnik, samska služkinja (Dienstmädchen), rojena v Vitanju. Z odredbo državnega namestništva (k. k. Statthaltere) v Gradcu ji je to z dne 10. 11. 1901 odobrilo spremembo priimka iz »Jeseničnik« v »Treo«. Zraven je pribeleženo še, da je 18. 10. 1931 v Gradcu izstopila iz katoliške cerkve. Vir: Nadškofijski arhiv Maribor, Krstna knjiga Celje – Sv. Danijel 1885–1894, str. 188, <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/celje-sv-danijel/00242/?pg=197> dne 19. 10. 2022).

²⁶ Prav tam. Sklep okrajnega sodišča v Celju.

Zeischegg-ovo zemljišče. Apnenik je kot prevzemnik Zeischegg-ovega podjetja prijavil obrt obratovanja apnenika. Obrt naj bi bila izvajana na enak način kot ga je vršil Zeischegg, zato naj ne bi bilo potrebno posebno dovoljenje. Za poslovodjo je bil prijavljen Karol Sonnenwald, obratovodja v Zagradu pri Celju, ki je bil domačin slovenske narodnosti in naj bi bil rodoljub.²⁷

Apnenikov odvetnik dr. Krejči je na Okrajno glavarstvo v Celju 28. 11. 1921 naslovil prošnjo za komisijski ogled obratov podjetja, kar jih je Okrajno glavarstvo predhodno pozvalo. Prav tako je odvetnik bil prepričan, da ni bilo nikakršne potrebe po novem lokalnem ogledu ali kolavdaciji (strokovnem ogledu) podjetja. Je pa Apnenik zaprosil za ogled obratnih prostorov, za preučitev in potrditev novih načrtov Apnenika. O ogledu podjetja naj bi se obvestilo Roberta Maderja, tovarniškega ravnatelja iz Ruš.²⁸

Okrajno glavarstvo v Celju se je odzvalo na Apnenikovo vlogo z dne 28. 11. 1921 za obrtno dovoljenje apnenice in kamnoloma v Zagradu. Sestanek so izvedli v obratu Apnenika 10. 11. 1922 ob 15. uri. Na obravnavi naj bi vsi vpleteni, posebej mejaši podali morebitne ugovore. Delovanje apnenice naj bi se odobrilo, če ne bi bili podani pomisleki.²⁹

Apnenik je 4. 11. 1922 izdal tehnično poročilo o dveh jaškovih pečeh in dovlačnega tira do obrata. Apnenik je želel s postavitvijo dveh jaškovih peči in dovlačnim tirom s progo Južne železnice Maribor – Zidani most povečati proizvodnjo. Naprava naj bi stala na posesti v lastništvu Južne železnice, ki je po dogovoru z Apnenikom prepustila stavbno posest, kjer naj bi stal dovlačni tir. Celotna dolžina tira naj bi merila dobrih 220 m in bi se v nasipu priključila na južno železnico. Ob nakladišču dovlačnega tira naj bi stala nova apnenica iz dveh jaškovih peči, ki bi bili obzidani z enonadstropno stavbo. Ta bi imela v pritličju prostor za odzemanje apna, v prvem nadstropju pa kurilne odprtine. Na pritličje naj bi bilo prizidano skladišče za apno. Ker so peči polnili od zgoraj v višini dobrih 15 metrov nad tlemi, so na tisti višini načrtovali gradnjo polnilnega odra, ki bi bil povezan z lesenim mostom, po katerem je potekal ozek tir za preklopne dovozne vozičke s kamnom – apnencem, ki je bil lociran v bližnjem kamnolomu 60 m vstran od apnenice. Pomemben del apnenice naj bi bili dve novi jaškovi peči, enakih dimenzij in konstrukcije a ločeni druga od druge. Imeli naj bi skupen polnilni oder. Vsaka naj bi bila bila visoka dobrih 30 m, stene pa debele 1,25 m. Peči naj bi se proti vrhu rahlo zožili. Zidani bi bili iz opeke, odznotraj pa prevlečeni s

²⁷ Prav tam. Prijava obrti.

²⁸ Prav tam. Prošnja za komisijski ogled obratnih prostorov.

²⁹ Prav tam. Razglas Kr. Okrajnega glavarstva v Celju.

šamotno prevleko. Polnilni stožec bi bil obzidan s klinkerjem, enako podporni stebri peči. Dimnik bi bil opečnat, od zunaj povezan s pečjo z železnimi obročnimi sponami. Peč bi polnili od zgoraj, pepel pa bi podobno kot žgano apno odstranjevali v pritličju. Kurivo bi po ozkem tiru dovažali v pritličje, od koder bi ga žerjav dvignil v prvo nadstropje. Viseča železnica bi nato kurivo razvažala k desetim kurilnicam obeh peči. Apno, ki bi ga odjemali iz vsake peči na petih mestih, bi odvažali v skladišče, ki naj bi bilo v enaki višini priključeno na pritličje apnenice. Most, ki bi povezoval stavbo s kamnolomom bi bil lesene konstrukcije, dolg 24 metrov. Naslonjen bi bil na konstrukcijo med obema pečema, ki bi se uporabljala kot polnilni oder. Obratovanje naj bi se pričelo po natančnem pregledu končane stavbe. Peč naj bi pred pričetkom obratovanja izsušili z ognjem iz drv. Nato bi peč prvič napolnili s surovim apnom. V peči bi se izmenjavale 20 cm debele vrste apnenca in 5 cm visoke vrste koksa, ki naj ne bi segala do šamotne obloge peči. Ko bi peč napolnili, naj bi z glino zaprli spodnje odprtine. Najprej naj bi kurili postopno, nato bi s kurjenjem stopnjevali. Apno bi odvezemali vsakih 8-12 ur, nato pa bi peč ponovno napolnili. Jaški za pepel bi bili izpraznjeni, ko bi bili polni pepela. Če bi delo prekinili, bi zaprli vse odprtine peči, tudi kurilne.³⁰

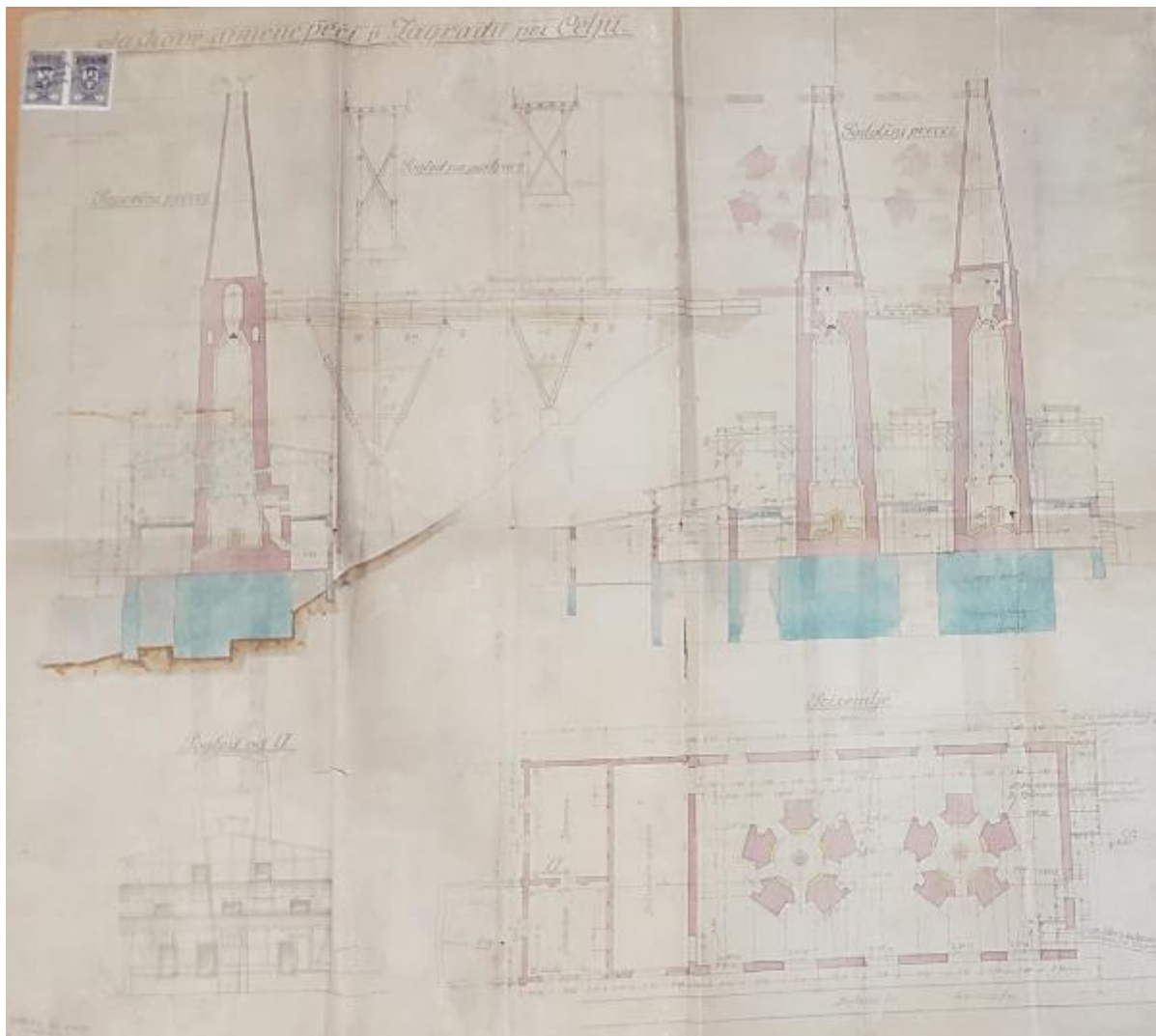
Dne 8. 11. 1922 je podjetje Apnenik na Kraljevo okrajno glavarstvo v Celju oddalo vlogo, s katero so prosili za komisijski ogled in stavbno dovoljenje za zgradbo nove apnenice v Zagradu. Priložili so štiri načrte (situacijo merila 1:2880, situacijo merila 1:500 s projektom dovlačilnega tira, načrt jaškovnih peči merila 1:100 in tehnično poročilo. V dopisu, ki je bil iz Ruš poslan 30. 10. 1923 je predstavnik podjetja še zapisal, da so dela že končali in začasno pričeli s poskusnim obratovanjem. Celotna naprava naj bi bila narejena po predloženih načrtih. Dovlačilni tir naj bi medtem železniška uprava že kolavdirala. Prav zaradi tega so zaprosili še za kolavdacijo s strani glavarstva in za podelitev gradbenega dovoljenja.³¹

Občinski urad okolice Celja je 10. 10. 1922 podjetju Apnenik Pečovnik naročil, naj do 1. marca 1923 v kamnolomu nad apnenico odstranijo zemljo v oddaljenosti 2 m in drevesa v oddaljenosti 4 m. Obratovodja Apnenika Karl Sonnenwald je dne 20. 4. 1923 odgovoril, da so naročena dela že bila izvršena. Kamnolom naj bi obratoval po predpisih. Sonnenwald je še poročal, da sta v uporabi

³⁰ Prav tam. Tehnično poročilo.

³¹ SI_ZAC/0024/002/022/00074. Dopis Apnenika Kr. okrajnemu glavarstvu v Celju.

ostali dve stari poljski peči, ki naj bi obratovali tako dolgo, dokler ne bodo končali gradnjo novih dveh peči.³²

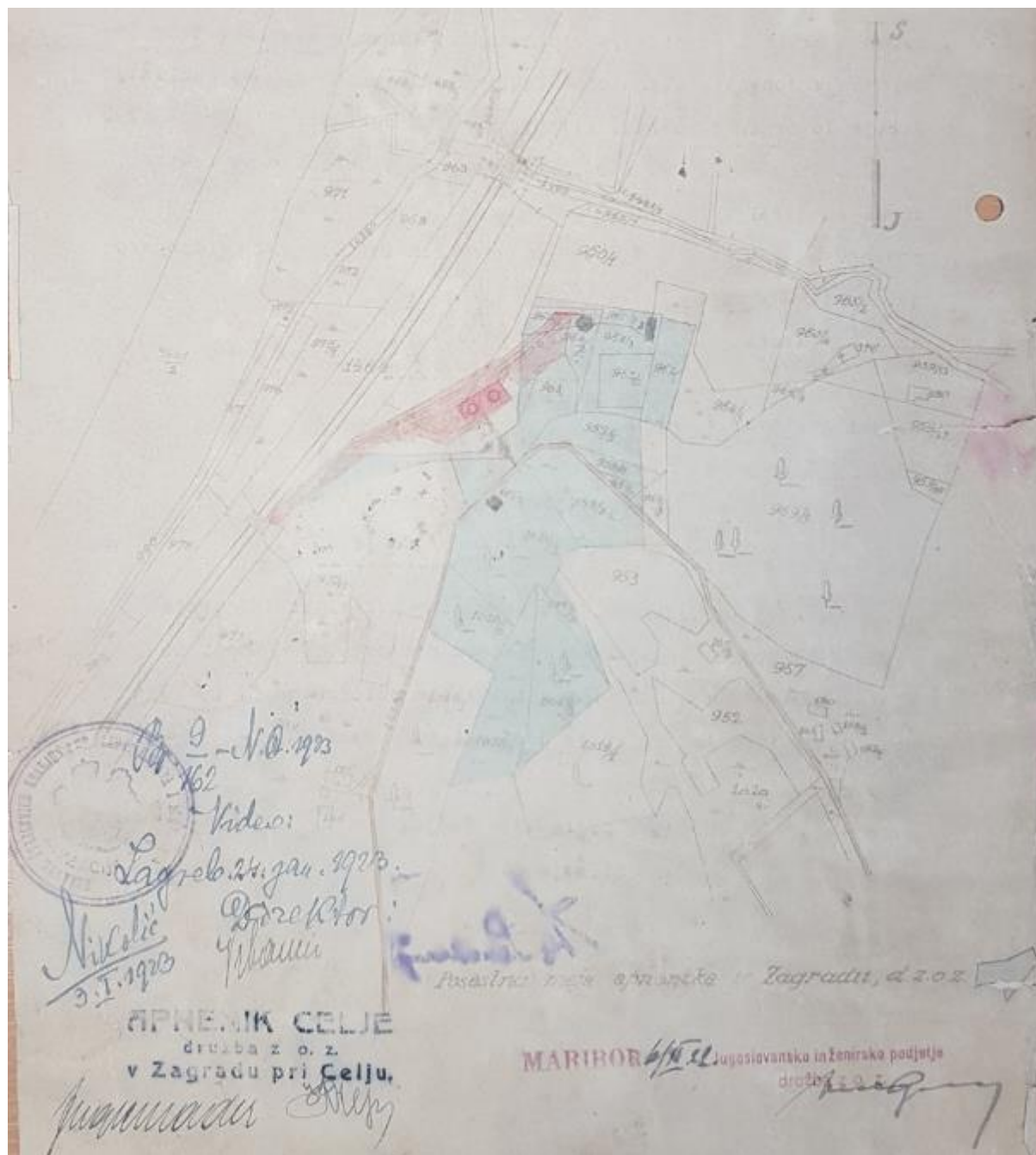

Slika 6: Načrt dveh novih jaškovih peči. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.

Dne 16. 7. 1924 je občan dr. Škrinjar na Sresko poglavarstvo podal pritožbo, da naj bi Apnenik v Zagradu pri Celju zidal novo jaškovo peč. Iz spisov naj ne bi bilo razvidno, da je podjetje dobilo gradbeno dovoljenje. Zaradi tega je Sreski poglavar v Celju naročil žandarmerijski postaji v Celju zaslišanje obratovodje tovarne, svoje ugotovitve pa naj bi sporočil nazaj Sreskemu poglavarju. Dne 24. 7. 1924 je komandir žandarmerijske postaje v Celju Franc Jurič na uradni zabeležek ročno dopisal, da Apnenik ni zidal nove jaškove peči, temveč je na stari peči prenavljal dimnik.³³

³² Prav tam. Dopis Apnenika Občinskemu uradu okolice Celja.

³³ Prav tam. Uradna beležka.

Slika 8: Posestna meja Apnenika v Pečovniku leta 1923. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.

Dne 5. 12. 1922 je Družba južne železnice, enota Ljubljana na ministrstvo za trgovino in industrijo v Beogradu predložilo projekt podjetja Apnenik d. z o. z. za izgradnjo nove apnenice na železniškem zemljišču levo od proge Šentilj – Rakek. Ministrstvo za trgovino in industrijo je vlogo prepustilo ministrstvu za promet. Tam so bili mnjenja da gre v prvi vrsti za zgradnjo dovlačilnega tira, ki je bil označen v načrtu. Politično – administrativni obhod je bil izveden 12. 2. 1923. je

Opravila ga je komisija za pregled gradnje apnenice, kamor pa železniška uprava naj ne bi bila povabljen, zato naj o tej zadevi ne bi imela zapisnikov. Gradbena direkcija v Ljubljani naj ne bi ugovarjala proti gradnji apnenice, če bi bili upoštevani vsi predpisi za industrijske zgradbe v požarnem območju železnice.³⁴

Dne 2. 3. 1923 so na Pokrajinski upravi za notranje zadeve v Ljubljani zapisali zapisnik o politično administrativnem obhodu projekta dovlačilnice od glavne proge južne železnice k obratovališču apnene peči v dolžini 345 metrov. Na obhodu so bili prisotni predstavniki pokrajinske uprave iz Ljubljane, ministrstva prometa direktij državnih železnic iz Zagreba, okrajnega glavarstva iz Celja, družbe južne železnice, šef gradbeno vzdrževalne sekcije Celje, predstavnik Apnenika in dva projektanta. Proti izvedbi projekta dovlačilnice ni bil na okrajno glavarstvo vložen noben ugovor. Predstavnik občine Celje, okolice je želel, da se lahko uporablja prehod čez dovlačilnico kot pešpot proti Pečovniku. Zastopnik okrajnega glavarstva je zahteval, da se mejašem povrne morebitna škoda, ki bi nastala zaradi poplave, če se ne bi vzdrževali vodni prepusti pod progo. Zastopnik ministrstva za promet je zahteval, da mora kretnica pri odcepu za dovlačilnico biti varno zaprta v odvisnosti od signala na postaji Celje. V ta namen bi bilo potrebno vzpostaviti telefonsko povezavo med železniško postajo Celje in Apnenikom. Za varnost prometa na dovlačilnici bi bila odgovorna postaja Celje, južne železnice. V zaključku je komisija povzela ugotovitev, da za izvedbo projekta ni bilo javno – pravnih ugovorov, niti zahteve po ekspropriaciji.³⁵ Gradbena privolitev za projekt dovlačilnice je z dogovorom komisije bila dosežena.³⁶

Dne 31. 5. 1927 je na sresko poglavarstvo v Celju prišla prijava zoper podjetje Apnenik. Pritožil se je občan Janez Vede rekoč, da naj bi pretekli teden njegova žena delala v bližini kamnoloma in naj bi tam začeli streljati brez kakršnegakoli signala ali opozorila. Tovrstna opozorila naj bi Apnenik postavljale na javni poti. Tako naj bi kamenje priletelo v njeno bližino in jo po pričanju Vedeta skoraj ubilo. Enako naj bi se na veliki petek 15. 4. 1927 zgodilo Avgustu Mravlaku, delavcu Apnenika, ki je živel v Zagradu. Navedene so bile tri priče dogodka za katere je sreski poglavar zahteval zaslišanje. Vede je še pričal, da v Apneniku naj ne bi »polagali fašine na izstrel« ampak so streljali kar prosto, tako, da naj bi kamenje letelo na vse strani, tudi na njive in travnike, kar naj bi Vedetu povzročalo škodo. Sreski poglavar je Vedetovo prijavo posredoval žandarmerijski stanici

³⁴ Prav tam. Dovlačilnica »Apnenik« pri Celju.

³⁵ Uraden odvzem lastninske pravice v korist družbe; razlastitev, razlašanje. Vir: SSKJ.

³⁶ Prav tam. Zapisnik komisije o politično administrativnem obhodu dovlačilnice.

(policijski postaji, op. a.) v Celju v preiskavo in poročilo. V slučaju upravičenosti prijave, naj bi le-ta bila oddana državnemu pravništvu. Delovanje kamnoloma naj bi sicer bilo odobreno z odlokom sreskega poglavarstva z dne 6. 2. 1924.³⁷

Dne 16. 8. 1927 je sreski poglavar razglasil, da je z vlogo iz dne 21. 7. 1927 posestnik iz Pečovnika Janez Vede zaprosil za komisijski pregled kamnoloma v Pečovniku s ciljem, da se ugotovi, če le-ta obratuje v skladu s predpisi. Sreski poglavar je za popoldan 19. 8. 1927 odredil poizvedbo in obravnavo v kamnolomu samem. Apneniku je na ta razglas bil dovoljen ugovor. Na obravnavo so bili posebej vabljeni mejaši in drugi interesenti, kakor tudi gospod župan oz. njegov namestnik.³⁸ Apnenik je sreskemu poglavarju na Vedetove obtožbe odgovoril iz Ruš šele 12. 7. 1927 z izgovorom, da so sicer prejeli njihov dopis, ki naj bi prišel v Ruše šele 9. 7. 1927. V zagovor so pri Apneniku zapisali, da niso odprli nov kamnolom, ampak so le povečali starega, za kar naj bi imeli dovoljenje. »Odprli« naj bi severovzhodni del griča nad podjetjem. V dokaz so priložili odobren načrt povečanja kamnoloma z vnesenimi mejami. Novi kamnolom naj bi s starim delom tvoril zaključeno celoto. Do sprememb mejašev (sosedov, op. a.) tako naj ne bi prišlo. Obema mejašema (Vedetu in Beleju) naj bi že leta 1924 izplačali odškodnino za morebitno povzročeno škodo zaradi razstreljevanja na njunih zemljiščih. Apnenik je v odgovoru sresko poglavarstvo še zaprosil za kolavdacijo (strokovni pregled, op. a.). Apnenik naj bi pred razstreljevanjem dosledno upošteval predpise. Pred vsakim strelom naj bi dali varnostni signal s tovarniško piščalko, zavarovali naj bi vse poti in dostopne točke s stražo in rdečimi zastavami. Zaradi povečanja kamnoloma so bili primorani v podiranje gozda za kar na bi še ne imeli dovoljenja. Prošnjo za to opravilo na bi kmalu naslovili na sresko poglavarstvo.³⁹

Dne 15. 12. 1928 je sresko poglavarstvo v Celju napisalo razsodba glede širjenja Apnenikovega kamnoloma in posledičnih pritožb občanov. Apnenik se je izgovarjal, da naj bi vse delo opravljali po predpisih, kar po ugotovitvah sreskega poglavarstva naj ne bi držalo. Poglavarstvo je v sled pritožb občanov odredilo komisijsko poizvedbo. Po razsodbi sreskega poglavarja je obratovodja Apnenika Karol Sonnenwald bil kriv za delovanje Apnenika proti predpisom. Apnenik naj bi namreč širil kamnolom proti vzhodu brez potrebnega dovoljenja. Za to dejanje so podjetje kaznovali z 250 dinarji globe. Otvoritev kamnoloma na vzhodni strani pobočja, ki prej ni bila

³⁷ SI_ZAC/0024/002/022/00074. Pritožba občana na sresko poglavarstvo.

³⁸ Prav tam. Obratovanje kamnoloma Apnenik Pečovnik. Pritožbe.

³⁹ Prav tam. Kamnolom Apnenik.

dovoljena, naj bi naknadno odobrili pod pogojem, da bi odstreljevali le od zgoraj navzdol. Predhodno so morali odstraniti humus in prst na robu kamnoloma. Ob vznožju kamnoloma so morali pred razstreljevanjem zagotoviti 4 metre široko polico, da se kamenje ne bi valilo v dolino. Streljalo naj bi se le med 11. in 12. ter med 15. in 16. uro. Pred razstreljevanjem je bilo potrebno podati opozorilo (naznaniti s klicanjem), zavarovati območje (postaviti straže posebej pri dveh bližnjih hišah občanov in na ovinku poti nad apnenico). Na javni poti niso smeli prekiniti prometa za več kot četrt ure. Pri streljanju so mine morali pokriti s »fašinami«⁴⁰. Posebej so morali pokriti manjše skale, ki so jih razstreljevali ob vznožju kamnoloma. Komisijski ogled kamnoloma in njegovega delovanja je moralo plačati podjetje samo. Razsodbo je sreski poglavar utemeljil z več razlogi. Med začetkom odstreljevanja je kamenje padalo na območje Apnenika, kar prebivalcev ni motilo. Kasneje, po samovoljni razširitvi kamnoloma proti vzhodu je kamenje začelo ogrožati okoliške prebivalce in njihovo lastnino. Apneniku naj bi se omogočilo širjenje kamnoloma le na območje, ki je na načrtu bilo označeno z zeleno barvo. Apnenik pa je kamnolom izkoriščal od severa proti jugu. Posledično se je kamenje valilo na parcele, kar mejašem naj ne bi povzročalo škode. Problem je povzročalo odprtje kamnoloma na vzhodnem pobočju, ki ga je podjetje odprlo na lastno pest, brez dovoljenja. Za to odprtje naj bi bil neposredno odgovoren obratovodja Karol Sonnenwald, nadzornik proizvodnje in kamnolomov v Pečovniku. Za to dejanje je bil kaznovan. O razsodbi sreskega poglavarja so bili obveščeni Apnenikov odvetnik dr. Jurij Skoberne, Ivan Vode in Marija Tovornik, posestnika v Pečovniku in Karol Sonnenwald, obratovodja Apnenika.⁴¹

⁴⁰ Fašina je grob snop grmičevja ali drugega materiala, ki se uporablja za utrjevanje zemeljske konstrukcije. Tipična uporaba je zaščita bregov pred erozijo. Vir: SSKJ.

⁴¹ Prav tam. Tvrdka »Apnenik« v Pečovniku, razširjenje kamnoloma. Razsodba.

Slika 9: Karta posestva družbe Apnenik Celje, Zagrad pri Celju. Vir: ZAC, SI_ZAC/0024/002/022/00074.

Karta je orientirana proti JV. Z rdečo barvo je označeno območje kamnoloma leta 1923 in z oker-oranžnim odtenkom območje širjenja kamnoloma proti jugu leta 1927. Na karti je viden obris stavbe – apnenice in železniška proga Dunaj (Maribor) – Trst (Zidani most).

V mapi združenih dokumentov podjetja Apnenik Pečovnik (1921-1965) je nekaj zanimivih dopisov, računov, dobavnic ... iz katerih se da razbrati nekaj zanimivosti iz poslovanja podjetja.

V najstarejšem dokumentu, datiranem 16. 7. 1924 je uradnik podjetja na zahtevo okrajnega sodišča poročal, da zaposleni delavec Mihael Polutnik zasluži 4 din in 34 par na uro in običajno dela 8 ur na dan.⁴²

⁴² SI_ZAC/0511/004/004/00050. SI_ZAC/0024, Mestna občina Celje. Združeni dokumenti.

Postavlja se vprašanje, zakaj je sodišče potrebovalo podatek o zaslužku delavca Mihaela Polutnika. Po vsej verjetnosti je šlo za neplačevanje preživnine za otroka ali dolgove, ki jih je neposredno pri delodajalcu iztržilo sodišče na podlagi sodbe.

Dokument iz dne 15. 12. 1928 je bil zadnji predvojni dokument, ki smo ga dobili v ZAC. Naslednji je bil datiran sedem let po 2. svetovni vojni 11. 7. 1952 – Odločba MLO Celje o ustanovitvi državnega gospodarskega podjetja lokalnega pomena Apnenik »Pečovnik« s sedežem v Celju. Zazevala nam je ogromna 29 letna »luknja« brez dokumentov. Ker je v tem obdobju lastnica Apnenika bila TDR smo sklepali, da bomo vire v zvezi z Apnenikom dobili v Pokrajinskem arhivu v Mariboru (PAM) pod katerega spadajo Ruše. V PAM smo pričakovali npr. dokument o nakupu zemljišča v Pečovniku leta 1928, kjer je Apnenik odprl nov kamnolom, ki je bil tudi predmet naše raziskovalne naloge. Po podatkih, ki jih je Jože Kumer navedel v svoji diplomski nalogi, začetki odkopavanja kamnin v kamnolomu Pečovnik segajo v leto 1928.⁴³ Dokumenta, ki bi to potrjeval v dokumentaciji TDR **nismo našli**. V PAM smo naročili gradivo. Pregledati je bilo potrebno 23 arhivskih škatel. Iskanje omemb Apnenika v 23 arhivskih škatlah je bilo podobno iskanju »igle v seneni kopici«.

Slika 10: 23 arhivskih škatel iz obdobja 1921-1952 v PAM z možnostjo pojavljanja dokumentov o Apneniku. Foto: Bojan Rebernak.

Med dokumenti, ki so bili v veliki večini v nemščini smo našli mapo, ki se je nanašala na dopisovanje med Javnim podjetjem za oskrbo z energijo iz elektrarn za Južno Štajersko (Energieversorgung Südsteiermark - EV Süd Aktiengesellschaft Elektrizitätswerke), ki je bilo locirana v Mariboru na Beethovnovi 2 in Apnenico Celje d. z o. z. (Kalkwerk Cilli G.m.b.H.), ki jo je zastopala TDR. Dopisi so bili naslovljeni na direktorja TDR, ing. Maderja. Dopisi so bili iz obdobja druge svetovne vojne 1941 – 1944. Za leto 1945 dopisov več ni. Glavna problematika

⁴³ Kumer, Jože. Predlog sanacije opuščenega kamnoloma Pečovnik pri Celju. Diplomski naloga, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. 2004, Ljubljana, str. 34.

dopisovanja je bilo zagotavljanje dobave električne energije Apneniku. TDR, ki je bila lastnica je za dobavo električne energije za Apnenik podpisala pogodbo o dobavi z hidroelektrarno Fala. Leta naj bi Apneniku za nemoteno delovanje dobavljala elektriko. V pogodbi je bilo tudi zapisano, da se v slučaju opustitve apnenice dobava električne energije prekine. Pogodba naj bi bila podpisana že leta 1934. Leta 1942 je zaradi možnosti napada partizanov na kamnolom Pečovnik in apnenico bilo delo v apnenici in kamnolomu res prekinjeno (Kristina Javornik, 29. 1. 2022, ustni vir). Javno podjetje za oskrbo z energijo za Južno Štajersko (EV Süd) je v dopisu TDR naštevalo dele trafopostaje, ki naj bi jih iz Pečovnika demontirali in odpeljali. Sklicujoč se na pogodbo iz leta 1934 je podjetje EV Süd res želelo demontirati dele transformatorske postaje in jih shraniti po njihovih besedah »na varno«. Iz TDR so v imenu Apnenika odgovorili, da naj »trafopostaja« še obratuje, saj odjemalec električne energije naj ne bi bili tudi tamkajšnji prebivalci.⁴⁴

Po nemški okupaciji Kraljevine Jugoslavije aprila 1941 je TDR dala nepremičnine Apnenika v zakup zasebnemu podjetju Steirische Kalk, Schotter und Zementwareindustrie iz Raubergasse 27, Graz. (Štajerska industrija apna, gramoza in cementa iz Gradca). Apnenik je med 2. svetovno vojno tako postal enota Graške apnenice. V eden izmed zadnjih dopisov iz dne 27. 11. 1944 je podjetje iz Gradca TDR predlagalo, da bi Celjsko apnenico preselili v Peggau, naselje severno od Gradca, z izgovorom, da na Spodnjem Štajerskem naj ne bi imel obrtnega dovoljenja za proizvodnjo apna.⁴⁵

Kako se je zadeva razpletla iz obstoječe dokumentacije žal ni razvidno. Dejstvo pa je, da je Apneniku med drugo svetovno vojno bilo odpeljano veliko premične lastnine.

Najbolj zanimiv dokument, hkrati edini »tarčni zadetek« Apnenika v obširnem fondu TDR je bila mapa Popisa vojne škode po osvoboditvi države iz leta 1945. Apnenik d. z o. z. je vojno škodo prijavil dne 29. 8. 1945.

⁴⁴ SI-PAM/0969. Tovarna dušika Ruše 1922-1959. Signatura škatle: 1633021/23. Dopisi 1941-1945.

⁴⁵ Prav tam.

APNENIK CELJE D.Z O.Z., Zagrad pri Celju		Ruše, dne 28.8.1945
So./Mi.		
<u>Prijava vojne škode.</u>		
		Din
1.	a/ <u>industrijski objekti:</u>	
	skladišče za razstreljivo, pritlična stavba iz mešanega gradiva, zazišana ploskev 6 m2 a Din 550.—.....	
	leto gradnje 1923, draginjski faktor 1.65.....	5.445.--
2.	<u>stroji:</u>	
	a/ pogonski stroji:	
	1 elektromotor AEG štev. 110408, 15 kw, 380/220 V z zaganjačem in stikalom.....	15.000.—
	1 elektromotor Siemens-Schuckert štev. 255140, 2 kw, 380/220 V z stikalom.....	3.000.—
	1 elektromotor Siemens-Schuckert štev. 126630, 3.2 kw, 380/220 V z stikalom.....	4.500.—
	1 elektromotor Siemens-Schuckert štev. 175481, 1.2 kw, 380/220 V z stikalom.....	2.000.—
	b/ proizvodni stroji:	
	1 ventilator, fabrikat Schüle & Co., litoželezen z hlajenimi ležaji, 700 m3/min., 250 mm VS.....	50.000.—
	2 vodni črpalke 60 litrov/min.....	2.000.—
	4 komade pnevmatičnih svedrov, fabrik. Flottmann A.G.	8.400.—
	1 kotel za stisnjen zrak, fabrikat Flottmann, štev. 8151, 2 m3 vsebine, 6 atm. pritiska, ležeč z varnostnim ventilom.....	16.000.—
	c/ <u>naprave in orodje:</u>	
	Orodje:	
	20 ključev	
	1 kovinska žaga	
	1 kladivo	
	1 vrtna raglja	
	1 vrezalna glava za rezanje plinskih navojev od $\frac{1}{2}$ - 2"	
	1 upogibalni svor 900 kg tešak	
	1 primož	9.000.--
	1 nakovalo 75 kg	450.—
	1 poljska kovačnica	1.000.—
	31 komadov vrtnih svedrov za vrtanje kamna	6.200.—
		122.995.--

Slika 11: Seznam Apneniku odtujenih predmetov med 2. svetovno vojno. Vir: PAM, SI-PAM/0969.

- 2 -

	Din
d/ pomožen material:	122.995.—
1 sod kompresorskega olja 71 kg	1.350.—
1 sod strojnega olja 65 kg	1.100.—
1 sod mazilne masti 128 kg	2.100.—
100 kg klorovega apna.....	300.—
262 kg ležajne kovine	7.800.—
61 kg karbida	320.—
330 m bakrene vrvi 25mm2	5.700.—
110 m bakrene vrvi 10 m2	650.—
1780 kg plinskih cevi	14.000.—
100 komadov železnih pragov 550 kg	2.200.—
7250 kg poljskih tračnic	29.000.—
130 kg elevatorskih verig	1.040.—
60 komadov lazbov za tračnice	800.—
26 gumijastih cevi	900.—
20 kg jermenja	3.000.—
1 zaboj z 420 vijaki različnih dimenzij	500.—
1 zaboj z vazami za mazanje in manometrom	200.—
60 plinskih mask	10.000.—
10 m jeklene vrvi 9 mm Ø	150.—
20 kg pisarniškega papirja	200.—
2 Tetraminimax gasilna aparata	1.500.—
3. <u>prometna sredstva:</u>	
1 moško kolo.....	1.600.—
8. <u>oprema in pohištvo:</u>	
1 radio aparat / Volksempfänger/	700.—
1 pisalni stroj	6.500.—
	Din 214.605.—

Slika 12: Seznam Apneniku odujenih predmetov med 2. svetovno vojno. Vir: PAM, SI-PAM/0969.

V Sklepu o ceditvi vojne škode je Okrajna komisija iz Maribora ugotovila vojno škodo, ki naj bi jo med vojno utrpelo podjetje Apnenik d. z o. z. iz Zagrada pri Celju v vrednosti 214 605 dinarjev.⁴⁶

⁴⁶ SI-PAM/0446. Prijava vojne škode.

MLO v Celju je dne 11. 7. 1952 na svoji 3. seji po pooblastilih Sveta za industrijo vlade LRS v Ljubljani izdal odločbo o ustanovitvi državnega gospodarskega podjetja lokalnega pomena Apnenik »Pečovnik« s sedežem v Celju. Predmet poslovanja je bilo žganje apna, izdelava gramoza in prodaja teh izdelkov. Podjetje je uporabljalo sredstva sklada splošnega ljudskega premoženja (nepremičnine, stroji, strojne naprave, orodja in inventar) v vrednosti 1.531.586.05 din in obratna sredstva (zaloge, surovine pomožni in pogonski material in denar, op a.). Vrednost slednjih ob ustanovitvi ni bilo znano oz. se je še ugotavljalo. Novoustanovljeno podjetje je bilo pod upravno gospodarskim vodstvom MLO Celje, Sveta za gospodarstvo. Podjetje je pravna oseba postalo z dnem vpisa v register državnih gospodarskih podjetij pri svetu za gospodarstvo MLO Celje.⁴⁷

V zvezi z odločbo MLO Celje je novoustanovljeno podjetje Apnenik »Pečovnik« prijavilo zastopnike podjetja. Prvi direktor je postal Srečko Čuček, višji industrijski obratovodja. Prvi računovodja (knjigovodja) je bil Franc Majhen in blagajnik Ciril Pušnik. Tajnik je lahko podpisoval dokumente v odsotnosti ostalih dveh. Za zastopanje podjetja se je podpisoval direktor, za dvige denarja v banki ali virmansko plačevanje pa sta se lahko podpisovala računovodja in blagajnik. Dokument je podpisal Apnenikov prvi direktor (po drugi svetovni vojni) Srečko Čuček.⁴⁸

Apnenik »Pečovnik« je dne 23. 7. 1952 na MLO, Svetu za gospodarstvo, Upravi za dohodke na podlagi zakonodaje priglasil vpis v register državnih gospodarskih podjetij. Podjetje je ustanovil MLO Celje dne 7. 11. 1952.⁴⁹

Podjetje je dne 15. 9. 1952 Upravi za dohodke Mestnega ljudskega odbora Celje poslalo prigrasitev spremembe v registru državnih gospodarskih podjetij. Prvega ravnatelja podjetja Srečka Čučka je nadomestil novi ravnatelj Valter Dvoršak. Priložena je bila odločba o nastavitvi novega ravnatelja in pregled njegovega izvirnega podpisa. Dokument je podpisal novi ravnatelj Valter Dvoršak.⁵⁰

Šele dne 25. 12. 1954 je novoustanovljeno podjetje Okrožnemu gospodarskemu sodišču v Celju oddalo prijavo za registracijo. Po navodilih za registracijo podjetij so bili dožni posredovat informacije glede firme in sedeža podjetja, dejavnosti, ki jo opravljajo, Odločbo o ustanovitvi, imena in priimke oseb, ki podjetje zastopajo in veljavno podpisujejo (direktor, računovodja, blagajnik) s pojasnili kdo, katere dokumente in kdaj kaj podpisuje. Prijavo za registracijo je

⁴⁷ SI_ZAC/0818/001/00099. Odločba o ustanovitvi.

⁴⁸ Prav tam. Prijava podpisov.

⁴⁹ Prav tam. Vpis v register državnih gospodarskih podjetij. Prigrasitev.

⁵⁰ Prav tam. Sprememba v registru državnih gospodarskih podjetij.

podpisal prvi direktor Valter Dvoršak. Zanimiv je pozdrav na koncu dopisa: »*Smrt fašizmu – svobodo ljudstvu!*«⁵¹

Dne 1. 2. 1955 je Okrožno gospodarsko sodišče v Celju izdalo sklep, da se podjetje (kot je opisano v dokumentu iz 25.12.1954) prenese v register. Dokument ni bil izviren, pri Apneniku so naredili prepis in jamčili za točnost prepisa. MLO Celje je 11. 7. 1954 izdalo Odločbo na podlagi katere je v Uradnem listu FLRJ bila registrirana nova gospodarska organizacija, ki je bila vpisana v register gospodarskih organizacij. Podjetje se je imenovalo »Apnenik« Pečovnik in je bilo locirano v Celju. Poslovni predmet podjetja je bilo žganje apna, pridobivanje lomljenega gramoza in peska ter prodaja teh izdelkov. Direktor podjetja je bil Dvoršak Valter, računovodja Franc Majhen in blagajnik Pušnik Ciril. Sklep je izdalo Okrožno gospodarsko sodišče v Celju.⁵²

Podjetje je leta 1953 z odpadnim materialom začelo zasipavati kotanjo med železniškim nasipom in hribom nad apnenico, za kar so dobili dovoljenje MLO iz dne 17. 4. 1953. Leta 1953 so pripravili tehnično poročilo o projektu. Urediti so morali odvodnjavanje izsipališča.⁵³ Odtok vode so speljali skozi odprt jarek, skozi železniški podhod v reko Savinjo. V tehničnem poročilu so navedli, da si bo podjetje izposlovalo dovoljenje za zasutje še ene kotanje nižje, med hribom in železniškim nasipom. Ta poseg je zahteval več dela, saj je območje bilo močvirnato in ga je predhodno bilo potrebno izsušiti. Za projekt so predložili vse potrebne načrte in priskrbeli napravo za odvodnjavanje. Po zasutju naj bi se meteorna voda stekala v kanalizacijo med obema izsipališčema, na spodnji strani pa naj bi voda odtekala proti obstoječemu odprtemu kanalu. Tako naj voda ne bi odtekala na sosednja zemljišča, niti na železniški nasip.⁵⁴

Apnenik je za izsipališče potreboval tudi soglasje Direkcije jugoslovanskih železnic (DJŽ). V ta namen je Komisija za revizijo projektov pri Jugoslovanskih železnicah na seji v Ljubljani pregledala projekt o izgradnji izsipališča in izpeljavi betonskih cevi pod železniškim nasipom. Projekt je bil odobren z nekaj pripombami.

Apnenik je moral prevzeti odgovornost ob morebitni okvari železnice, ki bi nastala zaradi cevi, oziroma zaradi kakršnihkoli drugih njihovih vplivov. Načrt je bilo treba dopolniti z drenažo na stiku vodotesne in vodoprepustne kotanje močvirja, kjer naj bi se nabirala voda. Tako bi se preprečilo namakanje železniškega nasipa. Pri DJŽ so predlagali cenejšo rešitev problema

⁵¹ Prav tam. Prijava za registracijo.

⁵² Prav tam. Sklep Okrožnega gospodarskega sodišča v Celju. Prepis.

⁵³ Izsipališče - kraj, prostor, kamor se kaj izsipa: rudniško izsipališče; izsipališče premoga, žlindre. Vir: SSKJ.

⁵⁴ SI_ZAC/0118/005/001/00258. Tehnično poročilo.

odvodnjavanja. Podaljšali naj bi obstoječi kanal s padcem, kjer naj bi se sproti iz lomljenca delala drenaža za odtok vode. To bi bilo mogoče ob poglobitvi obstoječega odprtega jarka le če poglobitev cevi ne bi poškodovala železniškega nasipa. Če bi bila izbrana predlagana druga možnost, bi bilo potrebno nov načrt poslati na DJŽ.⁵⁵

Direkcija Jugoslovanskih železnic je podjetju Apnenik Pečovnik na njihovo prošnjo za gradnjo novega izsipališča sporočilo, da izgradnjo izsipališča dovoljuje pod navedenimi pogoji in pripombami Komisije za revizijo projektov. Vsa dela naj bi nadziralo podjetje za vzdrževanje proge v Celju, ki bi ga Apnenik o gradnji moral obvestiti, ter plačati stroške. Investitor je za gradnjo moral pridobiti gradbeno dovoljenje od pristojnega organa ljudske oblasti in ga dostaviti DJŽ. Apnenik se je moral zavezati, da bo redno vzdrževati vse naprave odvodnjavanja in sam plačeval vse stroške. Železnica ni odgovarjala za morebitno povzročeno škodo na napravah, temveč investitor – Apnenik. Po opravljenih delih je bilo potrebno na pregled poklicati pristojen organ ljudske oblasti in zastopnika železniškega transportnega podjetja v Ljubljani.⁵⁶

Po pisnem dogovoru z DJŽ je Apnenik septembra 1954 Svet za gospodarske in komunalne zadeve na LOMO zaprosil za gradbeno dovoljenje za gradnjo izsipališča. Prostor, ki so ga do leta 1954 uporabljali za izsipališče, naj bi bil popolnoma izkoriščen. Zato so morali najti nov prostor ob železniški progi. To naj bi bila kotanja nekdanjega ribnika, last tovariša Belaja, kmeta v Pečovniku. Odškodnina za zasipavanje kotanje nekdanjega ribnika naj bi bila med podjetjem in Belajem že urejena. Tudi Jugoslovanske železnice so dovolile izgradnjo izsipališča ob pogoju, da bodo uredili kanalizacijo na stroške Apnenika. Apnenik je po reviziji projekta zaprosil za gradbeno dovoljenje. Podpisan je direktor Dvoršak Valter.⁵⁷

Oktobra leta 1954 je Apnenik s kmetom Jožefom Belajem iz Pečovnika sklenil pogodbo, za ureditev kanalizacije čez Belajevo posest. Jožef Belaj je dovolil podjetju Apnenik, da po predhodnem načrtu postavi kanalizacijo čez njegovo posest. Kanalizacija naj bi potekala po sredini ceste med dvema kotanjama, izmed katerih je ena že bila zasuta. Podjetje je moralo po dokončanih delih posest tovariša Belaja urediti nazaj v prvotno stanje. Kot odškodnino za delo in poškodbe zemljišča, ki bi nastale med gradbenimi deli je Apnenik Belaju moral plačati 1000 dinarjev odškodnine.⁵⁸

⁵⁵ Prav tam. Načrt izsipališča Apnenika v Pečovniku.

⁵⁶ Prav tam. Dovoljenje DJŽ za gradnjo izsipališča pod posebnimi pogoji.

⁵⁷ Prav tam. Prošnja Apnenika za gradbeno dovoljenje.

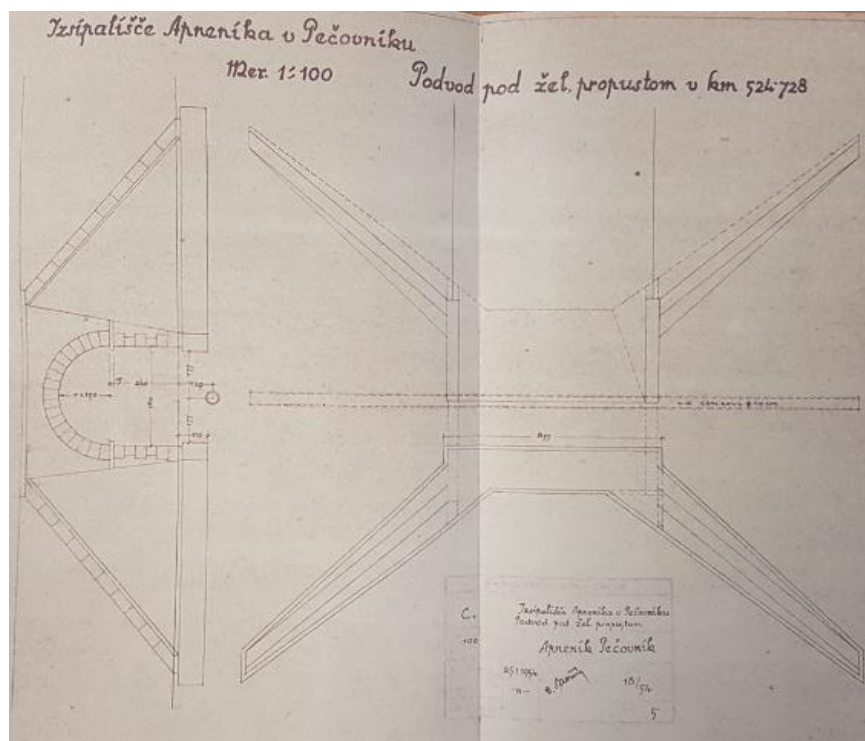
⁵⁸ Prav tam. Pogodba med Apnenikom in Jožefom Belajem.

Dne 18. 10. 1954 je Ljudski odbor mestne občine (LOMO) Celje, Tajništvo za gospodarske in komunalne zadeve, Komunalni sektor Apneniku izdal Odločbo – odobritev ureditve izsipališča. Pri LOMO Celje so ugotovili, da je podjetje zaprosilo za odobritev izgradnje izsipališča, ter kanalizacije na ozemlju Jožefa Belaja, s katerim naj bi že uredili odškodnino za poseg na Belajevi lastnini. Investitor naj bi se za izgradnjo tudi že dogovoril tudi z DJŽ v Ljubljani. Projekt naj bi bil prav tako že izdelan in pregledan in potrjen s strani Komisije za revizijo projektov in Direkcija Jugoslovanskih železnic. Ožjo lokacijo posega naj bi bil odobril Svet za gospodarstvo in komunalne zadeve Celje po predlogu Komisije za uporabo odlokov za gradbene namene. Kanal naj bi bil zgrajen iz 86 m dolgih cementnih cevi s premerom 40 cm. Gradbeni stroški naj bi znašali 281.179 dinarjev in naj bi jih kril investitor. Izgradnja novega izsipališča in kanalizacije so podjetju Apnenik Pečovnik Celje dovolili, za kar je podjetje dobilo gradbeno dovoljenje za opisano ureditev izsipališča, ter izgradnjo kanalizacije. Dodatni pogoji ob izdaji gradbenega dovoljenja so bili naslednji:

- Belaju je bilo potrebno zaščititi pot.
- Zaščititi in urediti je bilo potrebno prostor izgradnje.
- Izgradnja se je morala izvajati po projektu, ki je bil odobren s strani Komisije za revizijo projektov, z upoštevanjem vseh pripomb.
- Vsa dela so se morala izvajati pod nadzorom podjetja za vzdrževanje proge v Celju, ki ga je investitor moral dolžan obvestiti, ter mu plačati stroške nadzora.
- Investitor je moral po izgradnji sam redno vzdrževati vse naprave in sam plačati vse stroške vzdrževanja.
- Železnica ni odgovarjala za morebitno povzročeno škodo na napravah, temveč naj bi investitor odgovarjal za vso škodo, ki bi lahko nastala na železnici.
- Gradnja se je morala izvajati po načrtu z upoštevanjem gradbenih, prometnih in drugih predpisov.
- Projekt je bilo pred izvedbo potrebno poslati na pregled in odobritev.
- Pred začetkom gradnje je bilo potrebno prijaviti strokovnjaka, ki bo odgovarjal za strokovno pravilno izvedbo gradnje.
- Pred uporabo je bilo potrebno na tehnični pregled izsipališča poklicati pristojno osebo iz gradbenega organa LOMO Celje.

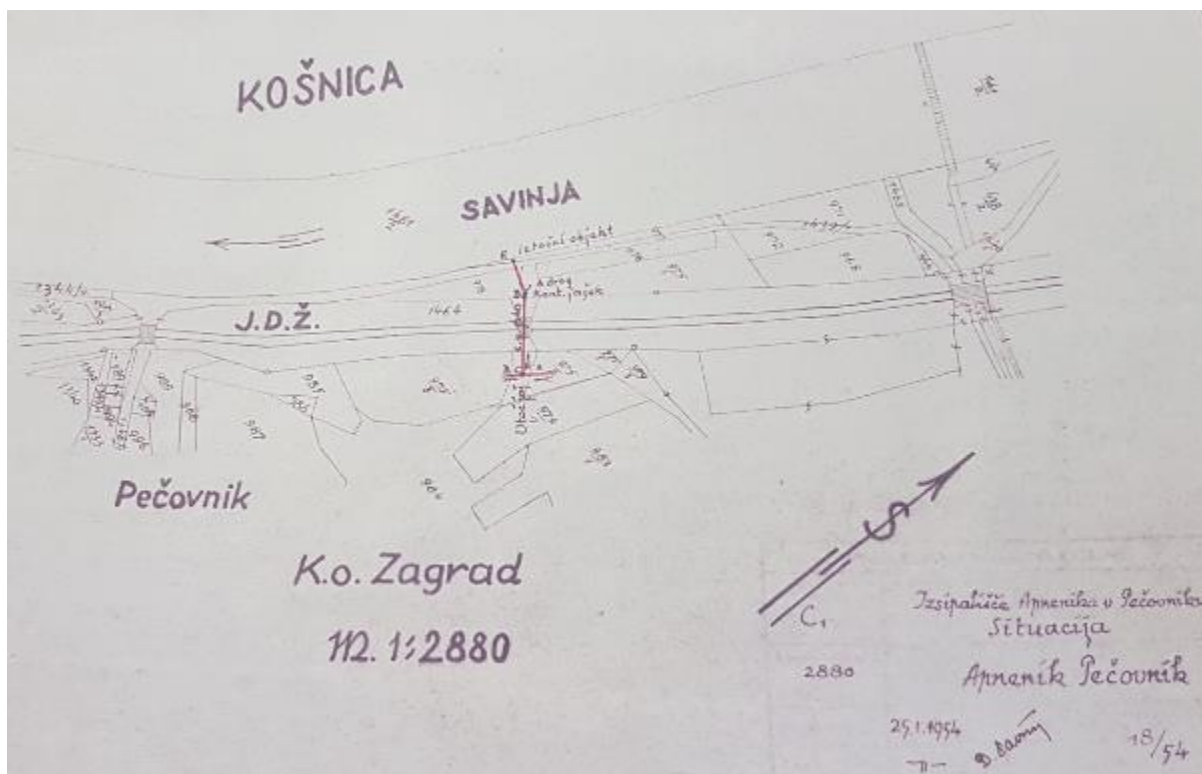
Izdajatelj gradbenega dovoljenja na koncu ugotavlja, da naj bi investitor kmalu z odpadnim materialom zasul trenutno razpoložljivo območje. Posledično je bilo potrebno iskati novo mesto

za odlaganje odpadkov. Novo območje je bilo izbrano v neposredni bližini. Podjetje je moralo izbrano območje izsušiti, urediti odvodnjavanje talne in meteorne vode v zaprt odtok v Savinjo. Za izgradnjo naj bi podjetje pridobilo vsa potrebna dovoljenja. Projekt je ustrezal predpisom Uredbe o gradbenem projektiranju. Odločba naj bi bila iz gospodarskih vidikov upravičena in po zakonu utemeljena. O Odločbi so bili obveščeni vsi vpleteni: Apnenik Pečovnik, 6 ostalih pravnih oseb in ena fizična oseba, Belaj Jožef.⁵⁹

Slika 13: Izsipališče Apnenika v Pečovniku. Podvod pod železniškim propustom. VIR: ZAC, SI_ZAC/0118/005/001/00258.

⁵⁹ Prav tam. Apnenik, Celje – ureditev izsipališča; odobritev.

Slika 14: Izsipališče Apnenika v Pečovniku. Odvodnjavanje. Vir: ZAC, SI_ZAC/0118/005/001/00258.

V ZAC smo imeli priložnost prebrati podrobnosti o nesrečah pri delu v podjetju Apnenik v letih 1954 – 1955. Zaradi sprejetja GDPR⁶⁰ leta 2018 so v ZAC morali anonimizirati osebne podatke o poškodovancih in ponesrečencih. Izvirni dokumenti z imeni in priimki so bili zapečateni v ovojnici. Dobili smo fotokopije, kjer so imena in priimki poškodovancev bili zakriti. Evidenca je vsebovala ime in priimek ponesrečenca, opis nesreče in predviden čas zdravljenja (bolniškega staleža). V letu 1954 so evidentirali 16 nesreč v katerih so bili delavci telesno poškodovani. En delavec je umrl na kraju nesreče.

Dne 10. 3. se je pri nakladanju vagona s kamenjem za žganje apna kos lomljenca prelomil na pol ter ponesrečencu poškodoval sredinec na roki. Ponesrečenec se je zdravil približno dva tedna.

Dne 17. 3. se je pri izdelavi apna pripetila nesreča pri prevozu po spenjači (žičnici). Utrgala se je vlačilna vrv in prišlo je do nenadzorovanega spusta v dolino. Ob ponesrečenca je pritisnil s

⁶⁰ Splošna uredba o varstvu podatkov. Wikipedija, prosta enciklopedija.

kamnem naložen vagonček (prekucnik). Ponesrečenec je umrl na kraju nesreče. Drugi ponesrečenec je bil poškodovan. Ni se dalo presoditi koliko časa se bo moral zdraviti.

Dne 26. 3. je pri proizvodnji apna in gramoza voziček iztiril in ponesrečencu stisnil tri prste na desni roki. Nesreča se je zgodila zaradi okvare na tiru in delavčeve neprevidnosti. Ponesrečenec se je zdravil 5 tednov.

Dne 6. 4. je med žganjem apna pri pripravljanju kamenja delavec poskušal odkrušiti kamen. Pri tem je kamen odskočil, ponesrečenec je padel in prišlo je do zloma. Zdravljenje je potekalo 2 meseca.

Dne 20. 5. je ponesrečenec na prazni drči s kleščami držal zapornico. Pri tem mu je iz odprtine ob drči priletel kamen in ga zadel v oko. Zdravljenje je potekalo nekaj dni.

Dne 22. 5. je prvemu ponesrečencu med nalaganjem kamenja na vagon na desno roko padel kamen in ga poškodoval. Zdravljenje je potekalo približno 3 tedne. Drugemu ponesrečencu je pri nakladanju in prevozu apna na vagonu roko stisnilo med dva vagona, ker so bili tiri pretesno skupaj. Zdravil se je nekaj dni. Tretjemu ponesrečencu je pri nasaditvi kladiva na os le - ta spodrsnila in sprožila težko kladivo, ki je padlo na njegovo levo roko. Zdravil se je nekaj dni.

Dne 5. 7. je pri snemanju vagončka poškodovanca dvignila vrv in ga vrgla na tla iz višine 3 metrov. Utrpel je poškodbe glave in čutil močan pritisk v prsih ter v stegnu. Zdravil se je 10 dni.

Dne 7. 7. je pri razbijanju velikih kamnov delavca manjši košček kamna zadel v levo oko, ter ga ranil. Zdravil se je nekaj dni.

Dne 8. 9. je pri prevozu kamenja z vagončkom je le-ta iztiril. Pri vzdigovanju iztirjenega vozička nazaj na tire je poškodovancu počilo v križu (hrbtu). Zdravil se je nekaj dni.

Dne 10. 10. je poškodovanec zlagal material iz vagončka, ko se je le-ta prekucnil in delavcu stisnil dva prsta. Zdravil se je teden dni.

Dne 26. 10. je poškodovanec je opazil, da ga med praznjenjem vagonov zaboli na desni strani. Tistega dne pa ga je tako močno zbolelo, da je moral k zdravniku. Zdravil se je 10 dni.

Dne 28. 10. je pri praznjenju vagončkov - prekucnikov delavca zbolelo na levi strani prsnega koša, tako, da ni mogel več delati. Zdravil se je nekaj dni.

Dne 2. 11. se je pri potiskanju polnega vagona le-ta delavcu prekucnil, ter mu stisnil sredinec in kazalec desne roke. Zdravil se je nekaj dni.

V letu 1955 je bilo 21 poškodb. To leto je minilo brez smrtnih žrtev.

Dne 8. 1. se je pripetila nesreča pri ventilatorju. Poškodovanec je sedel na cev, ki je bila hladna. Spodnji del cevi pa je bil vroč in prežgalo mu je blago in ožgalo kožo. Zdravil se je približno en mesec.

Dne 18. 4. je med polnjenjem vagončkov v kamnolomu delavec zbijal kamen in se poškodoval. Poškodovanec je kamen drezal z železnim drogom, da bi se zrušil in padel v vagonček. Kamen mu je padel na levo nogo. Zdravil se je 14 dni.

Dne 30. 4. se je pri nakladanju kamenja v hunt (vagonček, op. a.) delavcu eden izmed kamnov odbil in ga zadel v sredinec desne roke. Zdravil se je 4 tedne.

Dne 10. 5. je med premetom kamenja do vagončkov poškodovančev tovariš, brez da bi najprej pogledal, če je kdo spodaj sunil kamen iz etaže kamnoloma v dolino. Pri tem je zadel poškodovanca v spodnji členek desne noge in ga huje poškodoval. Zdravil se je 6 tednov.

Dne 3. 6. se v kamnolomu med čiščenjem skale po miniranju poškodovanec ni mogel odmakniti masi kamenja, ki je padalo in ga odrgnilo po kolenu. Poškodbe ni prijavil. Ob dvigu bolniškega lista se mu je rana začela gnojiti. Zdravil se je 1 teden.

Dne 23. 6. je med zidanjem škarpe v kamnolomu poškodovancu z mostu na glavo padel kamen in mu prebil kožo. Poškodovanec je močno krvavel iz glave. Zdravil se je 1 teden.

Dne 30. 6. se delavca v kamnolomu nista držala opozorila naj ne mečeta kamenja z vrha etaže kamnoloma. Kamen je poškodovanca zadel v desno nogo. Zdravil se je dva tedna.

Dne 5. 7. je pri planiranju gramoza bila poškodovanka nepazljiva in je padla iz vagona za gramoz. Pri tem si je poškodovala roko v komolcu. Zdravila se je 6 tednov.

Dne 15. 7. so na nakladalni postaji nakladali apnen prah na zasebni voz. Konji so se pri tem splašili in voz potegnili. Poškodovanec je pri potegu konj iz voza padel in se udaril v rebra. Poškodbo je prijavil, ko ga je poškodovano mesto začelo boleti. Zdravil se je 2-3 tedne.

Dne 13. 8. je med nakladanjem odpadnega materiala na vagonček je delavec vzdignil težko breme. Zbolelo ga je na levi strani telesa. Zdravil se je 10 dni.

Dne 2. 9. je delavcu pri premetu kamenja velik kamen poškodoval palec leve roke. Zdravil se je 2-3 tedne.

Dne 3. 9. se je nesreča pripetila pri hoji od kurjačev do peči, kjer so izvlačili apno. Delavec je nerodno prijel za ograjo in si izpahnil prst s sklepa. Zdravil se je 10 dni.

Dne 7. 9. je pri izvleku apna iz peči poškodovancu padel žareč kamen v čevelj in ga opekel. Zdravil se je 1 teden.

Dne 26. 9. se pri nakladanju kamenja delavka ni umaknila in jo je sodelavka zadela v levo nogo. Zdravila se je 8 dni.

Dne 29. 9. je pri nakladanju kamenja v vagonček poškodovanec s tirov skušal umakniti samico (večji kamen, op. a.). Pri tem je večji kamen obrnilo nazaj proti njemu in mu stisnilo kazalec in sredinec desne roke med dva kamna, ter ga močno poškodovalo. Zdravil se je 4 tedne.

Dne 7. 10. se je pri nakladanju vagonetov le – ta poškodovanki sam od sebe prekucnil in ji stisnil mezinec in prstanec leve roke. Zdravila se je 3 tedne.

Dne 11. 10. se je pri »šremanju« (čiščenju skale, op. a.) odkrušil kamen, poškodovancu padel na vrat in ga poškodoval v bližini ušesa. Zdravil se je nekaj dni.

Dne 15. 10. je med nakladanjem apna na voz delavcu padla na desno roko deska in ga udarila. Zdravil se je nekaj dni.

Dne 26. 10. se je med prevozom drobnega materiala na drčo vagonček prekucnil poškodovancu na desno nogo, ter ga poškodoval. Zdravil se je 3 tedne.

Dne 4. 11. se je med prevozom praznega vagončka na podest poševne železnice vagonček sprožil sam od sebe. Odbil se je od železnega droga ter poškodovanko stisnil za palec desne roke. Zdravila se je 1 teden.

Dne 24. 11. je poškodovanec sodelavcu pomagal izsipati zemljo iz vagončka. Pri tem mu je stisnilo roko med vagonček in stojalo. Zdravil se je 2-3 tedne.⁶¹

V Apneniku so nesreče bile zelo pogoste, skoraj vsakodnevne, zanesljivo pa tedenske. Posledično je bilo veliko bolniške odsotnosti delavcev. Postavlja se vprašanje, kako so v podjetju te odsotnosti sploh nadomeščali. Večina nesreč se jih je pripetila v kamnolomu pri nakladanju kamenja v vagončke, kar je bilo fizično najtežje in najnevarnejše delo. Presenetljivo je dejstvo, da so najtežja dela opravljale tudi ženske, ki so bile omenjane med poškodovanimi. Več je bilo nesreč z lažjimi telesnimi poškodbami, ena tudi s smrtnim izidom.

Dne 25. 6. 1955 je LOMO Celje opravil komisijski pregled žičnice za dovoz materiala v podjetju Apnenik Pečovnik. Ugotovili so da žičnica deluje. Komisija (gradbeni in pravni referent iz MOC) sta zahtevala listine o pregledu iz katerih so ugotovili da je ateste izdalo podjetje Novkabel Novi sad, dne 8. 3. 1954. Žica je bila kupljena leta 1954 od Rudnika Zabukovica v novem in še neuporabljenem stanju. Žico sta 22. 3. 1951 pregledala Inštitut za tehnično mehaniko Tehnične

⁶¹ SI_ZAC/0098/018/002/00225. Podatki o nesrečah pri delu podjetja Apnenik, 1954-1955 (Združeni dokumenti).

visoke šole v Ljubljani in Katedra za rudarsko strojništvo v Ljubljani. Ravnatelju so sporočili, naj skrbi za redne preglede, kot je bilo običajno za tovrstne naprave.⁶²

V začetku leta 1956 je bila med Splošnim gradbenim podjetjem "Graditelj" Celje in podjetjem Apnenik »Pečovnik« Celje sklenjena pogodba. Podjetje "Graditelj" je od podjetja Apnenik »Pečovnik« kupilo nahajališče ugaskov od železniškega viadukta pri Apneniku do prvega telegrafskega droga v bližini garaže Apnenika, med železniško progo in cesto. Nahajališče ugaskov je moralo podjetje "Graditelj" izkoriščati z lastno delovno silo in z lastnimi stroji in napravami. Pri tem naj ne bi ovirali prometa. Po končanem delu naj bi nivo površine ugaskov dosegal nivo ceste. Območje naj bi "Graditelj" uporabljal 5 let od dneva podpisa pogodbe. V primeru, da bi "Graditelj" iz kakršnih koli razlogov prestal redno izkoriščanje območja, naj bi v pogodbenem roku šestih mesecev propadle pravice, zapisane v pogodbi. Cena za m³ odpeljanega materiala je znašala 100 din. Cena se je spremenila le v primeru, če so se splošni ekonomski pogoji (npr. plače) spremenili. V tem primeru, bi moral Apnenik obvestiti podjetje "Graditelj" ter z njim doseči dogovor o popravku stare cene. Obračun se je izvršil do vsakega 8. dneva v mesecu za pretekli mesec. "Graditelj" je moral voditi knjigo evidenc iz katerih je bila razvidna količina odpeljanega materiala. Ta evidenca je morala biti zasnovana na podlagi izvirnih dokumentov "Graditelja". Podjetje Apnenik »Pečovnik« je lahko zahtevalo evidenčno knjigo v vpogled. Računi so bili plačani 8 dni po podpisu pogodbe, ki sta jo pregledala Valter Dvoršek iz podjetja Apnenik Pečovnik in Emil Mareš iz podjetja SGP "Graditelj" Celje. Morebitne spore v povezavi s to pogodbo bi reševalo pristojno gospodarsko sodišče.⁶³

⁶² SI_ZAC/0118/006/002/00682. Zapisnik o ogledu žičnice.

⁶³ SI_ZAC/0118/007/027/00043. Prepis pogodbe.

Slika 15: Načrt z označeno lopo za izdelavo in sušenje zidakov. Vir: ZAC, SI_ZAC/0118/007/027/00043.

Dne 18. 1. 1956 je bila med podjetjem Apnenik »Pečovnik«, ki ga je zastopal ravnatelj Valter Dvoršak in Rudnikom rjavega premoga Pečovnik - Celje, ki ga je zastopal ravnatelj Josip Jošt, sklenjena pogodba. Apnenik Pečovnik je bil lastnik nekaj nepremičnin - parcel tudi v k.o. Zagrad. Med temi parcelami so bile parcele št. 917/1 (gozd) v izmeri 1,34 ha, 917/2 (pašnik) v izmeri 2,66 ha in (917/3) travnik v izmeri 0,30 ha. Del teh parcel je za nasipavanje jalovine in za druge rudarske namene uporabljal Rudnik rjavega premoga Pečovnik - Celje. Apnenik Pečovnik je dovolil Rudniku rjavega premoga Pečovnik- Celje, da te parcele uporablja za zgoraj navedene primere uporabe brezplačno za ves čas obratovanja v jašku "Konštanca polje". Pogodbo sta potrdila delavska sveta obeh podjetij.⁶⁴

Dne 4. 2. 1956 je podjetje Apnenik Pečovnik na podlagi 90. in 91. člena o Uredbi o ustanavljanju podjetij in obrti in po sklepu seje OLO Celje imenovalo novega direktorja. Z 1. 2. 1956 je novi

⁶⁴ SI_ZAC/0749/002/030/00005. Pogodba med podjetjem Apnenik »Pečovnik« ter Rudnikom rjavega premoga Pečovnik – Celje o uporabi zemljišč.

direktor postal tov. Adolf Sedlar, rojen 7. 7. 1920 v Šentrupertu pri Mokronogu. Komisija za imenovanje direktorjev pri OLO Celje je podala predlog za imenovanje po izvršenem razpisu.⁶⁵

Istega dne je bil na podlagi sklepa OLO Celje iz 2. 2. 1956 in na podlagi vložene odpovedi dne 2. 12. 1955 s položaja direktorja podjetja razrešen tov. Valter Dvoršek, rojen 7. 12. 1919. Razrešitev je veljala z 31. 1. 1956. Posle je Dvoršek takoj predal Sedlarju. Odločbo je izdal OLO Celje.⁶⁶

Dne 7. 2. 1956 je na podlagi razpisa v dnevnem časopisju Upravni odbor podjetja na predlog direktorja sprejel soglasen sklep, da novi računovodja podjetja postane tovariš Matej Breznik. Breznik je bil imenovan na seji upravnega odbora.⁶⁷

Dne 14. 6. 1956 se je v Pečovniškem kamnolomu pripetila delovna nesreča s smrtno žrtvijo. Celjski Okrajni inšpektorat dela je na zahtevo Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Celju in na podlagi preiskave na kraju nesreče v dneh od 15. do 18. 6. 1956 ugotovil, da so bile dne 14. 6. 1956 pri odstreljevanju v kamnolomu opuščene varnostne mere. Posledično naj bi prišlo do smrtne nesreče. Tehnični vodja, obratovodja kamnoloma in glavni miner pri vrtanju in odstreljevanju niso upoštevali varnostnih predpisov. Zaradi tega naj bi se kasneje zrušil del stene kamnoloma. Inšpektorat je ugotovil vrsto kršitev predpisov in členov, ki so bili zapisani v treh različnih Pravilnikih, ki bi jih v kamnolomu odgovorni morali upoštevati. Svojo ugotovitev so utemeljili s podrobnim opisom nesreče. Pokojni delavec naj bi tistega dne delal pri vznožju vertikalne stene. S kompresorskim kladivom je vrtal v »samice« (večje skale, op. a.). Nenadoma so se na delavca iz stene zrušile manjše in večje skale in ga pokopale pod sabo. Bil je na mestu mrtev. Do nesreče je prišlo zaradi vrtanje in odstreljevanja, ki nista bila v skladu s predpisi. Istega dne naj bi predhodno v steno vrtal miner, česar pa mu delovodja naj ne bi preprečil. Vrtanje je bilo izvršeno v podnožju vertikalne stene namesto od zgoraj navzdol, zaradi česar je prišlo do zrušitve skal na delavca in posledično smrtne nesreče. Dolžnost glavnega minerja in obratovodje je bila, da pregledata stene kamnoloma in prepovesta dela na nevarnem mestu. Inšpektorat je na osnovi opisa ugotovil in zaključil, da niso bili upoštevani obstoječi predpisi zaradi česar je prišlo do tako hudih posledic. Odločba je bila s tem utemeljena.⁶⁸

*Nesrečo je s kratko novico povzel tudi Celjski tednik.*⁶⁹

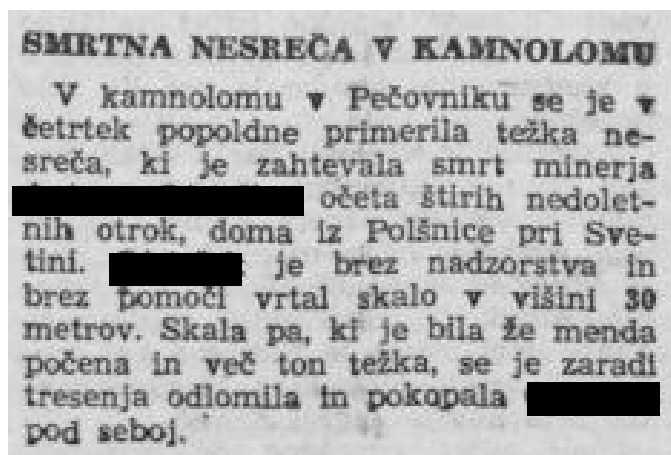
⁶⁵ SI_ZAC/0818/001/00099. Odločba o imenovanju Adolfa Sedlarja za direktorja.

⁶⁶ Prav tam. Odločba o razrešitvi Valterja Dvoršaka s položaja direktorja podjetja.

⁶⁷ Prav tam. Zapisnik o nastavitvi računovodje.

⁶⁸ SI_ZAC/0098/021/002/03000. Kamnolom podjetja Pečovnik: smrtne nezgode.

⁶⁹ Celjski tednik, 22. 6. 1956, str. 6. Smrtne nesreče v kamnolomu.

Slika 16: Novica o smrtni nesreči v kamnolomu Pečovnik. Vir: Celjski tednik, 22. 6. 1956, str. 6.

V istem tednu se je v kamnolomu zgodila še ena huda nesreča. Delavec je padel z glavo na žebelj. Pri tem je utrpel težke poškodbe glave. Nezvestnega so ga odpeljali v bolnišnico.⁷⁰

Podjetje je dne 22. 6. 1956 na OBLO Celje prijavilo obnovo lesenega dovoznega mostu, ki je je povezoval nakladalno postajo in peči. Dolg je bil 28 metrov in širok 4 metre. Podpiral ga je leseni nosilec, po sredini pa so bile nameščene poljske tračnice, ki so služile za prevažanje materiala. Na levi strani sta bila dva cevovoda s premerom 40 centimetrov, ki sta služila za izvek plinov. Nova konstrukcija naj bi bila izvršena v popolnoma isti obliki in bi bila proti propadanju zavarovana z salonitno streho. Dela naj bi izvršilo Splošno gradbeno podjetje »Beton« Celje.⁷¹

Dne 24. 12. 1957 so pri OLO Celje izdali Odločbo za obnovo nakladalne postaje žičnice pod določenimi pogoji. Namena objekta se ni smelo spremeniti, upoštevati je bilo potrebno projektantovo statično presojo. Zgradba se je morala prilagajati okolju. Električno inštalacijo je bilo potrebno izvesti v sporazumu s podjetjem Elektro-Celje. Priložen situacijski načrt je bil v celoti odobren. Odločba je veljala eno leto in ni dopuščala začetka vseh gradbenih del pred izdajo gradbenega dovoljenja. Apnenik je podal zahtevo o zazidljivosti parcele v k. o. Zagrad za obnovo nakladalne postaje žičnice. Ker parcela ni bila zazidljiva, sp pri OLO Celje na podlagi veljavne zakonodaje izdali izredno dovoljenje o gradnji.⁷²

Dne 26. 12. 1957 je bila sklenjena kupna pogodba med Apnenikom kot prodajalcem in Rudnikom rjavega premoga »Pečovnik« kot kupcem. Podjetje Apnenik je dne 2. 12. 1957 kupilo iz

⁷⁰ Prav tam. Kronika nesreč.

⁷¹ SI_ZAC/0118/007/02800017. Prijava obnove lesenega dovoznega mostu na OLO Celje.

⁷² SI_ZAC/0098/021002/01929. Odločba.

likvidacijske/stečajne mase (imetje, ki je ob propadu podjetja zaseženo ter prodano za povrnitev dolgov npr. plače delavcev, plačilo stroškov poslovanja, davka... op. a.) podjetja »Pyrota« v Celju delno lesene, delno zidane objekte, ki so bili na zemljišču dveh posestnikov iz Zagrada. Te objekte z ograjo in centralno kurjavo je Apnenik prodal Rudniku rjavega premoga Pečovnik po dogovorjeni ceni 2.057.144 dinarjev. Rudnik je kupnino moral plačati do konca leta 1957. Rudnik je takoj prevzel posest in zavarovanje. Apneniku so morali vrniti do takrat izplačane zavarovalne premije. Apnenik je obdržal pravico do koriščenja štirih prostorov v zidani stavbi do 1. 5. 1958. V primeru za gradbena dela ugodnega spomladanskega vremena bi Apnenik te prostore na zahtevo kupca moral izprazniti in bi jih Rudnik predčasno prejel. V tem primeru bi Rudnik moral dati Apneniku na razpolago primerne prostore v starem delu rudnika do 1. 5. 1958. Kupec je z nakupom prevzel plačevanje odškodnine lastnikoma tega zemljišča.⁷³

Meseca aprila 1958 je podjetje Apnenik Pečovnik Celje poslalo Republiški komisijo za revizijo glavnih projektov načrte nakladalne postaje njihove žičnice z materialnimi in statičnimi izračuni. Novo nakladalno postajo so potrebovali, ker jim je stara pogorela. Obnovili so jo takoj po požaru in sicer po načrtih izvirnega elaborata podjetja »Pohling«. Ker je statični izračun bil izgubljen je objekt preveril statik. Pokazalo se je, da je objekt ustreza dopustnim obremenitvam in naj bi bil celo predimenzioniran. Podjetje je prosilo za soglasje, ki ga je potrebovalo, da bi jim ObLO Celje izdal gradbeno dovoljenje.⁷⁴

Na seji, ki je bila pri ObLO v Celju 12. 5. 1958 so navzoči sklenili, daodobrijo načrte pot pogojem, da bo lesena konstrukcija nakladalne postaje za materialno žičnico v Pečovniku zadostno ognjevarna. Projekt je izdelalo podjetje Beton iz Celja. Predračun izgradnje je znašal 18.299.000 din.⁷⁵

17. 5. 1958 je Komisija za revizijo glavnih projektov pri OLO Celje izdala Odločbo, v kateri je potrdila sklepe seje iz 12. 5. 1958. Komisija je projekt odobrila ob izpolnitvi pogoja zadostne ognjevarnosti nove postaje.⁷⁶ Obrtniška in gradbena dela so za izgradnjo nakladalne postaje (nakladalna lopa, mostišče z drčo za lomljenec in glavni silos, drča za gramoz in kompresijska postaja z delavnico) so podjetje po proračunu stala 18 298 884 dinarjev.⁷⁷

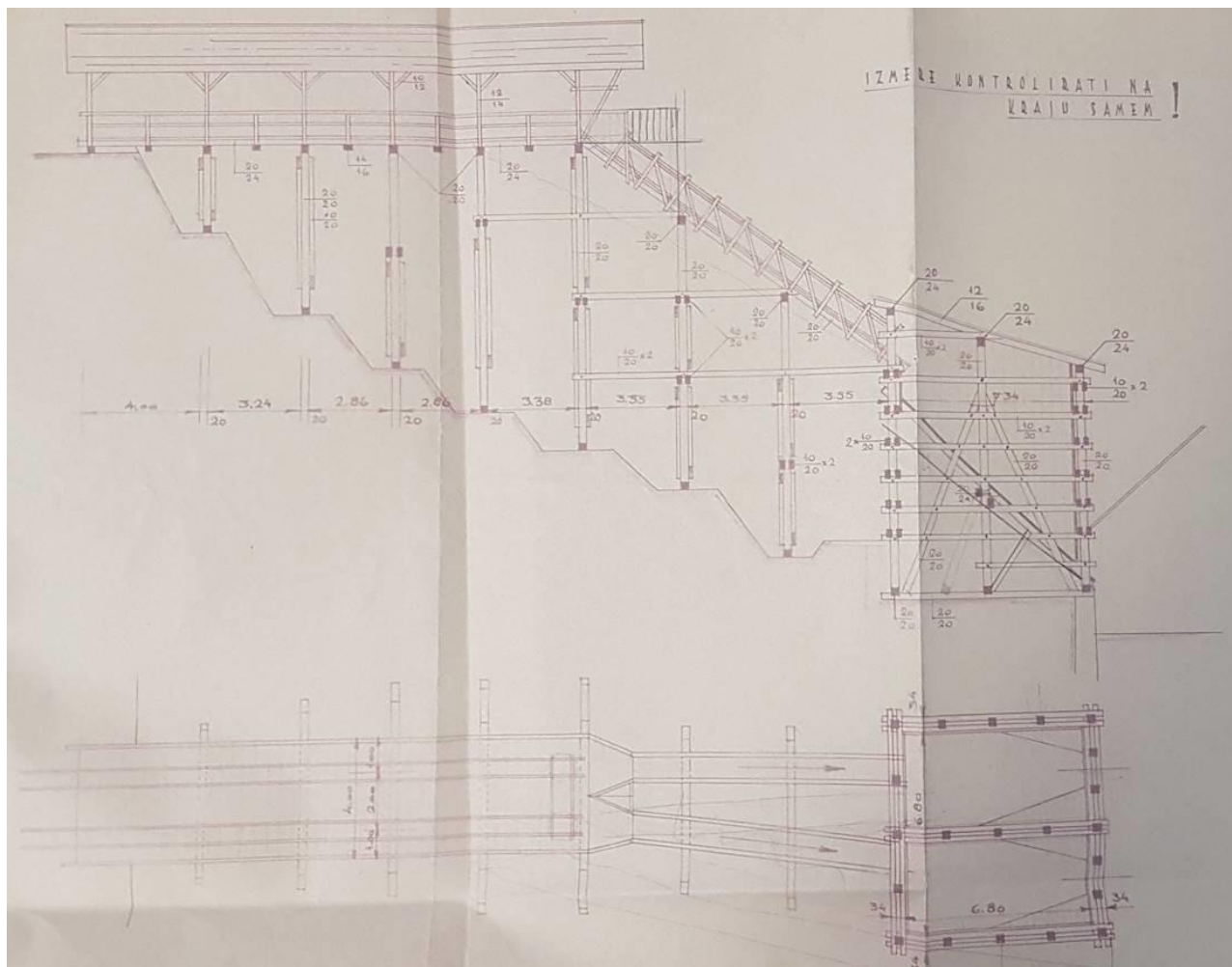
⁷³ SI_ZAC/0749/002/031/00006. Kupna pogodba med Apnenikom in Rudnikom rjavega premoga »Pečovnik«.

⁷⁴ SI_ZAC/0098/022/04371. Revizija načrtov.

⁷⁵ Prav tam. Zapisnik št. 2.

⁷⁶ Prav tam. Odločba Komisije za revizijo glavnih projektov pri OLO Celje.

⁷⁷ Prav tam. Rekapitulacija gradbenih in obrtniških del posameznih objektov nakladalne postaje - SGP Beton.

Slika 17: Nakladalna postaja. Silos z mostovjem in drčo. Vir: ZAC, SI_ZAC/0098/022/04371.

Dne 3. 2. 1959 je Oddelek za gradnjo in komunalne zadeve ljudskega odbora Celje podjetju Apnenik Pečovnik Celje izdal gradbeno dovoljenje za obnovo nakladalne postaje žičnice na zemljiški parceli št. 900/3 v k. o. Zagrad. Obnovo so dovolili le ob izpolnjevanju določenih pogojev. Investitor in izvajalec gradbenih sta morala upoštevati določila po odobrenem projektu in vse gradbeno-tehnične, delavsko-zaščitne, sanitarne in prometne predpise. Investitor je moral v celoti upoštevati določila lokacijske odločbe, ki jo je zapisal ljudski odbor Celje. Komisija za revizijo projektov je ugotovila, da so bili izpolnjeni vsi pogoji, ki so podjetju bili določeni. Investitor v roku najmanj 8 dni pred začetkom gradnje le-to moral prijaviti, po končanih delih pa pred prvo uporabo opraviti tehnični pregled in pridobiti dovoljenje za obratovanje. Odločba je izgubila veljavnost, če se z gradbenimi deli ne prične v roku enega leta. Nov objekt naj bi imel 1800 m² uporabne površine, cena naj bi znašala približno 18 299 000 dinarjev in je obsegala eno

industrijsko halo. Podano je bilo tudi soglasje za uporabo zemljišča po lokacijski odločbi. Projekt je potrdila komisija za revizijo projektov. Predložena je bila listina iz katere je bila razvidna investitorjeva pravica do uporabe zemljišča. Po investitorjevem potrdilu so bila zagotovljena finančna sredstva za amortizacijo (zmanjšanje vrednosti osnovnih sredstev in naprav podjetja v proizvodnem procesu, Vir: SSKJ.) in za zavarovalnino. Priložena je bila investitorjeva izjava, da bo projekt izveden z njegovimi lastnimi denarnimi sredstvi.⁷⁸

Na podlagi Apnenikovega dopisa na Republiški inšpektorat za delo z dne 5. 8. 1958 je pristojna ustanova Apneniku poslala osnutek navodil za uporabo razstreliv. Osnutek je bil potrjen s strani Republiškega inšpektorata za delo v Ljubljani, dne 25. 7. 1955. V prilogi je Apnenik dobil izvod potrjenih Navodil s kratko pripombo. Z navodili so morali seznaniti vse delavce, ki so delali z razstrelivi. Po potrebi so z overovitvijo direktorja navodila lahko razmnožili. Overovljen prepis »Navodil« so morali izobesiti na vidno mesto v zastekljenem ali zamreženem prostoru podjetja. Po potrebi so morali izboljšati čitljivost. Izvirni izvod je moral biti v Apnenikovem arhivu.⁷⁹

Dne 26. 7. 1958 je Apnenik zamenjal računovodjo. Razrešili so Mateja Breznik, novi računovodja pa je postal Jože Sever.⁸⁰ Jože Sever je dne 26. 7. 1958 opravil zapisego pred načelnikom oddelka za finance pri OLO Celje. Vpisan je bil v knjigo zapisseg.⁸¹

Dne 2. 3. 1959 je tržni inšpektor Božidar Tufedjič na podlagi veljavne zakonodaje v podjetju Apnenik opravil inšpekcijski pregled in izdal Odločbo. Namen pregleda je bilo tehtanje apna pri prodaji. V podjetju Apnenik Pečovnik je inšpektor stehal apno in ugotovil, da polna samokolnica tehta 128 kg bruto in 101 kg neto. Pri izdaji apna se je pojavil podatek, da tehta ena samokolnica več kot 100 kg in ne manj kot je bilo prijavljeno. Podjetje naj bi med 24. 1. in 21. 2. 1959 prodajalo apno po samokolnicah brez tehtanja, ker naj bi tehtnica bila v popravilu. Podjetje je že 11. 2. 1957 vsem skupinovodjem izdalo pisni nalog, da je v maloprodaji tehtanje apna obvezno. Po pregledu je podjetje izjavilo, da bo pri prodaji apna vršilo strogo kontrolo in dosledno izvajalo pisna navodila. Pri prodaji naj bi delavci tehtali točno in ne prodajali apna »na samokolnico«.⁸²

Dne 4. 3. 1959 so na Oddelku za gospodarstvo, pri OLO Celje izdali Odločbo s katero so podjetju prepovedali uporabo samokolnice za merjenje količin prodanega žganega apna. Podjetje je moralo

⁷⁸ SI_ZAC/0098/023/002/02269. Odločba o gradbenem dovoljenju za obnovo nakladalne postaje žičnice.

⁷⁹ SI_ZAC/0098/022/002/00351. Navodila za uporabo razstreliv.

⁸⁰ SI_ZAC/0818/001/00099. Sklep o izbrisu starega in vpisu novega računovodje.

⁸¹ Prav tam. Potrdilo OLO Celje.

⁸² SI_ZAC/0118/010/081/00030. Zapisnik o inšpekcijskem pregledu.

pri prodaji žganega apna uporabljati zakonsko dopuščena merila in uradno pregledana utežna merila. Odločba je bila izdana na podlagi pregleda tržnega inšpektorja, ki je bil izveden 2. 3. 1959.⁸³

Podjetje Apnenik-Pečovnik je z vlogo z dne 10. 12. 1958 na Rudarsko-metalurški inšpektorat (RMI) naslovilo prošnjo za uporabno dovoljenje odkopne metode za kamnolom Grmada. V zvezi s priloženo prošnjo je Sekretariat izvršnega sveta za industrijo in obrt LRS razpisal komisijski ogled in razpravo na kraju samem. Komisijski ogled in razprava sta potekala v Pečovniku, 9. 1. 1959. Povabljeni so se ob 9.45 sestali v pisarni podjetja. Za nemoteno delo komisije je bilo potrebno pripraviti dokumentacijo in urediti prevoz komisije z železniške postaje do podjetja. Investitor je moral k delu komisije povabiti tudi projektanta in izvajalca del. Stroške ogleda naj bi poravnalo podjetje Apnenik-Pečovnik.⁸⁴

Po komisijskem ogledu je bil dne 9. 1. 1959 v upravi podjetja sestavljen zapisnik. Navzoči so bili direktor podjetja Adolf Sedlar, rudarski inšpektor Jože Tiringer, gradbeni inšpektor Konrad Golgranc in tehnični vodja podjetja Karl Sonnenwald. Razpravljali so o ogledu kamnoloma zaradi izdaje uporabnega dovoljenja predlagane odkopne metode. Podjetje Apnenik-Pečovnik je RMI predložilo načrt izkoriščanja kamnolomov, ki ga je izdelal Investicijski biro Trbovlje. V projektu je bilo prikazano trenutno stanje v kamnolomih s situacijsko karto 1:500. Območje je na karti bilo razdeljeno na sektorje A, B, C in D, od katerih naj bi vsak sektor predstavljal en kamnolom. Projekt je prikazoval zaloge apnenca v kamnolomih A in B, ki naj bi zadoščale za naslednjih 50 let. Zaloga surovin je bila ocenjena okvirno. Predvideno je bilo odkopavanje apnenca v več kamnolomih, predvsem v kamnolomu A. Nalaganje apnenca naj bi potekalo ročno kot do takrat in tudi strojno z grabilnikom ali »Bimco« nakladalnikom. V projektu je bilo vprašanje jalovišč obravnavano za kamnolom A za katerega je bil natančneje obdelan problem kopanja apnenca v steni. Pri terenskem obhodu so ugotovili, da se v kamnolomu A apnenec pridobiva iz zelo strme stene, zato so priporočali izgradnjo etaž. Predlagali so še preboj proti severovzhodu vzdolž pobočja hriba, kar bi lahko izvedli le s težkim delom in velikimi izdatki. Izkopavanje na jugovzhodnem delu pa bi s tem postalo neekonomično. Odvoz jalovine bi moral potekati po vsej dolžini kamnoloma. To bi podražilo dela, saj odmetavanje jalovine v lijak kamnoloma B niso dovolili. Poleg tega bi se kamnolom A pomikal v vedno bolj strm teren, kar bi otežilo izkoriščanje

⁸³ Prav tam. Odločba.

⁸⁴ SI_ZAC/018/010/084/00022. Razpis.

apnenca. Podjetje je začelo čistiti star kamnolom C, ki je bil isti višini kot kamnolom A. Kvaliteta apnenca in oblika stene sta bili boljši kot v kamnolomu A. Projekt je predvideval, da bi odvoz jalovine potekal v smeri jug. Zaradi pomanjkanja delovne sile v kamnolomu B del niso izvajali. Steno so morali očistiti do materiala, ki ga je tam bilo zelo veliko. Oblika kamnoloma je narekovala kopanje proti vzhodu. Greben so prebili s širšim usekom vzdolžno s pobočjem, da je na južni strani kamnoloma ostala večji greben z zaščito kamnoloma proti dolini. Komisija je predlagala, da RMI predložen projekt kamnolomov z manjšimi popravki odobri. Izdelati so morali natančnejši načrt izkoriščanja kamnoloma C s priključenim jaloviščem na južni strani. Izpopolniti so morali terenski posnetek kamnoloma B proti vzhodu ter izdelati lažje izvedljiv projekt izkoriščanja. Pri izdelavi projekta je bilo potrebno upoštevati bližino vojaškega strelišča. Višino etaž v kamnolomih B in C je bilo potrebno rešiti v soglasju z Republiškim inšpektoratom dela. Treba je bilo določiti tudi najbolj primeren način miniranja (takratni način miniranja, način z globinskimi minami... itd.). Priporočali so, da podjetje izvrši geološko snemanje kamnolomov in njihove bližnje okolico ter komisijsko preverja kvaliteto apnenca v steni kamnolomov. Podjetju so naložili, da čimprej RMI predloži načrt izkoriščanja z vrisanimi mejami. Zapisnik je bil podpisan in prebran brez pripomb.⁸⁵

Pri pregledu dokumentacije smo naleteli tudi na mapo zapisnikov štirih sej delavskega sveta. Čtivo nam je bilo zanimivo s stališča vsakdanjega utripa v podjetju, zato smo vsebino vključili v nalogo.

Dne 26. 11. 1958 je v upravnih prostorih podjetju Apnenik Pečovnik potekala osma redna seja delavskega sveta (DS). Na seji je bilo prisotnih 12 članov DS, direktor podjetja in predstavnik sindikata. Na sejo sta bila posebej vabljena Ciril Pušnik in Drago Sonnewald, opravičeno odsotni pa so bili štirje člani DS. Dnevni red je obsegal 4 točke. Računovodja je najprej podal poročilo o periodičnem obračunu za 3. tromesečje. Primerjali so stanje podjetja s podatki prejšnjih let. Celotna realizacija je znašala 70 998 256 din, plan realizacije je bil dosežen 83%. Stanje podjetja naj bi bilo zadovoljivo. Razpravljali so o dohodku, ki je podjetju ostal in kako ga bodo razdeli. Direktor je opozarjal na morebitne prihajajoče težave poslovanja v 4. tromesečju, ki naj bi jih DS pri delitvi dohodka upošteval. Sklenili so, da bi iz ostalega dohodka 29. novembra izplačali 50 % plače. Ostali denar naj bi pustili na tekočem računu podjetja. Predlog je na glasovanju podprla večina članov DS. V nadaljevanju razprave so ugotovili, da podjetje proizvede premalo gramoza,

⁸⁵ Prav tam. Zapisnik o ogledu kamnoloma in razpravi.

vzrok pa naj bi bil v pomankanju delovne sile in obnove objektov v kamnolomu. Računovodja je v drugi točki dnevnega reda oznanil, da bodo nekatera delovna mesta v podjetju prejela dodatek. Direktor je člane DS seznanił z višino dodatka za posamezna delovna mesta. Člani DS so predlog potrdili s sklepom. Direktor je člane DS še seznanił, da morajo opraviti remont ene peči, še preden se bo začela glavna sezona. V času remonta peči naj bi odvečna delovna sila čistila kamnolom. Člani DS so se s predlogom strinjali. Direktor Sedlar je na seji sprožil vprašanje boleznin, ki jih je do 7 dni odsotnosti od dela plačalo podjetje. Ti izdatki naj bi se zaradi krajših odsotnosti delavcev močno povečali. Nekateri delavci, ki so se pogosto »javljali kot bolni« ter od zdravnika dobili »potrdilo za bolovanje« (bolniški stalež, op. a.) do sedem dni, naj bi se v tem času doma ukvarjali z raznimi deli, podjetje pa jim je moralo plačati »boleznino« (nadomestek za odsotnost zaradi bolezni, op. a.). V namen preprečevanja teh zlorab so sprejeli sklep in določili enega izmed delavcev, ki je delal kot »kontrolor za boleznino«, kar pomeni, da je nadziral delavce, ki so bili bolniško odsotni. Sprejeli so še sklep, da so delavci morali izkoristiti dneve letnega dopusta v tekočem letu 1958. Delavcu, ki zaradi nujnega dela v delavnici ni mogel izkoristiti dopusta so plačali 15 delovnih dni dopusta. Direktor je člane DS seznanił, da so eno stanovanje v bloku (Pečovnik 55, op. a.) že dokončali in je bilo vseljivo. Po razpravi so člani DS zaključili, da imajo v podjetju dva izredna primera zaposlenih delavcev, ki bi nujno potrebovala stanovanje. Predsednik DS je na sestankih DS redno prebiral razne prošnje za dodeljevanje denarne podpore. Podjetje je osnovni šoli Polule (danes OŠ Frana Kranjca, op. a.) iz sklada »skupne porabe« dodelilo znesek 36 000 din, strelski družini "Daki" znesek 10 000 din, Zvezi borcev (ZB) 1. četrti so dodelili 5 000 din, strelski družini HUM pa so nakazali znesek 5000 din.⁸⁶

Dne 7. 3. 1959 je v prostorih Uprave podjetja potekala deveta redna seja DS. Prisotni so bili člani DS in računovodja podjetja. Zapisnik je pisala Majda Šeruga. Računovodja je podal poslovno poročilo za leto 1958 v primerjavi s prejšnjimi petimi leti poslovanja. Za različne investicije so v tem letu porabili 22 987 000 din. Člane DS je posebej zanimalo črpanje sredstev iz sklada skupne porabe podjetja. Za stanovanja so porabili 2 000 000 din, za kulturne namene 556 000 din, za »ideološki dvig« kadra podjetja 96 000 din ter za ostale namene 55 000 din. Podjetje je kljub manjšemu številu kadra dvignilo storilnost v primerjavi z letom 1957. Podjetje je kljub 31% nižjemu številu zaposlenih ob nižjih stroških poslovanja doseglo dvig dobička. Čisti dobiček je v letu 1958 znašal 18 970 000 din. Na seji so člani DS seveda predlagali razdelitev dohodka, ki naj

⁸⁶ SI_ZAC/0118/010/016/00025. Zapisnik 8. redne seje DS.

bi po odbitku dajatev znašal več kot 6 milijonov din. Člani DS so izpostavili dejstvo, da so osebni dohodki prenizki, zlasti zaradi težkih pogojev in fizično napornega dela, kar naj bi bil edini razlog za pomanjkanje delovne sile. Razpravljali so, da naj bi razpoložljiva sredstva namenili predvsem za plače. Direktor je omenil tudi potrebo po posebnem skladu, ki bi bil namenjen za gradnjo stanovanj v Celjskem območju. Stanovanja naj bi bila predraga, zato bi naj začeli z gradnjo cenejših stanovanj. Člani DS se z novim skladom niso strinjali, saj naj bi podjetje že plačevalo 10% stanovanjskega prispevka. Direktor podjetja je predlagal višji znesek v sklad skupne porabe, saj naj bi se od dobička za plače razdelila že precejšnja vsota. Prišli so do zaključka, da bodo v investicijski sklad podjetja namenili 3 000 000 din, v sklad obratnih sredstev pa skoraj 3 milijone din. Ostanek – več kot 6 milijonov naj bi namenili za plače. Predlog so člani DS izglasovali. Razpoložljiva sredstva za plače so jim morali potrditi še na ObLO Celje. Direktor je opozoril, da bodo morali izvoliti novo 7 člansko komisijo, ki bi za leto 1959 morala preučiti pogoje in možnost plačevanja po učinku. Komisijo so sestavili iz sedmih članov DS, ki naj bi delo opravljala izven delovnega časa. Porabljene ure dela pa naj bi jim plačali kot nadure. Obravnavali so tudi prošnjo Sindikalne podružnice Tovarne žičnih izdelkov, ki jih je prosila za denarno pomoč. Za potrebe proslave ob 40-letnici KP so jim namenili 10 000 din. Ukvarjali so se tudi s prošnjo 8. razreda druge gimnazije iz Maribora za oglas v šolskem almanahu. Za objavo oglasa so jim namenili 5 000 din. Člani DS so sklepali, da ima podjetje veliko pomankanje delovne sile tudi zaradi nezmožnosti nujenja prehrane na delu. Odobrili so nakup električnega štedilnika za pripravo tople hrane. Ena od delavk naj bi bila zadolžena za pripravo toplega obroka hrane. Direktor je pripravo tople hrane pogojeval s plačilom elektrike, ki jo bodo za ta namen porabili. Član DS je postavil vprašanje glede dobave čevljev, saj naj bi jih je v skladišču zmanjkalo. Direktor je predlagal, da je treba napisati seznam potrebnih števil in naročilo izvesti pri čevljarju. Omenili so tudi, da naj bi eden od delavcev zelo neredno prihajal na delo, sodelavca pa naj bi hotel napasti z lopato. Delavca so prijavili disciplinskemu sodišču, ki naj bi zadevo raziskalo in izreklo primerno kazen. Omenjeni delavec naj bi od takrat naprej delal kot ostali delavci v »turnusih« in ne samo ponoči. Pod zapisnik se je podpisal predsednik DS Milan Šeruga.⁸⁷

Dne 24. 4. 1959 je potekala redna deseta seja DS, ki se je začela ob 14. uri. Prisotnih je bilo 11 članov DS in računovodja Breznik Matej. Pogovorili naj bi se o novem tarifnem pravilniku, pravilniku o normah in premijskem pravilniku ter o poročilu o izvršenem pregledu zaključnega

⁸⁷ Prav tam. Zapisnik 9. redne seje DS.

računa (ZR) s strani ObLO Celje za leto 1958. DS je pretresel Pravilnike za tarife (TP), o postavljenih normah in premijah. Vse tri pravilnike je sestavila komisija, ki je bila sestavljena na eni izmed prejšnjih sej DS. Ugotovili so, da je pravilnik bil obešen na vseh deloviščih in se je vsak član kolektiva (delavec) lahko pritožil ali podal svoje pripombe. Predsednik sindikalne podružnice je povedal, da se nihče od članov sindikata ni pritožil ali karkoli pripomnil. Menil je, da je komisija svoje delo dobro opravila. Predstavniki DS so razpravljali o nekaterih členih, predvsem o nadurnem dodatku in plačilu delovnih dni, ki so padli na državne praznike. Računovodja naj bi na vsa vprašanja podal zadovoljiva pojasnila. Člani DS so še ugotovili, da naj bi komisija za delavce in uslužbence pravilno povišala plače v okviru predvidenega zneska za tekoče leto. Ugotovili so tudi, da naj bi plače zaradi težkih pogojev dela bilo potrebno še zvišati. V podjetju naj bi zaradi nizkih urnih postavk bilo premalo delovne sile, kar naj bi ogrožalo proizvodnjo. Tarifna komisija naj bi tarifnim komisijam, ki zvišanje plač potrjujejo pri ObLO Celje in podala obrazložitve za povišanje tarifnih postavk. Predsednik je predlagal, da TP izglasujejo. Z dvigovanjem rok je bil TP potrjen. Veljati naj bi začel s 1. 1. 1959. Pravilnik o postavljenih normah se naj ne bi bistveno razlikoval od starega, zato so ga člani DS sprejeli. Pri tretjem Pravilniku o premijah so razpravljali o premijah delavcev, zaposlenih v kamnolomu. »Kamnolomci« naj bi imeli več volje do dela in posledično večjo storilnost, če bi dobili premijo za preseganje norme. Računovodja je pojasnil, da je bila tarifna postavka kamnolomskih delavcev tako visoka, da naj bi vsak delavec za več opravljenega dela prejemal več plačila. Norma »apnarjev« pri pečeh naj bi bila lažje dosegljiva od kamnolomske, ker naj bi slednja za posameznika bila postavljena višje. Člani DS so sprejeli sklep, da se pravilnik dopolni tako, da kamnolomci, ki že 3 mesece presegajo normo, dobijo izplačano nagrado.

Preseganje norme v %	Denarna nagrada
Nad 8-10%	2.000 din
Nad 10-12%	3.000 din
Nad 12-15%	4.000 din
Nad 15%	5.000 din

Tabela 7: Nagrada za preseganje norme zaposlenih v kamnolomu Pečovnik. Vir: Zapisnik 10. redne seje DS podjetja Apnenik Pečovnik. ZAC, SI_ZAC/0118/010/016/00025.

Računovodja je povzel Zapisnik revizije, ki je pregledala Zaključni račun za leto 1958 iz katerega je bilo razvidno da je podjetje poslovalo dobro. Revizor naj ne bi ni našel napak, kar naj bi bil po mnenju računovodje dokaz o dobrem poslovanju podjetja. Člani DS so pohvalili dobro poslovanje

in knjigovodstvo v podjetju. Člana DS je zanimalo, kako bodo razdelili dobiček za leto 1958. Računovodja je pojasnil, da bo izplačilo na praznik 1. maja. Računovodji in knjigovodji so za vestno opravljeno delo priznali »bilančnino« (dodatek k plači za izdelavo zaključnega računa, op. a.), kot je bilo določeno v pravilniku podjetja. Član DS je predlagal, da se članom DS prizna sejnina za kritje izgubljenega časa. Sejnina naj bi za do 3-urno sejo znašala 300 din, za daljšo kot 3 ure pa 500 din. Člani DS so se s predlogom strinjali in so ga potrdili. Predsednik Sindikalne podružnice je člane DS prosil za pomoč pri financiranju prvomajskega izleta v vrednosti 84.000 din. Znesek so porabili za ekskurzijo v Solkan. Računovodja je omenjeni znesek odobril. Podjetje naj bi prispevalo še 200.000 din za opremo sindikalne dvorane, kjer naj bi potekale seje. Za primerno počastitev prvomajskega praznika je predsednik sindikata člane DS seznanil, da naj bi odprli sejno dvorano in v njej pogostili vse člane kolektiva. Zapisnik je podpisal Milan Šeruga, predsednik DS.⁸⁸

Slika 18: Majda Šeruga, tajnica podjetja in gospod Veličkovič, delavec ter miner v kamnolomu. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Dne 19. 5. 1959 je potekala 11. redna seja DS. Prisotnih je bilo 12 članov DS, računovodja in direktor. Predsednik DS je prisotne seznanil, da je uprava podjetja oblikovala komisijo, ki je pregledala investicijski program in mu priložila poročilo. Program je vseboval 17 postavk, zanj

⁸⁸ Prav tam. Zapisnik 10. redne seje DS.

naj bi bilo predvidenih 14 milijonov in pol din. Člani DS so podali pripombe in predloge. Popraviti so želeli drvarnico in postaviti pralnico s kotlom za kuhanje perila. Kupili naj bi nov Domag (nakladalnik, op. a.) za polnjenje peči ali usposobili obstoječega, da se peč ne bi več hladila, kar naj bi škodovalo proizvodnji apna. Kupili naj bi nove svedre in vrvi za minerje. Kupili naj bi nove drogove za zbijanje peči, nove pragove za poševno železnico in dva kompleta ročnih dvigal za dvigovanje podestov na poševni železnici, kadar le-ti iztirijo. Dopolnjen investicijski program so dali na glasovanje in ga soglasno potrdili. Predsednik DS je predlagal, da člani DS izvolijo nove člane upravnega odbora (UO), ker je dosedanjemu UO potekel mandat. Predlagani so bili štirje člani DS. Direktor podjetja je obvestil nove člane UO, da bo na naslednji seji UO izmed novih članov izvoljen novi predsednik UO. Sindikalni zaupnik podružnice je prosil za denarno pomoč za nakup radioaparata, a mu je računovodja pojasnil, da denarna pomoč podjetja trenutno ni bila mogoča.

Člana DS sta zaprosila za izostanek od dela dne 18. 5. 1959, ker naj bi takrat bila na poroki. DS jima je izostanek opravičil s pripombo, da naj bo to zadnjikrat. Direktor podjetja je na vse člane DS apeliral, naj vložijo vse sile, da bi proizvodnja v naslednjih mesecih povečali. Predsednik DS Šeruga je poročal, da naj bi na trenutnem območju kamnoloma bilo prisotnih več trdih kamnin, ki bodo potrebovale daljše »kuhanje«, kar naj bi vplivalo tudi na manjšo proizvodnjo. Zagodlo naj bi jim tudi deževno spomladansko vreme, zaradi katerega se je posledično zmanjšalo pridobivanje surovin. Član DS se je zanimal za dobiček prvega polletja. Računovodja je prisotne razočaral, da naj ne bi imeli dovolj denarja za redne plače in bi bilo potrebno za izplačilo rednih plač vložiti vse sile. Direktor je prebral prošnjo Kegljaškega društva, ki je prosilo za 3.000 kg apna v kosih. DS je prošnji ugodil. Zapisnik sta podpisala zapisnikarica Majda Šeruga in predsednik DS Milan Šeruga.⁸⁹

Dne 30. 7. 1959 je potekala 12. redna seja. Predsednik DS je predlagal, da najprej obravnavajo finančni obračun za prvo polletje leta 1959. Računovodja je podal poročilo o finančnem poslovanju ter doseženih rezultatih. Iz poročila je bil razviden dosežen načrt proizvodnje, koriščenje proizvodnih zmogljivosti, stanje in gibanje osnovnih sredstev, delovne sile ter stroškov proizvodnje. Nekaj stroškov ni bilo neposredno vezanih na proizvodnjo. O le-teh naj bi DS opravil posebno obravnavo in podal mnenje. Člana DS je zanimalo ali je bil v znesek stroškov všteti tudi znesek za drobljenec in apneni prah. Odgovor računovodje je bil, da naj bi bilo v skupnem znesku

⁸⁹ Prav tam. Zapisnik 11. redne seje DS.

zajeto vse. Večino prisotnih članov DS je zanimal znesek, ki bi ga na razpolago naj imel DS. Ta naj bi znašal 1.708.167 din. Računovodja je člane DS pozval naj razmislijo, kako bodo znesek razdelili. Po razpravi so odločili, da se večino zneska vloži v sklad obratnih sredstev in v investicijski sklad. Ostalo so razdelili v sklad skupne porabe in za osebne dohodke zaposlenim. Stroške, ki niso bili neposredno vezani na proizvodnjo (reprezentančni, potni, oglaševalni stroški, stroški osebnega avtomobila... ipd.) v drugem polletju leta 1959 niso dovolili povišati, z izjemo stroškov oglaševanja, ki so jih povišali za znesek 70.000 dinarjev. Predsednik DS Šeruga je večjo porabo razstreliva opravičeval z dejstvom, da so v kamnolomu naleteli na sektor trdih kamnin – velikih skal samc, ki se jih ni dalo odstreljevati ampak samo razstreljevati. Tudi miniranje naj bi zahtevalo več razstreliva. Direktor je pozval dva člana DS da pojasnita neopravičen izostanek od dela v času, ko je delovna sila bila najbolj potrebna. Člana DS naj bi teden dni izostala od dela in sodelovala pri gradnji zasebne hiše. Direktor je zahteval zagovor obeh članov in razpravo DS. Člana naj bi želela vzeti dopust, kar naj ne bi bilo mogoče, ker sta ga že porabila polovico. Izkoristila naj bi možnost postranskega zaslužka in si sama vzela dopust – ostala doma. Člani DS so njuno početje kritizirali. Menili so, da je dopust namenjen počitku, da kasneje v službi delavec lahko normalno dela. Člani DS so bili najprej mnenja, da bi se takšno početje moralo kaznovati. Ker naj bi oba obtožena bila marljiva delavca, so jima pisali redni plačani dopust. Delavcem naj bi nove delovne obleke in čevlji razdelili v mesecu septembru. Član DS je prosil, da bi se polnilcem peči razdelili dežni plašči. Direktor je delitev plaščev odobril s pogojem, da so se trije dežni plašči izmenjavali med izmenami. Član DS je predlagal očiščevalna dela v kamnolomu, ko bodo primerne vremenske razmere in bo pridobljene še nekaj delovne sile. Zapisnik je podpisal predsednik DS Milan Šeruga.⁹⁰

V mapi združenih dokumentov podjetja Apnenik Pečovnik (1921-1965) je nekaj zanimivih dopisov, računov, dobavnic ... iz katerih se da razbrati nekaj zanimivosti iz poslovanja podjetja.

Odjemalec Apnenikovih izdelkov je bila tudi čebelarstva družina. Dne 28. 8. 1956 je bila izdana Dobavnica za 100 kg apna v kosih. Kos apna je stal 4 din in 20 par. Skupni znesek za dobavo apna čebelarjem je znašal 420 dinarjev.⁹¹

⁹⁰ Prav tam. Zapisnik 12. redne seje DS.

⁹¹ SI_ZAC/0511/004/004/00050. SI_ZAC/0024, Mestna občina Celje. Združeni dokumenti. Račun Čebelarstva družini.

Dne 30. 5. 1957 je Apnenik izstavil preko voznika Zupanca račun Čebelarški zadrugi – družini. Čebelarška zadruga – družina je za 500 kg apna v kosih plačala 2.000 dinarjev. Slednje pomeni, da je leta 1957 pri Apneniku kg apna stal 4 dinarje. Račun je izdal računovodja Breznik Matej. Podpisal ga je direktor Sedlar.⁹² V dobavnici iz dne 12. 9.1957 je Apnenik odpremil 12 m³ drobljenca v znesku 9000 dinarjev. 1m³ drobljenca je imel leta 1957 ceno 750 dinarjev. Naročnik je bil gradbeni odbor DPD »Svoboda«.⁹³

V računu iz dne 15. 9. 1959 je Apnenik izdal račun v vrednosti skupno 9000 dinarjev za 12 m³ drobljenca. Cena 1 m³ drobljenca je bila 750 dinarjev. Račun je izdal računovodja Breznik Matej, podpisal pa ga je direktor Apnenika Sedlar Adolf.⁹⁴ Naročnik je bil DPD »Svoboda« iz Celja oz. v njihovem imenu gradbeni odbor Celje.⁹⁵

Občinski komite ZKS iz Celja je Apnenik septembra 1962 pozval, naj jim izpolnijo podatke za delegata (zastopnika), ki bi se naj udeležil konference Občinskega komiteja ZKS. Apnenik je zastopal tovariš Polenik Stane, ki je bil izvoljen v Svet delavcev Apnenika.⁹⁶

Občinski komite ZKS je Apnenik spraševal o podatkih o štipendistih. Direktor Adolf Sedlar jim je v dopisu 18. 11. 1963 odgovoril, da takrat niso imeli nobenega štipendista. Sredstva za izobraževanje kadrov naj bi podjetje porabilo za strokovno izobrazbo delavcev, konkretno za kvalificirane minerje. Kadrovali pa naj bi preko biroja za gradbeništvo – strokovne šole v Ljubljani.⁹⁷

Občinski odbor SZDL iz Celja je očitno leta 1964 na celjska podjetja naslavljal dopis v katerem so spraševali po štipendistih v podjetju. Apnenik leta 1964 ni imel štipendistov.⁹⁸

V dopisu iz dne 29. 3. 1965 je sekretar OOK Apnenik Pečovnik Milan Šeruga občinskemu komiteju ZKS Celje sporočil, da je delavski svet podjetja odobril znesek 500.000 dinarjev za strokovno šolstvo.⁹⁹

⁹² Prav tam, račun Čebelarški zadrugi - družini.

⁹³ Prav tam, dobavnica št. 5482.

⁹⁴ Adolf Sedlar, stari oče Alme Maruške Sedlar, nekdanje novinarki in urednice revij Jana in Obrazi. Z njo smo poskušali navezati stik preko družbenih omrežij, a nam žal ni uspelo. Gospa Sedlar se nam je sicer javila, ko je raziskovalna naloga že bila oddana. Sedlarja so poznali vsi naši intervjuvanci. Fotografije Sedlarja nam je priskrbel nekdanji delavec Apnenika Stanislav Polenik, večkrat omenjen tudi v Apnenikovi dokumentaciji.

⁹⁵ Prav tam, račun.

⁹⁶ Prav tam, Podatki za delegata za konferenco OK ZKS.

⁹⁷ Prav tam, podatki o štipendistih.

⁹⁸ Prav tam, analiza štipendiranja.

⁹⁹ Prav tam, sredstva za strokovno šolstvo.

Dne 6. 10. 1965 so iz celjskega občinskega komiteja ZKS poslali dopis v katerem so spraševali, če je v podjetju kakšne zaposlen, ki bi že imel pogoje za upokojitev. Direktor Adolf Sedlar je odgovoril negativno.¹⁰⁰

Domnevamo, da je v 60-ih letih prejšnjega stoletja, v času krize ZKS poskušala upokojiti delavce, ki so za upokojitev že imeli pogoje.

Direktor Adolf Sedlar je 13. 5. 1969 negativno odgovoril na prošnjo Odbora za gradnjo doma borcev NOV na Prvinah, Zagorje ob Savi, ker podjetje naj ne bi imelo več razpoložljivih finančnih sredstev.¹⁰¹

Dne 29. 12. 1960 je OLO Celje na okrajno javno tožilstvo v Celju podal predlog za kaznovanje tehničnega vodje Apnenika. 18. 11. 1960 se je namreč v Apneniku zgodila nesreča s težko telesno poškodbo. Delavka, ki je delala pri drobilcu gramozja je izpod drobilca, odvažala gramoz v vagone ali v depo, ki se je nahajal poleg drobilne naprave. Gramoz je prihajal z žičnico. Ko je gramoz prispel po žičnici na razkladalno postajo je morala delavka potegniti ročico (sklopko), da se je gramoz iz vagončka izpraznil v drčo za gramoz. Ker je odprtina drče bila premajhna je morala z lopato odmetavati gramoz, ki je bil posebej v deževju blaten, se je oprijemal vagončkov in je tudi padal tudi na podest, kjer je delavka stala. Delavka se je skozi leseno odprtino v drči pogovarjala z vozniki, ki so se nahajali spodaj. Žičnica je normalno obratovala. Najverjetneje jo je premikajoča železna košara odbila v drčo gramozja, od koder je padla 11 metrov globoko in se pri tem težko telesno poškodovala. Ponesrečenka je bila noseča in v ljubljanski bolnišnici ji je bil izvršen splav. Za nesrečo naj bi bil kriv tehnični vodja podjetja Apnenik Pečovnik, ki naj ne bi upošteval predpisov o tehničnih varnostnih ukrepih pri delu. Odprtina v drči bi namreč morala biti popolnoma zaprta z vrati in tako zavarovana vzdolž podesta, kjer je stal delavec. Zoper odgovornega so izvedli pregon po 269. členu KZ.¹⁰²

OLO Celje je den 20. 6. 1960 izdal podjetju Apnenik Pečovnik izjemno (izredno) dovoljenje za uporabo zemljišča, za gradnjo upravno-stanovanjskega poslopja. Odločbo o izjemnem dovoljenju zemljišča za gradnjo je izdal Svet za gradnje in komunale zadeve ob upoštevanju predloga stranke (podjetja Apnenik) in mnenja urbanistične komisije. Z Odločbo je bilo dovoljeno podjetju Apnenik

¹⁰⁰ Prav tam, odgovor na dopis z dne 6.10. 1965.

¹⁰¹ Prav tam, odgovor na prošnjo.

¹⁰² SI_ZAC/0118/011/039/00092. Predlog za kaznovanje podjetja Apnenik Pečovnik.

Pečovnik uporabiti zemljišče št. 696 za gradbene namene, natančneje za gradnjo upravno-stanovanjskega poslopja. Dovoljenje so podjetju izdali pod točno določenimi pogoji:

- zgradba je morala biti estetsko prilagojena okolju;
- stavba je morala imeti vse potrebne prostore v enem objektu, gradnja prizidkov, nadzidkov ali prosto stoječih stavb pa ni bila dovoljena;
- podjetje je s posebno vlogo moralo zaprositi za določitev stavbne črte in nivelete;
- stavba je morala imeti vodovod, plin, elektriko, telefonsko napeljavo ter sifonsko betonsko greznico in pokrito smetiščno jamo;
- organiziran je moral biti reden odvoz smeti;
- zemljišče je moral investitor po končani gradnji urediti v skladu z načrtom, ki je moral biti predložen z vlogo za tehnični pregled;
- investitor je moral pridobiti potrebna soglasja komunalnega podjetja in DJŽ Ljubljana;
- investitor je moral na lastne stroške urediti vse komunalne naprave;
- investitor je bil dolžan plačati predpisani komunalni prispevek, najkasneje do pričetka gradnje.

Odločba je začela veljati, ko jo je potrdil svet za urbanizem OLO Celje in je veljala eno leto po potrditvi. Zemljišče je bilo veliko 1200 m², zazidana površina stavbe pa je bila 225 m². Podjetje je predložilo načrte v merilih 1:2880 in 1:500 in komisija je po ogledu ugotovila, da je zemljišče primerno za predvideno gradnjo. Podjetje je nujno potrebovalo upravno stanovanjsko poslopje, ker je dotedanje bilo premajhno, začasno, nehigiensko in dotrajano.¹⁰³

Apnenik je v k. o. Zagrad želel postaviti novo upravno-stanovanjsko poslopje. Projekt je prevzel Projektivni biro Celje. Tehnično poročilo je bilo zelo podrobno in je vsebovalo gradbeni program (namembnost kleti, pritličja in nadstropja). Poročilo je predvidelo tudi prostorsko situacijo z načrti merila 1: 2880 in 1:500, zasnovo objekta, konstrukcijo zidov, stropov, stopnišča, notranjo in zunanjo obdelavo, ventilacijo, ogrevanje, kanalizacijo in mizarske izdelke. Za instalacije (vodovod, elektrika, plin, telefon) naj bi bili izdelani posebni projekti. Lokacija objekta je bila odobrena s strani OLO Celje, Sveta za gradnjo in komunalne zadeve.¹⁰⁴

Projektirni biro Celje je za poslopje oktobra 1960 izračunal aproksimativni (okvirni, op. a.) predračun. V njem so navedene površinske mere kleti, pritličja, nadstropja in podstrešja.

¹⁰³ SI_ZAC/0098/024/002/03187. Dovoljenje za gradnjo upravno-stanovanjskega poslopja.

¹⁰⁴ SI_ZAC/0098/025/002/02872. Tehnično poročilo.

Predvidena cena m² je znašala 33.000 dinarjev. Skupaj naj bi upravni prostori stali 11.534.490 din, bivalni pa 8.253.630 din. Končna cena naj bi znašala 19.788.120 dinarjev.¹⁰⁵

Slika 19: Načrt parcel v k. o. Celje z rdeče označenim upravno-stanovanjskim poslopijem. Vir: ZAC, SI_ZAC/0098/024/002/03187.

Ker je lokacija objekta bila predvidena blizu železniške proge, so projekt poslali v obravnavo Jugoslovanskim železnicam. Projekt je obravnavala Sekcija za vzdrževanje proge iz Celja. Ugotovili so, da naj bi stavba bila od tirov oddaljena več kot 60 metrov, kar je bilo zunaj železniškega požarnega območja. Zato za izdajo gradbenega dovoljenja njihovo soglasje ni bilo potrebno. Apneniku so zagotovili, da ob gradnji novega celjskega vozlišča stavba ne bo utrpela poškodb.¹⁰⁶

Preden pa se je gradnja upravno-stanovanjskega poslopja začela, je bilo potrebno pregledati sestavo tal. Ta naloga je bila zaupana celjskemu geologu Janezu Rihteršiču. Ta je na mestu predvidene gradnje skopal sondažno jamo in ugotovil, da je nizko v tleh 15 cm rjave prsti, ki ji sledi glinasta prst in rjava meljna glina. Podtalnica naj bi se pojavila približno 40 cm pod površjem. Tla so bila torej zgrajena pretežno iz glinastih usedlin. Poleg tega se je v neposredni bližini nahajal Pečovniški potok, posledično so se tla razmočila že ob kratkotrajnem deževju. Geolog je priporočal, da se proti potoku skoplje odprt odvodni jarek, s katerim naj bi se preprečilo

¹⁰⁵ Prav tam. Aproximativni predračun.

¹⁰⁶ Prav tam. Gradnja upravnega poslopja.

prekomerno vstopanje vode v temelje stavbe. Posebno pozornost naj bi posvetili izkopu temeljne jame. Temelje naj bi betonirali le na suho podlago. Prav tako v temeljni jami naj ne bi zastajala voda, saj bi se posledično lahko zmanjšala nosilnost tal.¹⁰⁷

Slika 20: Zahodna fasada upravno – stanovanjskega poslopja. Vir: ZAC, SI_ZAC/0098/024/002/03187.

Slika 21: Stanovanjska stavba Pečovnik št. 55 leta 2022. Vir: Google zemljevidi. Pridobljeno 20. 10. 2022.

Februarja 1961 je podjetje izdelalo investicijski program v katerem so predvideli gradnjo upravno-stanovanjske zgradbe v Pečovniku pri Celju v k. o. Zagrad. Predračun investicije je znašal skoraj

¹⁰⁷ Prav tam. Poročilo o pregledu temeljnih tal.

20 milijonov din predvidenih za upravne prostore in stanovanjski del stavbe. Dobrih 14 milijonov naj bi podjetje krilo iz lastnih sredstev, preostanek denarja okoli 5 milijonov dinarjev pa naj bi pridobili kot posojilo na natečaju iz stanovanjskega sklada OLO Celje. Podjetje je na natečaju ponudilo 10 letni odplačilni rok ter 3% obresti. Mesečno anuiteto naj bi podjetje odplačevalo iz lastnih sredstev.

V elaboratu so navedeni zanimivi podatki o investitorju – podjetju Apnenik »Pečovnik« Celje.

Podjetje je leta 1961 obstajalo devet let. Pridobivali so žgano apno, lomljenec, gramoz in pesek. Podjetje je leta 1961 zaposlovalo 90 ljudi; 81 delavcev in 9 nameščencev. Podjetje je leta 1921 ustanovila zasebna družba, ki je izkoriščala apnenec kot polproizvod za izdelovanje karbida. Med 2. svetovno vojno so stroji bili demontirani in odpeljani v Avstrijo. Po osvoboditvi je podjetje bilo nacionalizirano in je spadalo pod Tovarno dušika v Rušah (TDR). Odpeljani stroji so po osvoboditvi bili delno vrnjeni. Zaradi slabe kakovosti surovin se je stranski obrat od TDR odcepil. Bivši MLO Celje je 1. julija 1952 iz tega obrata ustanovil samostojno podjetje Apnenik »Pečovnik« Celje. Podjetje je takoj v prvem letu obstoja zašlo v finančne težave, ker ni uspelo na tržišču. V kasnejšem obdobju si je podjetje po zaslugi uspešnega vodenja in dobrega kolektiva opomoglo. V 60-ih letih 20. stoletja se je pokazala potreba po novem upravnem posloplju, ki bi hkrati bilo stanovanjsko. Stanje poslovnih prostorov naj bi bilo v začetku 60-ih let tako slabo, da naj bi poslovanje bilo ogroženo. Investicija upravno stanovanjskega posloplja naj bi bila vredna skoraj 20 milijonov dinarjev. Od tega so namenili 11 milijonov za upravne prostore in dobrih 8 milijonov za stanovanjski del. Investicijski program je podpisal Adolf Sedlar, direktor podjetja.¹⁰⁸ Na 5. seji Komisije za revizijo investicijskih programov OLO Celje, ki je potekala 6. 3. 1961 so razpravljali o investicijskem programu podjetja Apnenik-Pečovnik. Ugotovili so 17 napak oz. pomanjkljivosti, ki so jih natančneje predstavili v Odločbi. Zaradi pomanjkljivosti – pripomb Komisije se je investicijski program vrnil v stopnjo predelave.¹⁰⁹

6. seja Komisije za revizijo investicijskih programov OLO Celje je potekala 23. 6. 1961. Apnenik je zastopal računovodja Matej Breznik. Na prošnjo investitorja je komisija za revizijo investicijskih programov ponovno pregledala program upravno-stanovanjske zgradbe, ki je dobila novo investicijsko vrednost (29.006.000 din). Na razpravi komisije iz 6. 3. 1961 so našli 17 napak, ki so jih predstavili v zapisniku. Na ponovni razpravi so določili, da se v zapisniku točke od 1 do

¹⁰⁸ Prav tam. Investicijski program upravno-stanovanjske stavbe.

¹⁰⁹ Prav tam. Zapisnik seje št. 2.

14 z dne 6. 3. 1961 pri izdelavi glavnega projekta obvezno upoštevajo. Po točkah od 15 do 17 je investitor izdelal dodatek, s katerim je utemeljil investicijo. Sprejeli so nov sklep, da Apnenik mora Investicijski program za upravno-stanovanjsko poslopje v Pečovniku v investicijski vrednosti 29.006.000 din predložiti Svetu za komunalne zadeve, da ga le-ta ta potrdi. Investitor je moral Komisiji za revizijo poravnati stroške revizije, ki so znašali 2.100 din na tekoči račun OLO Celje.¹¹⁰

Svet za komunalne zadeve OLO Celje je na zahtevo Apnenika 28. 3. 1961 izdal Odločbo s katero so končno potrdili investicijski program za gradnjo upravno-stanovanjskega poslopja. Predračun investicije je znašal 29.006.000 din. Ekonomski del programa je izdelal investitor sam, gradbeni del pa Projektivni biro Celje. Odločba je veljala 1 leto, če se nebi spremenili elementi in pogoji programa. Investitor ga moral v roku 8 dni plačati stroške postopka. Stranka je predložila investicijski program za upravno-stanovanjsko poslopje. Na razpravi Komisije so v gradbenem delu programa našli razne pomanjkljivosti:

1. Hodnik v upravnem delu stavbe je preozek.
2. Ne sme se vleči dimnikov po stropu hodnika.
3. Sanitarije so narobe projektirane in ventilacija je neprimerna.
4. Nekateri prostori imajo preveč oken in zato ni praznih zidov.
5. Lega arhiva zapira svetlobo.
6. Stopnišče je preširoko.
7. Med hodnikom in stopniščem stanovanjskega dela je za osvetlitev hodnika potrebna steklena stena.
8. Sejno sobo je treba postaviti počez ob čelnem zidu.
9. Straniščna vrata se ne dajo odpreti-stranišče je treba razširiti.
10. Štedilniki ne smejo biti ob vhodu.
11. Otroška soba je preozka.
12. Treba je urediti iz dveh tri stanovanja.
13. Osvojena osnovna (aproksimativna) cena ni realna.
14. V načrtu niso prikazani priključki za elektriko, vodovod in priključek za odvajanje odpadnih voda.

Pri projektu so morali upoštevati točke od 1 do 14. Za ostale točke je bil izdelan dodatek. Z njim

¹¹⁰ Prav tam. Zapisnik seje št. 3.

je investicija bila utemeljena.¹¹¹

Po potrditvi investicijskega programa je Apnenik pridobil še mnenje strokovnjaka statičnega in predračunskega dela upravno-stanovanjsko poslopja. Poročilo je 7. 8. 1961 pripravil ing. Aleksander Bukanovski. Konstrukcija je bila enostavna, v stavbi je bilo načrtovano centralno ogrevanje. Na statični elaborat je strokovnjak Bukanovski imel nekaj pripomb.

1. Iz geologovega izvida je bilo razvidno, da se že pri 0,40 m globoko začne plast mokre meljne gline, ki se že ob kratkem dežju močno razmoči zaradi bližnjega potoka. Priporočen je bil izkop odprtega jarka vzhodno od objekta za omejevanje razmočenosti. Ta ukrep ne bi zmanjšal količino vode, povečal pa bi varnost stavbe.
2. Vzhodno od objekta bi naj zgradili jarek po predlogu geologa.
3. V zgornji etaži naj bi nosilni zid bil narejen iz votljakov (votlih zidakov). Ker ni bilo statičnega dokaza, da lahko nosi strešno ploščo se naj bi votli zid zamenjal s polnim opečnatim zidom.

Statični elaborat je bil izdelan dobro in cene materialov so bile realne. Obrtniška dela so bila realno ocenjena. V predračunu niso zajeli podražitev zaradi gospodarskih ukrepov. Podražitev je Bukanovski ocenil na 1.254.000 din. Predračunski znesek je bil ocenjen 16.203.034 din brez stroškov inštalacij. Predlagana je bilaodobritev projekta z upoštevanjem zgornjih pripomb in korigiranim zneskom investicije 17.458.000 din.¹¹²

Oddelek za gradbene, komunalne in stanovanjske zadeve Občinskega ljudskega odbora Celje je 29. 9. 1961 Apneniku izdal gradbeno dovoljenje, s katerim so podjetju dovolili gradnjo upravno-stanovanjskega poslopja v k. o. Zagrad. Pri tem so morali upoštevati naslednje pogoje:

- V celoti upoštevati zastavljeni gradbeni projekt, varnost pri delu in prometne predpise.
- Upoštevati lokacijsko odločbo, njene spremembe in ugotovitve zapisnika.
- Upoštevati pogoje, ki jih je predpisala Komisija za revizijo glavnih projektov.
- Prijaviti gradbena dela 8 dni pred začetkom ter ob koncu del zaprositi za tehnični pregled stavbe.

Dovoljenje bi izgubilo veljavo, če se dela v roku 1 leta ne bi pričela. Po pregledu elaborata je Oddelek ugotovil, da bo poslovno-stanovanjska zgradba bo imela površino 222 m², stroški so

¹¹¹ Prav tam. Odločba OLO Celje o potrditvi investicijskega programa.

¹¹² Prav tam. Poročilo o pregledu statičnega in predračunskega dela projekta upravno-stanovanjskega poslopja.

predračuna so bili ocenjeni na 24.470.712 din. Podpisane so bile vse potrebne listine. Investitorju je zagotovil lastna finančna sredstva. Ker so bili izpolnjeni vsi potrebni pogoji, je Odločba bila utemeljena.¹¹³

V 60-ih letih prejšnjega stoletja je Apnenik padel v hudo poslovno krizo.

Dne 19. 6. 1962 je Apnenik na OLO Celje poslal dopis, povezan s sklepi iz sestanka direktorjev in predsednikov DS z dne 13. 6. 1962. Dopis je vseboval problematiko doseganjem proizvodnega načrta v maju leta 1962. Proizvodni plan apna v kosih naj bi v maju bil zastavljen na 1.700 ton, proizvedli pa so le 1.605 ton, kar je znašalo le 94,4 % od zadanega načrta. Glavni vzrok za padeč proizvodnje apnenca naj bi bilo deževje v mesecu maju. Načrt proizvodnje gramoza je bil dosežen le 65,07 %. Cilj ni bil dosežen, ker je Železarna Štore kot glavni odjemalec gramoza odpovedala naročilo za 10 dni, kar je pomenilo cca 500 m³ gramoza ali kar 1/3 mesečne proizvodnje. Ker je Železarna Štore kot glavni pogodbeni odjemalec zmanjšala potrebo po gramozu, naj bi proizvodnja gramoza tudi v bodoče bila problematična.¹¹⁴

Dne 5. 12. 1963 je Narodna banka FLRJ, natančneje Oddelek za finance iz občinske skupščine Celje Apneniku poslal zapisnik o delnem pregledu finančno materialnega poslovanja za leto 1963. Finančni inšpektor je predlagal odstavitev takratne računovodkinje, saj naj bi bilo po pregledu zaključenega računa za leto 1962 razvidnih precej finančnih nepravilnosti. Finančni inšpektor je Apneniku predlagal, da v podjetju preverijo zakaj se pred zaposlitvijo računovodkinje niso posvetovali, kar naj bi bilo po sklepu Sveta za finance običajno. V pregledu finančnega poslovanja Apnenika naj bi se pojavile takšne nepravilnosti, ki so zahtevale skrajni ukrep - predlog za odstavitev takratne računovodkinje od nadaljnjega finančnega in materialnega poslovanja.¹¹⁵

Dne 6. 12. 1963 je bil s strani Finančne inšpekcije SDK pri Narodni banki Jugoslavije (podružnica Celje) zapisan predlog, da Apnenik odstavi tedanjo računovodkinjo z delovnega mesta šefa računovodstva, ker za to mesto naj ne bi bila usposobljena in naj ne bi imela ustreznega strokovnega znanja. Predlog je inšpektor podrobno obrazložil. Pri pregledu zaključnega računa za leto 1962 in delnim pregledom za leto 1963 naj bi se je pri podjetju Apnenik razkrilo, da računovodska služba slabo opravlja svoje delo in je posledično knjigovodsko stanje podjetja slabo. Glavni vzrok za to naj bi bila nesposobnost računovodkinje, ki naj ne bi imela niti splošnega

¹¹³ Prav tam. Gradbeno dovoljenje za gradnjo upravno-stanovanjskega poslopja.

¹¹⁴ SI_ZAC/0118/015/009/00004. Problematika podjetja Apnenik-Pečovnik Celje

¹¹⁵ SI_ZAC/1036/001/002/102/00003. Pregled finančnega poslovanja.

potrebnega znanja za delovno mesto računovodkinje. Računovodkinja naj ne bi poznala tehnik knjigovodstva, zato za leto 1962 ni znala ugotoviti dohodka, saj je bil po njenih ugotovitvah dohodek podjetja za preko 3.000.000 dinarjev prenizek. Po zaključitvi poslovnih knjig za leto 1962 naj bi spoznala, da delitev čistega dohodka ni bila pravilna. Zato naj bi izvršila ponoven obračun dohodka, kjer pa naj bi kršila osnovna načela knjigovodstva (knjiženje brez dnevnika, upoštevanje knjižb delno na starih, delno na novih karticah, upoštevala naj bi knjižbe v letu 1963). Svoje napake naj bi zanikala in jih priznala šele, ko je komisija vse pregledala in jih dokazala. Svoje napake naj bi skušala tudi prikriti ali prevaliti na druge, posledično naj bi se finančni pregled zaradi oviranja finančnega pregleda tudi zavlekel. V interesu podjetja in direktorja Apnenika je bil izveden še pregled delnega poslovanja v letu 1963, kjer je bilo ugotovljeno, da se delo računovodkinje ni izboljšalo in da za vodenje računovodskih poslov ni usposobljena. Podjetju je bila predlagana njena odstavitev s položaja.¹¹⁶

Dne 6. 12. 1963 je finančna inšpekcija pri SDK na osnovi veljavne zakonodaje in zapisnika o delnem finančnem pregledu za leto 1963 Apneniku izdala Odločbo, v kateri so podjetju naložili preverbo blagajniškega poslovanja za leto 1963 in izvršitev ukrepov za izboljšavo. Dopolniti so morali manjkajoče podatke za leto 1963 in odstraniti nepravilne podatke. Dopolniti in preveriti so morali knjižbe stroškov znotraj podjetja. Za osebne dohodke so morali obračunati prispevke po veljavni zakonodaji. Za leto 1963, ki še ni bilo zaključeno so morali razčistiti konte (pregled spremljanj premoženjskega stanja, op. a.) osebnih dohodkov in delitve čistega dohodka. Te naloge so morali izvršiti v roku 30 dni in finančni inšpekciji predložiti poročilo o izvršitvi naloženih nalogov. Potrebno je opraviti ponoven preizkus odločbe. Odločbi je sledila še obrazložitev, da se je pri pregledu blagajniških dnevnikov za leto 1962 bilo ugotovljeno precej napak, ki so pričale, da je bilo blagajniško poslovanje zelo površno in se v letu 1963 naj ne bi spremenilo na boljše. Finančni inšpektor je ugotovil še veliko drugih napak računovodstva in zaključil, da je bila kriva računovodkinja zaradi pomanjkanja računovodskega znanja.¹¹⁷

V projektu sanacije odlagališča odpadnega materiala (jalovine iz kamnoloma) je v tehničnem opisu podanih nekaj osnovnih podatkov in dejstev stanja podjetja v letu 1966.

Podjetje Apnenik Pečovnik je apnenec - lomljenec, ki so ga žgali v svojih pečeh, (postavljenih ob industrijskem tiru v Pečovniku) leta 1966 pridobivalo iz kamnoloma "Grmada" že deset let. Kot

¹¹⁶ Prav tam. Predlog finančne inšpekcije.

¹¹⁷ Prav tam. Odločba SDK.

stranski proizvod jim je nastajal gramoz v različnih granulacijah, ki so ga uporabljali za železniške nasipe in posipavanje cest. Ta gramoz je uporabljala tudi Železarna Štore. Ker so bile potrebe po apnencu in gramozu vedno večje, se jim je povečalo odlagališče jalovine. Iskali so rešitev – povečanje prostora za odlaganje jalovine oz. sanacijo starega odlagališča. Podjetju je uspelo dela mehanizirati, s tem so olajšali transport in zmanjšali število zaposlenih. Odpadni material so odvažali z demperji (stroji za izkopavanje, nakladanje, odvažanje zemeljskega materiala, vir: SSKJ) in kamioni.¹¹⁸

V priloženi dokumentaciji je zanimiva tabela projekcije razvoja podjetja za obdobje 15 let.¹¹⁹

¹¹⁸ SI_ZAC/1036/004/002/030/00012. Tehnični opis.

¹¹⁹ Prav tam. Perspektivni plan za dobo 15 let.

Leto	Apnenec m ³	Gramoz m ³	Odkrivka m ³	Št. zaposlenih
1966	25 000	15 000	3 900	61
1967	27 000	18 000	4 000	60
1968	28 000	17 000	4 500	60
1969	28 000	17 000	5 000	60
1970	28 000	17 000	5 500	65
1971	28 000	18 000	5 500	65
1972	28 000	18 000	5 000	65
1973	28 000	18 000	6 000	65
1974	28 000	19 000	6 000	65
1975	28 000	19 000	6 000	65
1976	28 000	19 500	6000	65
1977	28 000	20 000	6 000	65
1978	28 000	20 000	6 000	70
1979	28 000	20 500	6 500	75
1980	28 000	20 500	7 000	80

Tabela 8: Predvideno proizvodnja in število zaposlenih delavcev v obdobju 1966-1980. Vir: ZAC, SI_ZAC/1036/004/002/030/00012.

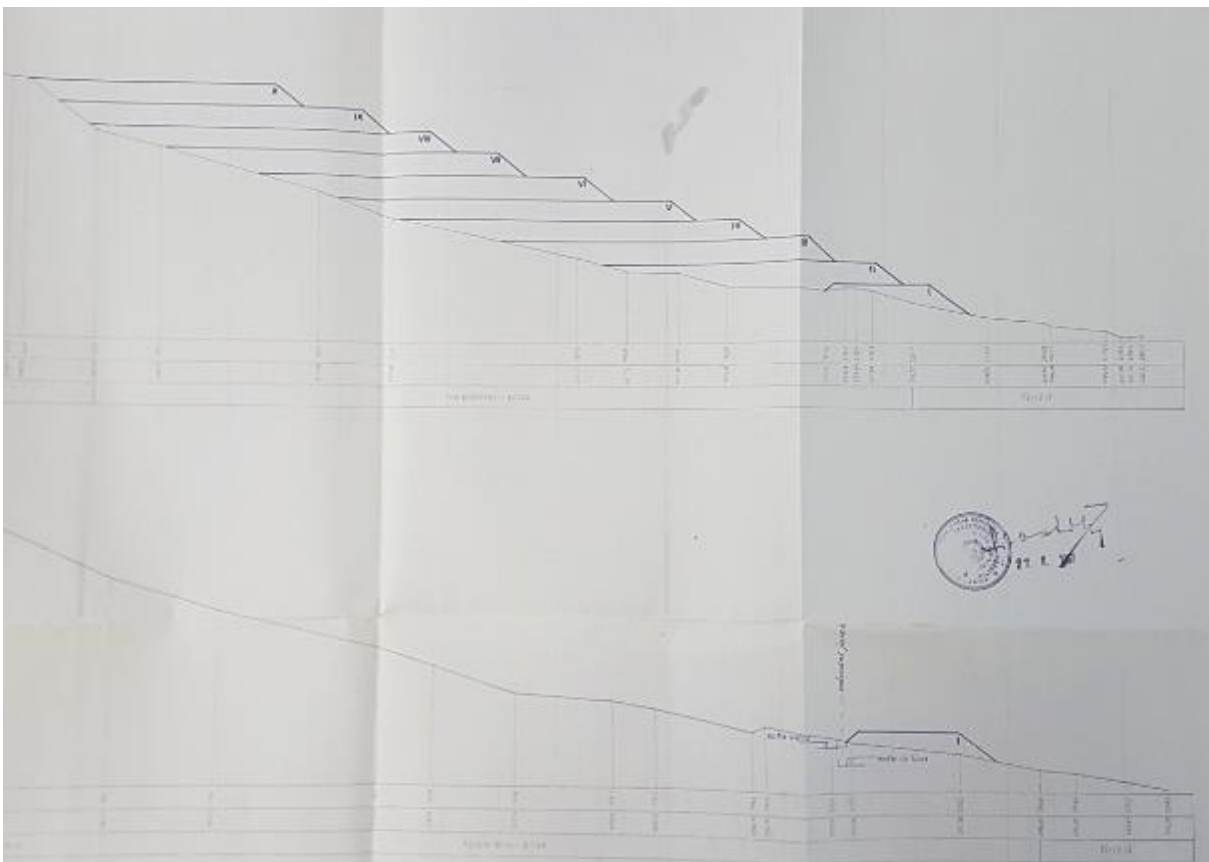
Zaradi nakopičene jalovine in posledične prostorske stiske je podjetje najelo geologa Janeza Rihteršiča, ki je v poročilu ocenil trenutno stanje (marec, 1967) in podal predloge za rešitev prostorske stiske.

Deponija se je marca 1967 nahajala vzhodno od kamnolomskega obrata v Pečovniku pri Celju. Nadmorska višina najvišje točke deponije je znašala 299,9 m, najnižji del pa je segal do cca. 240 m nadmorske višine. Spodnji rob deponije je zaradi strmega pobočja, nestabilnosti hribske podlage, opuščenih jamskih del pod površjem in neurejenega odtoka površinske in talne vode zdrsnil kar za 40 metrov. Stanje je v času zapisa februarja 1967, postalo kritično. Stalno premikanje jalovine je ogrožalo travnike in njive, pobočje pa je bilo nevarno tudi zaradi padajočih skal in kamenja. Zaradi padanja kamenja je bil precej poškodovan tudi gozd, zato ga je bilo potrebno posekati. Deponijo jalovino bi naj uredili tako, da bi temu namenjeno površino čimbolj izkoristili in hkrati preprečili drsenje pobočja. Celotno odlagališče je ležalo na triasnih in dolomitiziranih apnencih, nižje od nadmorske višine 280,0 m pa na oligocenski morski laporasti glini sivici.

Apnenec je bil proti eroziji dokaj odporen, sivica pa ne. V spodnji tretjini deponije so bili pod površjem opuščeni rudarski rovi, posledično se je površje posedalo samo od sebe. Proces drsenja jalovine so pospešili tudi manjši hudourniki. Poleg jalovine je drsela tudi nekompaktna matična podlaga - sivica.

Geolog Rihteršič je predlagal sanacijo. Površinsko vodo, ki je dotekala nad deponijo naj bi zajeli in speljali proti vzhodu v grapo potoka. Površinski in meteorni vodi naj bi preprečili vstop na labilen del pobočja. Izdelali naj bi jarek, ki je to vodo zajemal in jo odvajal v potoček. V jarku naj bi bila betonska cev premera 50 cm, ki bi jo prekrili z 50 cm debelim prodnim ali tolčenčevim filtrom. Če so hoteli zaustaviti nadaljnje drsenje jalovine, so morali jalovino začeti nasipavati v etažnih terasah od spodaj navzgor. Predlog načina nasipavanja je bil podan na priloženih kartah. Kot osnova, pa naj bi služil nasip, ki se naj bi pričel na nadmorski višini 248,0 m. Po predlaganemu načinu odlaganja bi lahko na pobočje odložili še deset teras kubature 180 000 m³ odpadnega materiala, kar naj bi po predvidevanju geologa zadostovalo za dobo najmanj 30 let (1966 – 1980). V zaključku svojega poročila geolog opozarja, da je predlog sanacije edina rešitev za prostor in ogrožena zemljišča, ki še omogoča odlaganje na obstoječe območje. Nadaljevanje dotedanje prakse odlaganja bi pripeljalo do uničenja gozda pod spodnjim robom deponije ob stari rudniški haldi (druga beseda za odval – deponijo jalovine, op. a.). Poleg tega bi zaradi drsenja jalovine bilo ogroženo vzhodno pobočje nad potočkom, ki teče nižje na robu odlagališča rudnika. Posledice teh sprememb bi predstavljale veliko materialno škodo, ogrožale bi delo v vzhodnem delu kamnoloma. Iskati bi bilo treba tudi novo območje za odlaganje. Če pa bi se predlagane sanacije držali, bi lahko na majhnem območju odložili še cca 180 000 m³ odpadnega materiala. Robove teras naj bi še stabilizirali in zavarovali proti eroziji. Površine naj bi ob naštetih ukrepih ponovno ozelenele.¹²⁰

¹²⁰ Prav tam. Predlog za ureditev odvala pri kamnolomskem obratu podjetja Apnenik Celje.

Slika 22: Načrt za odval jalovine po predlogi geologa Rihteršiča leta 1967. Vir: ZAC, SI_ZAC/1036/004/002/030/00012.

Dne 9. 3. 1967 je Oddelek za upravno pravne zadeve Skupščine občine Celje izdal Odločbo na zahtevek podjetja Apnenik Pečovnik. Investitorju so dovolili, da se zemljišča parcel št. 868/12, 868/11 k. o. v Zagradu ter 1040 in 1043 v k. o. Teharje uporabijo za odlagališče jalovine, skladno z načrtom deponije, ki ga je investitor priložil. Pri tem so morali gozdno kulturo podreti in odstraniti po navodilih občinskega gozdnega inšpektorja, območje pa so morali zavarovati proti eroziji in odstraniti humus. Jalovino so morali odlagati po posebej izdelanem elaboratu, ki ga je izdal dipl. geolog Janez Rihteršič iz Celja. Odlaganje so morali začeti pri etaži 1 in končati pri etaži 10. Da je Apnenik Pečovnik pridobil gradbeno dovoljenje je moral predložiti lastninsko pravico do uporabe navedenih parcel in zapisnik o uradnem zakoličenju. Po terenskem ogledu se je komisija odločila, da je zemljišče primerno za uporabo, prošnja investitorja pa je bila odobrena.¹²¹

¹²¹ Prav tam. Odločba Oddelka za upravno pravne zadeve Skupščine občine Celje.

Dne 20. 4. 1967 je Apnenik Pečovnik na občinsko skupščino Celje, Komisiji za upravno pravne zadeve poslal prošnjo - vlogo za izdajo lokacije hidrarne. Podjetje naj bi v letu 1966 naletelo na težave pri prodaji apna v kosih. Konkurenčni apnenici v Zagorju ob Savi in v Solkanu naj bi že takrat proizvajali hidrirano apno,¹²² ki je začelo prevladovati pri prodaji na trgu. Pri sklepanju pogodb naj bi kupci želeli dobavo hidriranega apna. Tržišče naj bi tako v letu 1967 zahtevalo večino hidriranega apna in ne apna v kosih. Zaradi nastalih razmer je DS Apnenika na svoji deveti redni seji sprejel sklep, da v letu 1967 zgradijo hidrarno. Računovodjo so pooblastili, da poišče strokovnjake in organizacije, ki bodo sestavili dokumentacije za hidrarno, ki naj bi stala v podaljšku obstoječe apnenice, v jugozahodni smeri ob industrijskem tiru. Prošnji so priložili mapno kopijo objekta v merilih 1: 500 in 1: 2880. Apnenikova tehniška služba naj bi v povezavi z zunanjimi sodelavci izdelala investicijski plan hidrarne.¹²³

Iz Skupščina občine Celje so dne 24. 4. 1967 Apneniku poslali zapisnik, da je urbanistična komisija sprejela sklep, da podjetje mora dopolniti vlogo z lokacijsko dokumentacijo rešitve odpadnih tehnoloških voda in izpustov škodljivih plinov v ozračje. Po dopolnitvi vloge naj bi komisija ponovno razpravljala.¹²⁴

28. 4. 1967 je Oddelek za upravno pravne zadeve iz Skupščine občine Celje Apneniku poslal zahtevo za dopolnitev vloge z dne 20. 4. 1967. Zahteva je obsegala sklep sestanka urbanistične komisije za vprašanje odpadnih tehnoloških voda in izpustov škodljivih plinov v ozračje. Vlogo je Apnenik moral dopolniti najkasneje do 25. 5. 1967. Lokacijsko dokumentacijo naj bi na podlagi dopolnitve vloge izdelal Zavod za napredek gospodarstva v Celju.¹²⁵

Apnenik je dne 19. 5. 1967 Zavodu za napredek gospodarstva poslal dopis za izdelavo lokacijske dokumentacije. Dne 18. 5. 1967 naj bi si predstavniki podjetja s predstavniki Komisije ogledali predvideno zemljišče za izgradnjo hidrarne. Obravnavali so zahtevo urbanistične komisije, da pri hidratizaciji apna ne bodo nastajale odpadne tehnološke vode. Problem izpusta primesi apnenega prahu v ozračje naj bi rešili z izgradnjo filtrov z odpraševalnimi napravami.¹²⁶

Dne 24. 5. 1967 je Apnenik poslal Oddelku za upravno pravne zadeve na Skupščino občine Celje dopis, da so na osnovi njihovega dopisa z dne 28. 4. 1967 pri Zavodu za napredek gospodarstva v

¹²² Kalcijev hidroksid je gašeno apno (tudi hidrirano apno, gradbeniško apno, parafinsko apno. To je brezbarven kristal ali bel prah, ki se pridobiva z reakcijo kalcijevega oksida z vodo. Vir: Wikipedija, prosta enciklopedija.

¹²³ SI_ZAC/1036/005/002/014/00003. Prošnja za izdajo lokacije za hidrarno.

¹²⁴ Prav tam. Zapisnik urbanistične komisije.

¹²⁵ Prav tam. Gradnja hidrarne – dopolnitev vloge.

¹²⁶ Prav tam. Izdelava lokacijske dokumentacije.

Celju dali izdelati lokacijsko dokumentacijo za hidrarno. Lokacijska dokumentacijo so priložili v treh izvodih.¹²⁷

Lokacijska dokumentacija je vsebovala poročilo o zazidavi, izjavo investitorja, katasterske situacije obstoječega stanja, zazidljivo situacijo, karto komunalnih naprav in geodetsko situacijo. Apneniku Pečovnik je obstoječi apnenici želel prizidati objekt - hidrarno apna. Prizidek naj bi stal ob industrijskem tiru, kar bi omogočilo nemoteno dovažanje in odvažanje. Objekt bi bil zgrajen ob južnem delu apnenice, daljša os objekta bi potekala v smeri sever-jug. Zahodna stranica prizidka pa bi ležala v podaljšku obstoječega objekta - apnenice. Med gradnjo objekta bi morali porušiti sanitarije, ki naj bi jih predstavili k obstoječim garderobam in kopalnici. Za dovoz naj ne bi bilo potrebno večjih del, ker je bil že obstoječi povezan s cestnim omrežjem. Zgraditi bi morali oporni zid na vzhodni strani hriba. Odvajanje vode bi povezali v kanalizacijo, ki so jo imele že peči. Iz peči naj bi potegnili priključek vodovoda in elektrike.¹²⁸

Dne 29. 5. 1967 je Urbanistična komisija pri Skupščina občine Celje sprejela sklep, da njena zahteva z dne 24. 5. 1967 s strani investitorja hidrarne Apnenika ni bila v celoti izpolnjena, saj naj bi lokacijska dokumentacija bila le prepis izjave Apnenika. Predložiti bi bilo potrebno še strokovno mnenje o vplivu na ozračje in odvajanju odpadnih voda, kar bi morala podati ustrezna strokovna organizacija.¹²⁹

Dne 1. 6. 1967 je Oddelek za upravno pravne zadeve Apneniku poslal uraden dopis, da zahteva z dne 24. 5. 1967 ni bila v celoti izpolnjena, saj se lokacijska dokumentacija omejila zgolj na prepis izjave Apnenika. O problemih vplivov odpadnih voda in škodljivih na ozračje je morala podati mnenje ustrezna strokovna organizacija. Vlogo bi morali dopolniti najkasneje do 1. 7. 1967, sicer bi Apneniku zavrnilo prvotno vlogo.¹³⁰

Dne 7. 7. 1967 je Oddelek za gradbene in komunalna zadeve Apnenik znova pozval, da dopolni vlogo za gradnjo hidrarne najkasneje do 1. 8. 1967. V slučaju, da vloga ne bi dopolnili, bi se postopek izdaje dovoljenja ustavil.¹³¹

Dne 2. 10. 1967 je Oddelek za gradbene in komunalne zadeve Skupščine občine Celje izdal sklep, da Apnenik lokacijske dokumentacije za izgradnjo hidrarne ni oddal. Ker so v svojem pozivu

¹²⁷ Prav tam. Lokacijsko dovoljenje hidrarne.

¹²⁸ Prav tam. Lokacijska dokumentacija za gradnjo nove hidrarne v Pečovniku.

¹²⁹ Prav tam. Zapisnik Urbanistične komisije pri svetu za urbanizem.

¹³⁰ Prav tam. Gradnja hidrarne – dopolnitev vloge.

¹³¹ Prav tam. Gradnja hidrarne – ponovna dopolnitev vloge.

podjetju bili neuspešni, vloga za izgradnjo hidrarne tako uradno sploh ni bila vložena. Manjkalo je strokovno mnenje o morebitnem onesnaženju zraka in voda. Zoper sklep se je Apnenik lahko pritožil na Republiški sekretariat za urbanizem v Ljubljani.¹³²

Postopek gradnje hidrarne se je dne 2. 10. 1967 tako klavrno ustavil. Apnenik očitno ni uspel pridobiti strokovnega mnenja o morebitnemu onesnaževanju zraka in vode, ko bi žgano apno v hidrarni gasili. Povsem mogoče je tudi, da ga je dobil, a je bilo za podjetje negativno. Hidrarna tako ni nikoli bila zgrajena. Podjetje se tako ni moderniziralo. Sklepamo, da je to bil poglavitni vzrok za ukinitvev apnenice 7 let kasneje, februarja 1974.

¹³² Prav tam. Sklep oddelka za gradbene in komunalne zadeve.

Slika 23: Apnenik »Pečovnik«. Položaj predvidene hidrarne (modra stavba), april 1967. Vir: ZAC, SI_ZAC/1036/005/002/014/00003.

Dne 9. 4. 1970 je na seji predsednik Upravnega odbora podjetja Apnenik »Pečovnik« prisotne seznanil, da so razpisali delovno mesto direktorja, ki mu je v letu 1970 potekel mandat. Razpis za delovno mesto direktorja je bil objavljen v časniku »Večer«. Po statutu podjetja sta v razpisu morala biti dodana pogoja, da ima bodoči direktor visoko ali višješolsko izobrazbo in pet let izkušenj na vodstvenih mestih, ali pa srednješolsko izobrazbo in deset let delovnih izkušenj na vodstvenih delovnih mestih. Razpis naj bi objavili 8. 5. 1970. Statut je še določal, da kandidat mora biti »neoporečen«. Če je oseba že bila kaznovana je moralo poteči pet let po končni sodbi.¹³³

Dne 4. 6. 1970 je na seji DS predsednik DS podjetja Apnenik »Pečovnik« prisotne seznanil, da se je na razpis prijavil le dotedanji direktor podjetja Adolf Sedlar. Predsednik DS je prisotne seznanil s pravili pri izvolitvi direktorja. Glasovanje naj bi bilo tajno ali javno. Člani DS so sprejeli sklep, da bo glasovanje javno z dviganjem rok. Sedlar je bil izvoljen enoglasno za nov mandat štirih let. Glasovalo je vseh 8 prisotnih od 11 izvoljenih članov DS podjetja. O rezultatu glasovanja so Sedlarja pisno obvestili.¹³⁴

Dne 12. 8. 1971 je obratovodja kamnoloma Jože Podergajs, podpisal izjavo, da kot predsednik DS podjetja Apnenik »Pečovnik« ugotavlja, da proti ponovni izvolitvi direktorja tov. Adolfa Sedlarja ni bila vložena nobena pritožba.¹³⁵

¹³³ SI_ZAC/0818/001/00099. Izvleček iz zapisnika upravnega odbora.

¹³⁴ Prav tam. Izvleček iz zapisnika seje DS.

¹³⁵ Prav tam. Izjava predsednika DS.

Slika 24: Majda Šeruga, tajnica podjetja in Jože Podergajs, obratovodja v kamnolomu in predsednik DS v začetku 70-ih let 20. stoletja. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Dne 13. 3. 1973 je bil v skladu s sklepom DS izvršen referendum o priključitvi Apnenika - Pečovnika h komunalnemu podjetju CE-KA (Ceste-Kanalizacija) Celje. Kolektiv Apnenika se je na njem odločil, da se Apnenik - Pečovnik priključi zgoraj omenjenemu podjetju. Okrožnemu gospodarskemu sodišču Celje so zato pri Apnenik – Pečovniku predlagali lasten izbris iz registra državnih gospodarskih podjetij in vpis priključitve podjetju CE-KA Celje z veljavnostjo 1. 1. 1973. V letu 1973 na dokumentih ni več pozdrava »Smrt fašizmu, svoboda ljudstvu (narodu)« ampak samo pozdrav »Srečno!«.¹³⁶

DS podjetja Apnenik »Pečovnik« je na izredni seji 13. 3. 1973 v skladu s Statutom podjetja sprejel sklep o razpisu referenduma, ki je potekal istega dne ob 14. uri. Vsi delavci podjetja so sodelovali pri glasovanju glede priključitve podjetja komunalnemu podjetju »Ceste-kanalizacije« Celje z začetkom veljave 1. 1. 1973. Glasovalo naj bi se tajno z glasovnicami na delovišču v kamnolomu in na upravi podjetja za obrat peči in upravo. Glasovanje je vodila 3-članska komisija, ki je bila imenovana s strani DS. O poteku in rezultatih glasovanja so vodili zapisnik, ki so mu priložili ves volilni material. Sklep je začel veljati takoj po sprejetju in objavi DS. Dokument je podpisal predsednik DS Stanko Polenik.¹³⁷

¹³⁶ Prav tam. Odločitev kolektiva Apnenika.

¹³⁷ Prav tam. Sklep DS Apnenik »Pečovnik« o referendumu.

Slika 25: Stanislav Polenik (levo), zadnji predsednik DS Apnenika in dolgoletni direktor Adolf Sedlar (desno). Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Fotografija je nastala v Japljevi ulici na Polulah. Delavcu Stanislavu Poleniku¹³⁸ je pripadla čast, da je slavljenču Sedlarju ob njegovem osebnem prazniku izročil darilo - šopek.

Po končanem glasovanju se je 3-članska komisija sestala v pisarni. Ugotovili so, da bi moralo glasovati 44 oseb, od katerih je bila ena upravičeno odsotna zaradi bolezni. Odprli so skrinjico in prešteli glasove. Ugotovili so, da se je 42 zaposlenih glasovalo »ZA«, torej se je strinjalo s priključitvijo k CE-KA Celje, 1 zaposlena oseba pa se ni strinjala, glasovala je »PROTI«. Komisija je ugotovila, da je referendum uspel in se je podjetje priključilo komunalnemu podjetju CE-KA.

¹³⁸ Na družbenem omrežju Facebook smo spoznali Stanka Polenika (letnik 1977), Stanislavovega sina. Stankov oče Stanislav je leta 2022 napolnil 93 let. V Apneniku je delal v kamnolomu, bil kurjač pri pečeh, vozil naj bi tudi hunte. Na osnovni šoli na Polulah je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja bil zaposlen kot hišnik. Stanislav je delal pod direktorjem Dvoršakom in kasneje pod Sedlarjem. V svojih spominih omenja tudi tajnici Dragico Pišek in Majdo Šeruga, ki je v 60-ih omenjena kot zapisničarka sej DS. Gospod Stanislav Polenik nam je preko svojega sina Stanka posredoval nekaj dragocenih fotografij iz svoje zasebne zbirke za kar smo mu neizmerno hvaležni. Ljudje, ki jih omenjajo zgodovinski viri iz ZAC-a so tako v naši nalogi dobili »obrazce«.

Izvod zapisnika so poslali podjetju CE-KA Celje. Volitve so bile zaključene ob 22. uri, zapisnik pa so izdelali v štirih izvodih. Podpisali so člani komisije: Stane Polenik, Majda Šeruga in Dragica Pišek. Dokument sta overovala Berti Tratnik in Drago Sonnenwald.¹³⁹

Slika 26: Majda Šeruga in Dragica Pišek, tajnici v Apneniku pred stanovansko-upravnim objektom Pečovnik 55. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Tudi DS podjetja CE-KA Celje je na svoji 10. seji dne 14. 3. 1973 razpisal referendum, ki je potekal naslednji dan ob 14. uri. Na referendumu so delavci tajno glasovali o priključitvi Apnenika k njihovemu podjetju. Glasovanje je vodila s strani DS imenovana 5-članska komisija. Glasovanje je potekalo na volišču v sejni sobi podjetja. O začetku, poteku in izidu glasovanja se naredili zapisnik in priložili ves volilni material. Komisija je delo morala opraviti v skladu s Statutom podjetja. Sklep je začel veljati takoj, ko ga je DS sprejel in objavil. Podpisnik sklepa je bil predsednik DS Matej Fink.¹⁴⁰

¹³⁹ Prav tam. Zapisnik volilne komisije o izvedbi referenduma v Apnenik »Pečovnik«.

¹⁴⁰ Prav tam. Sklep DS podjetja »Ceste – kanalizacija« Celje o referendumu.

Naslednji dan, 15. 3. 1973 so tudi pri komunalnem podjetju CE-KA izvedli referendum o priključitvi podjetja Apnenik »Pečovnik«. Komisijo so sestavljali 4 člani in predsednik. Zapisnik so sestavili v glasovalnem prostoru s pričetkom ob 13:45 uri. Komisija je izvedla vse predpriprave v smislu sklepa 10. seje DS. Volišče je bilo v sejni sobi podjetja. Pred začetkom so pregledali volilni material: volilni imenik, glasovnice in volilne skrinjice. Volilne skrinjice so morale biti zapečatene in glasovanje so v navzočnosti komisije pričeli ob 14.00 uri. Glasovati bi morale 211 oseb. Glasovale so 203 zaposlene osebe. 6 oseb je bilo upravičeno odsotnih zaradi bolezni. Dva zaposlena sta bila neupravičeno odsotna. 189 oseb se je s priključitvijo strinjalo, 7 oseb je bilo proti priključitvi. 7 glasovnic je bilo neveljavnih. Volilna komisija je delo končala ob 15.45. Ugotovili so, da je za priključitev glasovalo 89,1% vseh upravičenih zaposlenih in tako potrdilo priključitev Apnenika k CE-KA Celje.¹⁴¹

Okrožno gospodarsko sodišče v Celju je dne 6. 4. 1973 na podlagi *Pravilnika o registraciji gospodarskih organizacij in obrti* na predlog podjetja Apnenik-Pečovnik izdalo sklep o izbrisu podjetja Apnenik-Pečovnik in priključitev k podjetju »Ceste-kanalizacija«, komunalno podjetje Celje. Izbris se je na stroške Apnenika objavil v Uradnem listu Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Vpis izbrisa je bil določen za 6. 4. 1973. Apnenik je tega dne formalno - pravno prenehal obstajati.¹⁴²

3.2. Pregled zgodovinske periodike

Je obsegal prispevke o Apneniku in kamnolomu v Pečovniku v celjskih časopisih iz 20. stoletja prejšnjega tisočletja. Pregledali smo vsebine celjskih časopisov, dostopnih na dLibu:

- Cillier Zeitung (1848, 1877–1882, 1919–1929)
- Deutsche Wacht (1883–1919)
- Domovina (1891–1908)
- Narodni list (1906–1914)
- Narodni dnevnik (1909–1910)
- Nova doba (1919–1941)

¹⁴¹ Prav tam. Zapisnik komisije o izvedbi referenduma pri podjetju »Ceste-Kanalizacija« Celje.

¹⁴² Prav tam. Sklep Okrožnega gospodarskega sodišča v Celju o izbrisu podjetja Apnenik Pečovnik iz registra gospodarskih organizacij.

- Deutsche Zeitung (1929–1937)
- Nova pot (1945)
- Na(še) delo (1946)
- Celjski tednik (1948–1950, 1955–1968)
- Savinjski vestnik (1950–1954)
- Novi tednik (1968 - izhaja še danes)

Iskali smo po ključnih pojmih »apnenik«, »kamnolom« in »Pečovnik«. Iz časopisnih člankov smo poskušali sestaviti celostno zgodbo o apnenici in kamnolomu. Podjetje se je večkrat pojavljalo v oglasih, kjer je tržišču ponujalo svoje izdelke. Na prve oglase smo naleteli že v letu 1908.

Slika 27: Oglas za prodajo žganega apna Celjske apnenice v ptujskem časopisu »Štajerc« iz leta 1908. Vir: Štajerc, 1.3. 1908, str. 6.

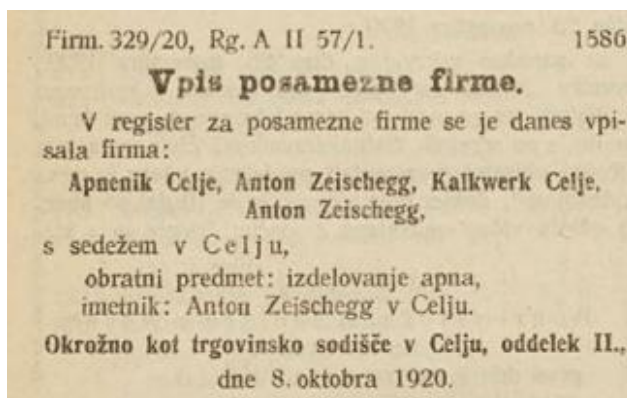
Slika 28: Identičen oglas v celjskem časopisu »Deutsche Wacht« iz leta 1908. Vir: Deutsche Wacht, 1. 3. 1908, str. 10.

»Z veseljem sporočamo, da se je proizvodnja apna v apnenici že začela in je apno že na voljo. Naročila in povpraševanja se sprejemajo v pisarni Celjske apnenice v Celju, Schillerstrasse 3.«¹⁴³

Slika 29: Oglas za prodajo apna v celjskem časopisu »Cillier Zeitung« iz leta 1919. Vir: Cillier Zeitung, 5. 10. 1919, str. 7.

»Apno v kosih brez kamna. Dostava z vagonom, kot tudi v manjših količinah po ustreznih dnevnih cenah. Apnenica Celje.«¹⁴⁴

Slika 30: Vpis Apnenika v register gospodarskih družb, ko je podjetje kupil Anton Zeischegg leta 1920. Vir: UL Kraljevine SHS, 29.11. 1920, str. 670.

Novinarja celjskega narodnozavednega časopisa »Nova doba« je zmotil ponemčen zapis priimka »Zajšek« v »Zeischegg«, ki ga je zasledil v Uradnem listu deželne vlade pri vpisu Zajškovega podjetja v register firm. Novinar se zgraža nad Zajškom, ki naj bi se po Celju vozil s kolesom in potniško torbico ter slovenskim kmetom prodajal svoje slovensko apno. V 1. svetovni vojni je služil kot stotnik v celjskem pešpolku št. 87, vendar za čas rajнке Avstrije naj še ne bi bil »Nemec«.

¹⁴³ Deutsche Wacht, 1. 3. 1908, str. 10.

¹⁴⁴ Cillier Zeitung, 5. 10. 1919, str. 7.

Na vojaških dokumentih naj bi bil povsod podpisan kot »Zajšek«. Ko pa je postal državljani Jugoslavije, rojen blizu gorovja Macelj, pa naj bi se preimenoval v »Zeischeg«. Novinar komentira, da naj mu ne bi bilo všeč slovensko ime, »slovenski groši« pač da. Namiguje, da naj bi tudi zahteval »opcijsko pravico« za Avstrijo, ki bi jo naj dobil, a se bi v tem primeru naj tja tudi izselil in ne izzival s »spakedranim« imenom in izzival slovenskega kmeta in njegovega denarja. Novinar se še sprašuje, če bi bilo potrebno pri vpisu podjetij v register nemara predložiti krstni list domačega župnišča, da prave »Slovence« nemškutarji ne bi javni izzivali. Prav tako naj bi začeli »pometati s prav trdo metlo, da bi podobne upornike minil pogum do izzivanja«. Podobni ponemčeni priimki naj bi se pojavljali v vsaki številki slovenskega uradnega lista, kar na bi bilo značilno za »narodno zavednost«, je cinično zaključil novinar.¹⁴⁵

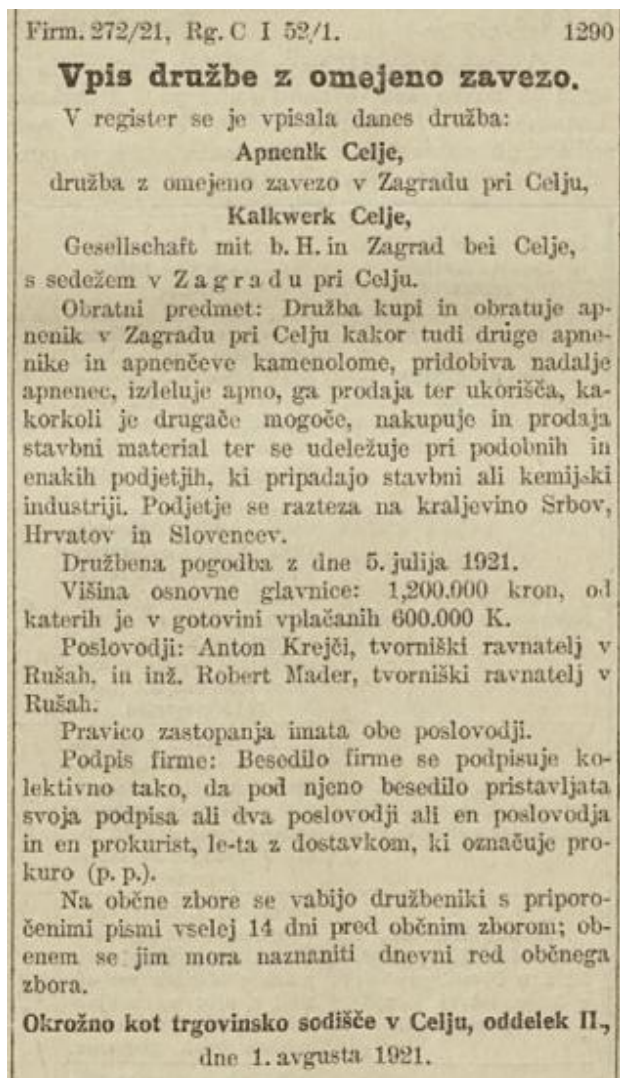

Slika 31: Oglas v časopisu Cillier Zeitung. Vir: Cillier Zeitung, 2.1. 1921, str. 9.

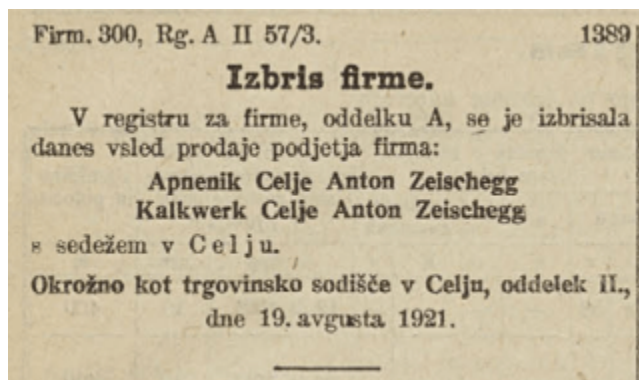
V kratkem obdobju lastništva apnenice je v nemškem časopisu oglas objavil kratkotrajni lastnik ponemčen Slovenec Anton Zejšek: *„Iščemo dobro ohranjeni strojne sekače za nakup. Prijave sprejemamo v celjskem kamnolomu.“*¹⁴⁶

¹⁴⁵ Nova doba, 4.12. 1920, str. 2. Kameleonstvo ali izzivanje.

¹⁴⁶ Cillier Zeitung, 2.1. 1921, str. 9.

Slika 32: Vpis Apnenika d. z o. z. v register gospodarskih družb, ko je podjetje kupila TDR leta 1921. Vir: UL Kraljevine SHS, 30.8. 1921, str. 537.

Slika 33: Izbris Apnenika v registra gospodarskih družb, ko je lastnik Anton Zeischegg podjetje prodal TDR. Vir: UL Kraljevine SHS, 5.9. 1921, str. 554.

Slika 34: Oglas za prodajo para konj v Apnenici Pečovnik pri Celju. Vir: Cillier Zeitung, 22. 4. 1923, str. 6.

»Apnenica v Pečovniku pri Celju prodaja par zelo močnih, mladih, zdravih vlečnih konj. Zainteresirani si konja lahko ogledajo v apnenici v Pečovniku pri Celju in naslovijo na Tvormica za dušik d. d. Ruše pri Mariboru. Konja bosta prodana najboljšemu ponudniku.«¹⁴⁷

V zanimivem podlistku »Naša industrija in obrti« so v časopisu Trgovski list pisali tudi o jugoslovanskih apnenicah. Avtor podlistka M. Savić omenja, da se v Zagradu pri Celju nahaja družba z o. z. »Apnenik«, ki letno proizvede 400 vagonov apna, kar pomeni dober vagon na dan. Celotno svojo proizvodnjo je podjetje prodalo tovarni za dušik d. d. v Ruše pri Mariboru. Apnenik je leta 1923 imel dve poljski peči in eno visoko peč. Zaposloval je 40 delavcev. Premog za žganje apna so dobivali iz Velenja (lignit). Apnenik je imel konkurenco v apnenici v Zagorju ob Savi, ki je imela dve visoki peči in proizvodnjo kar 2-5 vagonov na dan. Trboveljska premogokopna družba je letno proizvedla kar 1450 vagonov apna. Ostala proizvodnja je slonela na manjših zasebnih apnenicah, kjer so letno proizvedli okoli 100 vagonov apna. Ti obrati so bili v Trbovljah, Ljubljani, Vidmu – Dobropolju, Hrastniku, Zidanemu mostu in nekaj manjših apnenic v okolici Kamnika in v Savinjski dolini. Iz Slovenije so apno izvažali na Hrvaško, v Srbijo, Italijo. Izvoz so oteževale drage tovornine in dolgotrajen prevoz. Visoke peči so bile zahtevne, ker so jih v primeru ugašanja morali nato 5 dni segrevat, nato so jih napolnili z apnencem, ki se je izžgal v apno. Tega so morali razposlati. Apno se je na odprtih vagonih pogosto pokvarilo, ko je na dolгих transportih samo od

¹⁴⁷ Cillier Zeitung, 22. 4. 1923, str. 6.

sebe postalo gašeno apno. Apnenice je pestilo tudi pomanjkanje železniških vagonov.¹⁴⁸

Vodstvo DTR je sposobnega delavca Karla Sonnenwalda po nakupu Apnenika postavilo za obratovodjo. Sonnenwald se je ukvarjal tudi s politiko.

Junija leta 1924 je Sonnenwald pisal na uredništvo Nove dobe in preklical svoj podpis na kandidatni listi »Nepolitične občinske stranke«. Na občinskih volitvah ni več želel kandidirati za svetnika. Sonnenwald je v pismu navedel, da naj bi mu mu zamolčali, da je stranka protislovenska in da se kot »dober Slovenec« ne more udeleževati v stranki, ki jo zastopajo v večini Nemci in ljudje »nemškega mišljenja«.¹⁴⁹

Sonnenwald je bil očitno kljub nemškim koreninam svojih prednikov res zaveden Slovenec.

Očitno se v 20-ih letih v okolici Celja ponoči oz. ob mraku ni bilo varno sprehajati v okolici mesta. Nova doba je poročala, da se je v mraku z vozom domov na Svetje (Svetino, op. a.) vračal posestnik Franc Kolšek, po domače Smodej. Pri Apneniku naj bi ga nič hudega slutečega napadli tamkajšnji delavci in ga brez razloga pretepli. 71 letniku naj bi suroveži, ki naj bi bili tudi pijani pri tem zlomili roko in ga poškodovali po hrbtu. "Pretepače" je iskala Celjska žandarmerija.¹⁵⁰

Podružnica javne borze v Celju je oktobra leta 1929 ponujala delo 20 delavcem v Apneniku in sicer 15-im zemeljskim delavcem za čiščenje ruše v kamnolomu in 5-im minerjem.¹⁵¹

Dne 14. 7. 1930 se je v Apneniku pripetila delovna nesreča. 50 letnemu krojaškemu pomočniku J. C. sta dva vagončka zmečkala tri prste na levi roki. Prste naj bi poškodovanec dobil med oba vagončka. Zdravil se je v celjski bolnici.¹⁵²

Apnenik je mestni občini Celje posodil eno izmed svojih skladišč za skladiščenje bukovega lesa. Mestno načelstvo Celje je razglasilo, da celjska mestna občina prodaja ves bukov les v skladišču Apnenika pri Celju ob industrijskem tiru. Les je bil primeren za žagarske ali stolarsko –

¹⁴⁸ Trgovski list, 11. 8. 1923, str. 2. Naša industrija in obrt.

¹⁴⁹ Nova doba (Celje), 03. 06. 1924, str. 3. Celjske novice, Izbris.

¹⁵⁰ Nova doba (Celje), 19. 08. 1926, str. 2. Celjska kronika.

¹⁵¹ Nova doba (Celje), 07. 10. 1929, str. 3. Domače vesti.

¹⁵² Nova doba (Celje), 18. 07. 1930, str. 2. Iz Celja in okolice.

industrijske namene, železniške pragove. Posekan je bil v mestnem gozdu v Pečovniku pri Celju.¹⁵³

Slika 35: Oglas Vinka Kukovca v reviji Arhitektura. Vir: Arhitektura št. 6, 1932, str. 154.

V reviji arhitektura je oglas objavil Vinko Kulovec, ki je imel koncesijo mestnega tesarskega mojstra. V oglasu je ponujal dela, ki jih opravlja. Kot »priporočilo« je objavil sliko konstrukcije žične železnice (žičnice), ki jo je zgradil Apneniku v Zagradu pri Celju, ki je spadal pod »tvornico za dušik«, Ruše.¹⁵⁴

Slika 36: Kratka novica v časopisu »Deutsche Zeitung«. Vir: Deutsche Zeitung, 8. 12. 1932, str. 2.

Časopis Deutsche Zeitung je 8. 12. 1932 objavil dramatično kratko novico, »da so v obratu za pridelavo apna v Pečovniku 30. 11. 1932 prenehali z obratovanjem in so odpustili vse delavce.«¹⁵⁵

¹⁵³ Nova doba (Celje), 20. 02. 1931, str. 2. Celje in okolica. Prodaja bukovega lesa.

¹⁵⁴ Arhitektura št. 6, 1932, str. 154.

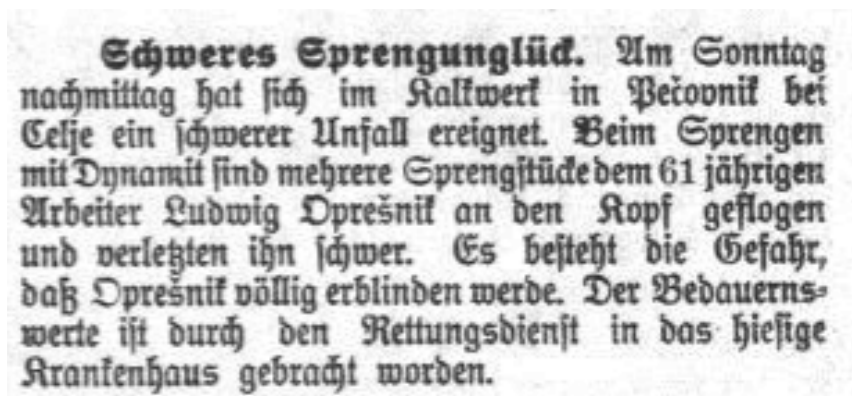
¹⁵⁵ Deutsche Zeitung, 8. 12. 1932, str. 2.

Enaka novica je bila objavljena v časopisu Nova doba. Apnenik Pečovnik naj bi s 30. novembrom 1932 ustavil delovanje obrata in odpustil vse delavce.¹⁵⁶

Po pričevanju gospe Kristine Javornik smo spoznali, da so pred drugo svetovno vojno, ko je v kamnolomu bil zaposlen njen oče, delali sezonsko. Pozimi so za štiri mesece (odvisno od vremena) delo prekinili. V tem času je podjetje svojim delavcem in njihovim družinam priskrbelo najnujnejše potreščine za življenje, ki jih je gospa Javornik v intervjuju našela.

Časopis Nova doba je poročal, da so v nedeljo, 8. julija 1934 bile volitve obratnih zaupnikov v Apneniku v Pečovniku pri Celju. Volitev se je prvič udeležila tudi podružnica Narodno strokovne zveze za Celje in okolico ter dosegla sijajen uspeh. Nacionalno delavstvo v apneniku, ki je bilo do takrat brez svojih obratnih zaupnikov, je dobilo kar 37 glasov in posledično 2 zaupnika. »Marksisti« so z 10 glasovi ostali v manjšini in so dobili samo enega zaupnika. Slovenskemu nacionalnemu delavstvu je časopis Nova doba, ki je bil liberalno usmerjen, čestital za dosežen uspeh.¹⁵⁷

Krajevni »protituberkulozni ligi« v Celju je v drugem tromesečju Apnenik doniral 50 dinarjev.¹⁵⁸

Slika 37: Novica o hudi nesreči. Vir: Deutsche Zeitung, 21. 3. 1935, str. 3.

Časopis »Deutsche Zeitung« je 21. 3. 1935 objavil kratko novico o hudi nesreči. »V nedeljo popoldan se je v apnenici v Pečovniku zgodila huda nesreča. V nesreči z razstreljevanjem z dinamitom je v čelo 61-letnega delavca L. O. priletelo več kosov kamenja in ga hudo poškodovalo.

¹⁵⁶ Nova doba (Celje): 02. 12. 1932, str. 2. Ustavitev obrata v Apneniku.

¹⁵⁷ Nova doba (Celje), 09. 07. 1934, str. 2. Celje in okolica. Lep uspeh nacionalnega delavstva.

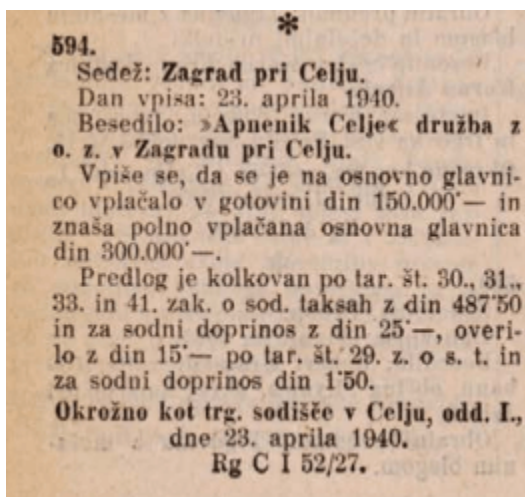
¹⁵⁸ Prav tam.

Obstajala je nevarnost, da bi poškodovanec popolnoma oslepel. Poškodovanca je v lokalno bolnišnico pripeljala reševalna služba.«¹⁵⁹

Uprava Apnenika v Pečovniku je vsem delavcem s 1. oktobrom odpovedala delo. Delavce naj bi čakala »težka doba brezposelnosti in pomankanje« kot stanje ocenjuje časopis. Časopis tokrat ni poročal, da bi prekinitev dela bila samo sezonska.¹⁶⁰

Delavska godba apneničarjev Zagrad – Pečovnik se je na 2. rednem občnem zboru preimenovala v Delavsko godbeno društvo v Celju s sedežem na Polulah. Preimenovali so se zaradi nekaterih pritožb, da član društva ne more biti glasbenik, ki ni zaposlen v Apneniku. Od takrat naprej je član društva lahko postal vsak, ki bi rad igral v delavski godbi. Društvo se je zahvalilo podpornikom za pomoč in jih prosilo za nadaljnjo naklonjenost.¹⁶¹

Sklepamo, da je med zaposlenimi v Apneniku primanjkovalo delavcev, ki bi bili hkrati godbeniki.

Slika 38: Dokapitalizacija glavnice »Apnenika Celje«, družbe z o. z. v Zagradu pri Celju. Vir: Službeni list Kraljevine SHS, 5.6. 1940, str. 286.

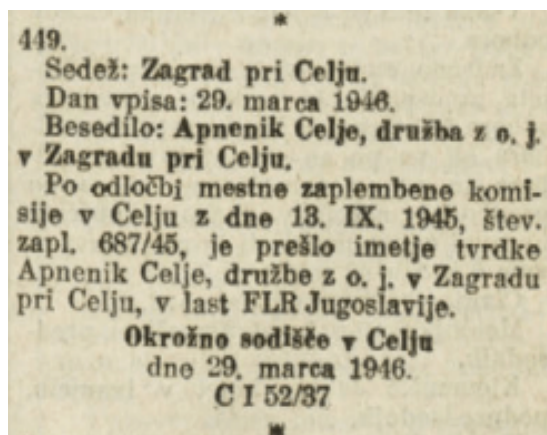
Avgusta leta 1940 se je na delovišču Apnenika zgodila prometna nesreča s smrtnim izidom. Žrtev nesreče 26-letni I. Ž., ki je bil zaposeln v Apneniku je peljal na železnem vozičku po industrijskem tiru ugaske iz apnenice čez cesto, da bi jih odložil na deponijo. Sedel je na vozičku. V trenutku, ko je prečkal cesto je iz rudnika rjavega premoga rudarske družbe "Bohemija" iz Osenice pripeljal s premogom naložen tovornjak. Delavec I.Ž. naj bi skušal zavreti. Pri tem naj bi izgubil ravnotežje

¹⁵⁹ Deutsche Zeitung, 21. 3. 1935, str. 3.

¹⁶⁰ Nova doba (Celje), 20. 09. 1935, str. 3. Odpoved delavstvu v apneniku v Pečovniku.

¹⁶¹ Nova doba (Celje): 24. 2. 1939, str. 3. Delavsko godbeno društvo v Celju.

in padel na cesto pod tovornjak. Šofer ni mogel pravočasno zavreti in je zapeljal čez nesrečnega delavca, ki je bil na mestu mrtev.¹⁶²

Slika 39: Zaplemba družbe Apnenik Celje, ki je 13.9.1945 prešlo v last FLRJ. Vir: UL LRS, 17.4. 1946, str. 167.

Slika 40: Oglas TDR v prilogi koledarja OF Slovenije 1947. V oglasu je omenjen tudi Apnenik. Vir: Koledar OF Slovenije 1947, str. 216.

Daljši članek o »udarnikih« iz Apnenika je bil objavljen v ljubljanski Ljudski pravici oktobra, leta 1947.

Žgano apno so uporabljali pri gradnji, v kemični industriji za izdelovanje karbida, umetnih gnojil in ogljikove kisline. Podjetje je bilo leta 1947 registrirano kot obrat kemične tovarne iz Ruš.

¹⁶² Nova doba (Celje): 12.8. 1940, str. 2. Tovorni avto je usmrtil mladega delavca.

Surovino (kalcijev karbonat) so pridobivali v 2 km oddaljenem kamnolomu, od koder so ga po žičnici dovažali v silose. Od tam pa po mostu za dovoz kamna v jaškovne peči, kjer je kamen pri veliki vročini izgoreval v žgano apno. Odpadek – apnenčev prah so uporabljali za umetno gnojilo. Po zaslugi kurjačev je Apnenik delovni plan presegal. Kurjači naj bi prihranili tudi velike količine premoga, saj je za 1000 kg apna bilo predpisanih 360 kg premoga. Kurjači pa naj bi ga porabili le 320-330 kg. Delovni proces pri pečeh so izboljšali z izgradnjo odprtih ventilacij. Ventilator pri eni peči pa naj bi skrbel za izsesavanje vročine iz peči. Za prvo petletko so napovedovali gradnjo moderne peči, kjer bi delo naj bilo avtomatizirano. Apnenik je v letu 1947 redno presegal mesečni delovni plan kljub nekaj neupravičenih izostankom delavcev od dela. Delovno disciplino naj bi še izboljšali. V podjetju je več kot $\frac{3}{4}$ dela bilo normiranega. Delavci pri pečeh in kurjači so imeli skupinske norme. Normam naj bi se kamnolomci prvotno upirali, kasneje pa je bilo med njimi razglašeni največ »udarnikov«, ki so normo presegali kar za 20-40 %. Pohvaljeno in nagrajeno pa je bilo okrog 60 delavcev, kamnolomcev in kurjačev. Apnenik je »tekmoval« s slovenskimi apnenicami, ki so apno proizvajale na industrijski način. Z boljšim sindikalnim in kulturno-prosvetnim delom ter izboljšanjem delovne discipline je Apnenik prispeval k izpolnjevanju plana kemične industrije.¹⁶³

*O delu v celjskih industrijskih delovnih kolektivih so časopisi pisali na Dan republike, ki so ga praznovali 29. novembra in je bil v socialistični Jugoslaviji najpomembnejši »politični« praznik. V kolektivih so preverjali, če so izpolnili zadane obveznosti, ki so jim bile naložene na kongresih KPJ. Časopis Celjski tednik poroča, da so že v dneh pred 29. novembrom plane izpolnili tudi v Apneniku, kar je »naznanila« tovarniška sirena. Kolektiv, stisnjen pod vznožje Celjske koče časopis označuje kot »žilav«. V letu 1947 naj bi z 10 % manj delovne sile letni plan izpolnili že mesec pred koncem leta. Delo predvsem v kamnolomu je oviral jesenski dež, deževalo naj bi kar 34 dni. »Kamnolomci« so sledili marljivim tovarišem pri pečeh. Delovni plan niso presegli le v februarju, ko so popravljali obratne naprave. V kamnolomu in pri pečeh so razglasili 17 udarnikov, ki naj bi sotovarišem dajali vzgled za plansko leto 1949.*¹⁶⁴

Takoj po 2. svetovni vojni v času prve »petletke« je Celjski tednik v svojih zanimivih reportažah častil udarnike. Posebej ob 29. novembru, dnevu republike.

¹⁶³ Ljudska pravica, 11. 10. 1947, str. 6. Ob proglasitvi prvih udarnikov v apneniku Zagrad pri Celju.

¹⁶⁴ Celjski tednik, 4. 12. 1948, str. 4. Tudi v Pečovniku že teče proizvodnja za leto 1949.

Zamolkle eksplozije iz kamnoloma v Pečovniku onstran Miklavževega hriba so se pogosto slišale vse do mesta. Od 25. novembra dalje so delali za tretje leto prve petletke (1947-1951), ker je norma za leto 1948 že bila dosežena. Na čelu kamnolomcev v kamnolomu v Suhem potoku sta bila minerja Jože Lešek in Srečko Bratuš. Območje pod kamnolomom je bilo zasuto v ravna tla z odpadnim kamenjem, kjer so vozili polni vozički rude, ki so prevažali tovor od kamnoloma do zavorne naprave in naprej po poševni progi in žični železnici do nižje ležečih jaškov peči.

Oba delavca sta visoko v steni vrtala z vrtalnimi kladivi. Takratni upravnik tovariš Čuček naj bi poznal vsakega delavca. Lešek naj bi delal v kamnolomu že od leta 1924 vse do nemške okupacije leta 1941. Med vojno ni delal, po vojni pa je »vrtanje v notranjost Grmade« s svojim vrtalnik kladivom nadaljeval. Miner Bratuš je s trebuhom za kruhom pred mnogimi leti prišel iz Goriške. Pod načeto skalo so delavci nakladali vozičke. Dva sta nakladala enega. Dva delavca, brata Jurkošek sta večkrat presegla normo za 50 %, Alojz Jurkošek pa naj bi že trikrat bil razglašen za udarnika. Norme so dosegali vsi, čeprav so bile visoko postavljene. Udarnik Franc, eden izmed mlajših delavcev je omenil, da je delo najlepše, ko minerja razstrelita gornjo plast, ker se kamenje na poti do tal kamnoloma razdrobi. Veliko časa jim je vzelo prebiranje kamna in drobljenje večjih kosov s težkim kladivom. Za naslov udarnika se je boril tudi istrski rojak Ivan Radojković, ki je po služenju vojaškega roka ostal v Celju.

Delo v kamnolomu je bilo zelo težko predvsem za starejše delavce. Med starejšimi je bil Ignac Kuzman iz Frankolovega, ki je v kamnolomu delal več kot 26 let. Njegova sodelavca Hubert Fuka in Jakob Mežnarič sta se vsako jutro po trdi temi na delo odpravljala peš iz oddaljene Svetine.

Strojniki Viljem Božič je več kot 27 let upravljal poševno progo in spuščal napolnjene vagonce v 120 metrsko globino. Vagončke sta »v nižini« sprejemala Ambrož Štefan, ki je prišel že pred vojno iz Vojvodine in Ivanka Ojsteršek, kije imela do delovnega mesta uro in pol hoda. Ko je voziček »skrenil« iz poševne proge na poljski tir sta se delavca obesila vsak na svoj vagonček in »zdrčila« vsebino po nagnjenem terenu do »bunkerja«. Delavca sta z debelimi gorjačami ustavila vagončke pred »žrelom« drče. Vsebina vagončkov se je nato vsula po drči do nakladalne postaje žičnice, kjer so vedno delali štirje moški. Ko pa so obratne postaje izboljšali so to delo opravljale tri ženske, z Ivanko edine ženske v podjetju.

Pri ustju drče je delala osemnajstletna Tinka Sevšek, ki je z dolgo železno ročico dregala v odprtino iz katere je kamenje bruhalo v vagončke. Pri opremi vagončkov sta delali Viktorija Sonenvald in Angela Pesar. Če se je kaj pokvarilo jim je pomagal mojster Sonenvald. Težave so bile redke,

polni vagončki so neprestano nosili rudo do peči. V eni izmeni so v dolino poslali 300 vagončkov, če so v kamnolomu bili dovolj hitri.

Pri pečeh so delali Alojz Borlak iz Vipote, ki je v Apneniku delal že od leta 1924 in Florijan Strašek in Miha Cvetrežnik, ki sta jaškovo peč polnila že 17 let.

V kovačnici je Franc Zgoznik že več 22 let izdeloval orodje in popravljaj strojne naprave. Težavo pomankanja surovin je reševal, da je marsikaj novega napravil iz starega železa. Če ni imel posebnega dela, se je lotil nakladanja vagona.

Kurjač Strašek je omenil da so v letu 1948 z 10 % manj delovne sile izpolnili delovni plan. Dodal je, da ga bodo v slučaju lepega vremena do konca leta 1948 za 15 % še presegli. Šalil se je, da postaja pečovniški kolektiv tako popularen, da bo prisiljen naročiti časopis Celjski tednik.¹⁶⁵

Na plenumu MOOF so si aktivisti OF zadali nalogo, da bodo Celjani v letu 1949 opravili 300 000 prostovoljnih ur za obnovo mesta Celje. Z začetkom meseca februarja 1949 naj bi v Apneniku pričeli s pripravo apna. Delali so preko delovnega časa, od 16:00 do 20:00 ure vsak dan.¹⁶⁶

Po 2. svetovni vojni se je tudi na Celjskem razmahnilo prostovoljno delo s ciljem čim hitrejša obnove mesta in »gradnje socializma«. Prostovoljci so v terenskih odborih OF med katerimi je bil aktiven tudi odbor Zagrad opravili že 1000 do 2000 ur prostovoljnega dela pri raznih akcijah tako npr. tudi pri pripravi apna v Apneniku, pri odstranjevanju ruševin in gradnji novega vodovoda v Zagradu.¹⁶⁷

Iz članka sklepamo, da je v Apneniku po drugi svetovni vojni udarniško, brez plačila delalo veliko prostovoljcev.

Prvi maj, praznik dela, so v obdobju socializma posebej častili in praznovali.

Skupaj z drugimi delavci celjskih podjetij iz KS Pod gradom (npr. rudarji iz Rudnika rjavega premoga Pečovnik) so se vsi Apnenikovi delavci ob 8. uri zjutraj zbral pri Pantnerjevem mostu na Polulah. Potekala je povorka (parada) do celjskega kolodvora, kjer je ob 9. uri pa je potekal miting (zborovanje) s kratkimi govori, parado JA in gojencev predvojaške vzgoje.¹⁶⁸

Aprila leta 1950 je Celjski tednik postregel s statističnimi podatki delovanja knjižnic. Glavna

¹⁶⁵ Celjski tednik, 11. 12. 1948, str. 6. Tihi junaki. V Apneniku Pečovnik bijejo uporno borbo za preseg planskih nalog.

¹⁶⁶ Celjski tednik, 29. 2. 1949, str. 4. Celjski frontovci bodo letos delali 300 000 ur prostovoljno za obnovo mesta in gradnjo stanovanj.

¹⁶⁷ Celjski tednik, 19. 3. 1949, str. 3. V Celju imamo nekaj prostovoljcev, ki so že letos opravili čet 100 prostovoljnih ur.

¹⁶⁸ Celjski tednik, 30. 4. 1949, str. 2. Prvi maj.

delavska knjižnica v Gaberju naj bi imela 1936 knjig. Podružnične knjižnice so bile kar po celjskih poveljnih podjetjih. Skupaj naj bi v devetnajstih podružničnih knjižnicah imeli okoli 5000 knjig. V Apneniku naj bi v treh mesecih delavci povprečno prebrali 13 knjig.¹⁶⁹

Poveljna komunistična oblast je vspodbujala ljudi za vpis ljudskega posojila državi. Zbiranje denarja za obnovo države je bilo posebej klavno med tovarnami in podjetji lokalnega pomena. Celjski tednik je avgusta leta 1950 poročal, da so bila tudi takšna podjetja, kjer glede ljudskega posojila niso ukrenili nič, med ta podjetja je spadal tudi Apnenik Pečovnik. Premajhna aktivnost teh podjetij lokalnega pomena naj bi povzročala škodo na račun drugih večjih podjetij (Tovarna emajlirane posode, Cinkarna, Tkalnica hlačevine...) kjer so se trudili, da bi čimprej dosegli »obljubljeno vsoto« za mesto Celje.¹⁷⁰

Iz časopisnega članka sklepamo, da Apnenik ni prispeval »posojila« za poveljno obnovo Celja.

Od 22. 10. do 29. 10. 1950 je v državi potekal tkim. »Teden cest«, katerega cilj je bila ureditev lokalnih cest, ki so jih urejali Celjani sami s prostovoljnim delom.

»Tereni« kot so bili Zagrad, Pečovnik, Lisce in Košnica naj bi bili potrebovali dovolj prostovoljnega dela na lokalnih cestah. Ker pa je bila preskrba z gramozom omejena, je časopis vspodbujal, naj vsa državna gospodarska podjetja, ostali vozniki, konjske kmečke vprege v »Tednu cest« izvršijo vsaj eno prostovoljno vožnjo gramoza. Gramoz so lahko natovorili v mestni gramozni jami na Polulah in v Apneniku - Pečovniku. Strokovni del akcije je vodilo Podjetje za ceste in kanalizacije.¹⁷¹

Iz članka sklepamo, da je Apnenik sodeloval v prostovoljnih akcijah in za lokalne ceste doniral gramoz.

Apnenik je leta 1953 v Slovenskem poročevalcu objavil oglas, da kupuje rabljene jeklene žične vrvi (»zajle«), vseh dimenzij, ki naj bi bile dobro ohranjene. Prav tako so kupovali rabljene vozičke (»vagonete«) prekucnike za tir (poljsko železnico, op. a.) prostornine $\frac{3}{4}$ m³ ter širine 60 cm in še manjši drobilec ali mlin.¹⁷²

¹⁶⁹ Celjski tednik, 29.4. 1950, str. 6.

¹⁷⁰ Celjski tednik, 26. 8. 1950, str. 2. Kako poteka vpis ljudskega posojila v Celju.

¹⁷¹ Celjski tednik, 21.10.1950, str. 2. Kako bomo delali v »Tednu cest« od 22. do 29. 10. 1950.

¹⁷² Slovenski poročevalec, 19.4.1953, str.7. Mali oglasi (Kupim).

Slika 41: Oglas v Ljudski pravici. Vir: Ljudska pravica, 29.11. 1953, str. 22.

Apnenik je v Ljudski pravici, glasilu Zveze komunistov Slovenije leta 1953 objavil voščilo vsem državljanom za Dan republike ob 10. obletnici »Titove« Jugoslavije.¹⁷³

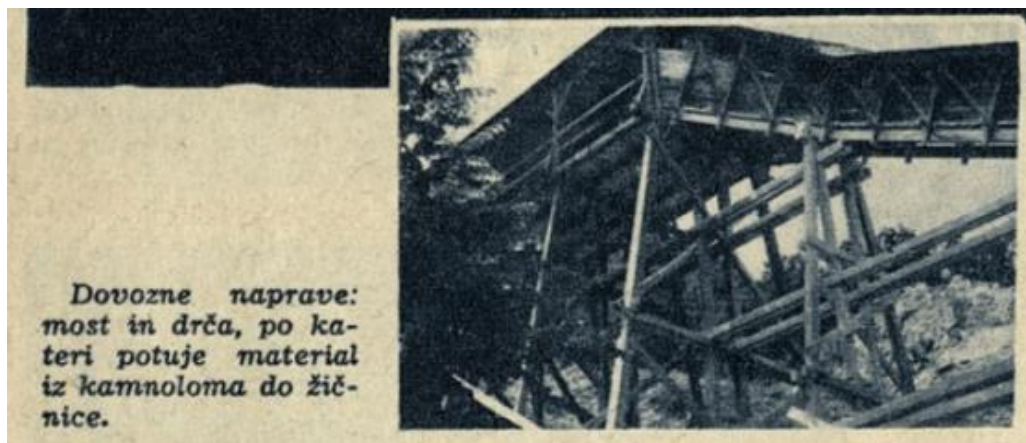
Veliko pomanjkanje stanovanj v Celju po 2. svetovni vojni je podjetje Apnenik Pečovnik privedlo do razmišljanja, da bi odpadno žlindro reciklirali za gradbene namene. Po raziskavah Zavoda za raziskovanje materiala in konstrukcij LRS iz Ljubljane so ugotovili, da zmleto žlindro lahko uporabljajo kot dodatek portland cementu, žlindra v kosih naj bi pomešana z betonom služila za uporabo lahkih betonov, presejana žlindra pa za uporabo zunanjih in notranjih ometov. Ugaski premoga (»leš«) ali žlindra naj bi imeli vezilno sposobnost, ter iz njih pripravljena malta naj bi pokazala stabilnost in trdnost. Žlindro naj bi uporabljali kot primes k apnu ali kot omet za zunanjo površino stavb. Tak omet naj bi bil odpornejši od običajnega apnenega ometa. Žlindro naj bi 30 % primešali tudi cementu in dosegli material odpornejši proti izluževanju, nikakor pa manj trden. Tovrstna uporaba naj bi pocenila gradnjo. Žlindro naj bi uporabljali tudi kot opažni sistem zidanja, kar naj bi v primerjavi z klasično opečno gradnjo stroške prepolovilo. Manjši objekti iz teh materialov naj bi bili zelo trdni, elastični in dobri izolatorji. Podjetje v Pečovniku je bilo pripravljeno z nasveti pomagati vsakemu, ki bi se odločil za uporabo žlindre pri gradnji stanovanjskih objektov.¹⁷⁴

Časopis »Naš tovariš« s podnaslovom »Štajerska v borbi« je leta 1954 v prilogo številke 38 ob

¹⁷³ Ljudska pravica, 29.11. 1953, str. 22.

¹⁷⁴ Savinjski vestnik, 3.9. 1954, str. 5. Žlindra, cenen gradbeni material za gradnjo stanovanjskih hišic.

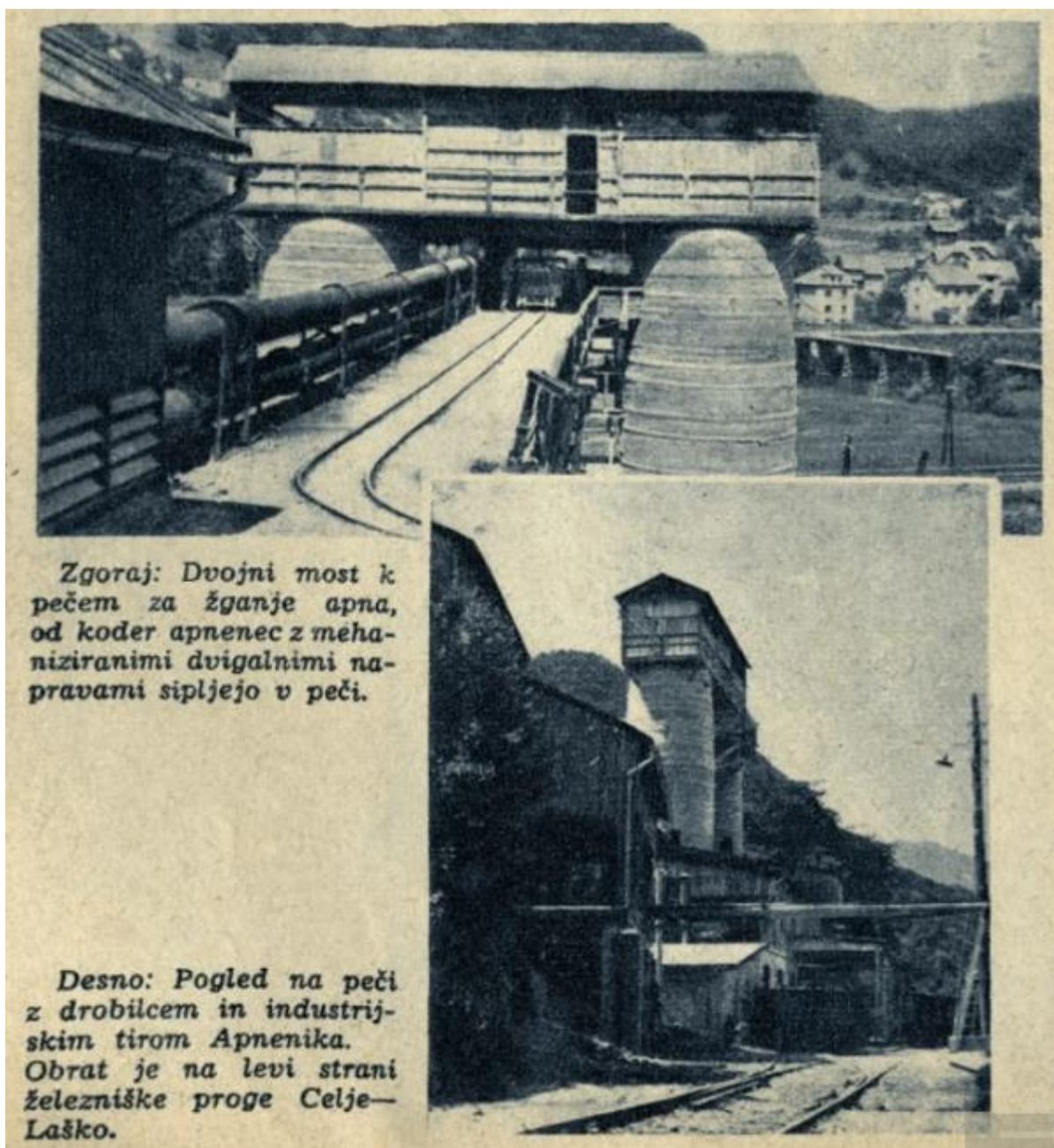
proslavi »Štajerska v borbi« posvetil Celjskemu okrožju. Predstavljena so bila Celjska in okoliška podjetja, med njimi tudi Apnenik Pečovnik. Objavljene so bile fotografije, ki predstavljajo takratne postopke dela. Podjetje je predstavljeno kot obrat za proizvodnjo visoko kvalitetnega živega apna, apnenega prahu in vse vrste apnenčevega kamna. Na Frankolovem so imeli stranski obrat, ki je nudil kvaliteten bel pesek za fasade, cementne izdelke in cestni posip.

Slika 42: Dovozne naprave v Apneniku leta 1954. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.

Slika 43: Apnenikova žičnica leta 1954. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.

Slika 44: Dvojni most, apnenica z dvema pečema, drobilec kamna in industrijski tir leta 1954. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.

Po drugi svetovni vojni je bil prvi cilj obnova domovine. Prednjačil je razvoj industrije. Društvo inženirjev in tehnikov je v ta namen pripravilo in odprlo razstavo o razvoju celjske industrije v prvih desetih povojnih letih (1945-1955). Razvoj petnajstih celjskih podjetij je bil poudarjen z dvigom proizvodnje, slikami, diagrami, maketami ter grafikoni. Pri razstavi je sodelovalo veliko podjetij, a ne vsa. Avtor prispevka je grajal podjetja, ki se razstave niso udeležila. Manjkali so npr.

tovarne »Toper«, »Žična«, »Savinjgrad«. Med razstavljalci ni bilo niti Rudnika Pečovnik, niti Apnenika iz Pečovnika.¹⁷⁵

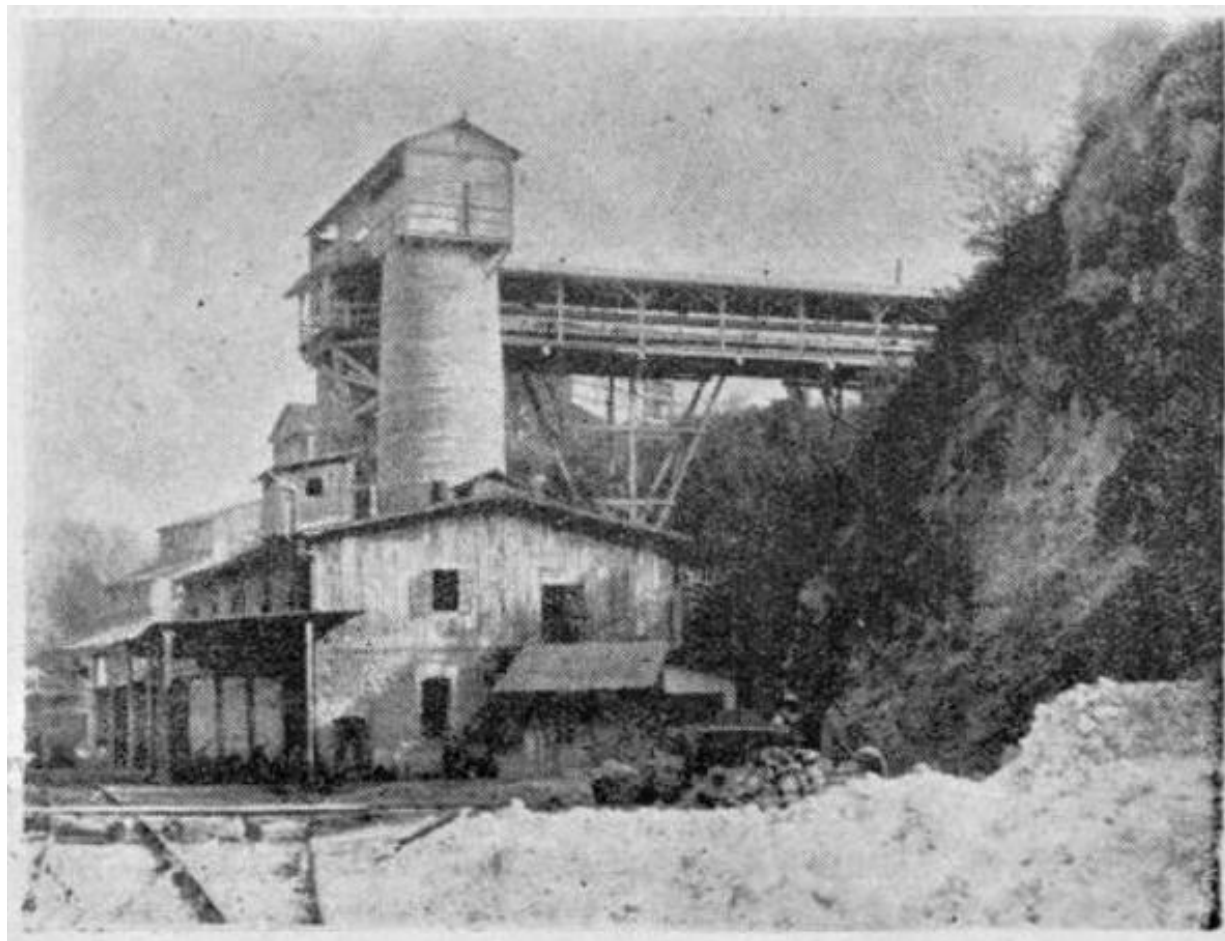
V povojnem socialističnem obdobju naj bi večja veljava pripadla delavcem in njihovim združenjem – sindikatom. Sindikalna podružnica Apnenika »Pečovnika« naj bi bila aktivna. Člani naj bi sodelovali pri soupravljanju podjetja (izboljšanju kvalitete proizvodov, večji storilnosti, sprejemanju premijskega pravilnika...). V blagajno tovariške samopomoči naj bi bilo s plačevanjem mesečnih prispevkov vključenih kar 83 % vseh zaposlenih. V tekmovanju z ostalimi podružnicami, je podružnica Apnenik pravočasno dostavljala mesečna poročila. Veliko točk jim je prinesla udeležba delavcev na krvodajalski akciji. V sindikat podružnice naj bi bili vključeni vsi delavci in nameščenci. Zaposleni v podjetju naj bi na delo prihajali od daleč, zato so se sestankov in prireditev le redko udeleževali. Veliko pa naj bi jih bilo na novo naročenih na Prešernovo knjižnico in na Delavsko enotnost.¹⁷⁶

Podjetje Apnenik – Pečovnik se je v drugi polovici 50-ih let prejšnjega stoletja spopadalo z nekaj problemi. V kamnolomu so delali enoizmensko, pri pečeh pa nepretrgoma v treh izmenah. V kamnolomu so delavci poleg težkega dela bili izpostavljeni še vremenskim nevšečnostim. Delavci pri pečeh so trpeli predvsem poleti, ker so bili izpostavljeni »dvojni vročini«. Delavci so dosegali visoko postavljene norme in jih še presegali, tudi do 108 %. Kolektiv je bil zelo požrtvovalen, delo dobro organizirano. Podjetje je dosegalo in presegalo vse zastavljene načrte. Podjetje se je soočalo z pomanjkanjem števila vagonov, s katerimi so prevažali njihove proizvode – gramoz, apno in lomljenec. Poleti leta 1956 jim JŽ ni mogla zagotoviti niti polovice potrebnih vagonov. Tako je odpadel izvoz v Srbijo, kjer je Apnenik imel največ odjemalcev. Apna tudi niso mogli skladiščiti, ker bi se pokvarilo. V nekaj dneh so ga morali odpremiti iz svojih skladišč. Podjetje se je ubadalo tudi z redukcijami elektrike, kar je vplivalo na izpad proizvodnje. Problem je bil tudi v oddaljenosti surovine (do kamnoloma je bila napeljana 1,5 km dolga žičnica), kar je povišalo režijske stroške. Posledica težav na katere Apnenik ni imel vpliva je bila trenutna izguba. Kljub naštetim težavam so proizvajali najcenejše proizvode v Jugoslaviji. Glede cene apna jim je konkuriralo le Zagorje ob Savi. Kilogram apna je leta 1956 Apnenik prodajal za 3,80 din, povprečna cena v državi pa je

¹⁷⁵ Celjski tednik, 27. 5. 1955, str. 1. Razstava desetletnega razvoja industrije v Celju.

¹⁷⁶ Celjski tednik, 28. 9. 1956, str. 6. Sindikalna podružnica Apnenik »Pečovnik« je aktivna.

znašala 4,20 din. Za m³ gramoza je bila povprečna cena na trgu 800-1000 din, Apnenik pa ga je proizvajal za 680 din za m³.¹⁷⁷

Slika 45: Apnenica z obema jaškovima pečema in dovoznim mostom za kamen iz južne strani. Vir: Celjski tednik, 26. 10. 1956, stran 3.

Leta 1959 je bližnji Rudnik Pečovnik zalila voda. Vodo naj bi izčrpavali najmanj pol leta. Občinski sindikat, občinski komite in OLO so se v razpravi z upravo rudnika zavezali, da bodo dobri delavci dobili primerno zaposlitev v bližnjih rudnikih, celjski industriji in v Štorah. V Štorah, laškem rudniku in v Apneniku naj bi zaposlitev našlo že 81 ljudi.¹⁷⁸

Na cesti proti Celjski koči naj bi na kolesarje, avtomobile, pešce, motoriste pretela nevarnost. Vozički naj bi iz žičnice stresali kamenje na cesto namesto v razkladalno postajo. Spomladi leta 1960 naj bi z vozička na cesto padlo kar 250 kg kamenja, kjer naj bi še vedno ležalo. V Trbovljah

¹⁷⁷ Celjski tednik, 26. 10. 1956, str. 3. Kljub raznim težkočam Apnenik Pečovnik izvršuje naloge.

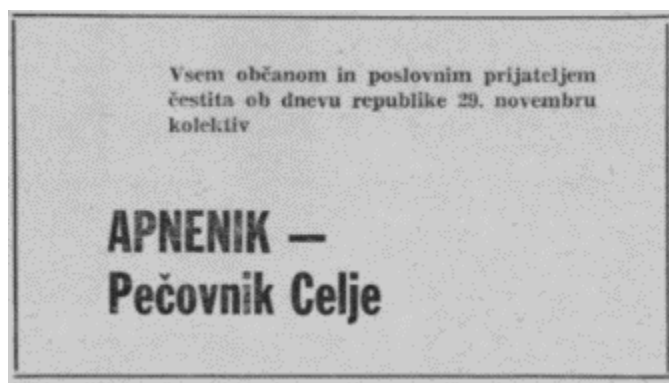
¹⁷⁸ Celjski tednik, 18. 12. 1959, str. 3. Rudnik Pečovnik je zalila voda.

npr. naj bi bili prehodi pod žičnico zavarovani. Novinar je predlagal, da jih zavarujejo tudi v Pečovniku.¹⁷⁹

Strelnska družina »Apnenik« Celje je leta 1961 štela 79 članov, kar je pomenilo 92 % vseh zaposlenih v kolektivu. Na občnem zboru so poleg ugotovitve o dobrih dosežkih sprejeli še sklep, da bodo svojo dejavnost razširili med pionirje in mladince v Pečovniku. V letu 1961 naj bi uredili tudi lastno strelišče.¹⁸⁰

Leto 1965 je bilo odlično za celjsko industrijo, saj naj bi v prvih devetih mesecih podjetja skupaj izvozila za dobrih 9 milijonov dolarjev. Tudi Apnenik naj bi se bil odlično odrezal, saj naj bi v veliki meri presegal proizvodnji načrt.¹⁸¹

Že naslednje leto 1966 so se kazalci uspešnosti industrije gradbenega materiala obrnili navzdol. Čeprav naj bi dobiček celotne kemijske industrije presegal tistega iz leta 1955 kar za četrtno, je industrija gradbenega materiala nazadovala zaradi nižje proizvodnje v Apneniku iz Pečovnika.¹⁸²

Slika 46: Čestitka Apnenika ob dnevu republike 29. novembra 1969. Vir: Novi tednik, 26. 11. 1969, št. 47, str. 6.

Gasilsko društvo Zagrad je praznovalo 25-letnico uspešnega dela. Pokroviteljstvo nad proslavo, ki je bila v nedeljo, 2. avgusta, sta prevzela »Apnenik«, industrija gradbenega materiala iz Pečovnika ter krajevni odbor SZDL »Pod gradom«. Poleg proslave so praznik počastili še z veselico pri gasilskem društvu v Pečovniku.¹⁸³

Delavec Apnenika J. L. je bil zaradi umora s sekuro svojega prijatelja M. S. obsojen na 8 let strogega zapora. Že med delovnim časom naj bi segal po alkoholu, na poti domov pa se je ustavil

¹⁷⁹ Celjski tednik, 29.4.1960, st. 5. Kako dolgo bo še tako?

¹⁸⁰ Celjski tednik, 27.1.1961, str. 11. Ne samo v kolektivih.

¹⁸¹ Celjski tednik, 5. 11. 1965, str. 3. Celjski izvozniki – odlično.

¹⁸² Celjski tednik, 4. 11. 1966, str. 3. Rahel vzpon proizvodnje. Zadnje trimesečje kaže na boljšo proizvodnjo.

¹⁸³ Novi tednik, 29. 7. 1970, str. 8. Praznik gasilcev iz Zagrada in Pečovnika.

v bližnjem gostišču »Francel«. Ob odhodu iz gostilne sta se prijatelja sprla. J. L. se je domov odpeljal s kolesom, M. S. pa naj bi odšel peš. Ko naj bi slednji prišel do domačije J. L. naj bi se prepir nadaljeval do epiloga v kuhinji, ki naj bi jo hudo razdejala. Razvneteža naj bi domačini razdvojili, nakar naj bi se M. S. vrnil s kolom. J. L. naj bi ga udaril s sekiro po glavi. M. S. naj bi obležal mrtev z razbito glavo. Oba sta bila mlada.¹⁸⁴

Sindikati so v obdobju socializma bili močni in naj bi ščitili delavce. Časopisni članek iz leta 1970, ko je bila huda gospodarska kriza, tega »socialističnega pravila« ne potrjuje. Komunistična oblast je bila močnejša od sindikatov, ki so morali popustiti v boju za delavske pravice zaradi hude gospodarske krize.

Oblast je zahtevala prehod na 42 urni delovnik. V letu 1970 v celjskih podjetjih prehod še ni bil izvršen edino v Apneniku. Sindikat se je pogajal še za nadomestilo za čas bolezni. Oboleli delavci naj bi za zdravljenje morali koristiti redni dopust. V prvem mesecu obolelosti nadomestilo naj ne bi bilo nižje od 70 % mesečnega osebnega dohodka (plače, op. a.). V nadaljevanju trajanja bolezni pa ne manj kot 80 % v tekočem letu doseženega osebnega dohodka. Sindikat je opozarjal tudi na nezadostno zdravstveno varstvo, varnost pri delu, preventivno varstvo in zdravstveno vzgojo delavcev.¹⁸⁵

Sklepamo, da so v Apneniku s preходом na daljši delovnik zavlačevali zaradi težkih pogojev dela v kamnolomu.

Novi tednik je februarja leta 1971 objavil pogovor s prometnim inženirjem Jožetom Rajtom, šefom prometne sekcije TP Maribor za Celje.

Že več desetletij so nameravali postaviti nove industrijske tire na industrijskih območjih. Obstoječi tiri so bili stari, njihove kapacitete pa so bile majhne. Poseben problem so Celjski industriji predstavljali industrijski tiri Kovinotehne, Tehnomercatorja, Kuriva in Apnenika, ker so se ti tiri cepili z odprto železniško progo. Dostavo voz in premik na navedene industrijske tire naj bi ovirali številni redni potniški in izredni tovorni vlaki. Železnica sama naj ne bi imela dovolj denarja, da bi financirala vse novogradnje in rekonstruirala obstoječe stare industrijske tire. Pripravljena pa je bila sofinancirati takšne projekte.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Novi tednik, 12. 8. 1970, str. 12. Epilog tragedije v Osenici.

¹⁸⁵ Novi tednik, 4. 11. 1970, str. 6. Sindikat ima besedo. Ogrožen socialni položaj.

¹⁸⁶ Novi tednik, 25. 2. 1971, str. 6. Če bo denar, bo elektrifikacija.

V rubriki »Pisma bralcev« je bilo objavljeno mnenje bralca Franca Trtnika iz Zagrada, da bi naselji Polule in Zagrad morali povezati z mostom. Eden izmed argumentov, ki ga je uporabil je bil tudi, da delavci podjetij Apnenika in Žične prav tako uporabljajo most. Leta 1972 je obe naselji povezovala le brv, ki pa je bila občasno zaprta.¹⁸⁷

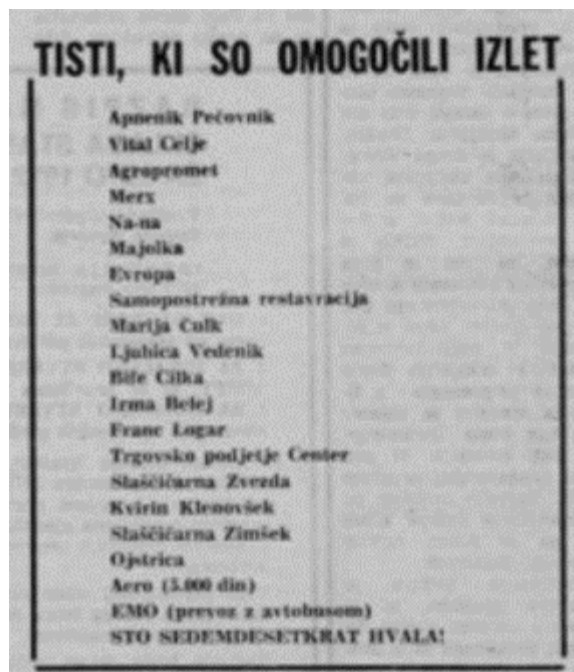

Slika 47: Marija Korošec, delavka v Apneniku. Vir: Novi tednik, 26. 4. 1972, str. 13.

Novi tednik je v rubriki »Njihovo življenje je materinstvo«, posvečeni materam in delavkam v aprilski številki objavil pretresljivo zgodbo z naslovom »Nabreklih žil uprta v hunt in s srcem pri otrocih« o Mariji Korošec, materi dvanajstih otrok, ki je bila zaposlena v Rudniku rjavega premoga v Pečovniku. Ko so otroci odrasčali, si ustvarjali lastne družine in sami »prihajali do kruha«, se je bila primorana spet zaposliti, ker je njen mož težko zbolel in zgaran ni mogel več delat. Renta in kasneje pokojnina, ki jo je dobival, ni zadostovala za preživetje. Še vedno je pri hiši bila kopica lačnih otrok. Štiri leta je v treh izmenah delala v Apneniku. Potiskala je apnenec k pečem in raztovarjala vagone premoga. Delala je v skupini z osmimi moškimi, kjer je bila edina ženska. Delala je tako dolgo, da si je nabrala dovolj let za lastno pokojnino. Leta 1972 je bila že deset let upokojenka in štiri leta vdova.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Novi tednik, 26. 4. 1972, str. 5. Pisma bralcev, O mostu.

¹⁸⁸ Novi tednik, 26. 4. 1972, str. 13. »Nabreklih žil uprta v hunt in s srcem pri otrocih.«

Slika 48: Donatorji, ki so omogočili izlet socialno ogroženim otrokom na morje. Vir: Novi tednik, 18. 05. 1972, str. 8.

Celjska podjetja in posamezniki - donatorji so v mesecu maju 1972 omogočili izlet 170 socialno ogroženim otrokom na slovensko obalo, na Debeli rtič. Tja so jih peljali štirje avtobusi Rdečega križa. Eden od donatorjev, ki so omogočili izlet je bil tudi Apnenik Pečovnik.¹⁸⁹

Na seji Medobčinskega sveta Zveze komunistov so podrobno obravnavali gospodarsko situacijo v celjski regiji. Celjsko gospodarstvo se je zaradi tkim. »drugega paketa ukrepov za odpravo nelikvidnosti« za stabilizacijo podjetij znašlo v težkem položaju. Veliko breme delovnih organizacij so bili blokirani žiro računi. V letu 1971 je bila skupna vrednost »blokade« celjskih podjetij kar 13 milijard starih dinarjev. V letu 1972 se je stanje močno izboljšalo, saj skupne blokade niso presegale niti ene milijarde. Še vedno je bila »blokirana« npr. Cinkarna Celje, prav tako tudi Apnenik Pečovnik. Podjetja, ki so imela blokirane žiro račune so morala zmanjšati osebne dohodke delavcev na 90% povprečnega osebnega dohodka preteklega leta (1971, op. a.). Odgovornost za nastale razmere so morali prevzeti odgovorni vodilni delavci – komunisti, »ki morajo še bolj kot doslej opraviti vse svoje številne in odgovorne naloge«.¹⁹⁰

Časopis je objavil intervju z glavnim celjskim sindikalistom Ivanom Kramerjem. Tema pogovora so bile delavske pravice, predvsem pravica delavcev do soodločanja v podjetjih, kjer so bili

¹⁸⁹ Novi tednik, 18. 05. 1972, stran 8. Veselje žalostnih.

¹⁹⁰ Novi tednik, 21. 12. 1972, stran 3. Z bitko šele na začetku.

zaposleni, skratka za samoupravljanje, ustanavljanje TOZD-ov in podobnih ukrepov, ki so jih določala ustavna dopolnila iz leta 1973. Sindikalni predstavniki naj bi dobili gradivo o ustavnih spremembah in delavce poučili o njihovih pravicah. Kramer je pohvalil tri podjetja: Kovinotehno, Merx in Zlatarno. Med številnimi podjetji, ki na tem področju naj ne bi naredila ničesar je omenjen tudi Apnenik Pečovnik. Razlog naj bi bil v pomanjkanju strokovnih kadrov. Krovni sindikat je pri tem ponujal strokovno pomoč.¹⁹¹

Celjsko gospodarstvo je leta 1973 v povprečju doseglo boljše rezultate, kot je bilo povprečje za slovenski prostor. V letu prej (1972, op. a.) je na Celjskem bilo blokiranih kar 30 organizacij, medtem, ko je leta 1973 to doživlja le 8 kolektivov. Med njimi je bil tudi Apnenik Pečovnik, ki je beležil izgubo.¹⁹²

Podjetje Apnenik je leta 1973 imelo že dlje časa nepokrito izgubo. Po veljavnih predpisih bi zaposleni morali prejeti samo 500 dinarjev osebnega dohodka. Po krajši prekinitvi dela so izvedli referendum, ki je odločil, da se Apnenik pridruži delovni organizaciji Ceste - kanalizacije. Referendum je uspel tudi v CE-KA, ker je med zaposlenimi v obeh podjetjih prevladovalo prepričanje, da bodo skupaj dosegli boljši poslovni rezultat.¹⁹³

Celjska industrija je v maju leta 1973 zaposlovala 13832 delavcev, kar je bilo dobre 3 % več kot leto prej. Največ ljudi so zaposlili v Cinkarni in Zlatarni. Apnenik je imel v maju 1973 manj delavcev kot leta 1972.¹⁹⁴

Dne 29. 11. 1973 na Dan republike se je podjetje Ceste-kanalizacije prestavilo v nove prostore na Lavo. Ob otvoritvi so opozorili tudi na problem Apnenika – Pečovnik. Direktor ing. Andrej Kamenšek in kolektiv CE-KA naj bi podpirala integracijo obeh podjetij.¹⁹⁵ Apneniku je v oktobru leta 1973 zmanjkalo premoga, zato so morali ustaviti eno peč, kar je še zmanjšalo planirani obseg proizvodnje.¹⁹⁶

¹⁹¹ Novi tednik, 25. 01. 1973, stran 9. Ponekod kasnijo, Intervju z Ivanom Kramerjem, predsednikom sindikata.

¹⁹² Novi tednik, 05. 04. 1973, str. 4. Nad povprečji SRS.

¹⁹³ Prav tam, str. 8.

¹⁹⁴ Novi tednik, 19. 07. 1973, str. 4. Iz delovnih kolektivov.

¹⁹⁵ Novi tednik, 06. 12. 1973, str. 1. Ceste kanalizacije so v novem.

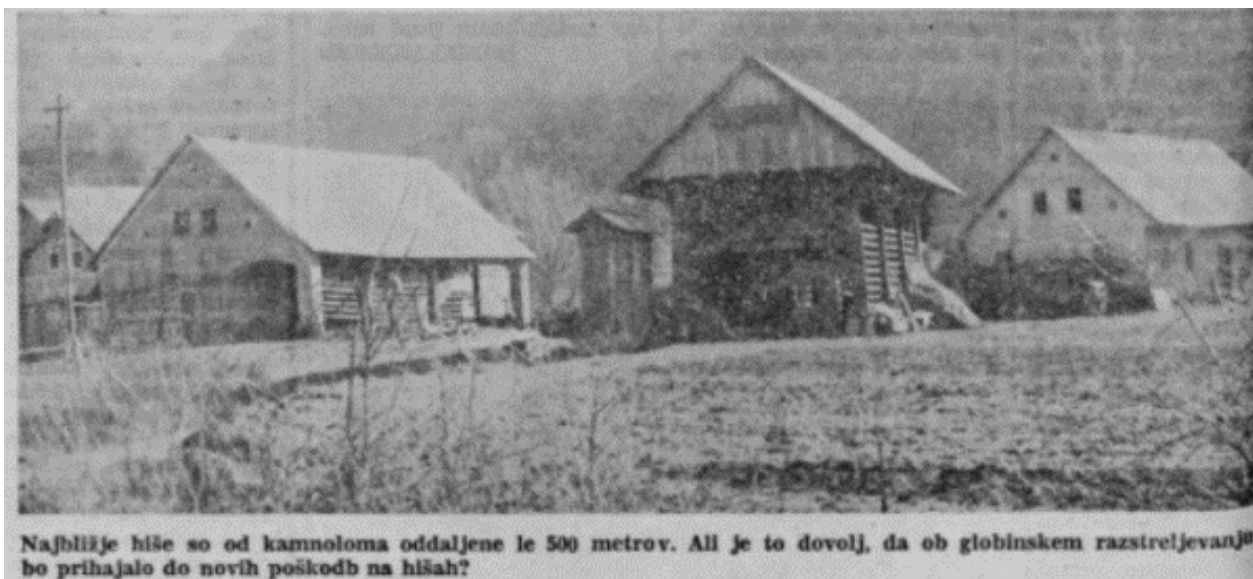
¹⁹⁶ Prav tam, str. 4.

Slika 49: Rubrika »Iz delovnih kolektivov« v časopisu Novi tednik. Vir: Novi tednik, 06. 12. 1973, str. 4.

Med krajani KS Zagrad in Apnenikom iz Pečovnika so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja bili napeti odnosi. Ta napetost je dosegla višek pozimi leta 1974, ko so se širile novice o morebitni razširitvi dejavnosti kamnoloma, rekonstrukciji apnenice in celo postavitve asfaltne baze. Krajanji Zagrada in Pečovnika še niso pozabili nenadzorovanega razstreljevanja v kamnolomu. Posledično naj bi se na hišah krajanov začele pojavljati razpoke. Prav tako bi se naj ob vsaki detonaciji tresli temelji tistih hiš, ki so stale nad opuščenimi rovi rudnika. Ko so leta 1973 Apnenik pripojili k podjetju Ceste-kanalizacije se je položaj umiril, ker naj bi razstreljevali brez nevarnosti za krajane. A ne za dolgo, kmalu so se začele širiti novice, da naj bi »novi gospodar« v kamnolomu začel z globinskim razstreljevanjem, kar naj bi domnevno povečalo izkoristek kamnoloma, sanirali pa naj bi tudi zastarelo apnenico. Jezo krajanov je spodbudila tudi namera po postavitvi asfaltne baze. Da bi rešili probleme so se sestali občani krajevne skupnosti, predstavnik podjetja Ceste-kanalizacije in predstavniki občinske skupščine. Sestanek spora ni zgladil, ampak ga je poglobil. Predstavniki podjetja Ceste-kanalizacija so jasno povedali, da sta poti le dve. Prva je ukinitve kamnoloma in apnenice, druga pa sanacija obeh in razširitev njune dejavnosti. V prvem primeru

bi vseh 40 delavcev ostalo brez službe. Nekaj delavcev bi sicer prekvalificirali na druga delovna mesta, a nekateri od njih so več kot dvajset let delali v Apneniku in drugega dela niso poznali. V primeru sanacije, bi prišlo da razširitve dejavnosti kamnoloma in apnenice. Povečala pa bi se tudi nevarnost onesnaženja okolja, ki pa je po sprejeti ustavi leta 1974 moralo ostati čisto. Podjetje CE-KA zaradi premajhne zainteresiranosti banke ni moglo sanirati izgube Apnenika, z globinskim razstreljevanjem pa naj bi kmalu pričelo. Podjetje je krajanom zagotavljalo, da po izračunih globinsko razstreljevanje naj ne bi poškodovalo njihove lastnine. Pri sočasni eksploziji z več kot 35 tonami eksploziva, naj bi prišlo do potresa četrte stopnje, a podjetje je zagotavljalo, da ne bodo razstreljevali z več kot dvema in pol tonama eksploziva. Ob prvem razstreljevanju naj bi bili prisotni tudi strokovnjaki iz seizmološkega zavoda Slovenije, njihove meritve pa naj bi dale končni odgovor.

Slika 50: Hiše najbližje kamnolomu, ki naj bi bile utrpele največjo škodo. Vir: Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8.

Predstavniki KS Zagrad **Jure Podrgajs** je menil, da bo razširitev kamnoloma zahtevala novo tehnologijo lomljenja kamenja. Zahteval je povračilo morebitne nastale škode za katero v preteklosti nihče ni odgovarjal. Predlagal je zaplombiranje trenutnih razpok na hišah in fotografiranje poškodb vseh ogroženih hiš. Po prvem razstreljevanju bi lahko ugotovili, če je prišlo do nove škode. Krajanje so bili občutljivi tudi za ozko cesto, ki so jo zgradili z lastnimi sredstvi. V preteklosti je kamnolom za transport kamenja uporabljal žičnico, ki je leta 1974 bila že tako dotrajana, da so kamenje vozili le še po cesti. Tovornjaki, ki so prevažajo kamenje naj bi imeli dvakrat večji osni pritisk, ki bi ga cesta lahko prenesla. Če bi CE-KA želel postaviti novo hidrarno

za apno, bi se iz nje širil dim in prah. Krajan **Martin Kumer** je živel v bližini kamnoloma. Na njegovi hiši je bilo nekaj razpok, ki jih je pripisoval eksplozijam v kamnolomu. Trdil je, da bi morali pregledati celoten hrib Grmado. V bližina kamnoloma je bil nevaren skalnati previs, ki ob vsakem tresljaju grozi, da se bo zrušil na 18 hiš v dolini. Menil je, da naj bi globinsko razstreljevanje popolnoma uničilo okolje v Gornjem Pečovniku. Investitor bi moral odkupiti zemljišča zaradi česa naj bi bilo veliko družin ogroženih. Za morebitno nastalo škodo je Kumer zahteval jamstvo občine. Menil je, da do razširitve izkoriščanja kamnoloma ne bi smelo priti.

Slika 51: Martin Kumer in Jure Podrgajs, udeleženca sestanka o problematiki Apnenika. Vir: Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8.

Občani – krajan KS Zagrad	Podjetje CE-KA
- Strah pred škodo zaradi razstreljevanja	- Nerentabilnost Apnenika
- Strah pred onesnaženjem okolja	- Posodabljanje delovnega procesa
- Uničevanje ceste, ki so jo krajan sami vzdrževali	- Zagotavljanje dela za 40 ljudi

Tabela 9: Argumenti krajanov KS Pod gradom in podjetja CE-KA. Vir: Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8.

Novinar, ki je delal prispevek je zaključil, da bodo občani morali pristati, da podjetje lahko dokaže pravilnost svojih izračunov, podjetje pa občanom mora zagotoviti, da ne bo kršilo njihove ustavne pravice do čistega okolja.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Novi tednik, 24. 01. 1974, str. 8. Za čisto okolje.

Po podatkih oddelka za gospodarstvo in družbene službe pri občinski skupščini Celje se je obseg proizvodnje v februarju 1974 povečal glede na mesečno povprečje leta 1973 kar za dobrih 21 %. Najhujši izpad proizvodnje je imel Apnenik Pečovnik, kjer so **v drugi polovici februarja leta 1974 ukinili proizvodnjo apna.**¹⁹⁸

O Koroščevi mami se je po treh letih v Novem tedniku pojavil še en članek.

Koroščeva mama je po povratku moža iz Nemčije od koder je prišel bolan štiri leta delala v rudniku Pečovnik. V sedmih urah je morala premetati dva vagona »kolna«, kar je bilo 47 ton. Kasneje je delala v Apneniku, kjer je sejala apno in polnila peči. Nalagala je kamenje, ki so ga s »hunti« vozili do peči. Delala je med samimi moškimi. Velikokrat naj bi pobirala še njih, ker zaradi mraza in vročine naj ne bi zdržali. »Pocepali so kot muhe.« Ko se je uprla s hrbtom v hunt je mislila na svoje otroke, ki so bili sami doma, kjer jim je starejša sestra nadomeščala mater. Delala naj bi po tri »šihte«, najraje ponoči, da je podnevi lahko sadila fižol in krompir, ker v Pečovniškem grabnu naj ne bi nič drugega zraslo. Na delu naj bi dedci pod huntom cepali od »ta močnega« zato naj bi se večkrat uprla s hrbtom vanj, dedce pa naj bi čakala, da so se streznili. Ta »strup« je tam dobro spoznala.¹⁹⁹

Slika 52: Koroščeva mama z družino. Vir: Novi tednik, 26. 12. 1975, str. 7.

¹⁹⁸ Novi tednik, 11. 04. 1974, str. 4. Porast proizvodnje.

¹⁹⁹ Novi tednik, 26. 12. 1975, str. 7. Ko je bil kruh potica.

Izletniki, ki so hodili peš na Celjsko kočo so na svoji poti leta 1978 videvali neurejeno okolico tedaj že nekdanjega Apnenika. Napol porušena poslopja, rjaste sode, kupe apna ... Leto prej, leta 1977 so v KS Pod gradom sklenili, da bodo okolico Apnenika uredili. Vsled tega se je novinarka oglasila pri predsedniku KS Francu Kumru, ki je trdil, da je Apnenik bil v lasti Komunalnega podjetja, kjer so dolžni urediti neurejeno okolico Apnenika. Krajan Pečovnika in Zagrada so bili dela pripravljeni opraviti sami, ker so tam načrtovali gradnjo igrišča. Kasneje so namero opustili, ker so igrišče zgradili v Pečovniku ob potoku Ločnica, okolica Apnenika pa je ostala neurejena. *»Morda pa imajo lastniki Apnenik za nekakšno znamenitost, na katero so ponosni«*, je novinarka Magda Tratnik ošvrknila odgovorne.²⁰⁰

3.3. »Od kamna do apna«. Delovni proces v Apneniku

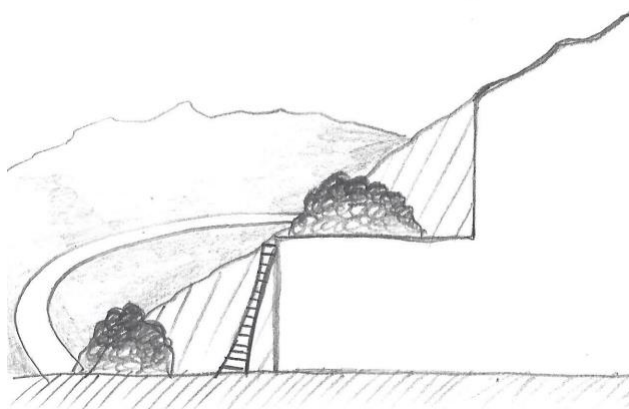
Skušali smo rekonstruirati delovni proces od izkopavanja kamna v kamnolomu do nakladanja apna na železniške vagone. V kamnolomu Pečovnik so kamen odkopavali na poseben način. V intervjuju nam ga je skiciral in pojasnil gospod Franc Klinar. Pri izkoriščanju kamna so v kamnolomu nastale značilne etaže (terase), ki so sicer močno zaraščene vidne še danes.

Slika 53: Terasa v zapuščenem kamnolomu Pečovnik jeseni leta 2022. Foto: Aljoša Vornšek.

²⁰⁰ Novi tednik, 24.8.1978, str. 13. Naš kraj, Celje: Pod gradom Apnenik neurejen.

Ko je pri odkopavanju v hribu nastala ravna stena so kopanje prestavili na višji del hriba in postopek ponovili. Teraso so glede na obliko terena - hriba oblikovane v polkrožni obliki in se zajedajo v hrib. Na vsaki novi terasi so imeli cesto, ki so jo na teraso speljali bočno.

Slika 54: Način odkopavanja kamenja – nastanek teras. Avtor risbe: Cveto Prevodnik.

V etaži je delala »partija« delavcev (skupinica, ki jo je sestavljal miner in pomočniki). Pomočniki so z železno »štango« (palico) v živo skalo delali luknje, kamor so zatlačili eksploziv (smodnik ali dinamit). Skalo so razstrelili. Nato so pomočniki s »puharji« (macolami težkimi cca 5 kg, op. a.) razbijali »samice« (ogromne skale, ki niso razpadle, op. a.). Poiskati so znali žilo – šibko točko skale in skala je z dobro odmerjenim udarcem razpadla. V nasprotnem primeru bi lahko po samici zaman udarjali cel dan in bi le-ta ostala cela.

Kamenje so iz zgornjega v spodnji kamnolom transportirali s »spuščalko«, ki je delovala na principu prostega pada. Na njej sta bila povezana dva vozička ovalne oblike (dolžine približno en meter). Ko so prvega napolnili s kamenjem in ga spustili v spodnji kamnolom, se je drugi samostojno dvignil. V spodnjem kamnolomu so na dnu imeli Decauville-sko železnico (poljsko železnico) s katero so tovor iz vagonetov prekucnikov vsuli v mehanično drčo med zgornjim in spodnjim nivojem kamnoloma.

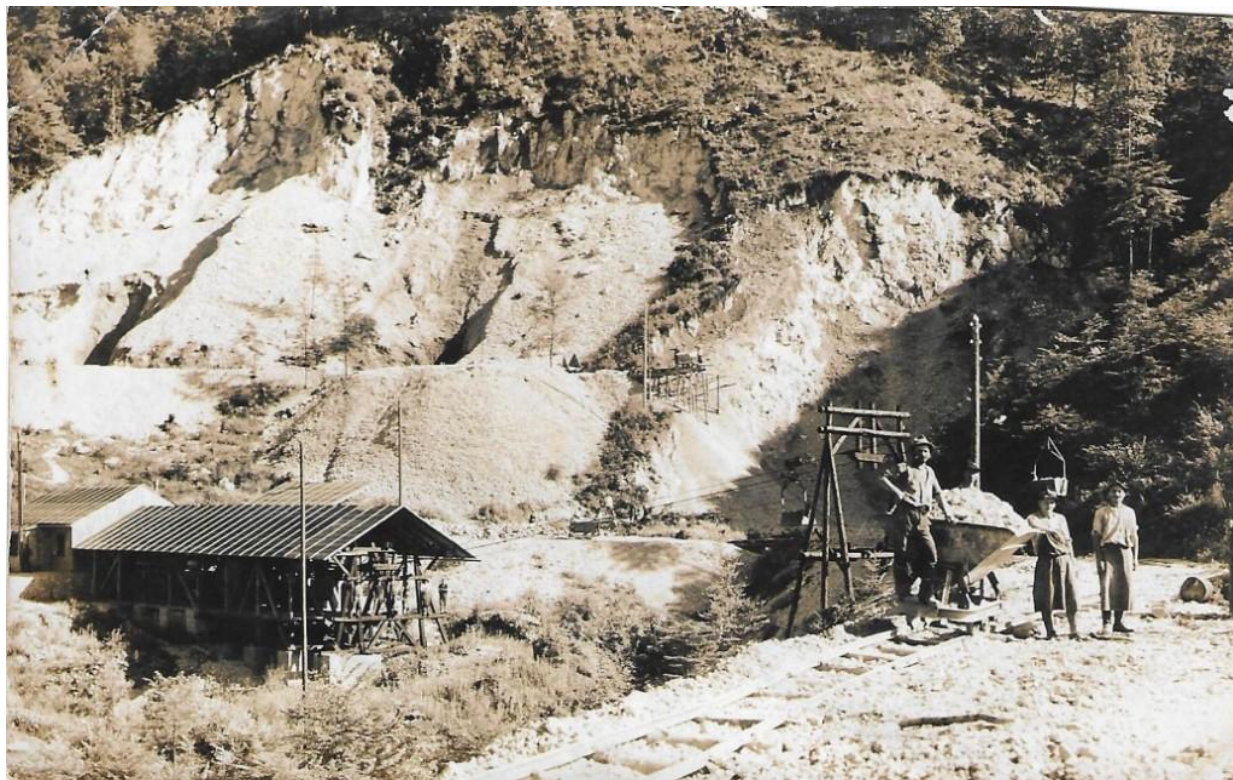
Pred 2. svetovno vojno in še takoj po vojni (poročilo iz leta 1948) je v kamnolomu bila baraka, kjer je strojnik po poševni progi (vzpenjači) spuščal napolnjene vagone 120 metrov nižje. Vagončke sta tam na poljski tir usmerila dva delavca in ju potiskala po nagnjenem terenu do »bunkerja«. V bunkerju je bilo »žrelo« drče po kateri so iz vagonom prekucnikov spustili tovor – kamen. Po drči je kamenje steklo do nakladalne postaje žičnice. Na »ustju« drče je kamenje na nakladalni postaji »bruhalo« v viseče vagončke, ki so tovor odnesli po 1500 m dolgi žičnici do vhoda v dolino, kjer je bila apnenica.

Slika 55: Gornji kamnolom, najvišja etaža. Foto: Janko Obrez, 1958. Vir: SI_ZAC/1612/00049.

Slika 56: Spodnji kamnolom s »spuščalko« med etažami kamnoloma. Foto: Janko Obrez, 1958. Vir: SI_ZAC/1612/00049.

Slika 57: Ozkotirna poljska železnica, ki je povezovala kamnolom in nakladalno postajo. Vir: Stara razglednica iz osebnega arhiva.

Pred vojno so med kamnolomom v Suhem potoku in apnenico na izhodu iz doline imeli postavljene preproste lesene nosilce za žičnico po kateri je kamen potoval v visečih vozičkih »huntih«. Slika te prve žičnice je bila objavljena v časopisu Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6. V nalogi je objavljena v poglavju Apnenik v zgodovinski periodiki. Po 2. svetovni vojni so žičnico prenovili. Na 1,5 km dolgi poti med kamnolomom in apnenico so postavili okoli 20 velikih lesenih nosilcev »štenderjev«.

Slika 58: Separacija pod kamnolomom, tehnologija po 2. svetovni vojni. Foto: Janko Obrez, 1958. Vir: SI_ZAC/1612/00049.

Na sliki iz konca petdesetih let se vidi poljska železnica, po kateri so delavci potiskali polne vozičke iz kamnoloma. Poševna drča je povezovala poljsko železnico in nižje ležečo nakladalno postajo. Slednja je pogorela leta 1958, a so jo hitro obnovili po izvirnih načrtih podjetja Pohling, ki jo je prvotno postavilo. V nakladalni postaji »bunkerju« so polnili hunte (viseče vozičke-prekucnike, ki jih je bilo 28). V hiši pod nakladalno postajo so bile garderobe za delavce, sem so se po potrebi tudi umaknili med razstreljevanjem skal v kamnolomu. V daljavi se vidi 5 »štenderjev«, (lesenih nosilcev na vsakih 50-100 metrov z »zajlo« (jeklenico), ki je nosila hunte. Štenderji so nadomestili preproste nosilce žičnico, ki jih je postavila TDR leta 1928, ko so začeli izkoriščati apnenec iz kamnoloma v Pečovniku.

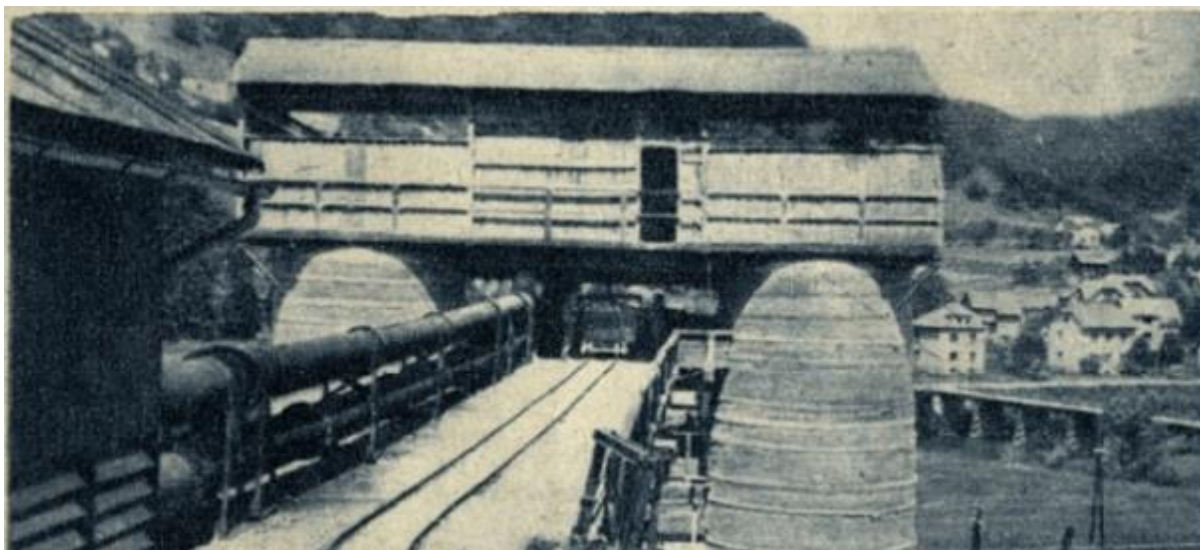
Med drugim in tretjim »štenderjem« je transformator, kjer se je zgodila še ena smrtna nesreča. Oče je pozval sina, naj spleza gor in vzame bakreno žico, ko transformator ni bil več v uporabi. Žica je

bila še pod napetostjo in otrok naj bi umrl zaradi udara električnega toka (Franc Klinar, ustni vir, 22.1. 2023).

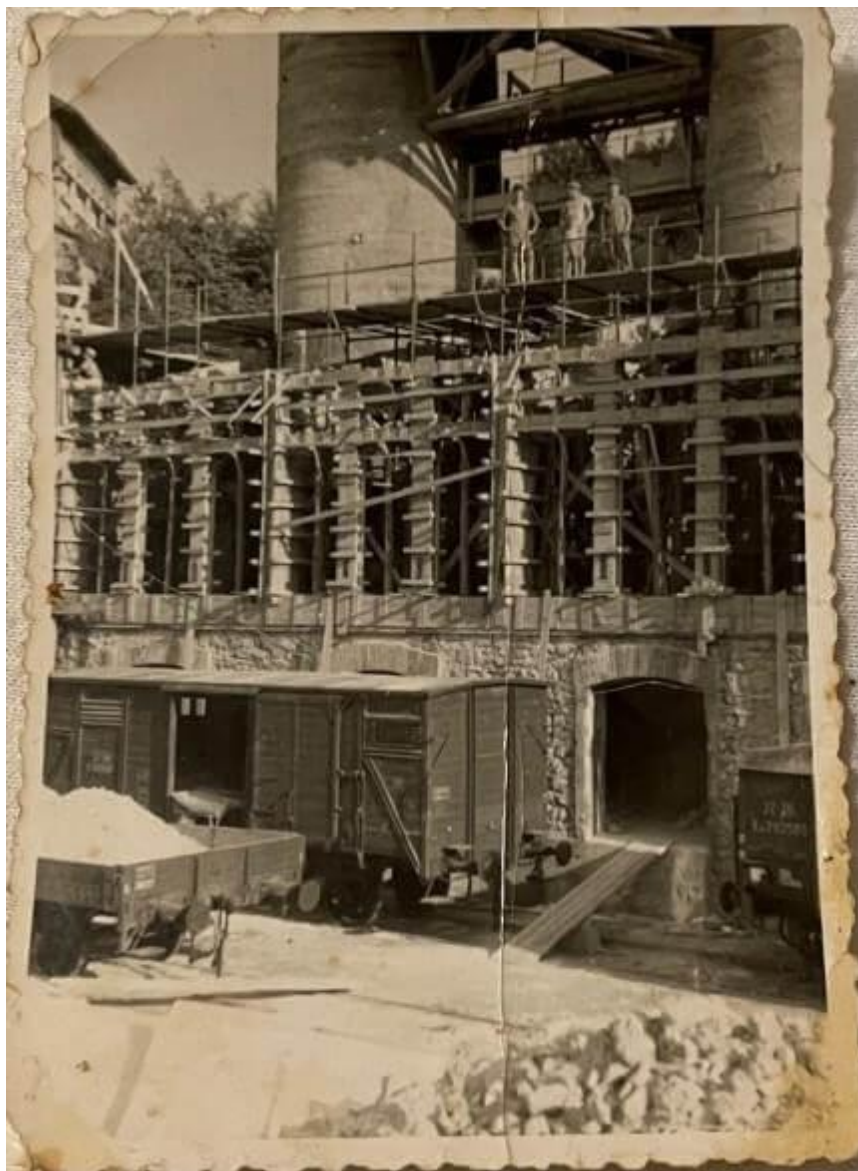
Slika 59: Pogled na apnenico na izhodu iz doline po letu 1960. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.

Po besedah vidnega člana FB skupine »Stare celjske vedute in razglednice« gospoda Igorja Kolenca, sta oba stolpa in povezovalni most stala do 80-ih let 20. stoletja, ko so ju odstranili. Na koncu pečovniške doline je stala apnenica, kjer sta bili dve peči. Na zgornji fotografiji je viden zadnji »štender« žičnice, ki je hunte pripeljala do velike lesene zgradbe - razkladalne postaje (bunkerja), ki je vidna na sliki zgoraj levo. Večino iz kamnoloma pripeljanega materiala so z vagoneti po poljski železnici (okoli leta 1960 je bila že pod streho) izmenično sipali v dve peči. V pritličju enonadstropne stavbe (zgrajene leta 1923) je bil prostor za izvlek apna. Peči so polnili s polnilnega odra, 15 metrov nad tlemi, ki je bil povezan z lesenim mostom. Po njem je tekkel ozek tir za preklopne dovozne vozičke.

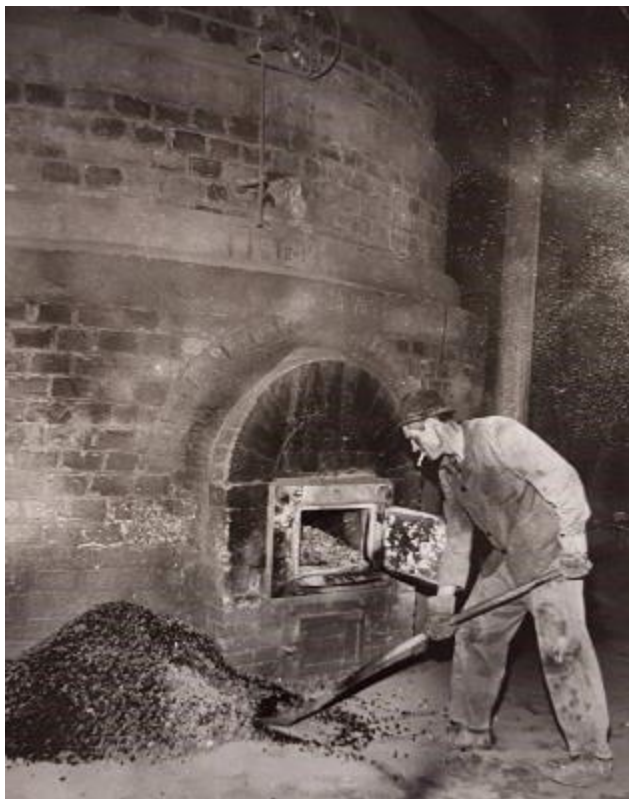
Slika 60: Sipanje kamna v peči iz mosta. Vir: Naš tovariš, 17. 11. 1954, Priloga, str. 6.

K pečem za žganje apna je vodil most. Iz mostu so apnenec z mehaniziranimi napravami iz vagonetov na poljskih tirih vsuli v obe peči.

Slika 61: Obnova prvega nadstropja apnenice v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Nadstropje je sprva bilo leseno. Konec 60-ih so ga pozidali. Na sliki so v pritličju vidna 3 okna - odprtine za izvlek apna, ki so ga tovorili na vagone, kar je razvidno iz fotografije.

Slika 62: Kurjenje visokih peči s premogom. Vir: PAM, SI_PAM/0969.

Fotografija je iz ene izmed apnenic Tovarne dušika iz Ruš po 2. svetovni vojni, ko TDR ni bila več lastnica Apnenika. TDR je zato po drugi svetovni vojni postavila lastne apnenice.

3.4. Kamnolom Pečovnik v literaturi

Med degradiranimi območji vzhodne savinjske regije Maja Plevčak v svoji diplomski nalogi omenja tudi kamnolom Pečovnik, ki ga imenuje kamnolom v Zagradu.

Kamnolom v Zagradu spada med območja za pridobivanje mineralnih surovin. Kamnolom katerega lastništvo ni znano²⁰¹, ne obratuje in je zapuščen. Površina obravnavanega območja je 6,92 ha. Območje ni sanirano, vendar so dolgoročne usmeritve usmerjene v sanacijo in nato pogozditev terena. Dejanska raba je odprto zemljišče brez oz. z nepopolnim rastlinskim pokrovom, namenska raba je območje mineralnih surovin. Dostop do kamnoloma je otežen, zaradi grmičevja,

²⁰¹ Lastnik velike večine ozemlja kamnoloma je republika Slovenija. Upravljalca pa sta dva: Slovenski državni gozdovi d.o.o. in Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS. Vir: <https://ipi.eprstor.gov.si/jv/>

ki ga obdaja. Kot negativno opazko iz ogleda terena je vredno omeniti, da se na območju nahajajo črna odlagališča odpadkov. Kamnolom omejuje drevje, ki ga hitro zarašča tudi v notranjost.

Slika 63: Območje kamnoloma Pečovnik, ortofoto posnetek. Vir: Google Maps, januar, 2023.

Kamnolom se nahaja med Celjem in Štorami, jugozahodno od vasi Zvodno na severnih pobočjih Grmade in Bavča na nadmorski višini med 300 in 500 m. Odprt je bil leta 1928 in je obratoval z manjšimi prekinitvami vse do poznih devetdesetih let preteklega stoletja. Pridobivali so apnenec za potrebe gradbeništva.²⁰²

Kamnolom Pečovnik je v svoji diplomski nalogi obravnaval tudi Jože Kumer. Ukvarjal se je z možnostjo sanacije kamnoloma.

Kamnolom tehničnega gradbenega kamna - apnenca Pečovnik pri Celju je lociran severovzhodno od naselja Pečovnik in južno od naselja Zagrad in Zvodno. Leži nad severovzhodnim delom hriba Bavč in severovzhodnim delom hriba grmada, na nadmorski višini okoli 300 in 500 m. Območje je precej zakraselo ter s strmimi pobočji. Na območju pridobivanja je teren pretežno že odkrit, malo je humusa in slabega nizkega drevja z grmovjem. Na zahodni strani kamnoloma je pretežno že odkopano pobočje, za katerim je strelišče.

²⁰² Besedilo je povzeto po: Plevčak, Maja. Degradirana območja vzhodne Savinjske regije. Diplomaska naloga. VŠVO, Velenje 2012.

Slika 64: Makadamska cesta proti kamnolomu. Foto: Jože Kumer, 2002.

Od železniške proge Zidani most - Celje, pod katero je cestni podvoz do kamnoloma, je oddaljen okoli 1,5 km. Dostop iz Celja je po asfaltni cesti do Zvodna oz. Pristave, kjer se odcepi makadamska cesta proti kamnolomu, dolžine cca 600 m. V neposredni bližini kamnoloma ni naselja, posamezne stanovanjske hiše in gospodarska poslopja severno in zahodno od kamnoloma so oddaljene 400 do 600 metrov.

Slika 65: Naselje Pristava. Foto: Jože Kumer, 2002.

Ob severnem robu kamnoloma so posamezni funkcionalni objekti za potrebe kamnoloma. Od predelovalnih in postrojenja sta bili le drobilnica s klasirnico in transportne naprave, ki odlagajo posamezne vrste agregatov načasne deponije, od koder se odvzema ta material po potrebi. Začetki izkoriščanja kamnoloma segajo v leto 1928. Apnenec so v začetku pridobivali predvsem za žganje oz. proizvodnjo apna, kasneje pa za različne potrebe gradbeništva, predvsem gradnjo cest. Apnenica Pečovnik je bila locirana v bližini železniške proge Zidani most - Celje in transport apnenca iz kamnoloma se je vršil po žičnici za apnenico in za druge potrebe v gradbeništvu. Po opustitvi apnenice leta 1973 so se naprave za proizvodnjo gramoza prenesle na sedanjo lokacijo kamnoloma. Transport proizvodov apnenca pa prevzamejo kamionski prevozi, kar je skupaj z

kamnolom v kasnejših letih pri krajanih tega območja povzročilo veliko nezadovoljstvo in težnjo po zaprtju kamnoloma.

Apnenec je po sestavi pretežno masiven organogen, z vmesnimi vložki in boljših terciarnih kamnin, ki so tektonsko vključene v apnencu ob prelomu. V kamnolomu je bilo v devetdesetih letih 20. stoletja zaposlenih 5 delavcev na neposredni proizvodnji in predelavi, 2 delavca na nakladalcih in 1 režijski delavec.

Kamnolom je imel nameščene naslednje predelovalne naprave:

- ♦ nakladalec - čelni z žlico 1,5 m - za nakladanje v kamnolomu,
- ♦ 2 kamiona 10 m - za transport,
- ♦ separacija v kamnolomu - vstopni vsipni bunker,
 - dodajalec,
 - tresilna miza,
 - čeljustni in gredni drobilec in transportni trakovi.

Pridobljeni agregati iz apnenca v kamnolomu Pečovnik so se pretežno uporabljali predvsem za nasipe spodnjih ustrojev cestišč, je pa bila njihova uporaba možna tudi za betone, malte in večji kosi za obloge strug oz. rečnih korit. Prodaja se je vršila na celotnem območju občine Celje - za krajevne skupnosti, gradbena podjetja in individualne uporabnike.

Pomemben dokument za to območje je sprejet odlok o prostorsko ureditvenih pogojih, katerega je dne 21. 12.1990 sprejela Skupščina občine Celje. Odlok je bil naravnan tako, da so se izvajali takšni posegi v prostor, ki so bili skladni z ukinitvijo kamnoloma.

Slika 66: Dno kamnoloma in prvi dve etaži. Foto: Jože Kumer, 2002.

Etažne brežine so v povprečju visoke 24 m, nakloni brežin kamnoloma pa v povprečju znašajo 70°. Gornja točka aktivnega dela kamnoloma se nahaja na 125 m relativne nadmorske višine,

osnovni plato pa je na 35 m relativne nadmorske višine. Meteorne vode si utirajo nove poti od predvidenih in nadzorovanih in pospešeno erodirajo material proti dnu kamnoloma.

Slika 67: Cesta na najvišji etaži se hitro zarašča. Foto: Jože Kumer, 2002.

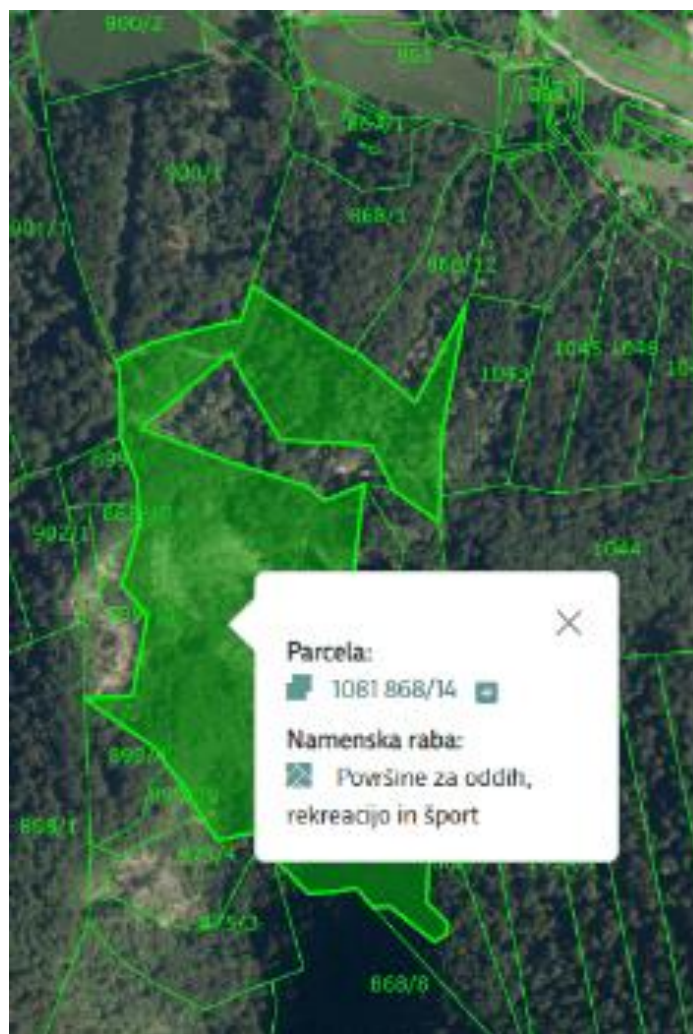
Z opustitvijo izkoriščanja kamnoloma konec devetdesetih let prejšnjega stoletja so opustili tudi varnostnih ukrepov. Zaradi delovanja naravnih učinkov so se poslabšale varnostne razmere v kamnolomu. Pričakujejo se porušitve in plazenja visokih in razrahljanih delov kamnoloma. V nevarnosti bi lahko bili sprehajalci, živali, objekti in oprema, ki je sicer zapuščena. Lahko bi se porušila zgornje etažne brežine najvišje relativne nadmorske višine 125 m, kar bi povzročilo poškodbe terena in prekinitev potoka Suhi graben, kar bi povzročilo spremembe pretoka vode in povečalo možnost zajezev in stoječe vode. Ob prenehanju obratovanja so etaže bile zapuščene »sredi dela« in so zato izpostavljene predvsem vremenskim vplivom, kar poslabšujejo njihovo stabilnost. Trenutno stanje kamnoloma je nemogoče spremeniti - sanirati, ne da bi pri tem ostal trajen vpliv na okolje in na videz krajine.²⁰³

V kamnolomu sta leta 2006 Miha Jeršek in Vili Podgoršek iskala minerala kalcit in markazit. Nastal je zanimiv članek o prevladujočih kamninah v kamnolomu.

Območje kamnoloma je iz triasnih in terciarnih kamnin dolomita, rjavih ali sivorjavih glinavcev in peščenjakov. Za njimi je plast nekaj deset metrov debelega temnosivega do temnosivozelenega porfirja, ki ponekod prehaja v zelenkast ali rdeč tuf. Največ je svetlosivega do sivega, pretežno masivnega drobnnozrnatega apneneca, ki ponekod prehaja v siv drobnozrnat dolomit. Severno od kamnoloma so terciarne plasti oligocenske in eocenske starosti. Iz oligocena je konglomerat, ki

²⁰³ Besedilo je povzeto po: Kumer, Jože. Predlog sanacije opuščene kamnoloma Pečovnik pri Celju. Diplomski naloga. FAGG, Ljubljana 2004.

navzgor prehaja v siv peščenjak in še višje v lapor. Zgornji del oligocenskih plasti pa iz andezitnega tufa. V kamnolomu je plast apnenca debela preko 200 m in močno zakrasela. Veliko je razpok in manjših prelomov, ob katerih je apnenec zdrobljen v širini od 1 do 10 m. Ponekod je rjave barve. Vmestne žile so zapolnjene z ilovico. V kamnolomu najdemo kristale kalcita in redkeje markazita.²⁰⁴

Slika 68: Parcela in namenska raba večine zemljišča zapuščenega kamnoloma v Pečovniku. Vir: <https://ipi.eprostor.gov.si/jv/>

²⁰⁴ Besedilo je povzeto po: Jeršek, Miha in Podgoršek, Vili. Kalcit in markazit v kamnolomu Pečovnik. Scopolia. Supplementum 3, str. 177-179, 2006.

4. Intervjuji – delo z ustnimi viri

4.1. Intervju z Jožetom Kodretom

Priča (intervjuvanec – informator) Jože Kodre, rojen 24. 1. 1942 v Celju. Je upokojenec in živi v Novi vasi v Celju. Je Levov stari oče. Njegovi spomini segajo v šestdeseta in sedemdesetih leta prejšnjega stoletja ko je bil Levovih let in je pogosto odhajal peš na Celjsko kočo čez Pečovnik ali čez bližnji Hudičev graben. Jože se spominja začetkov po drugi svetovni vojni in žalostnih koncev (konec 80-ih in v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja) mnogih celjskih velikih tovarn. Spominja se propada Apnenika iz Pečovnika.

Lev: Torej se podjetja Apnenik spominjaš zaradi pohodov na Celjsko kočo?

Jože: Da. Od takrat minilo več kot šestdeset let. Z bratoma smo ob nedeljah hodili na Celjsko kočo mimo Apnenika čez Pečovnik ali pa po dolini vzhodno, čez Hudičev graben kjer je bil tudi kamnolom, od koder so pridobivali apnenec.

Lev: Ta kamnolom v Pečovniku si je lastil Apnenik?

Jože: Da. Še danes se vidijo ostanki tega kamnoloma, čeprav je že precej zaraščen.

Lev: Na slikah in kartah sem opazil, da je iz kamnoloma proti apnenici potekala žičnica.

Jože: Da, električna žičnica. Na eni vrvi so bili pritrjeni vagončki – prekucniki v velikosti približno enega kubičnega metra. Teh vagončkov je po moji oceni bilo približno 30.

Lev: Kakšna je bila približna hitrost potovanja vagončkov?

Jože: Vagončki so proti pečem potovali počasi, dalo se jih je šteti. Naloženi so bili s kosi apnenčastih skal. Zgodaj zjutraj smo v vagončkih videli kakšnega delavca, ki se peljal na delo v kamnolom.

Lev: Ali je bilo na deloviščih videti veliko ljudi?

Jože: Ne spomnim se velikega števila delavcev. Videli smo jih pri pečeh in spodaj, kjer so nalagali žgano apno na vozove, vagone ali na tovarnjake. Tovornjakov je bilo v Celju malo. Bližnji rudnik

rjavega premoga je imel v lasti enega ali dva tovarnjaka, s katerima so vozili pečovniško apno po Sloveniji. Z vagončki in vozovi pa so ga pa vozili v skladišče, ki je bilo na drugi strani ceste.

Lev: Kako so to apno skladiščili?

Jože: Imeli so velike vreče. Videli smo velike kupe žganega apna, ker niso imeli strojev za polnjenje papirnatih vreč, ampak so jih polnili ročno z lopato ali s posebnimi vilami.

Lev: V Apneniku so delali apno. So proizvajali še kaj?

Jože: Tudi gramoz so delali. Z njim so vzdrževali železniško progo in gradili ceste, ki so takrat bile makadamske. Kamenje so drobili v kamnolomu in so bili namenjeni za gradbeni material.

Lev: V dokumentu sem zasledil, da so v bližini obrata imeli »izsipališče« oz. »odval« kot so odlagališče jalovine imenovali takrat. Kje je bilo to?

Jože: Ne vem kje točno so imeli deponijo jalovine. Uporabili so jo za gradnjo. Gradbenega materiala takrat ni bilo za dobiti. Spomnim se kupov rdeče zemlje, pomešane s kamenjem, kar so uporabljali za utrjevanje cest. Za podlago železniških tirov pa so uporabljali čist sortiran drobljenec s premerom med 3 in 5 cm. Podobno je še danes.

Lev: Si bil kdaj priča razstreljevanju skal v kamnolomu? So bile na planinski poti čez gozd vidne poškodbe od eksplozij v kamnolomu?

Jože: Na poti mimo kamnoloma smo včasih slišali trobento, ki je opozarjala na razstreljevanje. Spomnim se ropota kompresorjev, s katerimi so v skale vrtali luknje, v njih namestili razstrelivo in ga prižgali z vžigalnimi vrvicami. Pred razstreljevanjem je delavec opozarjal, da bo eksplozija. Takrat v bližini kamnoloma ni bilo nobene poti. Današnja pot je bila speljana kasneje, ko je bil kamnolom že zapuščen. Takratna pot je bila od kamnoloma oddaljena pol kilometra, tako da ni bilo nevarnosti za pohodnike. Takrat je pohodnikov bilo bistveno manj kot jih je danes.

Lev: Eksplozije v kamnolomu si slišal?

Jože: Seveda. Videli smo tudi dim, potem pa so se začele valiti po pobočju ogromne skale in plaz drobnega kamenja in zemlje.

Lev: Kaj so delavci delali z velikimi skalami? So jih razbijali ročno ali strojno?

Jože: Skale »samice« so merile po 2 - 3 m³. Razbijali so jih ročno z macolami in s pnevmatskimi kladivi. Manjše kamenje so morali ročno naložiti na vagončke. Vagončki so tovor prenašali po žičnici nižje v dolino do peči.

Lev: So kamenje v vagončke nakladali kar na prostem ali v kakšnem objektu?

Jože: V kamnolomu je bilo pokrito mostišče, kjer so delavci nalagali vagončke na normo. Vagončki se znotraj mostišča sploh niso ustavljali. Potovali so počasi, da so jih delavci sproti nalagali. V kamnolomu je delo bilo fizično naporno in nevarno. Morali so ročno dvigovati skale težke tudi 20-30 kilogramov.

Lev: Kako so spodaj v apnenici pri pečeh vagončke raztovorili?

Jože: Tam je bil spet most. Ko so vagončki prišli na most, je delavec ročico žičnice preklopil in vagonček prekucnil v posebno drčo, po kateri se je material zvalil proti pečem.

Lev: Ali je material iz te drče padal neposredno v peči ali so delavci peči polnili ročno?

Jože: Nisem prepričan. Material ni neposredno sam padal v peč, ampak so peči polnili delavci ročno.

Lev: Ali se je dalo videti v notranjost peči?

Jože: Mi smo hodili po poti približno 50 metrov vstran in smo gledali v žareče odprtine. Zdi se mi, da se je vročina peči čutila vse do poti.

Lev: So bile te peči visoke?

Jože: Bile so zelo visoke. Zidane so bile iz rdeče opeke. Premer ene peči ocenjujem na približno 10 metrov. Kurili so s premogom in tako »kuhali« apno.

Lev: Kako bi ocenil velikost območja Apnenika in njegov pomen?

Jože: Območje je obsegalo zemljišče okrog apnenice na izhodu iz doline v bližini železniške proge Maribor – Zidani most in še območje kamnoloma višje v dolini. Območji sta bili povezani z

elektrificirano žičnico. Apno je bilo pomemben gradbeni proizvod za beljenje sten. Dodajali pa so ga tudi v malto kot vezni člen.

Slika 69: Nono Jože in mladi raziskovalec ter vnuk Lev. Foto: Lenart Kodre.

Lev: Območje je verjetno bilo zavarovano. Je bila okrog obrata ograja? Danes je kamnolom z zaščitno mrežo zavarovan samo zgoraj, zapuščeni objekti nekdanjega Apnenika pa niso kaj prida zavarovani.

Jože: Okoli apnenice ni bilo nobene ograje. Kot pohodniki smo hodili čez dvorišče apnenice. Ni bilo opozorilne table o prepovedi prehoda, prosto smo se lahko gibali. Takrat so bili drugačni časi.

Lev: Danes so jasno vidni ostanki kamnoloma v Pečovniku. V arhivskih virih sem zasledil, da naj bi jih bilo več.

Jože: Apnenica je tam obstajala že v 19. stoletju. Ko so kamnolom ob apnenici izčrpali, so se preselili na naslednjega. Kamnolom, ki ga omenjaš je bil blizu vhoda v Hudičev graben. Starejši kamnolomi v neposredni bližini apnenice so bili v času moje mladosti že precej zaraščeni.

Lev: Se spominjaš, kdaj in zakaj je Apnenik prenehal obratovati?

Jože: Peči so ugasnile v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Pridobivanje apna se jim ni več splačalo. Kamnolom pa so opustili v devetdesetih letih prejšnjega tisočletja. Verjetno tampon ni bil pravnji oz. se ga ni več izplačalo kopati.

Lev: Kaj se je zgodilo s pečmi?

Jože: Peči so demontirali oz. podrli, ker danes ni več sledi o njih. Ostale stavbe pa propadajo še danes.

Lev: Se spomniš železniškega tira, ki naj bi vodil do Apnenika?

Jože: To je bil stranski tir železnice, po katerem so vagone pripeljali do apnenice in jih natovorili. Pred tem so apno prevažali tudi s tovornjaki in vozovi. Vsak je lahko tam kupil apno.

Lev: Je bila v Apneniku kakšna nesreča?

Jože: Ne spominjam se nesreč v Apneniku. Višje v dolini je obstajal rudnik rjavega premoga Pečovnik, kjer je občasno prihajalo do rudniških nesreč.

Lev: Sta bila rudnik Pečovnik in Apnenik Pečovnik med sabo povezana, sta mogoče sodelovala?

Jože: Bila sta povsem ločena obrata. Spominjam se rudniških barak, nizkih hišk, v katerih so stanovali rudarji s svojimi družinami. Locirane so bile bližini vojaškega strelišča v Pečovniku. Danes o njih ni več sledi.

Lev: Si v kamnolomu videl delavce? Kako bi jih opisal?

Jože: Delavci so bili prašni od nog do glave, ker se je pri razstreljevanju in nalaganju na vagončke zelo prašilo. V obraz so bili beli kot mlinarji.

Lev: Kako so bili delavci oblečeni? So imeli kakšna zaščitna sredstva?

Jože: Oblečeni so bili v svoja oblačila in obuti v gumijaste škornje. Bili so brez zaščitnih sredstev.

Lev: Kaj pa delavci v apnenici pri pečeh?

Jože: Pri pečeh so delavci bili zaščitni. Nosili so zaščitne jopiče proti vročini in rokavice. Ostali delavci niso imeli nič.

Lev: Adolf Sedlar je bil dolgoletni direktor podjetja do pripojitve Apnenika podjetju CE-KA leta 1973. Si ga poznal?

Jože: Adolfa Sedlarja sem poznal preko svojega očeta, s katerim sta se poznala iz druge svetovne vojne. Oba sta bila v partizanih. Sedlarja smo večkrat srečali. Z njegovo hčerko Karmen smo stanovali v istem bloku v Novi vasi. Hčerko Karmen je Sedlar v Novi vasi pogosto obiskoval.

Lev: Kakšen je bil Adolf Sedlar po značaju?

Jože: Direktor je postal kmalu po vojni. Tako odgovorno delovno mesto je dobil zaradi zaslug, ker je bil udeležen v partizanskih bojih. Takrat so vodilna delovna mesta razdeljevali na osnovi zaslug iz vojne. Bil je tudi nosilec partizanske spomenice.

Lev: Kako je izgledal?

Jože: Bil je visok, močan človek. Imel je čisto bele lase.

Lev: Nono, hvala za tvoje zanimive odgovore in čas, ki si mi ga namenil.

4.2. Intervju z Judito Tratnik (por.) Kač

Priča (intervjuvanka – informatorka) *Judita Tratnik, por. Kač*, rojena leta 1955 v Celju. Je upokojenka in živi v Košnici pri Celju. Je Lenartova stara mama. Apnenika se spominja iz ranega otroštva, ko je odraščala v Zagradu in pešačila mimo v mesto.

Lenart: Babi, hvala ti, da si privolila v intervju. Kako velik je bil ta objekt - apnenica?

Judita Tratnik Kač: To je bil velik objekt, od daleč se ga je videlo. Bili sta dve peči za žganje apna.

Lenart: Je bila apnenica hrupna ali se slišalo samo miniranje iz kamnoloma?

Judita Tratnik Kač: Apnenica ni bila hrupna. Slišalo se je miniranje iz kamnoloma, ki je bil oddaljen približno dva km. Ko so tam minirali, so prej opozorili in nihče ni smel blizu.

Slika 70: Babi Judita in mladi raziskovalec ter vnuk Lenart. Foto: Simon Kač.

Lenart: Je služba v kamnolomu takrat veljala za »dobro«?

Judita Tratnik Kač: Predvsem je bila to težaška služba, podobno kot v bližnjem rudniku. Bilo je tudi nevarno, ker so delali z dinamitom. Kamenje iz kamnoloma so odvažali z žičnico, ki je nosila vagončke s tovorom. Velikost vagončka je ustrezala približno eni samokolnici. Vagončki so bili razporejeni približno 5 meter narazen. Potovali so do apnenice, ne vem pa, ali je šlo kamenje neposredno v peč.

Lenart: Je bila žičnica kako varovana?

Judita Tratnik Kač: Ne, razen ko je šla nad cesto so naredili zaščitni most z mrežo, da kamenje ni padalo na cesto. Pogosto pa so ustavljali promet. Opozorilni znak so postavili delavci pred miniranjem. Večkrat se je zgodilo, da se je kateri od vagončkov obrnil, sploh kadar se je žičnica ustavila. Tudi v gozdu so bili kupi razsutega kamenja. Domačini smo hodili ponj.

Lenart: So delavci uporabljali zaščitna sredstva?

Judita Tratnik Kač: Zaščitnih oblek niso imeli, mogoče so nosili rokavice in čelade. Opremljeni

so bili zelo skromno. V osnovni šoli smo v Apnenik šli na ekskurzijo. Spominjam se žareče peči. Temperatura v peči je bila 1000°C. Iz apnenca so »kuhali« apno.

Lenart: So se delavci razumeli med sabo?

Judita Tratnik Kač: Saj so se morali! Delo je bilo nevarno, delovni postopki zahtevni. Pravil so se morali držati. Žal nobenega delavca nisem osebno poznala. Apnenica je imela zgodovino, obstajala je že v stari Avstriji. Tako v apnenici, kot v kamnolomu je delo bilo nevarno. V apnenici so se delavci npr. lahko opekli.

Lenart: Te je bilo kot otroka strah ob pogledu na tovarno, peči, kamnolom...?

Judita Tratnik Kač: Ne. Otrokom nam je bila apnenica zanimiva. Včasih smo izzivali usodo. Ko so vagončki vozili tovor iz kamnoloma, smo tekmovali kdo si upa teči ob vagončku. To je bilo zelo nevarno početje, ker je kamenje padalo dol. Tega smo pobirali in odvažali v samokolnici. Iz njega nato postavili škarpe in podporne zidove. Gradbenega materiala namreč ni bilo za dobiti in bil je drag.

Lenart: Kakšna je bila takrat cesta proti Zagradu in kamnolomu?

Judita Tratnik Kač: Bila je makadamska. Iz kamnoloma in rudnika so vozili polni tovornjaki, kar je cesto uničevalo. Šele v osemdesetih letih, ko je v Zagradu zraslo več novih hiš so jo asfaltirali. Kamnolom je obratoval še v devetdesetih, še najmanj 20 let po zaprtju apnenice.

Lenart: Je bila v Apneniku domača delovna sila ali tudi tujci?

Judita Tratnik Kač: Pred 2. svetovno vojno so bili domačini. Iz Bosne so po drugi svetovni vojni prihajali delat v tovarne, verjetno tudi v Apnenik. Sama nisem poznala nikogar.

Da bi babici obudil spomin, sem ji pokazal nekaj starih fotografij Apnenika.

Judita Tratnik Kač: Po žičnici so potovali vagončki s kamenjem. Visoki okrogli stavbi sta peči. Do njiju je vodila drča, ki je bila pod streho. Zraven so bila še druga poslopja, verjetno skladišča. Pod enojnim železniškim podhodom je danes makadamska cesta, takrat pa so odvažali odpadni leš (Pogašeni delci premoga. Vir: SSKJ.) Leš so uporabljali kot surovino za zidake. Z njim so takrat posipavali atletske steze in igrišča na prostem.

Lenart: Čemu je služila konstrukcija nad pečmi?

Judita Tratnik Kač: Verjetno so kamenje iz drče, ki je bila pokrita sipali v drobilce, morda so jih celo sortirali po velikosti. Nesortiran kamen neposredno iz kamnoloma gotovo niso sipali neposredno v peči.

Lenart: Kako bi opisala zaposlene delavce?

Judita Tratnik Kač: Žal nikogar nisem osebno poznala. Kakšnih 10 let si prepozen, ker jih je večina pomrlo. Po službi je marsikateri delavec zavil v bližnjo gostilno »Francl« »poplaknit prah«. Delo je bilo naporno in za zdravje škodljivo.

Lenart: Je delo v Apneniku bilo mehanizirano ali pretežno ročno?

Judita Tratnik Kač: Podjetje je bilo po vojni dokaj napredno. Žičnica je bila elektrificirana, prav tako drobilci kamna. V kamnolomu so imeli bagre. Veliko dela je bilo še ročnega. Zaščitna oprema je bila redka in neobvezna. Delavci niso potrebovali opravljati npr. izpita iz varstva pri delu kot danes. Takrat je glavni cilj rast proizvodnje.

Lenart: Bi kaj dodala še za konec?

Judita Tratnik Kač: Apnenik nam je bil zelo zanimiv. Delavci so tam imeli naporno in nevarno delo. To je bil težko prislužen kruh. Rudarji so imeli višje plače kot npr. delavci v proizvodnji. V kamnolomu se je marsikateri delavec hudo poškodoval ali umrl, ko mu je na glavo padel kamen. O nesrečah v kamnolomu se je med ljudmi govorilo. V apnenici pa je nesreč bilo manj oz. se o njih ni govorilo. Velik problem je bila alkoholiziranost delavcev, kar je takrat bilo povsem običajno. Takrat treznosti na delu niso preverjali. Marsikateri nesreči na in izven dela je takrat botroval alkohol.

Lenart: Draga babi, hvala za intervju.

4.3. Intervju z Hermanom Čaterjem

Priča (intervjuvanec – informator) Herman Čater, rojen leta 1941 v Celju. Je upokojenec in živi v Zagrađu, občina Celju. Njegovi spomini segajo v petdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je odraščal

v Zagradu. Leta 1956 je zapustil domač kraj in odšel na šolanje na vojaško šolo v Šentvid (Ljubljana). Tam se je izšolal za vezista in leta 1958 nastopil vojaško službo v Beogradu. Služboval je na Banjici, Batajnici in v Zemunu. Ob delu je študiral angleški jezik s književnostjo na univerzi v Beogradu. Leta 1964 je končal vojaško službo in se vrnil domov. V letih 1965 -1967 je tri leta učil angleščino v Rimskih toplicah in nato 10 let na današnji OŠ Frana Kranjca na Polulah. Leta 1977 je sprejel službo svetovalca za angleški jezik na ZRSŠ OE Celje, kjer je delal do upokojitve leta 1991. Gospod Herman je tudi vrhunski amaterski fotograf. Njegove fotografije so bile nagrajene doma in po svetu. Je avtor številnih nagrajenih fotografskih razstav in »fotoknjig«. Fotografitranja ga je naučil oče Ignac.

Slika 71: Raziskovalca Anej in Lev med intervjujem z Hermanom Čatrom. Foto: Bojan Rebernak.

Anej: V arhivskih virih in v starih celjskih časopisih smo zasledili poročanja o nesrečah pri delu v Apneniku. Se je v vasi kaj govorilo o tem?

Herman: O nesrečah v Apneniku smo redko kaj slišali. Večkrat je rešilni avtomobil prišel po ponesrečenca v sosednji rudnik Pečovnik, ko je pogosto koga zasulo.

Anej: So se domačini kaj pritoževali čez delovanje Apnenika?

Herman: V času moje mladosti ni bilo pritožb. Kasneje so se ljudje pritoževali zaradi močnejših eksplozij v kamnlomu in tudi hrupa iz bližnjega vojaškega strelišča, ki ni imelo povezave z delom

Apnenika. Apnenik je bil del Zagrada in Pečovnika. Z njim smo živeli. Postopoma smo se navadili na hrup iz kamnoloma ob eksplozijah. Apnenica pa ni proizvajala hrupa. Mogoče vagončki, ki so potovali po žičnici. Zaropotalo pa je vsakič, ko so šli čez »štender« (leseno konstrukcijo, op. a.).

Lev: Se je razstreljevanje iz kamnoloma močno slišalo po naseljih Pečovnik in Zagrad?

Herman: Bilo je moteče predvsem za prebivalce Zagrada, ker je kamnolom lociran nasproti naselja. Skozi naselje so tovarnjaki odvažali gramoz za utrjevanje cest. S tem se je uničevala lokalna cesta, ki ni bila zgrajena za prevažanje težkih bremen.

Anej: Je Apnenik v bližnji okolici sploh imel kakšno konkurenco?

Herman: V okolici Celja ni bilo nobene večje apnenice. Veliko domačij je imelo lastno malo apnenico, kjer so apno žgali za lastne potrebe. Apnenik je bila edina industrijska proizvodnja apna za prodajo v bližnji in daljni okolici.

Lev: Ste opazovali tam zaposlene delavce, ste koga mogoče osebno poznali?

Herman: Nekaj sem jih poznal, a se njihovih imen ne spomnim. Delavci so proizvajali živo apno, ki smo ga uporabljali za beljenje sten in razkuževanje.

Lev: Kako je območje Apnenika takrat izgledalo? Danes prostor ne daje vtisa, da se je tam sploh kaj dogajalo.

Herman: Bilo je več stavb. V največji stavbi, ki danes propada so žgali apnenec. Imeli so tudi skladišča za shranjevanje kamna. Iz ugaskov premoga »leša« so delali opeko, ki je bila primerna za gradnjo. Gradbenega materiala je po vojni bilo zelo malo, bil je drag in težko ga je bilo dobiti.

Anej: Se iz mladosti spomnite kakšne zanimivosti ali anekdote povezane z Apnenikom?

Herman: Kamenje je od kamnoloma do apnenice prevažala žičnica. Fantje so s fračami poskušali zadeti v ročico »hunta« (vagončka – prekucnika, op. a.). Če se jim je to posrečilo se je vagonček v zraku prekucnil in kamenje se je vsulo na tla. Prazen »hunt« so verjetno opazili spodaj na razkladalni postaji. Takšno početje je bilo pobalinsko, nespametno in precej nevarno.

Gospod Herman Čater nam je prinesel in dovolil objavo štirih dragocenih fotografij, ki jih je posnel njegov oče Ignac Čater. Fotografije so nam pomagale razumeti delovni proces v Apneniku od kopanja kamenja v kamnolomu do končnega izdelka apna.

Slika 72: Pogled na Pečovnik in Zagrad iz Polulskega hriba po letu 1960. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.

Zanimivost fotografiji je gradnja stanovanjsko - upravnega poslopja Apnenika, ki je še brez strehe. Posledično fotografijo lahko datiramo v začetek 60-ih let prejšnjega stoletja. Cesta in potok Ločnica ločujeta naselji Zagrad, ki se nahaja levo in Pečovnik, ki je desno. Vidna je železniška proga Zidani most – Maribor, fotograf je v objektiv ujel vlak. Spodaj desno je vidna apnenica z dvema jaškovima pečema in dovoznim mostom za kamenje. Nad apnenico levo je vidna razkladalna postaja in zadnji leseni nosilec žičnice (»štender«). Stoji že gasilski dom. Okolica med Apnenikom in železnico je bele barve. To so ostanki jalovine ali leša – ugaskov premoga. Ob glavni stavbi se vidi industrijski tir in vagoni.

Slika 73: Pogled na Polule, Miklavški hrib in reko Savinjo v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.

Fotografija prikazuje našo »staro« šolo (OŠ Frana Kranjca) pred celovito prenovo šole med junijem 2006 – 26. 3. 2008, ko je bila otvoritev prenovljene, v bistvu nove šole. Zanimiv je še lesen »Pantnerjev« most, čez Savinjo, ki ga je poplava poškodovala v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Posledično je bil porušen. Danes sem most nahaja precej bolj severno v višini šole. Desno pred železniškimi tiri je vidna Apnenikova deponija »leša« - ugaskov premoga, kar so v 60-ih letih prejšnjega stoletja reciklirali v gradbeni material - zidake za gradnjo.

Slika 74: Pogled na Zagrad in kamnolom v Pečovniku v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.

Prva hiša na fotografiji (»Čuček«) predstavlja sedež uprave Rudnika Pečovnik, kjer so kopali rjavi premog. V sredini fotografije so vidni trije leseni nosilci žičnice »štenderji«, ki so povezovali kamnolom z apnenico 1,5 km nižje na izhodu iz doline.

Slika 75: Deček Slavko Zgoznik pred razkladalno postajo (»bunkerjem«) v Pečovniku leta 1936. Foto: Ignac Čater. Lastnik fotografije je Herman Čater.

Dečkova družina je pred 2. svetovno vojno živela blizu razkladalne postaje. Na tej postaji so vagončki iz žičnice tovor iztresli, nato pa so ga v dveh pečeh žgali v apno.

Slika 76: Pogled na apnenico v Pečovniku okoli leta 1900. Foto: D. Košutnik. Lastnik fotografije je Herman Čater.

Slika je izsek iz večje stenske slike visoke ločljivosti. Fotografijo je Hermanu Čaterju izdelal pokojni fotograf Berni Tratnik. Čater jo je od njega kupil za 3000 dinarjev in jo uokviril. V sredini fotografije je vidna starejša "poljska" peč in lesen dovoz k peči od zgoraj. Nad apnenico je viden kamnolom. Teren je razkopen tudi levo od zgradbe - vidi se usek. Lastnik takrat še ni bil Oskar Humpoletz, ki je apnenico kupil šele leta 1909. Vidna je Južna železnica »Dunaj-Trst« in reka Savinja. Kljub močni povečavi in izseku iz stenske slike so objekti dobro razpoznavni.

Spoštovani gospod Čater, hvala za vaše fotografije, odgovore in čas, ki ste nam ga namenili pri nastajanju raziskovalne naloge.

4.4. Intervju z Francem Klinarjem

Priča (intervjuvanec – informator) Franc Klinar, rojen leta 1945 v Celju. Na koncu poklicne kariere je bil organizator računalništva. Je upokojenec in živi v Pečovniku. Kot deček je očimu, ki je delal v kamnolomu Pečovnik nosil malico. Gospoda Klinarja odlikuje odličen spomin in razumevanje delovne procesa v Apneniku.

Slika 77: Skladišče razstreliva v kamnolomu. Foto: Bojan Rebernak.

Lenart: Gospod Klinar, kateri dogodek iz Apnenika bi najprej izpostavili?

Klinar: Spomnim se, ko jim je v kamnolomu pogorela nakladalna postaja. Imeli so veliko materialno škodo. V bistvu so imeli srečo v nesreči. V kamnolomu so minerji imeli skladišče dinamita. Še danes je viden ta »magacin« (skladišče, op. a.), ki je bilo vsekano v živo skalo. Če bi gorelo v bližini magacina, bi odjeknila strahovita eksplozija z verjetno hudimi posledicami za Apnenik.

Slika 78: Drobilnik kamna v kamnolomu. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.

Slika 79: Nakladalnik grušča pod drobilnikom v kamnolomu. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.

Klinar: Ko so v 70-ih prenehali s proizvodnjo apna, je kamnolom obratoval naprej. Proizvajali so »tampon«, pa tudi kamenje so prodajali.

Lev: Kaj je »tampon«?

Klinar: Gre za mešanico kamna in zemlje. Najboljši je bil za gradnjo makadamskih cest, ker je povaljan dobro zdržal, niso se hitro pojavljale luknje. Samo kamenje ni dobro utrdilo cest. Uporabljali pa so tudi samo kamenje za posip in drenaže.

Lenart: Mogoče tudi gramoz?

Klinar: Da, vendar so bili manjši kamni. Imeli so tudi sortirnice, neke mreže, oz. sita ki so zadržala večje kamenje. Tega se spominjam iz Dornovega zasebnega kamnoloma pod gradom. Po vojni zasebna lastnina ni bila več dovoljena, zato je Dorn kamnolom zaprl. Ko smo tam hodili, se spomnim, ropota, ko so presejali različne frakcije (velikosti, op. a.) kamenja.

Slika 80: Zapuščeno skladišče v kamnolomu. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.

Anej: Se spomnite peči v Apneniku?

Klinar: Da, na začetku je bila samo ena peč.

Rebernak: To je bilo pred letom 1921, ko je Apnenik kupila TDR. Apnenik so prenovili in postavili dve novi jaškovi peči.

Klinar: Da, peči sta izgledali kot visoka silosa.

Rebernak: Kot dva visoka dimnika.

Klinar: V te visoke peči so iz vozičkov na tirih nasuli kamen, nato pa ga »kuhali«. Dva, tri dni, da se je kamenje skuhalo v apno. Delo je verjetno potekalo izmenično; medtem ko so v eni peči »kuhali«, so drugo polnili. Delo pri pečeh je po vojni potekalo 24 ur na dan, 7 dni v tednu, ker so bile potrebe po apnu velike.

Slika 81: Franc Klinar in mladi raziskovalci Lev, Anej in Lenart. Foto: Bojan Rebernak.

Anej: Ali morda veste, zakaj je podjetje propadlo?

Klinar: Apnenik je proizvajal in prodajal apno »v kosih«, »na debelo«. Polnili so železniške vagoni, ga odvažali s tovornjaki in na kmečkih vozovih. Konkurenca je začela proizvajati pakirano apno »na drobno«, ki so ga v trgovinah prodajali v vrečah. Npr. v Kresnicah pri Ljubljani. Iz apna v vrečah so lahko delali in prodajali tudi barvo, ki je takrat postala moderna. Kosovno apno iz Apnenika ni bilo več zanimivo za trg.

Rebernak: Govorite o hidriranem apnu?

Klinar: Da, hidrirano apno v prahu. Delali so ga v Kresnicah, proizvodnja poteka še danes. *Industrija apna Kresnice je leta 2023 vodilno slovensko podjetje za proizvodnjo apna (op. a.).*

Anej: Zakaj niso postavili hidrarne tudi v Apneniku?

Lev: V 70-ih letih 20. stoletja so se ljudje začeli okoljsko ozaveščati. V zgodnjih 70-ih letih prejšnjega stoletja so se gradnji hidrarne uprli domačini. Vam je šel Apnenik s kamnlomom in apnenico res tako »na živce«?

Klinar: Nas otrok ni nič motilo. Bil sem podobne starosti kot vi danes. Ljudi so motile vedno močnejše eksplozije v kamnlomu. Dokler so vrtnice v skalo vrtali ročno, ni bilo močnih eksplozij.

Kasneje so imeli vrtalni stroj, ki je lahko hkrati v skalo vrtal več dolgih lukenj. Detonacije so postale močnejše. Stresla se je cela hiša, podobno kot ob potresu. Tudi za varnost ni bilo poskrbljeno. Spomnim se, ko je sosed gradil hišo. Do kamna je prišel tako, da je splezal na »štender«, vagonček na žičnici obrnil in ga izpraznil. Vsebina »hunta« se je vsula na tla. To je bilo zelo tvegano početje in tudi kraja.

Lev: Ali spodaj na razkladalni postaji tega niso ugotovili?

Klinar: Seveda so šli pogledat, zakaj je hunt prišel prazen. Hunti so se obračali tudi sami »sami od sebe«. Če so domačini občasno »obrnili« vsakega dvajsetega ali tridesetega, zaposleni spodaj tega sploh niso opazili. Še danes obstajajo govorice, da naj bi se zgodila nesreča, ko je hunt kamenja pod sabo pokopal domačinko, ki naj bi delala na vrtu. To se je zgodilo, ker je ob prehodu čez »štender« hunt poskočil in se rahlo zamajal. Če ni bil s kamenjem uravnoteženo naložen, se je obrnil in vsebina se je vsula iz višine po tleh. Otroci smo se igrali, da smo na najnižji točki žičnice obesili grablje na »zajlo« (jekleno vrv, op. a.), ki so tako same potovale. Jekleni vrvi sta bili dve. Prva je bila nosilna in je bila debelejša. Druga, vlečna, pa je bila tanjša.

Lev: Na koliko časa so prihajali ti vozički? Posamično na kakšnih deset metrov?

Klinar: Ne, razdalja med hunti je bila daljša. Mogoče sto metrov med dvema huntoma. Bili so enakomerno porazdeljeni. Predvidevam, da je strojnik žičnice skrbel, da niso bili »na kupu«.

Lev: So otroci res s fračami ciljali v ročice, da so se hunti na žičnici prevračali?

Klinar: To se mi ne zdi nemogoče, čeprav ne vem, da bi se dogajalo. Kot sem omenil, si lahko splezal gor in ga obrnil. Tramovi so bili iz slabšega lesa, vendar so imeli še betonske podstavke v velikosti mize, ki so še vedno tam.

Lenart: Kako visoko v zraku so potovali vagončki?

Klinar: Različno. Kjer je bil »štender«, največ deset metrov. V dolini so bili višje od tal. Najvišje so zaradi znanih razlogov potovali nad vojaškim streliščem.

Anej: Podjetje je že v 60-ih zapadlo v krizo. So imeli težave pri obratovanju, je bil morda problem delovna sila?

Klinar: Industrija se je hitro razvijala, delo v Apneniku pa je bilo težko. Spomnim se delavcev. Zorko iz zgornjih Polul, ki je »po šihetu« v gostilno »Francl« prišel kaj spit, je bil čisto bel. Vdihavanje apnenega prahu na dihala verjetno ni dobro vplivalo. Ljudje so si iskali lažje delo. Po vojni težav s pomanjkanjem delovne sile ni bilo, ker dela ni bilo mogoče izbirat. Kasneje so si nekvalificirani delavci poiskali lažje delo, kot je bilo npr. ročno razbijanje samice s »puharjem« (macola, ki je bila težka tudi 5 kg, op. a.). Pravi »mojstri« so znali udariti po samci in jo razpoloviti z dobrim zamahom, saj so si prej ogledali kje potekajo »žile«.

Lev: Kakšno opremo so imeli delavci? So imeli kakšne uniforme?

G. Klinar: Ne, imeli so oblačila, ki so jih prinesli od doma. V primerjavi z danes niso imeli nobenih zaščitnih sredstev. Delali so poleti in pozimi. Pozimi je temperatura padla tudi pod -20°C . Še rokavic niso imeli, razen tistih, ki so držali »štango« (kovinski drog).

Slika 82: Delavci v kamnolomu Pečovnik po drugi svetovni vojni. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Stanislav Polenik je eden izmed delavcev na sliki. Skale so že razbijali s pnevmatskim kladivom, podobno so vrtali luknje v živo skalo. Še vedno je bil nepogrešljivo orodje kramp oz. cepin. Zaščitne opreme praktično ni bilo. Delavci so bili oblečeni v domača delovna oblačila in škornje.

Rebernak: Povejte še o svojem očimu, ki je delal v kamnolomu.

Klinar: Očim je delal v »partiji« (skupini petih delavcev, op. a.), ki je stolkla skalo, jo naložila na hunt in jo po tračnicah odpeljala do nakladalne postaje. V osmih urah so morali narediti normo. Med sabo so bili solidarni. Spomnim se delavca Šafariča, ki je odhajal v pokoj. Bil je popolnoma izdelan, delat je prišel iz Prekmurja. Norme ni dosegal, a so mu mlajši kolegi pomagali. Ko so minirali, so eksplozije podirale tudi drevje. Delavec Božič je po zvoku sirene domov s sabo odnesel leseni hlod na ramah. Drv si je nabral za celo zimo. Posekov pred miniranjem niso delali, ruše niso čistili. Zato ni bilo časa.

Lev: Ste videli vlak, ki je odvažal apno?

Klinar: Vlak smo otroci videli jutraj, ko smo hodili v šolo. Pri apnenici je bil industrijski tir. Tu so bile kretnice, vlak je zavil s praznimi vagoni k Apneniku in zvečer s polnimi nazaj.

Lev: Koliko vagonov je imel vlak? Je bilo v apnenici veliko zaposlenih?

Klinar: Vagonov je bilo malo. Tudi zaposlenih ni bilo veliko. Deset, največ dvajset ljudi. Zaposlenega so imeli kovača, ki jim je kalil kovinske palice. Imeli so kaljene grebljice, s katerimi so vleкли kose apna iz peči. Mislim, da je bila odprtina za spravilo žganega apna neposredno nad kuriščem.

Lenart: Če delavec ni opravil norme, so mu to odbili od plače. Delavci so bili domačini?

Klinar: Mlajši so normo dosegali. Verjetno so odbitki od plače za neopravljeno normo obstajali. Ponavljam, da so delavci bili solidarni in si pomagali. Delavci so bili predvsem domačini, enega sem poznal, prihajal je iz Lisc. V rudnik pa so hodili delat tudi iz bolj oddaljenega Šentruperta nad Laškim.

Rebernak: Kaj pa delavci in alkohol?

Klinar: Z alkoholom je bilo povezanih veliko žalostnih in tragičnih zgodb. Spominjam se sošolca, dve leti starejšega od mene. Delal je v kamnolomu in je pil. Dopolnil je 29 let in zbolel za zlatenico. Sprejet je bil v bolnišnico, kjer bi se ob sprejemu moral okopati. Vendar je raje pobegnil domov in po dveh dneh pijančevanja na Svetini umrl zaradi zastrupitve z alkoholom. Težko fizično delo je vedno bilo povezano z alkoholom. To je takrat bilo običajno.

Lenart: Babica mi je povedala, da so po opravljenem delu moški pogosto zahajali v gostilne.

Klinar: Tudi to je bila takrat navada. Delavci so bili revni, zaslužili so malo. Pa še ta pičel denar so pogosto zapili. Od pičle plače delavca v kamnolomu so živele velike družine. Takrat je bilo pri vsaki hiši pet, šest otrok.

Lev: Se spomnite direktorja Adolfa Sedlarja?

Klinar: Direktor je bil dolgo. Stanoval je v Celju, menda si je zgradil hišo. Imel je sive, skoraj bele lase. V Apneniku je bila zaposlena tudi legendarna družina Sonnenwald. Zadnji Sonnenwald je bil Karel - Drago. Podobno kot oče Karel je tudi sin Karel - Drago bil obratovodja – tehnični direktor, kot so kasneje rekli tej službi.

Slika 83: Direktor Adolf Sedlar (s šopkom v roki) v družbi delavcev iz Apnenika. Lastnik fotografije je Stanislav Polenik.

Rebernak: Oče je bil Karol Sonnenwald?

Klinar. Tudi oče je bil Drago - Karol. V neposredni bližini apnenice je družina Sonnenwald imela

hišo. V njej sta živel Dragotova hčera in njen mož. Hčera je umrla, mož pa še živi tam. Z Apnenikom povezana družina so bili tudi Zgoznikovi. Zgoznik je bil kovač in vzdrževalec. Zgoznikovi so se priselili iz Prekmurja, od koder je bilo kar nekaj delavcev.

Anej: Kaj pa ženske v Apneniku?

Klinar: Takrat so bile ženske bolj doma. Tudi ženske so delale, vendar ne v kamnolomu. Delale so npr. v »bunkerju« (razkladalna postaja, op a.), kjer so praznile vagončke.

Lenart: Pravite, da je večina zaposlenih bila domačinov. Se je kljub temu našel kakšen tujec?

Klinar: Delavci - tujci iz Bosne so prihajali kasneje. Spomnim se delavca Đakoviča. Domačini so si sčasoma poiskali lažje delo v celjskih tovarnah Cinkarni, Aeru, Emu, ki so se po vojni hitro širile. Dela v Apneniku so prevzeli delavci iz Bosne.

Rebernak: Se spomnite kakšne anekdote povezane z Apnenikom?

Klinar: Zanimivo, da se pečovniški rudarji in apneničarji med sabo menda nikoli niso kaj prida razumeli. Pri »Francu« so se pogosto stopili, ko so po napornem »sihtu« odhajali »pit« v najbližjo gostilno. Ne vem zakaj se je to dogajalo.

Rebernak: Rivalstvo?

Klinar: Verjetno. Tako je to pač bilo. Oboji so imeli trdo delo, majhne plače in težko življenje.

Rebernak: Delo je bilo predvsem v kamnolomu ob pomanjkanju zaščitnih sredstev izredno nevarno.

Klinar: Če so s 5 kilogramsko macolo razbijali kamen, jim je pogosto kaj priletelo v glavo. Vem, da je enega izmed delavcev je ubil kamen, ker se ni pravočasno umaknil, ko so razstreljevali. Poleg nesrečne ženske, ki jo je med delom na vrtu ubilo kamnje, ki se je vsulo iz hunta, je to bila edina neposredna žrtev za katero sem slišal.

Lev: Kaj ste prinesli očimu v kamnolom za malico?

Klinar: Fižolovo solato, poleti paradižnikovo solato in kruh. Mesa ni bilo, jedli smo ga le ob nedeljah. Nekateri so jedli samo kruh, so pa veliko pili. Marsikdo ni imel nič.

Rebernak: Na seji delavskega sveta konec šestdesetih let so delavci podali predlog, da bi kupili štedilnik in bi zaposlili žensko, ki bi vsak dan pripravila topel obrok za delavce.

Klinar: Nasproti gasilskega doma je bila velika baraka, kjer so imeli seje, občne zборе in npr. volitve v delavski svet. Očim je govoril, da je na občnem zboru ob zaključku leta vsak delavec dobil polovico kranjske klobasa. To je bil za njih praznik. Tudi vina niso pili, v gostilni so pili jabolčnik.

Rebernak: Ali lahko morda pojasnite kako so kamenje spravili od razkladalne postaje do peči?

Klinar: Z vozičkom po tirih. Vmes je verjetno bila neka kretnica, da so kamenje lahko pripeljali do obeh peči. Kasneje je to delo potekalo avtomatsko, voziček so dvignili in vsebino v peč stresli z nekakšnim dvigalom. V kamnolomu je pri odkopavanju delo potekalo ročno. Imeli so macolo in podobne pripomočke.

Lenart: Se je s spremembo dolžine dneva spreminjal tudi delovni čas?

Klinar: Delovni čas je bil fiksni. V apnenici so delali tri izmene (dopoldanska, popoldanska, nočna izmena). V kamnolomu so delali eno izmeno od šestih do dveh. Ne verjamem, da so poleti in pozimi delovni čas prestavljali.

Anej: V virih smo zasledili, da so v celjskih podjetjih šestdesetih letih podaljšali delovni teden na 42 ur. Mogoče so delali šest dni po sedem ur.

Klinar: Vsak dan se je delalo osem ur, tudi v soboto. Takrat je bila sobota delovni dan. Tedensko se je delalo 48 ur.

Spoštovani gospod Franc Klinar, hvala za vaše odgovore in čas, ki si nam ga namenili pri nastajanju raziskovalne naloge.

4.5. Intervju s Kristino Selšek (por.) Javornik

Priča (intervjuvanka – informatorka) Kristina Javornik, deklinski priimek Selšek, rojena leta 1930 v Celju. Pet let (1948-52) je delala v Apneniku. Je upokojenka in živi v Celju. Njen pokojni oče Franc Selšek je bil večino delovne dobe zaposlen kot rudar v Rudniku Pečovnik. V obdobju po poroki leta 1930, pa vse do leta 1942 je bil zaposlen v kamnolomu Pečovnik. Gospa Javornik je v

letu 2023 dopolnila 93 let in živi sama. Otrok nima. Odlikuje jo bister um in izvrsten spomin. Pripoveduje sama, vprašanj in podvprašanj skoraj ne potrebuje.

Kristina: Leta 1941 so partizani napadli Rudnik Pečovnik. Nemški okupatorji so v strahu, da se bo napad ponovil v bližnjem kamnolomu tega zaprli in začasno prenehali z obratovanje. Po vojni je oče do upokojitve delal v Rudniku Pečovnik.

Delo v kamnolomu je bilo izjemno nevarno. Oče je v kamnolomu vrtal v živo skalo s »porhamerjem« (pnevmatskim kladivom – vrtalnikom, op. a.) 3 metre globoke luknje. V njih so nato natlačili »role« (zvitke) smodnika in vžigalno vrvico. Ko je miner prižgal vrvico, so se morali hitro umaknit v zavetje. Oče in sodelavec sta počepnila za hunt, priletel je kos kamna in sodelavca zadel v glavo. Bil na mestu mrtev. Po vojni je bilo delovnih nesreč s smrtnimi žrtvami manj. V petih letih, ki sem jih preživela v Apneniku ni bilo nikogar, ki bi umrl na delu. Nesreče so bile bolj pogoste v rudniku. Mati je očeta večkrat rotila naj si poišče drugo delo npr. v »fabriki«, kjer je »šiht« bil celo leto. Delalo se je sezonsko od marca ali aprila pa do konca oktobra cele dneve. Pozimi se je delo prekinilo za npr. 4 mesece. Oče ji je hudomušno odvrnil, da je v kamnolomu nad njim vsaj nebo, v rudniku pa še tega ne vidijo, ker delajo v »luknji«.

Delavci so bili močno izkoriščani, brez vsakih zaščitnih sredstev, malice, vračila stroškov prevoza na delo... Tudi kasneje v »novi« Jugoslaviji se stanje ni izboljšalo, pozimi sem delala npr. v krilu. Pri pečeh so delavci imeli maske, predpasnike, kasneje so dobili tudi čaj. Na Skalno klet sem hodila z vozom po pivo, ki so ga delavci lahko pili proti plačilu po končani službi. Leta 1952 so stari Apnenik, ki je bil v lastništvu TDR zaprli. Po prigovarjanju sem odšla na delo v Cinkarno, kjer sem se priučila knjigovodstva, stenografije in sem tamkajšnjim zaposlenim obračunavala osebne dohodke.

Slika 84: Gospa Kristina Javornik in raziskovalec Lev Kodre. Foto: Bojan Rebernak.

Lev: Vam je bilo žal, da ste zamenjali službo? Ste šli v Cinkarno »na boljše«?

Kristina: Sonnenwaldi s katerimi smo bili družinski prijatelji so me vspodbujali, da bi po letu 1952, ko je bilo vzpostavljeno novo podjetje Apnenik - Pečovnik prišla delat nazaj na žičnico. Po njihovem posredovanju sem leta 1948 tam dobila svoje prvo delo. Mati me je vspodbujala za delo v Apneniku, čeprav smo doma imeli za obdelovat zemljo. V Cinkarni je delo bilo bistveno boljše kot v Apneniku.

Lev: O Sonnenwaldih smo brali že v virih in literaturi.

Kristina: Sonnenwaldi so živeli v neposredni bližini Apnenika. »Stari« Karli (Karol) Sonnenwald je bil obratovodja, v Apneniku je imel veljavo. Delavci so se ga bali, imeli so poseben znak, ko je prihajal na delovišče. Bil je precej prebrisan in je ob sobotni »colngi« (tedenska plača v stari Jugoslaviji) delavcem naročal, naj ne hodijo v bližnjo gostilno k »Franclu« ampak jih je pošiljal k sosednjemu »Steguju«.

Lev: Kaj pa plačilo? Kakšna je bila mesečna plača?

Kristina: Plačilo je bilo za nekvalificiranega delavca povsod skromno. Mesečno se je zaslužilo okoli 300 dinarjev. Pozimi, ko se ni delalo, so v Apneniku delili svojim delavcem vsakih 10 dni

hrano. Mati je odšla s košem in dobila temno moko št. 3 (»drajerco«), polento, sladkor, sol, maščobo (olje, špeh ali mast) in 10 dinarjev za šolo, čevlje in obleko. Po 2. svetovni vojni v Apneniku niso delali več sezonsko, ampak celo leto. Vsak dan razen nedelje od šestih do dveh. Ko so v Celju gradili stanovanjske bloke so prihajala večja naročila in se je delalo tudi troizmensko. Kamen so dobivali iz kamnoloma Pečovnik. Kmetje so Apneniku po dobri ceni prodali gozd na Pristavi. Teren je bil tam precej strm in gozd je bilo težko izkoriščat. Za kamnolom pa je bilo primerno.

Lev: Kakšno delo ste vi opravljali v Apneniku?

Kristina: Imela sem več zadolžitev. Začela sem v kamnolomu, v »bunkerju« in na žičnici. Kamenje v »bunkerju« je padalo na drčo, ki je polnila hunte, ki so kamen prevažali v apnenico. Nazaj proti kamnolomu so hunti prihajali prazni, obrnjeni navzdol. Vklapljala in izklapljala sem žičnico, nadzirala hunte. Po žičnici je krožno potovalo 28 huntov. Pri letnem remontu je prišla skupina monterjev iz Ruš in je zamenjala vlečne kable. Z nosilnimi kabli pa ni bilo dela. Kasneje se je Karli Sonnenwald tega opravila naučil sam. Pri tem so mu stregli trije delavci. Sonnenwaldi so vsi študirali, Karliju pa se ni ljubilo. V Apneniku je bil »majster«, obratovodja v kamnolomu. Kasneje sem hodila po pošto, ob remontu na pečeh sem skrbela za prehrano gostujočih delavcev. Z vozičkom sem šla v gostilno na Mariborsko ulico, pripeljala kosilo in večerjo, ker so delavci jedli dvakrat. Karte za hrano smo dobivali na magistratu v Celju. V Apneniku sem te karte delila delavcem.

Lev: Kdo je bil direktor takoj po vojni, ko ste tam delali?

Kristina. Dvoršak, ki je bil »gospod«. Do delavcev je bil vzvišen. Meni kot mlademu dekletu se sploh ni obračal, ampak je v moji prisotnosti drugim naročal kaj in kako moram delat. Direktor ni bil dolgo. Večkrat sem morala oditi z vlakom v Maribor ali Ruše, odnesti pošto ali tam prevzeti kakšne podatke in jih prinesiti v Celje. V Rušah me je čakal ing. Teržan, ki je po vojni v Rušah bil zadolžen za poslovanje Apnenika. Domov v Celje sem včasih prišla tudi ob polnoči, ker prej ni bilo vlaka.

Slika 85: Kristinina izjava leta 1948 za Celjski tednik.
Vir: Celjski tednik, 11. 12. 1948, str. 6.

Pričevanje Kristina Sevšek (pravilno Selšek) se je potrdilo s časopisnim člankom iz Celjskega tednika, novembra 1948. V članku je omenjen tudi takratni »upravitelj« Apnenika tov. Čuček, ki se ga je v intervjuju spomnila tudi gospa Kristina.

Lev: Kaj pa kurivo, s čim so kurili v pečeh?

Kristina: Kurili so s premogom ampak ne s pečovniškim rjavim, ki je bil preveč kaloričen, imel je kar 9000 kalorij. Oče je po vojni včasih prinesel domov kos premoga. Bil je črne barve, čist kot kristal in gladek kot zrcalo. V njem si se lahko videl.

Lev: Od kod so prihajali delavci in kako je potekalo delo v apnenici?

Kristina: Delavci so prihajali od povsod, bili so nekvalificirani, brez šole, priučeni. Tudi oče je bil priučen miner. Ko je na industrijski tir prišel vlak je bilo potrebno na vozovni urad v Celju vsak dan posebej potrdit tovarne liste, za smer odprave in težo tovora. Ko je apno bili skuhamo, so ga vlečili iz peči, počakali, da se je ohladilo in ročno nalagali na vagone. Na vagon se je nalepil nakladalni nalog (smer odprave, količina naročila). Bili so G-zaprti, pa tudi odprti vagoni. Za ozkotirno železnico je tovor bil manjši, ker je tudi nosilnost bila manjša. Aranžirka – manjša lokomotiva na paro je pripeljala vagone na industrijski tir ob 10:00 zjutraj in jih ob 17:00 odpeljala. Če smo z nakladanjem zamudili in jih nismo pravočasno napolnili, smo dobili »penale« (denarno kazen, op. a.). Odmor za malico je trajal pol ure. Kakšen delavec se je odločil za »skok« do gostilne »Franc« preko ceste, čeprav tam niso kuhali. Za malico so si v kanglici prinesli fižol, dobivali so tudi hrano na karte. Tkim. »težke« karte so jim omogočale dobavo več hrane. Dobivali so jih tudi rudarji. Predložiti so morali osebni dokument in hrano seveda plačati.

Živilske karte so med vojno uvedli Nemci. Hrano so delili na grame; npr. koliko gramov mesa si zahteval - toliko kart oz. kvadratkov na kartah ti je prodajalec odrezal. Dobivali smo še maščobo, moko, kruh... Matere z majhnimi otroki so dobivale mleko v prahu. Med vojno so nam Nemci na

karte dajali več hrane. Po vojni pa je bila res huda revščina. Predsednik Tito je bil venomer s kom v sporu in država pomoči ni prejela. Kruh je bil »rumen«, popolnoma brez okusa. Mati nam je spekla črn razpokan kruh, enkrat smo jedli potica iz soje. Mati mi je zvečer odrezala dva kosa kruha. Enega za zajtrk, drugega za malico v službi. Vse sem pojedla ponoči, ker sem bila tako lačna. V kanglici znamke »Emo« sem imela malo močno razredčenega malinovca... Delavci so pili alkohol, ki so si ga prinesli s sabo. Največkrat so pili domač »jabuček« (jabolčnik, op. a.). Poleti sem hodila z vozičkom na Skalno klet po sodček piva. Pivo so prodajali po končanem delovnem času. Iz enega sodčka sem morala dobiti 25-30 »kriglov« (krügel je merska enota za večji kozarec npr. 3 dcl, op. a.). Delavci so se kregali, ker je bilo na začetku točenja več pen, šele kasneje je bilo več tekočine. Kar so popili, se jim je odštelo od plače.

Lev: Kako ste vi razumeli delovni proces v Apneniku?

Kristina: V kamnolomu je bil »bunker« (nakladalna postaja). V kamnolomu so delavci nalagali hunte. V kamnolomu se spomnim »madžarske vlečnice« še iz stare Jugoslavije, ki je delovala na protiutež. Z njo smo se vozili gor v kamnolom na most. Hunt smo v bunkerju »kipnili« (prekucnili, op. a.) v drčo. Med apnenico in kamnolomom je bilo postavljenih približno 20 nosilcev – »štenderjev«. Na njih je bila napeljana žičnica – dve nosilni in ena vlečna jeklenica. Žičnica je nosila 28 huntov. Vsako minuto je prišel voziček. V bunkerju je bil »hebl« (ročica, op. a.) s pomočjo katere je delavec hunt obrnil in stresel vsebino na drčo. Kamenje je bilo pripravljeno za v peč. Ko je bil bunker poln, so delavci pozvonili in žičnica se je ustavila. Ne vem pa, če so delavci kamenje v peči metali ročno ali je bil proces v apnenici mehaniziran. Kasneje je proces verjetno bil mehaniziran. V peči so se kamni razpršili v grude. Pred pečmi so stali vagoni, prihajali so tudi »furmani« (vozovi s konjsko vprego, op. a.). Apno so prodajali v kosih, drobili in sejali ga niso.²⁰⁵

Lev: Se spomnite požara v Apneniku pozimi leta 1958?

Kristina: Takrat nisem bila več zaposlena v Apneniku. O požaru so se pogovarjali ljudje. Nakladalna postaja (»bunker«) v kamnolomu jim je pogorela. Delavka naj bi pozabila izklopiti »ajnlaser« (zaganjač, op. a.). Posledično naj bi se popoldan postaja vnela. V »bunkerju« je bilo veliko kolo, noter je bilo prostora za 17 huntov. Sledilo je zvonjenje – znak, da je bunker poln. Očitno delavka tistega stikala naj nebi izklopila.

²⁰⁵ Stanislav Polenik je povedal, da so nastali apneni prah (apno) zbirali in ga ročno pakirali v papirnate »žaklje«.

Lev: Povejte nam še kakšen dogodek ali zanimivost, ki se jo spomnite.

Kristina: Na plačilni dan (15-i dan v mesecu) so delavci odhajali v gostilno. V stari Jugoslaviji je »colnga« (plača) bila tedenska, vsako soboto. Oče in mama sta takrat odhajala v mesto po nakupih. Pri »Franclu« je bila gostilna že od leta 1800, o čem je pričal napis na gostilni. Pri Steguju je bil nekakšen »hotel«, bolj »nobel«. Pantner je imel gostilno preko mostu. Tja sta me pošiljala blagajnik in še en uradnik po »dva krigla pira«, ki sem jima ju morala prinesiti v podjetje peš čez most. Odmor za malico so označili s sireno. Prav tako začetek in konec dela. Po Apneniški sireni so si Polulčani ravnali uro. Po koncu »šihta« sem pospravljala tudi pisarno, ki je bila samo ena. Direktor Čuček, ki je bil vodilni pred Dvoršakom in je kmalu odšel v Kidričevo je imel svojo pisarno. Dvoršakov naslednik Adolf Sedlar naj bi po govoricah ljudi bil zahteven direktor. Eksplozije iz kamnoloma so se slišale daleč po okolici, po pričevanju mojega očeta tudi v notranjosti bližnjega rudnika. Hiše so se tresle. Zagrajčani so se včasih pritoževali čez hrup na strelišču in v kamnolom. Vendar so se zavedali, da je pomembno, da imajo delo.

Dim iz peči ni bil moteč in ga ni bilo veliko. Ljudje niso zbolevali. Nek profesor nam je pri knjigovodstvu celo razlagal, da naj bi vdihavanje vročega »vleka« (apnene pare) celo pomagalo proti tuberkulozi, ki je takrat bila pogosta bolezen.

Delavci smo se takrat med sabo poznali vsi. Večinoma smo bili delavci, manj je bilo uprave. Leta se je povečala, ko smo dobili samoupravljanje.

Veselo je bilo ob sindikalnih občnih zbora, ker smo plesali, pili in se veselili. V sindikatu so bili vsi zaposleni. Članarina se je »trgala« od plače. Prispevek ni bil visok. Kasneje čalnstvo ni bilo več obvezno. Na občni zbor je bilo treba priti obvezno. Tisti »tavsekani« (prokomunistični, op. a.) direktorji so zahtevali obvezno prisotnost. Komunizem se je zelo poudarjal. Če si bil udarnik, si dobil »četrti obrok« - dodatne karte za živila za udarnike. Kdor je presegal normo so mu mojstri našteali več ur in je dobil dodatne karte.

V Apneniku sta delala tudi moja dva strica, oba sta bila udarnika. Norme so bile visoko postavljene, a se jih je v Apneniku dalo dosegat. Norme so bile npr. zelo visoko postavljene v Metki (tekstilna tovarna, op. a.), kjer so jo začetnice za šivalnim strojem le stežka dosegale.

Pod načeto skalo se neutrudno gibljejo žilave postave nakladalcev. Po dva polnita en voziček. Vsi hitijo in je težko presoditi, kdo je bolj uren. Ni zastoj med njimi 15 takih, ki so si že večkrat osvojili naslov udarnika. Med drugimi brata Jurkošek, od katerih je bil Alojz že tretjič proglašen za udarnika. Dnevno normo presežeta večkrat do 50 odst. Tudi Kozovinc in Zupanc ne zaostajata. Norme dosegaajo vsi, čeprav so visoko postavljene.»

Slika 86: Izsek iz časopisa Celjski tednik. Vir: Celjski tednik, 11. 12. 1948, str. 6.

Slika 87: Stražarnica v kamnolomu Pečovnik. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.

Slika 88: Stražarnica na razgledni točki ob vstopu v kamnolom Pečovnik. Naravoslovni dan, april 2015. Foto: Ljudmila Strahovnik.

V istem časopisnem članku kot Kristina sta omenjena tudi oba Kristinina strica, brata Jurkošek Alojz in Ivan (Anza).²⁰⁶ V eni izmed obeh staržarnic je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja kot nočni čuvaj zagotovo delal Kristinin pokojni stric Ivan (Anza) Jurkošek, Apnenikov udarnik.

²⁰⁶ Slednji v časopisnem članku ni omenjen z imenom. Ivan ali Anza, kakor so ga klicali je do upokojitve okrog leta 1970 delal v kamnolomu kot nočni čuvaj. Ustni vir: dr. Boris Salobir, upokojen učitelj strokovnih predmetov na Srednji rudarski šoli v Velenju.

Slika 89: Ivan (Anza) Jurkovšek, Kristinin stric udarnik okoli leta 1980. Foto: dr. Boris Salobir.

Spoštovana gospa Kristina Javornik, hvala da ste z nama delili vaše dragocene spomine, ki bodo osvetlili naš pogled na Apnenik.

Vilma Gršak, roj. leta 1945, upokojenka, ki živi v Zvodnem nam je tik pred zaključkom raziskave prinesla zanimivo fotografijo svojega bivšega moža in svaka.

Slika 90: Brata Drago (levo) in Herman (desno) Kovačič na delu v kamnolomu Pečovnik okoli leta 1970. Lastnica fotografije je gospa Vilma Gršak.

Drago in Herman sta po poljskih tirih v kamnolomu potiskala prazen voziček – prekucnik nazaj proti kamnolomu, potem ko stag ga spraznila (prekucnila njegovo vsebino) na prostor desno na fotografiji. To kamenje so v nakladalni postaji naložili v hunte, ki so po žičnici tovor odpeljali v dolino k apnenici. Leta 1970 je Apnenica opratovala v »zadnjih vzdihljajih«.

Drago Kovačič se je rodil 13. 2. 1945. V svojem kratkem življenju je najprej delal v Apneniku, nato pa do leta 1960 v Rudniku Pečovnik. Drago naj bi kot dežuren rudar zadnji zapustil rudnik, ko je voda leta 1960 zalila. Sam je bil prepričan, da naj bi šlo za sabotažo. Rudnik naj bi bil še poln kakovostnega rjavega premoga. Po prenehanju obratovanja rudnika je odšel na delo v Cinkarno. Ko je tudi slednja zašla v krizo, se je vrnil nazaj na delo v kamnolom Pečovnik, kjer je leta 1978 preminil v 40-em letu življenja. Februarja leta 1978 je nastopila nenadna močna odjuga. Delavcem v kamnolomu se je mudilo "ravbati" material iz kamnoloma. Ker naj bi se zelo mudilo, so popolnoma opustili "šremanje" teras. Nesrečnemu Dragu naj bi iz zgornje terase padel na klavo velik kamen in mu kljub zaščitni čeladi, ki jo je nosil, zlomil lobanjsko dno. Umrli je nekaj ur kasneje v celjski bolnišnici. Zlomljena čelada je bila dokazni predmet na obravnavi na sodišču. Vilma je ostala sama z otroki. Po Dragovi smrti se je ponovno poročila in se piše Gršak. Po pokojnem prvem možu je prejela skromno pokojnino. Po treh letih je ugotovila, da je pokojnina bila tako skromna, ker je v zapisu bila navedena moževa "naravna smrt". Ko so birokracijsko napako popravili v "smrt zaradi nesreče pri delu" je po Dragu prejela nekoliko višjo pokojnino. Istega leta nekaj mesecev kasneje se je podobno ponesrečil še en delavec, a je kljub težjim poškodbam preživel.

Dragov brat Herman je delo v kamnolomu kmalu po letu 1970 pustil in naprej delal kot samostojni podjetnik – zidar. Nagovarjal naj bi tudi starejšega brata Draga, ki ga ni poslušal in je nadaljeval delo v kamnolomu do tragične nesreče.

Kamnolom naj bi po besedah Vilme Gršak obratoval še v samostojni Sloveniji. Kmalu so ga zaprli zaradi nasprotovanja krajanov, ki so zbirali podpise za zaprtje zaradi neznosnih detonacij ob razstreljevanju, ki so sprožale umetno tresenje tal. Vilma pravi, da je ob detonaciji in tresenju hiše tudi sama enkrat pobegnila iz lastne hiše.²⁰⁷

²⁰⁷ Vilma Gršak, ustni vir. 20.2. 2023.

5. Razprava

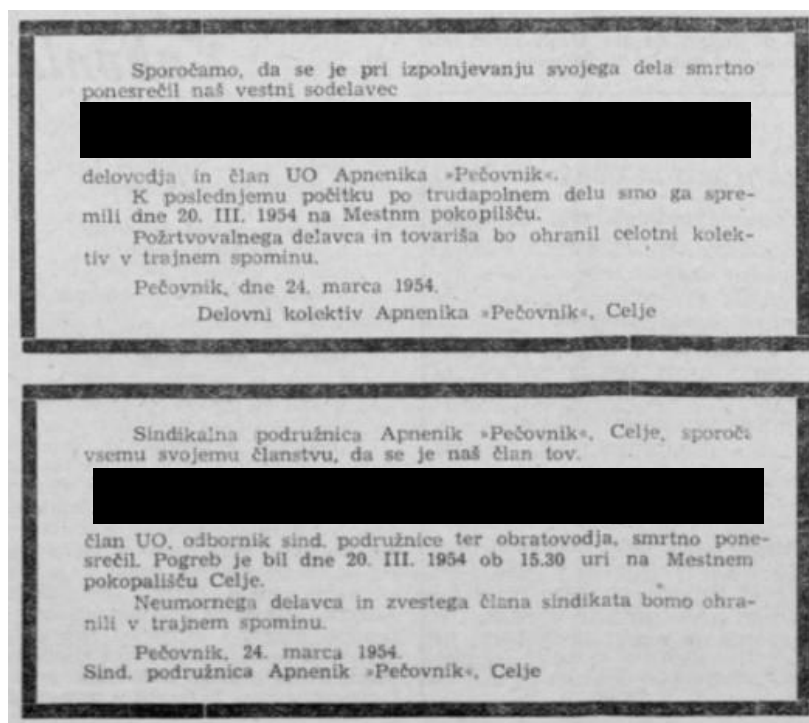
5.1. Argumentacija potrditve oz. zavrnitve hipotez

Postavljene hipoteze smo na osnovi pridobljenega gradiva poskušali ovrednotiti; poiskati argumente za njihovo potrditev ali zavrnitev.

1. Delo v kamnolomu je bilo **nevarno**, nesreče, tudi **smrtne**, pogoste.

Hipotezo lahko v celoti **potrdimo**.

V ZAC smo dobili spis o nesrečah pri delu v letih 1954 in 1955. V letu 1954 so evidentirali 16 nesreč v katerih so bili delavci telesno poškodovani. En delavec je umrl na kraju nesreče. V letu 1955 je bilo 21 poškodb, leto je minilo brez smrtnih žrtev. Zato potrjujemo, so nesreče bile pogoste, skoraj vsakodnevne, zanesljivo pa tedenske. Zaščitna oprema je bila slaba, delo pa zelo nevarno in zahtevno. Večina nesreč se je pripetila v kamnolomu in v nakladalni in razkladalni postaji (»bunkerju») Več je bilo nesreč z lažjimi telesnimi poškodbami, nekaj pa tudi s smrtnim izidom. Nesreče pri pečeh pa so bile zelo redke. Slednje so dobile svoj epilog na sodišču. V javnosti so odmevale le redko. Zaradi sprejetja GDPR leta 2018 so v ZAC morali anonimizirati osebne podatke poškodovancev in ponesrečencev. Na omembe delovnih nesreč v Apneniku smo naleteli tudi v časopisnih člankih in osmrtnicah delavcev, ki pa smo jih morali tudi anonimizirati. O smrtnih žrtvah so nam pričale tudi priče. Nekaj smrtnih žrtev med delavci je bilo z delom v Apneniku povezano tudi posredno kot posledica zlorabe alkohola. O slednje so nam povedale priče in smo tudi našli v časopisnih člankih v »črni kroniki«.

Slika 91: Primer osmrtnice žrtve delovne nesreče v Apneniku iz leta 1954. Vir: Savinjski vestnik, 26.3. 1954, str. 8.

2. Delo v kamnolomu in apnenici je **negativno vplivalo** na domačine in naravo.

To hipotezo lahko **delno potrdimo, delno pa ovržemo**.

Razstreljevanje je povzročalo močno tresenje tal, posledično tudi razpoke na hišah. Premikanje jalovine v kamnolomu je ogrožalo travnike, njive in okolico. Padanje kamenja in skal ob razstreljevanju je večkrat poškodovalo bližnji gozd, tako da ga je lastnik moral posekati. V primeru, da bi konec 60-ih let postavili hidrarno apna, naj bi po mnenju krajanov dim zasmradil in apnenčev prah pobelil celotno dolino. V 70-ih letih so krajani postali ekološko zavedni in samozavestnejši. Načrtom Apnenika po modernizaciji proizvodnje in novimi metodami odkopa kamna v kamnolomu so se januarja leta 1974 odločno uprli na nekakšni »javni tribuni«. Apnenik tudi ni dobil okoljskega dovoljenja za gradnjo hidrarne v Pečovniku. Posledično je podjetje CE-KA že februarja 1974 dokončno ustavilo dela v apnenici.

V 90-ih leti 20. stoletja se je naselje Zagrad močno povečalo. Zgrajeno je bilo veliko novih hiš. Prišleki, mlajši ljudje so proti delu kamnoloma večkrat pritoževati in podpisovali peticije proti delovanju kamnoloma. Motilo jih je hrup ob eksplozijah, tresenje tal in uničevanje lokalne ceste. Bili so uspešni saj se je podjetje CE-KA v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja znašlo pod pritiskom javnosti in je moralo ustaviti dela še v kamnolomu.

Po drugi strani pa obrat apnenice na izhodu iz doline, če odmislimo velik poseg v prostor in kupe jalovine žlindre ni posebej onesnaževal okolja v smislu, da bi bil zastrupljen zrak, prst ali voda. Tudi ljudje naj ne bi zbolevali zaradi vdihovanja hlapov apna.

Slika 92: Dimnik v podjetju Apnenik leta 1968. Foto: Milan Božič. Vir: ZAC, SI_ZAC/1028/004_00369.

3. Apnenica je v svoji zgodovini večkrat (**npr. 10 krat**) **zamenjalo lastnika** (upravljalca, direktorja).

To hipotezo smo **ovrgli** saj nismo našeli toliko različnih lastnikov oziroma imen direktorjev. Podjetje je v obdobju 20. stoletja **5x spremenilo ime**, med 2. svetovno vojno pa je apnenica bila v zakupu avstrijskega podjetja. V tem obdobju smo našeli **7 različnih direktorjev (lastnikov, upravljalcev)** podjetja.

Prvi dve imeni povezani z apnenico v Pečovniku izvirata iz daljnega **leta 1777** ko sta stavbna mojstra **Štefan Kovačič in Resnik** prosila celjski magistrat naj jima dovoli zgraditi apnenico v Pečovniku. V začetku 20. stoletja se je apnenica, ki je bila registrirana leta 1909 (**Oskar Humpoletz, Kalkwerke**), razvila v obrat industrijskega značaja. Apnenica je obratovala do leta

1917. Naslednik njegovega podjetja je bilo podjetje **Apnenik Celje**, ki ga je ustanovil **Anton Zeischegg** in je bilo v register Okrožnega kot trgovskega sodišča v Celju vpisano oktobra 1920. Že naslednje leto je podjetje kupila **Tvornica za dušik d. d. (TDR)** iz Ruš pri Mariboru. Julija 1921 je bila podpisana družbena pogodba o ustanovitvi družbe z omejeno zavezo, ki je prevzela apnenico. Imenovala se je **Apnenik Celje, d. z o. z., Zagrad pri Celju**.

Podjetje sta zastopala ruška direktorja **Anton Krejči** in ing. **Robert Mader**. Obratovodja je postal domačin Karel Sonnenwald.

V obdobju med drugo svetovno vojno je TDR svoj obrat apnenice v Pečovniku dala v zakup graškemu zasebnemu podjetju »**Steirische Kalk, Schotter und Zementwareindustrie**«.

Po koncu 2. svetovne vojne (1945-46) je podjetje bilo podržavljeno. Nekaj let je podjetje delovalo kot »obrat« TDR kot »podjetje zveznega pomena«. 11. julija 1952 je bilo predano MLO Celje, ki je iz njega ustanovilo samostojno podjetje **Apnenik »Pečovnik«**. Prvi direktor je bil **Srečko Čuček**, ki ga je kmalu nadometil **Valter Dvoršak**. Dvoršaka je leta 1956 nadometil **Adolf Sedlar**, ki je na čelu podjetja ostal do leta 1973.

Leta 1973 se je podjetje združilo s podjetjem **Ceste-kanalizacija (CE-KA)**, ki je apnenico februarja leta 1974 zaradi nerentabilnosti dokončno ukinilo.

4. Podjetje so pred petdesetimi leti zaprli, ker je delalo z **izgubo**.

Tudi to hipotezo smo gladko **potrdili**.

Eden od razlogov, da so zaprli apnenico je to, da je podjetje že v 60-ih letih 20. stoletja imelo blokirani poslovni račun. Konec 60-ih let, še v času, ko je podjetje bilo samostojno, so želeli zgraditi hidrarno a niso dobilo okoljevarstvenega dovoljenja. Apnenik na trgu ni mogel konkurirati drugim apnenicam, ki pa so že prodajale hidrirano apno v vrečah na drobno. Apnenik je tako vztrajal pri prodaji apna v kosih, kar ni bilo več rentabilno. Svojih izdelkov niso mogli prodajati v maloprodaji npr. v trgovinah. Ko so se združili s podjetjem CE-KA načrtovana modernizacija ni uspela, ker so prišli v spor s krajani. Nerentabilnost Apnenika je bil glavni razlog, da je CE-KA apnenico leta 1974 zaprl.

5. S pomočjo virov bomo **pojasnili faze delovanja** apnenice »od kamna od apna«.

Ta hipoteza je **potrjena**, ker nam je dejansko uspelo rekonstruirati delovni proces.

V ZAC, na facebooku, v starih časopisih smo našli veliko fotografij apnenice in kamnoloma, s katerimi smo si lahko približno predstavljali potek dela. Osebne fotografije so nam prispevale tudi priče. Iz redkih pisnih virov smo rekonstruirali delovni postopek. Največ o poteku dela smo ob podpori starih fotografij izvedeli od Franca Klinarja in Kristine Javornik, ki je bila zaposlena v nakladalni postaji kamnoloma (»bunkerju«) in je nakladala hunte. Faze delovanja oz. sam postopek »od kamna do apna« smo natančno pojasnili v osrednjem delu raziskovalne naloge, v podpoglavju »od kamna do apna« - delovni proces v Apneniku.

6. Apnenik je bil **povezan z Rudnikom Pečovnik** - apno so žgali z rjavim premogom iz rudnika.

Ta hipoteza je **ovržena**.

Najprej se nam je zdelo logično, da bo bližnji rudnik rjavega premoga oskrboval Apnenik s kurivom – rjavim premogom. A ni bilo tako. Ta premog naj bi po pričevanju gospe Kristine Javornik bil preveč kaloričen (9000 kalorij) za žganje apna in s tem neprimeren. Premog za kurjenje peči (lignit) so dobavljali iz Velenja. Ta podatek smo našli v časopisnem članku.

Podjetji sicer do leta 1960, ko je rudnik zalila voda nista bili povsem ločeni, sodelovali sta drugače. Apnenik je dovolil rudniku, da so del njihovega zemljišča uporabljali za nasipavanje jalovine. Apnenik je leta 1957 rudniku prodal delno lesene, delno zidane objekte z ograjo in centralno kurjavo, ki so bili na zemljišču dveh posestnikov iz Zagrada. Priče so nam povedale, da so delavci do leta 1960 večkrat zamenjali službo – iz Apnenika v rudnik in obratno. Predvsem po zaprtju rudnika 1960, ko je nekaj rudarjev dobilo delo v Apneniku.

5.2. Izhodišča za nadaljnje raziskovanje

V raziskovalni nalogi smo se posvetili raziskovanju podjetja Apnenik Pečovnik, ki je bilo povezano z kamnolomom Pečovnik. Preučili smo dostopne zgodovinske vire, pregledali literaturo in iskali po periodiki po izbranih ključnih pojmi.

Raziskovanje Apnenika bi lahko nadaljevali s spletno anketo, v kateri bi nas zanimalo poznavanje podjetja med Celjani, predvsem mlajšimi občani ali vsaj prebivalci Pečovnika in Zagrada. Ugotovili bi, če je Apnenik ostal v spominu ljudi ali je za vedno pozabljen v zgodovini.

Proučili bi lahko tudi trenutno lastništvo območja nekdanjega Apnenika. Ob propadu je ozemlje

bilo v lasti Jugoslovanskih železnic. Kot pravni naslednik so območje nasledile Slovenske železnice. Danes je zemljišče po podatkih portala E-prostor GURS v zasebni lasti. Lahko bi poskusili ugotoviti, kdo je novi lastnik zemljišča in kaj namerava z njim. Podatki o zasebnih lastnikih – fizičnih osebah na portalu niso javni. Ozemlja Apnenika je trenutno še vedno obsojeno na propadanje in spada med tkim. degradirana območja.

Februarja 2024 bo minilo 50 let od opustitve pridobivanja apna in dokončnega zaprtja Apnenika. V spomin na to podjetje smo na KS Pod gradom naslovili prošnjo, da bi postavili dva zgodovinska obeležja – infotabli o Apneniku v bližini glavne stavbe apnenice in ob vstopu v kamnolom Pečovnik. Mi bomo oblikovali vsebine, KS pa naj bi zagotovila prostor in denar za postavitev.

V prihodnosti nameravamo podobno kot Apnenik raziskali še tovarno bičevnikov »gajželfabrik« iz Zagrada, tovarno pirotehničnih sredstev »Pyrota« v Zagradu in rudnik Rjavega premoga v Pečovniku.

5.3. Zanimivosti

Glavna zgradba Apnenika - apnenica je bil s soglasjem postavljena na zemljišču Jugoslovanskih železnic, ki so jih pravno nasledile Slovenske železnice. Danes je zemljišče kjer stoji propadajoča zgradba v zasebni lasti.

V času socializma so delavci »soupravljali« podjetja, kjer so bili zaposleni. Organ »delavski svet«, kamor so bili izvoljeni je predlagal izboljšave in razpravljajal o problemih v podjetju. Slednje se je dalo razbrat tudi iz zapisnikov DS Apnenika.

Pred industrijsko proizvodnjo, še v 19. stoletju je skoraj vsaka domačija imela lastno apnenico, kjer so žgali apno za lastne potrebe. Delovala je podobno kot kopa za žganje oglja. Večje slovenske apnenice (Solkan, Kresnice...) so po 2. svetovni vojni začele proizvajati in prodajati hidrirano apno, ki je bilo pakirano v vrečah. Apnenik je nadaljeval s prodajo apna v kosih, ki za kupce ni bilo več tako zanimivo. Hidrarne pa v Pečovniku kljub obstoječim načrtom niso nikoli zgradili, ker so v 70-ih letih prejšnjega stoletja proti Apneniku začeli protestirati domačini.

V letu 1973 v Apnenikovih dokumentih ni več zaslediti pozdrava »Smrt fašizmu, svoboda ljudstvu (narodu)«, ampak samo pozdrav »Srečno!«. Med vojno (1941-1945) je velika večina zapisanih dokumentov v nemškem jeziku. Tudi tista zapisana v slovenskem jeziku so se končala s pozdravom »Heil Hitler!«.

Delavci iz Apnenik (predvsem »kamnolomci«) in rudarji iz sosednjega Rudnika rjavega premoga so kljub težkemu življenjskemu položaji večkrat stopili v gostilni "Francel" v Zagradu.

Ing. Robert Mader, dolgoletni direktor TDR je bil edini vodilni človek tuje, nemške narodnosti. V letih 1921-1945 je bil tudi zastopnik Apnenika. Po osvoboditvi ni takoj zapustil nove države in je bil zaprt v kletnih prostorih ruške občine, kaplanije, nato pa v mariborskih zaporih, kjer je storil samomor. Njegov grob je na mariborskem pokopališču na Pobrežju bil opuščen šele pred nekaj leti. O njegovem dobrem osebnem značaju pričajo še živeči ljudje (Anica Seršen, Danica Aigner ...), ki so ga poznali, pa tudi dokumentacija, dopisi, odobritve donacij raznim društvom ter posameznikom, ki so zašli v težke življenjske situacije.

Z Apnenikom je povezana legendarna družina Sonnenwald, katere člani (oče, mati, sin) so vsi bili zaposleni v podjetju. Vodstvo DTR je sposobnega delavca Karla Sonnenwalda po nakupu Apnenika postavilo za obratovodjo. Označili so ga kot »rodoljuba« kljub očitnim nemškim koreninam. Sonnenwald se je ukvarjal tudi s politiko. Junija leta 1924 je pisal na uredništvo Nove dobe in preklical svoj podpis na kandidatni listi »Nepolitične občinske stranke«. V pismu je navedel, da naj bi mu mu zamolčali, da je stranka protislovenska in da se kot »dober Slovenec« ne more udeleževati v stranki, ki jo zastopajo v večini Nemci in ljudje »nemškega mišljenja«. Sonnenwald je bil očitno kljub nemškim koreninam svojih prednikov res zaveden Slovenec. Sonnenwalda starejšega je priča Kristina Javornik opisala kot izjemno sposobnega obratovodjo, ki je sam znal odpravljati okvare strojev in opravljati letni remont na žičnici. Po drugi svetovni vojni je večkrat omenjen njegov sin Karel (Drago), ki je bil tehnični direktor podjetja. Delavci so se v podjetju obratovodje Karla Sonnenwalda starejšega zelo bali. Ko je prihajal v kontrolo naj bi imeli opozorilni znak.

Če se je kamenje vsulo iz visečega hunta na žičnici na tla, so domačini material s samokolnico odpeljali in ga uporabili za betoniranje škarp, zidov... Drzen domačin pa si naj bi upal nalašč prevračati hunte. Fantiči so s fračami skušali zadeti hunt na žičnici v »hebl« (ročico). Če se jim je posrečilo, se je vsebina hunta iz žičnice vsula na tla.

Apnenica je leta 1910 v Deutsche wacht objavila oglas, da išče psa čuvaja. Takrat je apnenica bila v lasti Oskarja Humpoletz-a (do leta 1917).

Slika 93: Oglas za psa čuvaja. Vir: Deutsche watch, 29.1.1910, str. 9.

Kameleonsvo — ali izzivanje. Na strani 670 Uradnega lista deželne vlade za Slovenijo št. 139. z dne 29. novembra t.l. beremo med drugim pod »Firm. 329/20, Reg. A II 57/1 (1586) Vpis posamezne firme« sledeče: Apnenik Celje, Anton Zeischegg, Kalkwerk Celje, Anton Zeischegg, s sedežem v Celju. — Gotovo ga poznate, tega gospoda, ki vozari s svojim kolesom in potniško torbico dan na dan po Celju in okolici ter prodaja slovenskim kmetom svoje slovensko apno! Bil je za vojske stotnik pri domačem celjskem pešpolku št. 87, vendar še takrat - za časa rajne Avstrije ni bil Nемец, Vemo, da je bil kot svojedobni »offiziersstellvertreter« vedno le »Zajšek«, kar je videti še na mnogih vojaških dokumentih. Odkar je postal državljani Jugoslavije — doma nekje blizu Maceljanskega gorovja - pa je postal naenkrat Zeischegg! Čudna pretvorba! Njegovo pristno slovensko ime mu ni všeč, pač pa slovenski groši. Morda pa zahteva celo tudi še opcijsko pravico za Avstrijo. To lahko ima, a potem se naj hitro izseli ter nas naj ne izziva s svojim potujčenim in spakečranim imenom, naj ne računa s slovenskim kmetom in njegovim denarjem! Bomo res morali postati rigoroznejši ter pri taki gospodi zahtevati pri vpisu tvrdk krstni list domačega župnišča, da nas ne bodo s svojim nemškutarskim mišljenjem tudi javno izzivali. Treba začeti pometati s prave trde metlo, potem bo take in enake renegate kmalu minula korajža do izzivanja. Konstatiramo, da se taki vpisi najdejo skoraj v vsaki novi številki slovenskega uradnega lista. Značilno za »narodno zavednost!«

Novinar narodnozavednega časopisa Nova doba je obsodil in se norčeval iz Slovenca Antona Zajška, ki si je dal spremeniti - ponemčiti priimek v Zeischegg.

Slika 94: »Kameleonsvo – ali izzivanje«. Nova doba, 4.12. 1920, str. 2.

6. Zaključek

Osnovni podatki.

Apnenik-Pečovnik je bilo podjetje, ki se je v 20. stoletju ukvarjalo s proizvodnjo apna, gramoza in peska. Delovalo je na območju današnjega Pečovnika, obsegalo pa je **apnenico** – obrat z dvema pečema za žganje apna na izhodu iz doline reke Ločnice, **upravno-stanovanjsko poslopje (danes stanovanjski blok Pečovnik št. 55)** in pripadajoči **kamnolom** približno 1,5 km višje v dolini. Apnenica je prenehala z obratovanjem leta 1974, kamnolom pa v letih po osamosvojitvi Slovenije. Ostanke propadajoče zgradbe, kjer sta bili peči in propadajoči objekti v kamnolomu so vidni še danes.

Zgodovina podjetja.

Janko Orožen poroča, da že **iz leta 1777** obstaja poročilo, da sta mestna stavbna mojstra **Štefan Kovačič in Resnik** prosila magistrat naj jima dovoli zgraditi apnenico v Pečovniku. Konec 19. stoletja naj bi začelo delovati nekaj apnenic v bližini Celja in sicer v Pečovniku. Najpomembnejša med njimi je bila apnenica Oskarja Humpoletza, ki se je razvila v obrat industrijskega značaja. Leta 1909 je bilo njegovo podjetje registrirano pod nazivom **Oskar Humpoletz, Kalkwerke**. Obstajalo je do leta 1917. Leta 1914 naj bi Humpoletz imel zaposlenih 40 delavcev. Naslednik njegovega podjetja je bilo podjetje **Apnenik Celje**, ki ga je ustanovil **Anton Zeischegg** in je bilo v register Okrožnega kot trgovskega sodišča v Celju vpisano oktobra 1920. Že naslednje leto 1921 ga je kupila **Tvornica dušika d. d. iz Ruš**. Po koncu 2. svetovne vojne (1945-46) je podjetje bilo podržavljeno. Nekaj let je podjetje delovalo kot »obrat« TDR kot »podjetje zveznega pomena«. **11. julija 1952** je bilo predano MLO Celje, ki je iz njega ustanovilo samostojno podjetje **Apnenik »Pečovnik«**.

Po gospodarski reformi leta 1965 je Apnenik zašel v krizo. Leta 1973 se je podjetje združilo s podjetjem **Ceste-kanalizacija (CE-KA)**, ki je apnenico februarja leta 1974 zaradi nerentabilnosti dokončno ukinilo.

Dokumenti iz ZAC in PAM.

V ZAC smo pregledali zajeten kup še neobjavljenih dokumentov, ki so nam predstavljali temelj za pisanje Apnenikove zgodbe. Velika večina dokumentov je bila iz obdobja 1952 – 1973, ko je

podjetje delovalo pod okriljem ObLO Celje, ki ga je tudi ustanovilo. Manjšina dokumentov je bila iz obdobja 1921 – 1927. Dokumente iz obdobja, ko je Apnenik bil v lastništvu TDR (1921-1952) smo iskali v PAM. Le-teh dokumentov smo žal našli zelo malo. Kljub vsemu smo »luknjo« uspeli nekako »zakrpat«.

TDR je od ponemčenega Slovenca Antona Zejška leta 1921 kupila apnenico v Pečovniku. Apnenico so popolnoma prenovili, postavili dve novi jaškovi peči in leta 1928 kupili še 1,5 km oddaljen kamnolom, kjer je bil kvaliteten apnenec brez veliko primesi. Kamnolom so z apnenico povezali z žičnico. Obratovodja Apnenika je postal domačin Karel Sonnenwald. Poslovodji oz. zastopnika Apnenika pa sta bila direktorja iz Ruš Anton Krejči in ing. Robert Mader. Apnenik je že leta 1922 do apnenice dobil dovlačilni industrijski tir za odvažanje žganega apna.

V času popolne prenove apnenice je TDR imela nekaj težav s prijavi občanov na celjsko žandarmerijo. Občani so se večkrat pritoževali zaradi motenja njihove posesti in prevoznosti lokalne ceste zaradi razstreljevanja v kamnolomu v neposredni bližini apnenice. Spore je reševala žandarmerija in sodišče.

V obdobju med drugo svetovno vojno je TDR svoj obrat apnenice v Pečovniku dala v zakup graškemu zasebnemu podjetju »Steirische Kalk, Schotter und Zementwareindustrie«. Iz tega obdobja obstaja nekaj dopisov v zvezi s problematiko dobave električne energije Apneniku, ki ga je zagotavljala hidroelektrarna Fala. Graško podjetje je 27.11. 1944 TDR celo predlagalo, da apnenico iz Pečovnika preseli v naselje Peggau pri Gradcu.

Apneniku je med drugo svetovno vojno bilo odpeljano veliko premične lastnine. Po vojni je avgusta 1945 Apnenik prijavil tkim. »vojno škodo«, ki naj bi po oceni Okrajne komisije iz Maribora znašala 214 605 dinarjev. Povojni dolgoletni direktor Apnenika Adolf Sedlar je v nekem poročilu sicer poročal, da naj bi del mehanizacije po vojni bil vrnjen.

V obdobju 1945 – 1952 je apnenica še vedno delovala pod okriljem TDR.

Povojno samostojno podjetje Apnenik »Pečovnik« je bil s sklepom MLO Celje ustanovljeno 11. 7. 1952 kot »državno gospodarsko podjetje lokalnega pomena«. Prvi »ravnatelj« je bil Srečko Čuček, ki ga je kmalu nadomestil Valter Dvoršak.

Leto po osamosvojitvi je podjetje z odpadnim materialom začelo zasipavati kotanjo med železniškim nasipom in hribom nad apnenico. Za projekt »izsipališča« (deponije jalovine in odpadne žlindre) so morali pridobiti številna dovoljenja vseh vpletenih pravnih in fizičnih oseb. Urediti so morali tudi odvodnjavanje in zagotoviti zanesljivega izvajalca projekta.

V ZAC smo dobili spis o nesrečah pri delu v podjetju Apnenik v dveh letih 1954 in 1955. V Apneniku so nesreče bile pogoste, skoraj vsakodnevne, zanesljivo pa tedenske. Večina nesreč se je pripetila v kamnolomu. Več je bilo nesreč z lažjimi telesnimi poškodbami, nekaj pa tudi s smrtnim izidom. Slednje so dobile svoj epilog na sodišču. V javnosti so odmevale le redko. Presenetljivo je dejstvo, da so najtežja dela opravljale tudi ženske, ki so bile tudi med poškodovanimi. Zaradi sprejetja GDPR leta 2018 so v ZAC morali anonimizirati osebne podatke poškodovancev in ponesrečencev.

Težave z odvečnim odpadnim materialom, ki se jim je nalagal na deponiji so v Apneniku rešili tako, da so podjetju "Graditelj" prodali nahajališče ugaskov. Iz odpadne žindre je Graditelj v »lopi« v bližini apnenice recikliral leš, tako, da je iz njega izdeloval lahke zidake za gradnjo.

S 1. 2. 1956 je direktor Apnenika postal Adolf Sedlar, ki je bil rojen 7. 7. 1920 v Šentrupertu pri Mokronogu. Podjetju je direktoroval vse do združitve Apnenika s podjetjem CE-KA leta 1973. Večkrat, zadnjič leta 1971 je preživel reelekcijo. V podjetju je pustil močan pečat.

Leta 1956 je podjetje obnovilo leseni dovozni most, ki je povezoval nakladalno postajo in obe peči. Most je dobil tudi nadstrešek. Dela je opravilo gradbeno podjetje »Beton« Celje.

V začetku leta 1958 je v kamnolomu pogorela nakladalna postaja, ki so ji delavci v žargonu rekli »bunker«. Obnovili so jo takoj po požaru in sicer po načrtih izvirnega elaborata podjetja »Pohling«. Za gradbeno dovoljenje so zaprosili, ko so nakladalno postajo že obnovili. Komisija pri OLO Celje je projekt odobrila pod pogojem, da bo novi objekt ognjevaren. Objekt je zgradilo podjetje »Beton« Celje.

Požar v kamnolomu je zahteval previdnostne ukrepe, ker je v bližini kamnoloma bilo skladišče z razstrelivom (dinamitom). Podjetje je iz inšpektorata dobilo navodila za uporabo razstreliv, ki so jih morali razmnožiti in izobesiti na vidno mesto v zastekljenem ali zamreženem prostoru podjetja.

Leta 1959 so podjetju prepovedali uporabo samokolnice za merjenje količin prodanega žganega apna. Podjetje je moralo pri prodaji žganega apna uporabljati uradno pregledana utežna merila. Očitno je pri prodaji apna prihajalo do manipulacij, ki so podjetju škodovala.

Leta 1958 je podjetje zaprosilo tržni inšpektorat za izdajo uporabnega dovoljenja izkoriščanja apnenca v kamnolomu Grmada (Pečovnik) po tkim. »odkopni« metodi. Inšpektorat je dovoljenje izdal na osnovi strokovnega mnenja geologa, podanega predloga izkoriščanja materiala in po komisijskemu ogledu kamnoloma.

V dokumentaciji smo se seznanili z zapisniki petih sej DS podjetja v letih 1958-59. Iz teh zapisnikov se da ugotoviti zanimive vsakdanje probleme zaposlenih v podjetju. Na teh sestankih so bili prisotni izvoljeni člani in predsednik DS, direktor in računovodja podjetja. Razpravljali so o investicijah podjetja, plačah zaposlenih, poslovnem izidu podjetja, delitvi dobička, denarnih dodatkih za določena delovna mesta, zadolžitvah zaposlenih v času letnih remontov, bolniških odsotnostih delavcev, neodgovornih delavcih v podjetju, izrednih dopustih, stanovanjskih problemih, sejinah članov DS, problemih sindikata... Razpravljali so o višini donacij, ki so na naslov podjetja pogosto prihajala in podobno. V letu 1959 v podjetju niso imeli organizirane prehrane, zato so člani DS predlagali nakup električnega štedilnika za pripravo toplega obroka hrane, ki naj bo jo pripravljala ena izmed delavk. Razpravljali so tudi o nakupu zaščitnih sredstev, čevljev in dežnih plaščev za delavce. Člani DS so tudi oblikovali kriterije za denarne nagrade ob preseganju norme na delovnem mestu.

V 60-ih letih 20. stoletja se je pokazala potreba po novem upravnem posloppju, ki bi hkrati bilo stanovanjsko. Stanje poslovnih prostorov naj bi bilo v začetku 60-ih let tako slabo, da naj bi poslovanje bilo ogroženo. Gradbeno dovoljenje za gradnjo upravno-stanovanjskega posloppja je bilo izdano leta 1960 pod natančno določenih pogojih. Investitor je bil Apnenik, ki je moral na OLO Celje predložiti natančen načrt financiranja gradnje.

V 60-ih letih prejšnjega stoletja je Apnenik padel v poslovno krizo saj niso dosegali proizvodnih načrtov, težave pa so imeli tudi pri prodaji svojih izdelkov na trgu. Podjetje je večkrat imelo finančni pregled poslovanja, kjer se pokazalo slabo računovodsko znanje glavne računovodkinje. Inšpektor je predlagal celo skrajni ukrep - odstavitev takratne računovodkinje.

Leta 1966 je podjetje povečalo proizvodnjo gramoza ki so ga uporabljali za železniške nasipe in gradnjo cest. Pri tem so iskali prostor za odlaganje jalovine oz. poskušali s sanacijo starega odlagališča. Podjetje je najelo geologa, ki je naredil načrt za novo deponijo vzhodno od kamnoloma v Pečovniku.

Podjetje se je leta 1966 začelo spopadati s problemi pri prodaji svojih izdelkov - apna v kosih. Konkurenca naj bi proizvajala hidrirano apno, ki je začelo prevladovati na trgu. Tržišče naj bi v letu 1967 zahtevalo že večino hidriranega apna in ne apna v kosih. Zaradi nastalih razmer je DS Apnenika na svoji deveti redni seji sprejel sklep, da v letu 1967 zgradijo hidrarno. Postopek nove investicije se ustavil že jeseni leta 1966, ker Apnenik ni uspel pridobiti strokovnega mnenja o

morebitnemu onesnaževanju zraka in vode. Hidrarna tako kljub načrtom ni bila nikoli zgrajena. Sklepamo, da je to eden izmed vzrokov za ukinitvev Apnenika 7 let kasneje, leta 1974.

Dne 13. 3. 1973 je bil v skladu s sklepom DS izvršen referendum o priključitvi Apnenika - Pečovnika h komunalnemu podjetju CE-KA Celje. Kolektiv Apnenika se je na referendumu odločil, da se Apnenik - Pečovnik priključi omenjenemu podjetju. Izbris podjetja je bil določen za 6. 4. 1973. Apnenik Pečovnik je tega dne formalno - pravno prenehal obstajati.

Literatura iz OKC.

Za spoznavanje z apnenico in kamnolomom smo začeli s precej poljudnimi zapisi domačina **Vinka Bobniča**, ljubiteljskega zgodovinarja, ki je poskušal zapisati zgodovino KS Pod gradom. Podatke o Apneniku mu je kot ustni vir posredoval gospod Franc Zgoznik, sin vzdrževalca v Apneniku.

»Oče« celjske zgodovine **Janko Orožen** je prve podatke o apnenici v Pečovniku izbrskal v poročilu iz leta 1777, ko naj bi mojstra Štefan Kovačič in Resnik prosila magistrat za dovoljenje, da bi v Pečovniku zgradila apnenico.

Janko Orožen v svoji drugi monografiji *»Zgodovina Celja z okolico (1849-1941)«* že omenja leto 1921, ko je apnenico kupila TDR.

Dalje Orožen v svojem *Orisu sodobne zgodovine Celja in okolice iz leta 1980* spet omenja podjetje Apnenik »Pečovnik«, ki ga je po 2. svetovni mestni ljudski odbor (MLO) Celje pravno obnovil, s pravico proizvajati apno, gramoz in pesek. Omenja prvega »ravnatelja« Valter Dvorška in Adolfa Sedlarja, ki je podjetje vodil 17 let, do leta 1973.

Ciljno se je celjske industrije lotil **dr. Milko Mikola**, ki je napisal dve deli: *»Stara industrijska podjetja na Celjskem«*, iz leta 1996 in obsežno *»Zgodovino celjske industrije«*, iz leta 2004. V slednji monografiji je Mikola je opisal vsa celjska podjetja gradbene industrije in nekaj vrstic namenil tudi podjetju Apnenik – Pečovnik..

Leta 2018 je **Rudi Rezman** ob stoletnici Tovarna dušika Ruše (TDR) napisal obsežno knjigo. Ker je TDR v obdobju 1921-1952 bila lastnica Apnenika je nekaj vrstic namenil tudi Apneniku. Citiral je **Stanislava Bokszczanina**, ki je leta 1925 postal vicedirektor (pomočnik direktorja) TDR. Bokszczanin je o TDR napisal kratko zgodovino na 31 tipkanih straneh.

Zgodovinska periodika.

Iskali smo članke o Apneniku in kamnolomu v Pečovniku v časopisih iz 20. stoletja. Pregledali smo vsebine večine »celjskih« časopisov, dostopnih na dLibu: Cillier Zeitung, Deutsche Wacht, Nova doba, Celjski tednik, Savinjski vestnik in Novi tednik. Iz člankov, ki so vsebovali ključni besedi »apnenik« in »kamnolom Pečovnik« smo kronološko sestavili zgodbo in tako skušali popestriti arhivsko gradivo iz ZAC in PAM.

Intervjuji.

Opravili smo jih pet. Levov stari oče **Jože Kodre** in Lenartova stara mati **Judita Tratnik Kač** sta se apnenice spominjala iz svojega otroštva. **Herman Čater** nam je priskrbel osebne panoramske fotografije svojega očeta Ignaca Čaterja. **Franc Klinar** se je pokazal kot odličen poznavalec tehnologije in delovanja apnenice in nam je pripomogel k razumevanju delovnega procesa v Apneniku. 93-letna gospa **Kristina Selšek Javornik** je bila edina naša priča iz »prve roke«, saj je v Apneniku delala v letih 1948 – 1952. O njej smo celo našli prispevek v Celjskem tedniku iz leta 1948. Oglasila se nam je še gospa **Vilma Gršak** in nam prinesla fotografijo svojega moža na delu v kamnolomu. Izpričala nam je tragično zgodbo, kako je v delovni nesreči v kamnolomu leta 1978 izgubila moža.

7. Viri in literatura

Arhivski viri.

Večina arhivskih virov je bila pridobljena v ZAC:

SI_ZAC/0024/002/002/022/00074.

SI_ZAC/0511/004/004/00050.

SI_ZAC/0818/001/00099.

SI_ZAC/0118/005/001/00258.

SI_ZAC/0098/018/002/00225.

SI_ZAC/0118/006/002/00682.

SI_ZAC/0118/007/027/00043.

SI_ZAC/0749/002/030/00005.

SI_ZAC/0818/001/00099.

SI_ZAC/0098/021/002/03000.

SI_ZAC/0118/007/02800017.

SI_ZAC/0098/021002/01929.

SI_ZAC/0749/002/031/00006.

SI_ZAC/0098/022/04371.

SI_ZAC/0098/023/002/02269.

SI_ZAC/0098/022/002/00351.

SI_ZAC/0818/001/00099.

SI_ZAC/0118/010/081/00030.

SI_ZAC/018/010/084/00022.

SI_ZAC/0118/010/016/00025.

SI_ZAC/0511/004/004/00050.

SI_ZAC/0118/011/039/00092.

SI_ZAC/0098/024/002/03187.

SI_ZAC/0098/025/002/02872.

SI_ZAC/0118/015/009/00004.

SI_ZAC/1036/001/002/102/00003.

SI_ZAC/1036/004/002/030/00012.

SI_ZAC/0818/001/00099.

Vira o Apneniku, pridobljena v PAM:

SI_PAM/0969. Fond TDR. Signatura škatle: 1633021/23.

SI_PAM/0446. Prijava vojne škode.

Literatura.

Bobnič, Vinko. Moje življenje v Krajevni skupnosti Pod gradom. Celje, 2012, str. 9.

Bokszczanin, Stanislaw. Kratka zgodovina TDR. Tipkopis, 31 strani. Ruše. Oktober, 1957, str. 8-9.

Jeršek, Miha in Podgoršek, Vili. Kalcit in markazit v kamnolomu Pečovnik. Scopolia. Supplementum 3, str. 177-179, 2006.

Kumer, Jože. Predlog sanacije opuščenega kamnoloma Pečovnik pri Celju. Diplomaska naloga, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. 2004, Ljubljana, str. 34.

Mikola, Milko. Stara industrijska podjetja na Celjskem. Celje: Publikacije Zgodovinskega arhiva v Celju. Študije 2. 1996, str. 10.

Mikola, Milko. Zgodovina celjske industrije. Celje: Zgodovinskim arhiv, 2004, str. 126.

Orožen, Janko in Felicijan, Justin. Kratka gospodarska zgodovina Celja in okolice. Celje, 1952, str. 37.

Orožen, Janko. Zgodovina Celja in okolice, 1. del (od začetka do 1948). Celje 1971, str. 391.

Orožen, Janko. Zgodovina Celja in okolice, 2. del (1849-1941). Celje 1974, str. 404 - 405.

Orožen, Janko. Oris sodobne zgodovine Celja in okolice (1941-1979). Celje 1980, str. 160.

Plevčak, Maja. Degradirana območja vzhodne Savinjske regije. Diplomaska naloga. VŠVO, Velenje 2012.

Rezman, Vili. TDR, str. 93. [tdr.pdf \(lira-ruse.si\)](http://tdr.pdf(lira-ruse.si)), dne 31.1. 2023.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, dne 24.2. 2023.

Wikipedija, spletna enciklopedija. <https://sl.wikipedia.org/wiki/>, dne 21.2. 2023.

Viri iz zgodovinske periodike.

Pregledali smo zgodovinsko časopisje: Cillier Zeitung, Deutsche Wacht, Nova doba, Deutsche Zeitung, Celjski tednik, Savinjski vestnik, Novi tednik in še nekaj drugih časopisov. Pregledani časopisi so bili pridobljeni v spletni obliki dLib <http://www.dlib.si/>, dne 10. 2. 2023.

Citati uporabljenih člankov so korektno navedeni v sprotnih opombah naloge.

Ustni viri.

Priče - informatorji: Jože Kodre, Judita Tratnik Kač, Herman Čater, Franc Klinar, Kristina Selšek Javornik, Vilma Gršak in Stanislav Polenik.

Vsi informatorji (primarne in sekundarne priče) so nam na pogovorih dale soglasje, da lahko v raziskovalni nalogi objavimo njihove fotografije in osebne podatke za kar se jim zahvaljujemo.